

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
2024-YL-362

**TÜRKİYE’DE ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ
İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
SORUNLARA BAKIŞ AÇILARI**

HAZIRLAYAN
Doğan ÖZKAN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hatice EROL

AYDIN-2024

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../.....

Doğan ÖZKAN

ÖZET

TÜRKİYE’DE ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUNLARA BAKIŞ AÇILARI

Doğan ÖZKAN

Yüksek Lisans Tezi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hatice Erol

2024, XIX + 172 Sayfa

Küreselleşmenin yarattığı baş döndürücü hız sosyal sorunları bir yanıyla kadimleştirirken, diğer yanıyla da yeni sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sosyal sorunlar karşısında dezavantajlı kesimlerin giderek artan kayıpları, sosyal sorunların saptanması ve bu sorunlara yönelik bakış açısının ortaya konması da yaşamsal bir öneme taşımaktadır. Sosyal sorunların belirlenmesi ve çözüm sunulması bağlamında sosyal politika anahtar roldedir. Sosyal sorunlara çözüm arayarak refahın sağlanmasını hedef alan sosyal politikanın anlamı ve geleceği yalnız uygulamalar değil, akademik çalışmalarla da yeniden ve yeniden sürekli olarak oluşturulmaktadır. Böyle düşünüldüğünde, sosyal politika çalışanlar sosyal sorunlara nasıl bir anlam vermekte ve nasıl yapılandırmakta sorusu daha da önemli hale gelmektedir.

Sosyal politika geleneğinin ülkemizdeki temsilcileri olan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (ÇEEİ) bölümü öğrencileri sosyal sorunların tanımlanmasında özel önem taşımaktadır. Çünkü; ÇEEİ bölümü ile sosyal sorunlar, hem disiplinler arası yaklaşım hem de sosyal politika eğitimi temelinde bağdaşmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada; ÇEEİ eğitiminin mevcut durumu incelenerek, sosyal politika eğitimi alan ÇEEİ öğrencilerinin hem sosyal politikanın konu alanları içerisinde yer alan sosyal sorunlara bakışının hem de bölüme yönelik algılarının incelenmesi ile birlikte ÇEEİ’nin sosyal politika geleneğinden uzaklaşıp uzaklaşmadığı tartışmasına katkı sunmak amaçlanmıştır.

Nicel çalışma yöntemlerinden anket yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın örneklemini ÇEEİ bölümü dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyal Sorunlara Bakış Ölçeği” kullanılmıştır.

Bu araştırma sonucunda; ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlar karşısında sosyal politika yanlı yanıtlar verdiği görülmüştür. Bununla birlikte alan içinde tartışılan “sosyal politika geleneğinden” uzaklaşma konusunda sosyal sorunlara bakış bağlamında bir uzaklaşma olmadığı görülmüştür. ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışına etki eden değişkenleri analiz edildiğinde, cinsiyete, yaşam idamesi durumuna, barınma durumu, kardeş sayısına, baba istihdam durumuna, ailedeki engelli birey varlığına, ailedeki sendikal katılıma ve not ortalamalarına göre sosyal sorunlara bakışın değişmediği görülmüştür. Diğer yandan sosyal sorunlara bakışın yaş grupları, ebeveyn medeni hali, ebeveynlerin eğitim durumu, gelir yeterliliği, gelir durumu, anne istihdam durumu, ebeveynlerin gelir durumu, eğitim gördükleri üniversite ve bölüme yönelik algılarına bağlı anlamlı değişiklik göstermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Sosyal Sorunları, Sosyal Politika.

ABSTRACT

THE PERSPECTİVE OF THE STUDENTS OF THE DEPARTMENT OF LABOUR ECONOMICS AND INSUTRIAL RELATIONS ON SOCIAL PROBLEMBS İN TÜRKİYE

Doğın ÖZKAN

Master's Thesis, Department of Labour Economics

Thesis Advisor: Prof. Dr. Hatice EROL

2024, XIX + 172 pages

The dizzying speed created by globalization, on the one hand, makes social problems archaic, and on the other hand, causes new social problems to emerge. The increasing losses of disadvantaged groups in the face of social problems make it vital to identify social problems and to present a perspective on these problems. Social policy plays a key role in identifying social problems and providing solutions. The meaning and future of social policy, which aims to provide general welfare by seeking solutions to social problems, is constantly being re-created not only by practices but also by academic studies. When thought like this, the question of how social policy workers give meaning to social problems and how they structure them becomes even more important.

As representatives of the social policy tradition in our country, students of the Labour Economics and Industrial Relations (LEIR) department are of particular importance in defining social problems. Because; The CEEI department and social problems are compatible on the basis of both interdisciplinary approach and social policy education. Therefore, in this study; By examining the current status of LEIR education, it is aimed to contribute to the debate on whether LEIR has moved away from the social policy tradition by examining both the perspective of LEIR students who receive social policy education on social problems within the subject areas of social policy and their perceptions of the department.

The sample of this study, in which the survey method, one of the quantitative study methods, was used, consists of fourth-year students of the LEIR department. In this research, the "View on Social Problems Scale" developed by the researcher was used as data collection tools. As a result of this research; It has been observed that LEIR students give

pro-social policy responses to social problems. However, it has been observed that there is no move away from the "social policy tradition" discussed within the field in terms of perspective on social problems.

When we analyzed the variables that affect the LEIR students view of social problems, it was seen that the view of social problems did not change according to gender, income adequacy, survival status, housing situation, number of siblings, employment status of their parents and grade point averages. On the other hand, the perspective on social problems varies significantly depending on age groups, parents' marital status, presence of a disabled person in the family, family's union participation, parents' education level, parents' income level, and their perceptions of the university and department they study at.

KEY WORDS: Labor Economics and Industrial Relations, Social Problems, Social Policy

ÖNSÖZ

Yüksek lisans sürecinde her daim desteğini hissettiğim değerli eşim Mihri Serap’a sabrı, hoşgörüsü ve en önemlisi dün, bugün, yarın için, daha doğrusu bir ömür için, tüm bunların tek bir sözcüğe sığdırılamayacağını bilerek teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki bir diğer önemli pay da annem Fatma, babam Zafer ve kardeşlerim Mert ile Yiğit’in bana her zaman güvenen, destek olan yaklaşımlarıdır. Her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Lisans eğitimimden bu yana desteklerini esirgemeyen, tecrübeleri ile yol gösteren Av. Emre Aykın ve Mutlu Akseki’ye de teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışmanın nihayete erdirilebilmesi için katkı ve emeklerini ortaya koyan, bilgi ve birikimiyle her zaman yol gösteren, yalnızca akademik olarak değil hayata bakış açısıyla da tecrübe kazanmamı sağlayan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Hatice Erol’a; öğrencileri olduğum süre boyunca her daim çok şey öğrendiğim. Doç. Dr. Mehmet Atilla Güler’e ve Dr. Öğr. Üyesi Zümre Özdemir Güler’e teşekkür ediyorum.

Doğan ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
EKLER DİZİNİ	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
1. ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ EĞİTİMİ İLE SOSYAL SORUN İLİŞKİSİ	3
1.1. Sosyal Sorunlar	3
1.1.1. Tanımı	3
1.1.2. Unsurları	6
1.1.2.1. Kamusal ve evrensel nitelik	6
1.1.2.2. Dinamiklik	7
1.1.2.3. Sayısal çokluk/önemli sayıda insanı etkileme	9
1.1.3. Tarihsel Gelişim	9
1.1.3.1. Feodalizmin çöküşü	10
1.1.3.2. Sanayi Devrimi	12
1.1.3.3. Sosyal devlet anlayışının dönüşümü	15
1.1.3.4. Küreselleşme	17
1.2. Seçili Ülkelerde ve Türkiye’de ÇEEİ Eğitimi	21

1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde ÇEEİ Eğitimi	23
1.2.2. İngiltere'de ÇEEİ Eğitimi.....	27
1.2.3. Fransa'da ÇEEİ Eğitimi.....	29
1.2.4. Yunanistan'da ÇEEİ Eğitimi.....	30
1.2.5. Türkiye'de ÇEEİ Eğitimi.....	32
1.2.5.1. Unsurları.....	34
1.2.5.2. Tarihsel Gelişimi	42
1.2.2.1.1. 1933-1953 arasındaki dönem	43
1.2.2.1.2. 1953-1980 arası dönem	47
1.2.2.1.3. 1981-2006 arası dönem	49
1.2.2.1.4. 2007-2023 arası dönem	54
1.2.6. Seçili Ülkelerde ve Türkiye'de ÇEEİ Eğitiminin Karşılaştırılması.....	56
1.3. ÇEEİ Eğitimi ve Sosyal Sorunların Bağdaştırılması	57
1.4. ÇEEİ Eğitimi ve Sosyal Sorunların Sınıflandırılması	64
2. BÖLÜM	68
2. TÜRKİYE'DE ÇEEİ EĞİTİMİNİN MEVCUT DURUMU	68
2.1. ÇEEİ Bölümlerinin Puan Durumları ve Kontenjanları.....	70
2.2. ÇEEİ Bölümlerinin Anabilim Dalları	78
2.3. ÇEEİ Bölümlerinin Öğretim Üyesi Sayıları ve Dağılımı	81
2.4. ÇEEİ Bölümlerinin Tercih Edilme İstatistikleri	82
2.5. ÇEEİ Bölümü Öğrencilerine Dair Göstergeler	84
2.6. ÇEEİ Bölümlerinin İstihdam Göstergeleri.....	86
2.7. Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Alanında Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi	93
2.7.1. Yüksek Lisans Tezlerinin Değerlendirilmesi	94
2.7.2. Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi	99
3. BÖLÜM	104

3. TÜRKİYE’DE ÇEEİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUNLARA BAKIŞININ DEĞERLENDİRİLMESİ	104
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	104
3.2. Literatür Özeti.....	105
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	112
3.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	113
3.3.2. Araştırma Sınırlılıkları	116
3.3.3. Araştırma Hipotezleri.....	117
3.3.4. Veri Toplama Araçları	120
3.3.5. Araştırma Verilerinin Toplanması, İşlenmesi ve Çözümlemesi	125
3.4. Araştırma Bulguları.....	127
3.4.1. Demografik Bulgular	127
3.4.2. Aile Gelir ve Yaşam Koşullarına Dair Bulgular	129
3.4.3. ÇEEİ Öğrencilerinin Bölüm Algısına İlişkin Bulgular.....	132
3.4.4. Sosyal Sorunlara Bakışa İlişkin Bulgular	134
3.4.5. Sosyal Sorunlara Bakışı Etkileyen Değişkenlerin Bulguları	136
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	146
5. KAYNAKLAR	151
6. EKLER	165
ÖZGEÇMİŞ	172

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. 2019-2023 Yılları Arasında ÇEEİ Bölümlerinin Ortalama Puan Değişimi	73
Şekil 2.2. 2019-2023 Yılları Arasında ÇEEİ Bölümlerinin Kontenjan Yerleşen Öğrenci Sayısı Değişimi	76
Şekil 2.3. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranının Yıllar İtibariyle Değişimi .	87
Şekil 2.4. İİBF Mezunlarının Niteliklerine Uygun İşlerde Çalışma Yüzdesi.....	91
Şekil 2.5. ÇEEİ Mezunlarının Çalışma Alanlarının Sektör Bazında Dağılımı.....	92
Şekil 2.6. ÇEEİ Bölümüne İlişkin Yazılmış Yüksek Lisans Tez Sayıları.....	98
Şekil 2.7. ÇEEİ Bölümüne İlişkin Yazılmış Doktora Tez Sayıları	101
Şekil 3.1. Araştırmanın Modeli	118
Şekil 3.2. Anket Geliştirme Süreci	120
Şekil 3.3. Araştırma Süreci	126

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Sosyal Politika Dersinin Öğrenim Kazanımları	58
Tablo 1.2. Sosyal Politika, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Çalışma Ekonomisi ile Endüstri İlişkileri Derslerinin Alt Başlıkları	66
Tablo 2.1. 2023 yılı itibariyle ÇEEİ Bölümü Bulunan Üniversiteler, Fakülteler ve Program Türleri	68
Tablo 2.2. 2023 Yılı İtibariyle ÇEEİ Bölümlerinin Puan Durumları ve Kontenjanları.....	71
Tablo 2.3. İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Maliye, Uluslararası İlişkiler, ÇEEİ Bölümlerinin Ortalama Puanlarının Son Beş Yıllık Değişimi	74
Tablo 2.4. İİBF'deki Bölümlerin Kontenjan ve Yerleşen Öğrenci Sayılarının Son 5 Yıllık Değişimi	77
Tablo 2.5. ÇEEİ Bölümlerinin Güncel Anabilim Dalları	79
Tablo 2.6. ÇEEİ Bölümlerinin Öğretim Üyesi Sayıları ve Dağılımı (2023)	81
Tablo 2.7. ÇEEİ Bölümlerinin Tercih Edilme İstatistikleri	83
Tablo 2.8. Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Kayıtlı İstihdam Oranı.....	88
Tablo 2.9. İİBF Mezunlarının Bölüm Bazlı Kayıtlı İstihdam Oranı	89
Tablo 2.10. İİBF Mezunlarının İlk İş Bulma Süreleri	89
Tablo 2.11. ÇEEİ Yüksek Lisans Programı Bulunan Üniversiteler.....	96
Tablo 2.12. Doktora Programı Bulunan Üniversiteler.....	100
Tablo 3.1. ÇEEİ Bölümlerinin Ortalama Puanlarına Göre Kümeleme Analizi Sonuçları ..	115
Tablo 3.2. Amaç ve Alt Problemlerin Tanımlanması.....	121
Tablo 3.3. $\alpha = 0,05$ anlamlılık düzeyinde minimum KGO değerleri.....	122
Tablo 3.4. Taslak ankette yer alan maddelere ilişkin KGO ve KGI verileri.....	123
Tablo 3.5. Güvenirlilik Analizi Sonuçları	124
Tablo 3.6. Kaiser Meyer Olkin ve Bartlett's Küresellik Testi.....	124
Tablo 3.7. Türkiye'de ÇEEİ Öğrencilerinin Sosyal Sorunlara Bakış Anketi Faktör Analizi	125
Tablo 3.8. Normallik Test Analiz Sonuçları	126

Tablo 3.9. Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaş Aralığı Dağılımı.....	127
Tablo 3.10. Ankete Katılan Öğrencilerin Yaşamını İdame Ettirme ve Barınma Durumu Dağılımı	128
Tablo 3.11. Ankete Katılan Öğrencilerin Gelir Düzeyi ve Gelir Yeterliliği	128
Tablo 3.12. Öğrencilerin Ebeveynlerinin Medeni Durumu	129
Tablo 3.13. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerindeki Engelli Birey Varlığı ve Sendika Katılımı	130
Tablo 3.14. Katılımcıların Anne ve Babalarının Eğitim Durumu.....	130
Tablo 3.15. Ebeveynlerin İstihdam Durumu ve Gelir Düzeyi	131
Tablo 3.16. Ankete Katılan ÇEEİ Öğrencilerinin Üniversite Dağılımı	132
Tablo 3.17. Ankete Katılan ÇEEİ Öğrencilerinin Not Ortalaması	133
Tablo 3.18. Ankete Katılan Öğrencilerin ÇEEİ'yi Tercih Etme Nedeni	133
Tablo 3.19. Ankete Katılan Öğrencilerin Lisansüstü Eğitime Devam Etme İsteği ve ÇEEİ'ye Dair Görüşleri	133
Tablo 3.20. Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyal Sorunlara Bakışı	135
Tablo 3.21. Sosyal Sorunlara Bakışa Ait Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	136
Tablo 3.22. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	137
Tablo 3.23. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Yaş Aralığına Göre Karşılaştırılması	137
Tablo 3.24. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Barınma Durumuna Göre Karşılaştırılması	137
Tablo 3.25. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	138
Tablo 3.26. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Gelir Yeterliliğine Göre Karşılaştırılması	138
Tablo 3.27. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Yaşam İdamesi Durumuna Göre Karşılaştırılması	138
Tablo 3.28. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerinin Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılması	139
Tablo 3.29. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması	139
Tablo 3.30. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ailedeki Engelli Birey Durumuna Göre Karşılaştırılması	139

Tablo 3.31. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ailedeki Sendika Katılım Durumuna Göre Karşılaştırılması	140
Tablo 3.32. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	140
Tablo 3.33. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerin İstihdam Durumuna Göre Karşılaştırılması	141
Tablo 3.34. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	142
Tablo 3.35. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Karşılaştırılması	142
Tablo 3.36. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Not Ortalamasına Göre Karşılaştırılması	143
Tablo 3.37. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının ÇEEİ’yi Tercih Etme Nedenine Göre Karşılaştırılması	143
Tablo 3.38. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Lisansüstü Eğitime Devam Etme İsteğine Göre Karşılaştırılması.....	144
Tablo 3.39. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının “ÇEEİ Tanınan Bir bölümdür” Tutumuna Göre Karşılaştırılması	144
Tablo 3.40. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının “Tekrar Seçme Şansım Olsaydı Yeniden ÇEEİ Bölümünü Tercih Ederdim” Tutumuna Göre Karşılaştırılması	144

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Etik Kurul Onayı.....	165
Ek 2. Uzman Görüş Formu.....	166
Ek 3. Taslak Ölçek Formu	167
Ek 4. Anket Formu	168

KISALTMALAR DİZİNİ

A.B.D.	: Anabilim Dalı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK	: Avrupa Konseyi
AYT	: Alan Yeterlilik Sınavı
BM	: Birleşmiş Milletler
CIIR	: Çin Endüstri İlişkileri Enstitüsü
COVID-19	: Yeni Koronavirüs Hastalığı
EA	: Eşit Ağırlık
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İ.Ö.	: İkinci Öğretim
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İK	: İnsan Kaynakları
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
KGİ	: Kapsam Geçerlilik İndeksi
KGO	: Kapsam Geçerlilik Oranı
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
LSE	: London School of Economics and Political Science
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
MC	: Milletler Cemiyeti
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖSYS	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi
ÖYP	: Öğretim Elemanı Yerleştirme Programı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SPSS	: Sosyal Bilimler İstatistik Programı

TTB	: Türk Tabipler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYT	: Temel Yeterlilik Testi
YDT	: Yabancı Dil Testi
YGS	: Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	: Yükseköğretim Öğrenim Kurulu
YÖKTEZ	: YÖK Ulusal Tez Merkezi

GİRİŞ

“Sorun” kavramı, toplumsal hayatın başlangıcından itibaren var olan bir olgudur. Ancak tarihi insanlık tarihi kadar eski olan “sorunların” sosyal bir nitelik kazanması için evrensel bir yapıya sahip olması, dinamiklik göstermesi ve önemli sayıda insanı etkilemesi gerekir. Tarif edilen anlamda sosyal sorunların, feodalizmin çöküşü ile belirginleştiği ve Sanayi Devrimi ile kurumsallaştığı söylenebilir. Günümüzde ise küreselleşmenin yarattığı baş döndürücü hız ile hem nitelik hem de niceliksel açıdan sınırlarını her geçen gün daha da genişleten bir yapıya kavuşmuştur.

Sosyal sorunların etkisini giderek attıran yapısı, sosyal sorunlara karşı çözüm bulma arayışını da zorunlu hale getirmiş ve sosyal politika bilimi doğmuştur. Araştırmalar, kuramlar ve uygulamalar ile gelişen sosyal politika bilimi son dönemde giderek yaygınlaşan bir disiplin haline gelerek akademik çalışmalarla da kendini güncel kılmıştır. Şiddeti giderek ağırlaşan “kadim” ve gündeme gelen “güncel” sosyal sorunlar karşısında bilgi üretimi ile uzman insan gücü yetiştirmenin önemi de giderek artmıştır.

Türkiye’de sosyal politika biliminin hem bilgi üretimi hem de uzman insan gücü yetiştirmenin akademik karşılığı ÇEEİ bölümleridir. ÇEEİ bölümleri, sosyal sorunları kontrol altına almak adına, sosyal sorunları incelemekte ve çözüm önerileri geliştirmektedir.

1936 yılında İstanbul Üniversitesi’nde kurulan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünde görev alan Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler ile kökleşen ÇEEİ, 1950’li yıllarda Prof. Dr. Cahit Talas ile yeşermiş, Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK)’nin kurulmasının ardından ise günümüzdeki haline kavuşmuştur. Genel anlamda iş ve sosyal güvenlik hukuku, çalışma ekonomisi, çalışma sosyolojisi ve çalışma psikolojisi anabilim dallarında örgütlenen ÇEEİ, sosyal sorunları da bu anabilim dalları çerçevesinde ele almaktadır. Sosyal politika ise tüm anabilim dallarının üstünde bir şemsiye görevi görmektedir.

Sosyal politika geleneği üzerine kurulup gelişen ÇEEİ, diğer anabilim dalları ile de sıkı ilişkileri olan disiplinler arası bir yapıya sahiptir. ÇEEİ’nin bu özelliği sosyal politikanın eğitim üssü pozisyonunda keskinleşmesini ve sosyal sorunların analiz edebilmesinde hakimiyet kurmasını sağlamıştır.

Sosyal sorunlar karşısında bilgi üretiminin ve uzman insan gücü yetiştirmenin giderek önem kazandığı bu süreçte, sosyal sorunlar üzerinde hakimiyet sahibi ÇEEİ’nin,

sosyal sorunlara nasıl bir anlam yüklediği sorusu da önemli bir hale gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunları nasıl değerlendirdiğini ve bu değerlendirmelere etki edebilecek değişkenleri tespit etmektir. Bu sayede mezuniyetlerinin ardından “uzman” statüsüne kavuşacak ÇEEİ öğrencilerinin, sosyal sorunlara bakışı ortaya konulacak ve sosyal sorunları ele alış biçimleri üzerinden ÇEEİ’nin sosyal politika geleneğinden uzaklaşıp uzaklaşmadığı sorusunun yanıtı da verilecektir.

ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı üzerinden yapılacak değerlendirmeler, ÇEEİ’nin mevcut durumunun ele alınmasının yanı sıra geleceğinin de ne olacağı ve nasıl olması gerektiği konusunda da literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda tez, dört bölüm olarak planlanmıştır. İlk bölümde sosyal sorun ile ÇEEİ eğitimi ilişkisi örneklerle açıklanmış ve bu iki alan arasındaki bağdaşık ilişki ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, Türkiye’deki ÇEEİ eğitiminin mevcut durumu değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye’de ÇEEİ öğrencilerinin sosyal bakışı ve bu bakışı etkileyen değişkenler analiz edilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise araştırma bulgularından hareketle sonuç ve öneriler paylaşılmıştır.

1. BÖLÜM

1. ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ EĞİTİMİ İLE SOSYAL SORUN İLİŞKİSİ

Öğreti alanlarının akademik karşılığı, tanımlanmış toplumsal gereksinimler ile ilişkilidir. Toplumsal gereksinimleri ortaya çıkaran unsur ise çok sayıda insanı etkileme niteliğine sahip sosyal sorunlardır.

Kökleri 1930’lu yıllara dayanan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (ÇEEİ) eğitimi, sosyal sorun alanlarına yönelik bilgi ve tartışma misyonuyla Türkiye’de sosyal politika biliminin temel aktörü rolünü üstlenmiştir.

Türkiye’de öne çıkan sosyal sorun alanlarına yönelik akademik üretimin merkezi ÇEEİ eğitiminde sosyal sorun olgusu önemli yer tutmaktadır. Bu bölümde sosyal sorun ile ÇEEİ ilişkisi incelenmiştir.

1.1. Sosyal Sorunlar

1.1.1. Tanımı

Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı yeni toplumsal düzen, ekonomik ve sosyal tarihin kırılmalarından biridir. Sanayileşmenin ardından yaşanan dönüşüm, toplumun bir kesiminin güç kazanmasına yol açarken, diğer kesimi için koşulların giderek ağırlaştığı bir süreç başlatmıştır. Bu süreç toplumsal yapının dışına itilen “dezavantajlı” kesimlerin oluşmasına sebep olurken, bu sonucun ortaya çıkmasını sağlayan sorunların da belirginleşmesini sağlamıştır. Ağırlaşan koşulların yarattığı sorunların çok sayıda bireyi etkilemesi, bu sorunların “sosyal sorun” olarak tanımlanmalarını gerektirmiştir (Aykurt, 2020: 428). Ancak literatürde, üzerinde uzlaşılan bir sosyal sorun tanımı bulunmamaktadır. Bu uzlaşının ortaya çıkmamasının sebebi sosyal sorunların dinamik yapısı ile disiplinler ve kuramlar arası yaklaşım farklılıklarıdır.

Tarihsel süreçler sosyal sorunların tanımını değişebilir kılmaktadır. Toplum için geçmişte sorun olarak algılanan ve tanımlanan bir durum, daha sonra sorun olarak tanımlanmayabilir. Bu durumun tam tersi olarak, bir dönem toplum tarafından sorun olarak görülmeyen bir durum daha sonra toplumun geniş bir kesimini etkilediğinin görülmesi ile

sosyal sorun olarak tanımlanabilir (Koçak, 2020: 21). Sosyal sorunların dinamik yapısı, uzlaşılan bir tanımın ortaya çıkmasını güçleştirmektedir.

Sosyal sorunun tanımı kuramlar arası farklılık gösterir. İşlevselci kurama göre sosyal sorun, toplumun dengesini ve düzenini bozan, toplumun bir kuralsızlık döneminde ortaya çıkan, kurumların ya da oluşumların bozuk işleve sahip olmalarından kaynaklanan sorunlardır. Karl Marx'ın öncülüğünü yaptığı çatışmacı kurama göre ise sosyal sorunun temelinde sınıfsal farklılıklardan doğan çatışma, karşıtlık ve mücadele vardır. Bu iki kuramın sosyal sorunların çözümünde de farklı yaklaşımları vardır. İşlevselci kuram sosyal değişimlerden kaynaklanan toplumsal organizasyonun bozulması nedeniyle ortaya çıkan sosyal sorunların çözülmesi için toplumun daha sağlam biçimde organize edilmesinin gerekliliğini savunur. Çatışmacı kuram ise halihazırda mevcut olan sistemin sosyal sorunların kaynağını oluşturması nedeniyle sistemin tamamen değiştirilmesinin sosyal sorunları çözüme götüreceğini savunur (Parsons, 1951, Rockmore, 2014; 33 akt. Koçak, 2020: 22).

Disiplinler arası yaklaşım farklılıkları da ortak bir tanımın oluşmasına engel olmaktadır. Örneğin sosyoloji disiplini sosyal sorunları, toplumu etkilemesi ve sosyal hasara yol açması bakımından değerlendirir. İktisat disiplini kalkınma perspektifinden bakar ve büyüme ile kalkınma sorunları gibi konuları ele alır. Sosyal politika disiplini ise emek-sermaye çelişkileri, gelir dağılımı adaletsizliği, kadın, engelli, yaşlı, eski hükümlü vb. gibi toplumun dezavantajlı kesimlerinin asgari hayat standartlarında yaşamını sağlamaya yönelik politikalar üretmek amacıyla sosyal sorunları inceler (Yılmaz & Günay, 2020: 7).

Sosyal sorun tanımı disiplinler ve kuramlar arası farklılık içerse dahi sosyal politikanın “sosyal sorun” tanımı diğer yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Sosyal sorunlar karşısında, sosyal politikayı diğer yaklaşımlardan ayıran en önemli özellik büyümenin yanı sıra toplumsal denge, huzur, barış ve adaleti arayışıdır. Bu bağlamda, sosyal sorunun aynı sosyal politika gibi dar ve geniş olmak üzere iki tanımı yapılabilir. Dar anlamda sosyal sorun, kapitalist ekonomik düzenin hâkim olduğu, ekonomisi gelişmiş veya gelişmekte olan bir toplumda, emek ve sermaye sınıflarının ekonomik ilişkilerinde hak ve çıkar dengesizliklerinden dolayı toplumu negatif bir şekilde etkileyen sürekli çatışmazlık ve uyumsuzluk durumu olarak ifade edilebilir. Geniş anlamıyla sosyal sorun ise toplumu oluşturan bütün sınıfların gerek birbirleriyle gerekse de toplumla ilişkilerinde ortaya çıkması muhtemel veya toplumdaki değişmelerden meydana gelen gerginlikler, uyuşmazlıklar ve

çatışmalardır (Erturun, 2023: 19-21).

Sosyal sorunun dar ve geniş anlamda tanımının yapılmasında “uluslararasılaşmasının” önemine dikkat çeken yaklaşımlarda bulunmaktadır. Gülmez (2017: 16- 19) dar anlamda sosyal sorunun ilk aşamada “işçi sorunu” olarak tanımlanırken, sorunların uluslararasılaşması ile geniş anlamda anılıp tanımlanmaya başladığına dikkat çeker. Bu yaklaşıma göre dar anlamda sosyal sorun, ücretli emek sömürsünün yarattığı eşitsizlikler ve adaletsizlikler olarak tanımlanırken; geniş anlamda sosyal sorun, ekonomik küreselleşmenin/uluslararasılaşmanın ortaya çıkardığı çok boyutlu sorunlar şeklinde tanımlanmaktadır. Gülmez ayrıca sosyal sorunların genişleyen tanımının, “Uluslararası Sosyal Politikaya” ilişkin ilk düşüncülerinin satır aralarında belirtilmesine ve iş/sermaye, bilim/üniversite, politika/ parlamento gibi çevrelerde de yayınlaşarak ilk düzenlemelerin yapılmasına yol açtığını da vurgulamaktadır.

Sosyal sorunların dar anlamdan, geniş anlama sınırlarını genişletmesine yönelik bir diğer yaklaşımda Yorgun (2017: 109-111)’a aittir. Yorgun, kapitalizmin var saydığı piyasanın gizli elinin sorunları çözmemesi, bölüşüm sorunlarının derinleşmesi, refahın küçük bir azınlık tarafından paylaşılması ve yeni sınıfsal yapıların ortaya çıkması ile birlikte üretim, tüketim ve çalışma düzeninin yapısında köklü değişiklikler meydana geldiğini belirterek sosyal sorunların sınırlarının genişlediğini vurgular. Yorgun’a göre dar anlamdan, geniş anlama taşınan sosyal sorun; “*Sanayileşmenin ortaya çıkardığı üretim, tüketim ve çalışma düzeninin sosyal ve kültürel yapıda köklü değişikliklere yol açması sonucu ortaya çıkan gelecek kayısı ve güvencesizlik*” şeklinde tanımlanmaktadır. Öte yandan Yorgun, sosyal sorunların geniş bir tanıma ulaşması ve kitselleşmesi sonucunda bilimsel ilginin arttığını, sosyal politikanın da temellerinin bu sayede güçlendiğine işaret etmektedir.

Sosyal politika, sosyal sorunların tanımlanmasında öne çıkan özgün bir bilim dalıdır. Sosyal politikanın temelini oluşturan sosyal eşitlik, sosyal adalet ve sosyal koruma kavramı ÇEEİ ile sosyal sorunlar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesini olanaklı kılar. Bu nedenle çalışmada sosyal sorun konusunda, sosyal politika yaklaşımı temel alınacaktır.

Sosyal sorunun tanımına ilişkin en çok tartışılan konular arasında “*Bir sorunun ‘sosyal sorun’ olup olmadığının ölçütü nasıl belirlenecektir?*” sorusu gelmektedir. C. Wright Mills’e göre, sosyal çevredeki kişilerin bireysel sorunları ile sosyal yapıyı etkileyen kamusal meseleler aynı şeyler değildir. Bu bağlamda bir durumun sosyal sorun olarak

kabul edilebilmesi için sorunun niceliği yani toplumsallığı ile toplumsal kurumların işlerliğinin bozulması gerekir (Çoban, 2023). Diğer bir görüşe göre; bir sorunun, sosyal soruna dönüşümü için önemli sayıda insanı etkileme, bireysel ve sosyal zarara neden olma, kolektif hareketi gerektirme, sorunda devamlılık ve çözümünün olması gibi özelliklerine sahip olması gerekmektedir (Demir, 2023).

1.1.2. Unsurları

Bir sorunun “sosyal sorun” olarak nitelendirilebilmesi için çeşitli unsurları bir arada barındırması gerekmektedir. Bu unsurlar kamusal ve evrensel nitelik, dinamiklik ve sayısal çokluk/önemli sayıda insanı etkilemesidir.

1.1.2.1. Kamusal ve evrensel nitelik

Sosyal sorunlara karşı yürütülen sosyal politikalar, ilke olarak yürütücülüğünü devletin yaptığı, kapsamının da o ülkenin sınırları ile şekillendiği bir düzenlemeler bütünüdür. Bu anlamda ülkelerin uyguladığı sosyal politikaların karakteristiğini, o ülkenin içinde bulunduğu koşullar belirlemekte ve bir devletin sosyal politikaları o ülkeye has özellikleri içerisinde barındırmaktadır (Altan, 2011: 24). Ülkelerin kendilerine has özellikleri, uyguladığı sosyal politikaların karakteristiği, iktidarın konumu ve sosyal kurumların yapısı, sosyal sorunlar karşısında farklı yaklaşımları da beraberinde getirmektedir. Bu farklılık, bir devletin sosyal sorun olarak gördüğü bir konunun, diğer bir devlet için sosyal sorun kapsamına girmemesi sonucunu doğurabilmektedir (Parillo, 2008: 14). Ancak Sanayi Devrimi sonrası dönemde yaşanan krizler, insanlığın eşitsizlik, eğretilik ve güvencesizlik baskısından kurtulabilmesinin ancak uluslararası bir adaletin sağlanmasıyla mümkün olacağını gözler önüne sermiştir. Sosyal sorunların “evrensel niteliği” de sosyal sorunların, ülkeler arası farklılıklardan bağımsız olduğu fikri üzerine inşa edilmiştir.

Sosyal sorunların evrensel niteliği, sosyal sorunlara karşı öncülük eden bireysel ve sınırlı girişimlerin yerini evrensel kurumların almasına neden olmuştur (Tekeli, 2019: 7). 1919 yılından bu yana, sosyal sorunlara çözüm arayan (Kapar, 2009: 61) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler (BM) bu kurumların başında gelmektedir. BM’nin tanımı ile “ulusal sınırları aşan, hiçbir ülkenin tek başına çözemeyeceği” (Ankara Üniversitesi, 2023), sosyal sorunlar ülkelerin yapısındaki ve yaklaşımlarındaki farklılığa rağmen “evrensel” ve “inkar edilemez” bir nitelik taşımaktadır.

Evrensel nitelik ekonomik ve sosyal sorunların çözümlenebilmesi, toplumsal ve çalışma barışının sağlanabilmesi ile etkin sosyal diyalog mekanizmalarının oluşturulması açısından da kritik önemdedir. Sosyal sorunların evrenselliği karşısında geliştirilecek sosyal diyalog kanalları, toplumsal gerginlik ve çatışmaları azaltmakla birlikte, uluslararası kurumlar aracılığıyla diyalog kurulmasını sağlayarak sorunlara çözüm üretmeye de olanak sağlayacaktır (Uluslararası Çalışma Örgütü, 2018: 8-9).

Sosyal sorunların “kamusal niteliği” ise sosyal sorunlara karşı geliştirilen tedbirlerin başta devlet olmak üzere sendika, kooperatif, dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütleri aracılığıyla politika geliştirilmesini ifade eder. Örneğin; COVID-19 pandemisinin yarattığı ekonomik ve sosyal krize karşı Sağlık Bakanlığı’nın uyguladığı tedbirlerin yanında Türk Tabipler Birliği (TTB)’nin hazırladığı “COVID-19 ile Mücadele” önerileri sosyal sorunların kamusal niteliğine örnektir. Sosyal sorunların kamusal niteliği, refah devletlerinin küçülmesi, refaha yönelik hizmetlerin hem daraltılması hem de piyasallaşması ile son derece önemli bir hal almıştır. Ancak, devletlerin sosyal sorunların çözümünde ki yetersizliği ile ortaya çıkan boşluğun “kamusal nitelik” eli ile doldurulmaya çalışılması önemli olduğu kadar tartışılması da gereken bir noktadır (Bedir, 2018: 12).

1.1.2.2. Dinamiklik

Sosyal sorunlar, toplumsal hayatın başlangıcından beri var olan olgulardır. Dünya toplumlarının tarihsel gelişim süreci boyunca geçirmekte olduğu önemli değişim ve dönüşümlere bağlı olarak sosyal sorunlar, niteliksel ve niceliksel açılardan sürekli olarak daha geniş bir kapsama ulaşmaktadır (Çoban, 2023).

Küreselleşmenin yarattığı dönüşüm, toplumsal çözümleri de beraberinde getirmiştir. Zayıflayan toplumsal bağ, yeni sorunların ortaya çıkmasına ve eski sorunların yeniden gündeme gelmesine sebep olmuştur (Peyrot,1984 akt. Peyrot&Burns, 2010: 3; Smith, 2014: 429-430 akt. Aykurt, 2020: 430). Sürekli devam eden bu etkileşim, sosyal sorunların dinamik bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Örneğin, uyuşturucu kullanımı bir dönem bireysel sorun olarak görülmüş ve sosyal sorun olarak algılanmamıştır. Ancak, daha sonra toplumun geniş bir bölümünü etkilediği görülünce sosyal sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır (Koçak, 2020: 21). Öte yandan, bugünden bakarak “sosyal sorun” olduğu düşünülen sorunların, örneğin köleci dönemdeki “eşitsizlik” gibi sorunların, sosyal yapı

içinde “doğal” kabul edildiği başka bir deyişle o zamansallıkta “sosyal sorun” olarak algılanmadığı söylenebilir (Şişman, 2018: 9).

Robert Castel (2017: 16) sosyal sorunların dinamik yapısını “sosyal sorunun dönüşümü” ile açıklar. Çünkü “dönüşüm” yukarıda örnekleri ile açıklandığı üzere aynı ile farklının diyalektikidir. Castel, 19. yüzyılda işçi sınıfının topluma entegrasyonu etrafında biçimlenen sosyal sorunun, işçi sınıfının 20. yüzyılın sonuna doğru siyasal ve toplumsal alanda ağırlığını hızla yitirmeye başlaması ile farklı biçimde yeniden gündeme geldiğini ifade eder.

Sosyal sorunların dinamiği, sosyal sorunların yalnızca “algılanış süreçlerini” etkilememektedir. Bu dinamiklik, sosyal sorunların anlamını ve buna bağlı olarak tanımı ile içeriğini de tarihsel süreç içinde değiştirmektedir (Şişman, 2018: 10). Bu değişimi ILO Bildirgeleri üzerinden gözlemlemek mümkündür. Örgütün 1919 yılında saptadığı ilkeler, o dönemin ihtiyaçlarını, eğilimlerini, öne çıkan sosyal sorunlarını yansıtmakten; 1944 yılında kabul edilen Fildelfiya Bildirgesi değişen dünya koşulları ile örgütün çalışmalarına yeni görünümler getirecek ilkeleri içermektedir. Bildirge, örgütün etkinlik alanının dar anlamda çalışma dünyası ve çalışma koşullarının dışına çıkarmış, yeni gelişen sosyal sorunlar sonucunda insan hakları ile ekonomik ve mali alanı da kapsayacak biçimde genişletmiştir (Talas,1990:108- 109; Gülmez,2008:141 akt. Çolak, 2009: 76).

Sosyal sorunların dinamik yapısının etkisi, yalnızca kavramın kendisi ile sınırlı değildir. Bu dinamiklik, sosyal sorunların etkileşim içerisinde bulunduğu diğer kavramların da genişlemesine neden olmuştur. Bu durumun en net örneğini, sosyal politika tanımında görebilmek mümkündür. Sosyal sorunların değişimi, etkileşim içinde olduğu sosyal politika tanımı geniş bir çerçeve kazanmıştır. Örneğin; dar anlamda sosyal politika, sanayileşmenin ortaya çıkardığı sosyal sorunlarla mücadele etmek için üretilen kamu politikaları olarak tanımlanmaktayken; piyasa mekanizmasının ortaya çıkışı ve piyasanın toplumsal ilişkilerin merkezine yerleşmesi ile sosyal politikanın tanımı genişlemiştir. Geniş anlamda sosyal politika kapsamı sosyal sorunların kapsamı ile paralellik gösteren, sosyal adalet ve sosyal eşitlik ile toplumların refahını sağlamak adına sosyal dengeyi arzulayan hümaniter bir tanıma bürünmüştür (Bedir, 2018: 4-6).

Benzer bir etkileşimi Koray (2007-:446-452)’ın ve Güven (Gülmez, 2017: 71)’in sosyal politika tanımında da görebilmek mümkündür. Dar anlamda sosyal politikayı “işçi

sınıfına ve onun temel sorunlarına yönelik dar kapsamlı, sınırlı amaçlı bir politika” olarak tanımlayan Koray, geniş anlamda sosyal politikayı tanımlarken, sosyal sorunların yarattığı eşitsizliklere de atıf yaparak, şöyle tanımlamaktadır: “Hukuki temelini insan hakları anlayışından alan, siyasal temeli siyasal eşitlik ve demokrasi fikrinde yatan, toplumsal açıdan sosyal eşitliği ve sosyal vatandaşlığı kurmanın bir aracı olarak anlam ve işlev kazanan, ekonomik açıdan da sosyal eşitliğe katkıda bulunmayı amaçlayan daha adil bir bölüşümü hedefleyen politikalar”. Güven de benzer bir yaklaşımla sosyal politikanın “önceleri anamal ilişkilerinde ‘sosyal sorunun’ çözümüyle gündeme gelen ve giderek hızlı bir endüstrileşmenin ortaya çıkardığı tüm sosyal sorunları kapsamına alarak ‘bir toplum politikasına’ dönüştüğünü” vurgulamaktadır.

1.1.2.3. Sayısal çokluk/önemli sayıda insanı etkileme

Herhangi bir sorun büyük kitleleri derinden (esaslı bir biçimde) etkiliyorsa ve ortada bir sorun olduğu, bu sorunun çözülmesi için bir şeyler yapılması gerektiği hakkında toplumsal bir fikir birliği bulunuyorsa, o sorun sosyal bir sorun olarak kabul edilebilmektedir (Kongar, 1978: 9). Tanımdan hareketle, bir sorunun “sosyal sorun” haline gelmesindeki unsurlarından bir diğeri de önemli sayıda insanı etkilemesidir.

Sosyal sorunların, önemli sayıda insanı etkileme unsuru hakkında istatistiki bilgiler daha net bir çerçeve çizilebilmesini sağlayacaktır. Tarımın ticarileşmesiyle ivme kazanan göç ve şehirleşme sonucunda önemli bir sosyal sorun haline gelen yoksulluk (Buğra, 2008: 89), ILO (2016)’nın raporuna göre dünyanın % 36’sından fazlasının etkileyen bir tehdit halini aldığı görülmektedir. Üretimin makineleşmesi ve üretim araçlarının burjuvazinin elinde toplanması ile sosyal sorun haline gelen işsizlik, ILO (2004) verilerine göre 2023’te 188 milyon, 2024’te ise 190 milyon kişiyi etkilemektedir.

Sosyal sorunların önemli sayıda insanı etkileme unsurunun güncel örneklerinden biri de “COVID-19 pandemisi”dir. Pandemi sürecinde belirginleşen ekonomik kriz, tüm dünyada sosyal bir sorun haline gelmiştir. ILO (2020) COVID-19 gözlem raporlarına göre pandemi 3,3 milyarlık küresel işgücünün %81’ini etkisi altına almıştır.

1.1.3. Tarihsel Gelişim

Değişim hariç hiçbir şey sabit değildir. Bu nedenle “değişim”, “ekonomik, sosyal ve siyasal yaşantıda olagelmiş sürekli bir dönüşüm” şeklinde tanımlanabilir. Dönüşüm ise

toplumun ya da sistemin felsefe, ideoloji ve kuralları ile önemli bir değişime uğraması hâlidir. Bu yaklaşımla değişim sürekli iken, dönüşüm nadiren rastlanılan bir durumdur ve tarihte bir kırılma noktası yaratır. Bu kırılma noktaları ise bugünü açıklamakta kullanılır. Zira bugüne ilişkin yaşanan pek olay ve oluşum aslında bu dönüşümlerden kaynaklanır (Şişman, 2018: 3).

Sosyal sorunların tarihsel gelişimindeki kırılma noktaları, günümüzdeki sorunların anlaşılmasında anahtar roldedir. Bu bağın ortaya konulabilmesi için sosyal sorunların tarihsel gelişimi; “*feodalizmin çöküşü, sanayi devrimi, sosyal devlet anlayışının dönüşümü ve küreselleşme*” “kırılma noktaları¹” üzerinden açıklanacaktır.

1.1.3.1. Feodalizmin çöküşü

Feodalizm; kilisenin, toprak sahiplerinin, geleneklerin ve kutsallıkların egemen olduğu bir yapıdan meydana gelmektedir. Feodalite, mülkiyet ve egemenliğin birbirine katıldığı, siyasal iktidar ile ekonomik iktidarın aynı kişide birleştiği ve dönemin üretim yapısı kadar yönetim yapısını da ifade eden bir kavramdır (Koray, 2005: 36). Feodal düzen geçerliliğini 10. ve 15. yüzyıllar arasında sürdürmüştür. Bu dönemde senyör, şövalye, derebeyi gibi adlarla ifade edilen kişilerin egemenliği altında daha çok tarımsal faaliyetlerde ailece çalışan serflerle karşılaşmaktadır. İşlediklerini toprak ve üretim araçları üzerinde sadece kullanım hakkına sahip olan serfler, çalışmaları karşılığında elde ettikleri tarımsal ürünün bir bölümünü kendi ihtiyaçlarına yönelik tüketirken, diğer bölümünü güvenlik gereksinimlerini karşılayan senyörlere aktarmışlardır (Özaydın, 2018: 31).

Feodal nüfuz sahiplerinin rekabeti sonucunda tırmanan askeri harcamalar, köylülerin kolektif güç toplaması, piyasanın büyümesi, merkezi devletlerin yükselişi, deniz yollarının keşfi ile teknolojik gelişmeler feodal ilişkiler sisteminin çözülüşünü beraberinde getirmiştir. (Faulkner, 2014:126). Feodalizmin çözülüşü, adı açıkça telaffuz edilmese dahi sosyal sorunun gündeme getirilmesi açısından bir kırılma noktası yaratmıştır (Castel, 2017: 13).

¹ Sosyal sorunların, tarihsel gelişimi incelenirken “kırılma noktalarının” dönemselleştirmesinde Faulkner’in Marksist Dünya Tarihi (2014) referans alınmıştır. Feodalizmin Çöküşü: “MS 650-1500”, Sanayi Devrimi: “1750-1870”, Sosyal Devlet Anlayışının Dönüşümü: “1871-1969”, Küreselleşme: “1970’den Günümüze” dönemlerini kapsamaktadır.

Castel² (2017:13-14), adı açıkça telaffuz edilmese ve anlamı bugünkünden farklı olsa da “sosyal sorunların” ilk örneğinin, feodalizmin 13. yüzyılın sonundan itibaren güç kaybettiği İngiltere’de ortaya çıkan “*evsiz barksızlar, gezgin serseriler*” olduğunu ifade eder. Faulkner (2014:127) ise sosyal sorunların ilk örneğinin İngiltere’de çıkmasının sebebini şöyle özetler: “İngiltere, feodal maiyetlerine bağımlılıktan kurtulurken, profesyonel askerlerin ya da eğitilmiş milislerin hizmetini satın almada öne çıkmıştır. Bununla birlikte feodal fuzuli harcamalar, nüfus artışının ve genel refahın doğurduğu taleplerle çelişkili bir şekilde artmaya devam etmiştir. Toplum bir yanda savaş ve gösteriş, diğer yanda arazilere, sanayi kollarına ve ticarete yatırım yapma arasında seçim yapmak durumunda kalmıştır. 14. yüzyılın ortalarında gelindiğinde tarım ekonomisi, ciddi ciddi işlemez durumdadır. Nüfusun düşmesi ile fakirleşme, hem soyluların gelirlerini hemde köylülerin hayatlarını tehdit eder hale gelmiş ve “*evsiz barksızlar, gezgin serseriler*” ortaya çıkmıştır.

İngiltere’deki feodal krizi fırsat bilen ve senyörlerin egemenliği altında çalışmaktan adeta kaçan “*evsiz barksızlar, gezgin serseriler*”, 13. yüzyıl İngiltere’sinin en büyük sorunu haline gelmiştir. Çünkü; el emeğiyle çalışmaktan muaf olmak, feodalizmin en büyük ayrıcalığıydı ve bu ayrıcalık yalnızca senyörlere aitti. 1349’da İngiltere’de Kral III. Edward’ın ilan ettiği Emekçiler Statüsünün (Statutum Serventibus), diğer bir deyişle “çalışma zorunluluğunun” başlıca sebebi de bir köyden diğerine hayatı yollarda geçen “*evsiz barksızlar, gezgin serseriler*”dir. Feodal yapının devamlılığını sağlamak için Kilise de devrededir. Kilise, çalışmanın kol gücünden başka bir şeye sahip olmayanların toplumsal borcu olduğunu ifade ederken aslında zenginlik düzeninin dışında olmanın karşılığını olan “çalışmanın” sürekliliğinin garanti altına almaya çalışmıştır. Kilise’ye rağmen sayıların giderek artması, VIII. Henri döneminde on iki bin, Kraliçe Elisabeth hükümdarlığında da yılda ortalama dört yüz “*evsiz barksızların, gezgin serserilerin*” idam edilmesine ve bugün çalışma kampı olarak tanımladığımız “çalışma evlerinde” çalışmaya zorlanmasına yol açmıştır (Castel, 2017: 15-60). İngiltere’deki feodal sistemde gedik açan “*evsiz barksızlar, gezgin serseriler*”, adı resmen konulmasa dahi sosyal sorunların ilk örneği ve figürü olarak “tarihe geçmiştir”.

² Robert Castel’in “Sosyal Sorunun Dönüşümü” eseri, sosyal sorun hakkında yapılan çalışmalar arasında başat bir eserdir. 1980’lerden sonra neoliberal dönüşüm süreciyle bağlantılı olarak sosyal yardımlarla geçinenlerin, toplumsal dışlanmaya maruz kalanların, eğreti koşullarda çalışanların, banliyö gençlik isyanlarının Fransa’nın gündemini belirlemeye başlaması Robert Castel’i sosyal sorunu incelemeye sevk etmiştir. Castel, benimsemiş olduğu yöntemsel yaklaşım ışığında sosyal sorunların şeceresini çıkartmak üzere yıllarca sürececek bir arşiv araştırmasına girişmiştir (Özatalay, 2014: 133).

Castel'e (2017: 61-80 göre sosyal sorun, bir toplumun iç ahengini sürdürdürme becerisine dair ortaya çıkan kaygıdır. Varlıkları ile bütünün iç uyumunu sarsan toplulukların ortaya çıkması, iç ahengin bozulmasına yol açar. 13. yüzyıldaki “evsiz barksızlar, gezgin serseriler”, önceki yüzyıllardan farklı olarak ilk defa iç ahengi tehdit eder boyuta gelmiştir. Bu anlamda, sosyal sorunların ilk örneğini ve figürünü oluştururlar. Ancak, önemli sayıda insanı etkileme niteliğinden yoksun olması nedeniyle sosyal sorun olarak tanımlanmaktan uzaktır. Öte yandan, İngiltere'deki “evsiz barksızlar, gezgin serseriler” sorunu, sanayi-öncesi toplumda sosyal sorunun hem ifade edilme hem de gizlenme tarzıdır. Sorunu gizler çünkü onu “polisiye” bir sorun haline getirecek, çalışma kamplarına sürece kadar toplumun en uç sınırına taşır. Aynı zamanda “evsiz barksızların, gezgin serserilerin” yarattığı kırılma çizgisi takip edilirse, sorunu yeniden tanımlamaya olanak sağlar.

1.1.3.2. Sanayi Devrimi

Avrupa'daki hızlı nüfus artışı ve coğrafi keşifler sonucunda ortaya çıkan ekonomik birikim, feodal sistemin ortadan kalkmasıyla birlikte kırsal bölgelerden kentlere göç hareketlerini doğurmuştur. Teknolojik gelişmeler sonucunda emeğin ucuzlaması ve finansman kaynaklarının çeşitlenmesi ile Fransız İhtilali'nin toplumsal yapıda yarattığı değişiklikler, Sanayi Devrimi'ne uygun bir zeminin oluşmasını sağlamıştır (Küçükkalay, 1997:55 akt. İpek, 2022: 9).

Sanayi Devrimi, “küçük zanaat, tezgah ve atölye üretiminin yerine, yeni buluşların getirdiği teknik ve makinelerle donatılmış fabrika üretimine geçilmesidir” (Talas, 1990). Yaşanan süreç; el zanaatlarının yerini makinelerin alması, güç kaynağı olarak önce su ve sonra da buhar gücünün kullanılması, ekonomik mülk edinme biçimine geçiş, işgücü pazarının ortaya çıkışı, emeğin gerçek anlamda sermayenin denetimine girmesi, işçi sınıfı ve burjuvazisinin ortaya çıkışı, artık değer üzerinden sağlanan kar, ticaret ve teknolojik gelişmeyle elde edilen kazancın baskın hale gelmesi, sermayenin tahıl ekonomisi dışındaki üretim alanları kapsar hale gelmesi sonuçlarını ortaya çıkarmıştır (Fülberth, 2014: 149-150).

Bütün dünyayı dönüştüren Sanayi Devrimi, insanlık tarihindeki en büyük dönüşümlerden biri olarak kabul edilebilir. Sanayi Devrimi sadece ekonomik yaşamı değil toplumsal yapıyı da daha önce hiç görülmemiş düzeyde değiştirmiştir. Emekle-sermaye arasındaki ilişki ya da çelişkiler, çıkar çatışmaları, çözülmesi gereken büyük ve yeni bir

sorunu –sosyal sorunu- doğurmuştur (Koray&Topçuoğlu, 1995: 108; Güven, 2001: 44 akt. Şişman, 2018: 1-10).

Feodal çağda “*adı konulamayan*” sosyal sorunun, Sanayi Devriminde tanımlanmasının dört sebebi vardır. Birincisi, vesayetten sözleşmeye geçiştir. Feodalizmin vesayeti altındaki “zorunlu çalışma”, Sanayi Devrimi ile “istihdama serbest erişime (sözleşme)” dönüşmüştür. Vesayet altında boğulan emek, sözleşme rejimi koşullarında ücretli emeğe dönüşmüş, yaygınlaşmış fakat kırılanlaşmıştır. İkincisi, kitlesel korunmasızlıktır. Gelişen sanayi sektörü, ihtiyaç duyduğu insan gücünü, önemli ölçüde tarım kesiminden koparak kentlere yönelen gruptan temin etmiştir. Kuralsızlığın ve her türlü müdahalenin reddedildiği bu süreçte “istihdama serbest erişim”, emeğin istismar edilmesine ve sömürülmesine neden olmuştur. Kuşkusuz ki emeğin “istismarı ve sömürüsü” yeni değildir. Ancak Sanayi Devrimi’nin “farkı”, bu “sömürünün” kitleselleşmesidir. Öyle ki, Lyon bölgesinin idari görevlisi Trudaine 1700’lü yıllarda Bakanlığa şu satırları yazar: “*Lyon şehrinde ve civarında gününbirlik yaşayan 20 bin işçi mevcuttur; eğer bir hafta iş bulamazlarsa, şehir, geçimlerini sağlayacak bir şey bulamadıklarından en aşırı şiddet eylemlerine yönelebilecek yoksulların istilası altında kalır*” (Castel, 2017: 81-157).

Üçüncü sebep Castel (2017)’in “*korunmasızlık bilinci*” olarak tanımladığı, Marx (2011)’in ise “*sınıf bilinci*”³ olarak ifade ettiği yeni “*unsurun*” bilinçlere çıkarılmasıdır. Castel (2017) “*korunmasızlık bilincini*” emeğin artan sömürüsü sonucu kitlelerin korunmasız olduklarının bilincine varması olarak tanımlar. Marx’ın “*sınıf bilinci*” tanımı ise işçilerin kendi sınıfsal çıkarlarının, onları elde etme koşullarının farkındalığını ve kolektif eylemlere katılma süreçlerini içerir (Wright, 2005: 21; Ollman, 1972 akt. Arslan, 2019: 42). Hem Castel’in tanımladığı “*korunmasızlık bilinci*” hem de Marx’ın ifade ettiği “*sınıf bilinci*”, sosyal sorunun “*kolektif hareketi gerektirme*”⁴ özelliğini karşıladığı görülmektedir. Sanayi Devrimi öncesinde ise sosyal sorunlar karşısında kitlesel bir bilinçten söz etmek mümkün değildir.

³ “Felsefenin Sefaleti” adlı yapıtında Marx, sınıf bilincini kendinde sınıf ve kendisi için sınıf kavramları üzerinden şöyle açıklar: “*Ekonomik koşullar ülkenin halk yığınlarını ilkin işçi haline getirir. Sermayenin dayanışması, bu yığın için ortak bir durum, ortak çıkarlar yaratmıştır. Bu yığın, böylece, daha şimdiden sermaye karşısında bir sınıftır, ama henüz kendisi için değil. Ancak birkaç evresini belirtmiş olduğumuz bu savaşım içinde bu yığın birleşir ve kendisini kendisi için bir sınıf olarak oluşturur. Savunduğu çıkarlar sınıf çıkarları olur. Ama sınıfın sınıfa karşı savaşımı, politik bir savaşımdır*” (Marx, 2011: 171-172).

⁴ Sosyal sorunun ‘kolektif hareketi gerektirme’ özelliği “...Herhangi bir sorun büyük kitleleri derinden (esaslı bir biçimde) etkiliyorsa ve ortada bir sorun olduğu, bu sorunun çözülmesi için bir şeyler yapılması gerektiği hakkında toplumsal bir fikir birliği bulunuyorsa...” (Kongar, 1978: 9) şeklinde tanımlanabilir.

Dördüncü sebep ise Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sorunların, önemli sayıda insanı etkilemesidir. Castel (2017) bu etkiyi işçilerin sömürü ve istismar karşısında “*kitlesel halde korunmasızlığı*” olarak tanımlarken, Marx da “*yedek işgücü ordusu*” ile ifade etmektedir. Yedek işgücü ordusu, işveren tarafından bir korku aracı olarak kullanılırken, işverene sadece uysal bir işgücü sağlamakla kalmaz aynı zamanda işverene, önemli bir direnç olmaksızın, ücretleri, dolayısıyla da üretim maliyetlerini düşürme olanağını sağlar. Sürekli olarak işsizliğin bulunması, çalışan işçilere herhangi bir iş garantilerinin olmadığını, yerlerine geçecek başkalarının olduğunu sürekli olarak hatırlatmaktadır (Omay, 2011: 139-140). Sosyal sorunların muhatap olduğu kesimlerin, yerlerine geçecek başkalarının da olduğunu hatırlatan “yedek işgücü ordusu” tanımının, Castel’in ifade ettiği “kitleselliği” yani “önemli sayıda insanı etkileme” unsurunu içerdiği görülmektedir.

Sanayi Devrimi’ne kadar ortaya çıkan sorunlar, yalnızca “*marjinal gruplara*” ait bir sorun olarak değerlendirilirken, sanayileşme sonrasında kitleselleşmiş ve sosyal sorun halini almıştır. Bu bağlamda Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı en önemli sosyal sorunlar şöyle özetlenebilir (Koç, 2015: 21-28):

- Kadın ve yaş sınırı tanımadan çocuk emeğinin bedensel güçlerinin üzerindeki ağır ve yıpratıcı işlerde çalışmaya zorlanmaları,
- Emek arzı fazla, emek talebi ise eksik olduğundan ücretlerin olabildiğine düşmesi ve iş aradığı hâlde bulamayan büyük bir işsizler ordusunu oluşturması,
- Arz ve talep kurallarına uyarak ücretlerin sefalet ücreti denilecek bir seviyeye düşmesi,
- Çalışma saatlerinin uzunluğu,
- Ortalama ömrün kısalması, işçi sınıfı üzerinde artan baskı, sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi, güvencesizlik, mülksüzleşme ve sağlıklı kentlerin oluşumudur.

Sanayi Devrimi sosyal sorunlarını, dönemin edebi eserlerinde inceleyebilmek mümkündür (Nazlı, 2020: 2463). Emile Zola’nın “*Germinal*’i”, Jack London’nun “*Demir Ökçe*, *Uçurum İnsanları*, *Martin Eden*, *Ay Vadisi*, *Yanan Güneş*, *Dönek* ve *Meksikalı*”sı Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı kentleşme, yoksulluk, işsizlik, çocuk emeği, aile içi şiddet, iletişimsizlik gibi sosyal sorunları yansıtan en önemli eserlerdendir (Güzel, 2014: 158-160). Chaplin’in “*Modern Zamanları*” da dönemin kaotik ortamı, açlık, yoksulluk ve

işsizlik sorunlarının beyazperdeye yansımalarının nadide örneklerindendir (Orhan, 2010: 138).

1.1.3.3. Sosyal devlet anlayışının dönüşümü

Sanayi Devrimi sonrası liberal kapitalist anlayışın hâkim olduğu dönemde, toplumsal ve ekonomik alanlarda sorunlar meydana gelmiştir. Emek ve sermaye arasındaki güç dengesizliği ile sosyal sınıflar arasındaki çatışmaların derinliği ve şiddeti artmıştır. Ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar, devlet müdahalesini zorunlu kılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası Keynesyen ekonomi politikalarıyla birlikte güçlenen devlet müdahalesi anlayışı, sosyal devlet⁵ anlayışını da beraberinde getirmiştir (Erturun, 2023: 25). Literatürde sosyal devlet anlayışının birçok tanımı bulunmaktadır. Ancak genel bir ifadeyle sosyal devlet, tek tek sosyal politikalardan ziyade, kamunun bireylerin ya da hanelerin refahıyla ilgilenmeyi ve vatandaşların “kimseye muhtaç olmadan geçim genişliği içinde” yaşamalarını sağlayan politikalar bütünüdür (Dur, 2019: 13).

Sosyal devletin kavramsal olarak ilk kez ne zaman kullanıldığı konusunda iki farklı görüş mevcuttur. Bunlardan ilkinde göre sosyal devlet deyimini ilk kez Fransa’da 1852-1870 yılları arasında kapsayan dönemde geliştirilmiştir. İkinci görüş ise sosyal devlet kavramının kullanımını Bismarck Almanya’sındaki sosyal güvenlik önlemlerinin gelişimiyle ilişkilendirir (Güler, 2023:2746).

1870’li yıllarda Bismarck Almanya’sında⁶ kabul edilen sosyal güvenlik yasaları bu anlamda dikkat çekicidir. Almanya’da işçi sayısında yaşanan artışa bağlı olarak sosyal sorunların derinleşmesi kapitalizm karşıtı görüşlerin gelişimini de beraberinde getirmiştir. Dönemin Almanya Şansölyesi Bismarck, yürürlüğe koyduğu sosyal sigorta programlarıyla

⁵ Literatürde sosyal devlet ile refah devleti, sosyal refah devleti, Keynesyen refah devleti ve Keynesyen ulusal refah devleti gibi farklı deyimler kullanılmakla birlikte bu kavramların içerikleri büyük ölçüde aynıdır. Adlandırma konusundaki farklılık, kavramın kullanıldığı coğrafya ile ilgilidir. Gerçekten Anglo-Sakson ülkelerinde refah devleti ve bunun benzerleri kullanılırken Kıta Avrupa’sında ise sosyal devlet deyimini benimsenmektedir. Bu bağlamda, tezde Kıta Avrupası kökenli bir yaklaşımın temel alınması nedeniyle sosyal devlet deyimini tercih edilmiştir (Güler, 2020: 7).

⁶ Bismarck yasalarından önce yaşanan gelişmeler, sosyal devletin doğuşu bakımından önem taşır. Bu bağlamda, Sanayi Devrimi ile Fransız İhtilali’nin ardından yaşanan gelişmelerin toplumsal alanda yarattığı olumsuz etkiler işçi sınıfı içerisinde örgütlenme eğilimlerinin güçlenmesini beraberinde getirmiş ve bu sürecin bir sonucu olarak 1792 yılında Birleşik Krallık’ta Londra Yazışma Derneği kurulmuş, ardından Birleşik Krallık’ta Çartist Hareket kurumsallaşmıştır. Söz konusu süreç, işçi sınıfı içerisinde örgütlenme eğilimlerinin güçlenmesini, yoksullukla mücadele, sendikal örgütlenmenin yasal statüye kavuşması, iş sürelerinin düzenlenmesinde önemli adımların atılmasını sağlamıştır. Sosyal devletin kuruluş aşamasından önceki gelişmeler Fransa ve Büyük Britanya’da yaşanırken bu aşamayı başlatan düzenleme Almanya’da ortaya çıkmıştır. Bu durum, 1870’li yıllara gelindiğinde Almanya’da geç sanayileşmenin de etkisiyle diğer ülkelerin önünde bir büyüme hızının sağlanmasıyla açıklanır (Güler, 2020: 15-17).

bir yandan işgücünün yeniden üretimini güvence altına alırken diğer yandan kapitalizm karşıtı görüşlerin etkisini hafifletmeyi amaçlamıştır. Programlar, bir plan dâhilinde 1883-1889 yılları arasında yasalaşmıştır. Bu anlamda sırasıyla hastalık (1883), iş kazası (1884), engellilik ve yaşlılık (1889) konularında yasal düzenlemelere gidilmiştir. Büyük Britanya’da Fabian Hareketi’nin kurumsallaşması, sosyal devletin deneyim aşamasında öne çıkan bir diğer gelişmedir. Hareket, serbest piyasa mekanizmasının işleyişinin toplumsal eşitsizliklere ve adaletsizliğe neden olduğunu savunarak devlet müdahalesinin gerekliliğine dikkat çekmiştir (Güler, 2020: 15-18).

1917 Ekim Devrimi ardından merkezi planlamaya dayalı politika uygulamaları kapitalist düzenin tartışılmaya başlanmasına yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nı bitiren 1919 tarihli Versay Barış Anlaşması ile Milletler Cemiyeti’nin (MC-günümüzdeki adıyla Birleşmiş Milletler) ve MC’ye bağlı ILO’nun kurulması da siyasal ve sosyal barışın sosyal adaletten geçtiğinin vurgulanması bakımından, sosyal devletin genişleme aşamasını ifade eder. 1929 Buhranı, kapitalist düzenin yapısal krizini beraberinde getirmiş ve krizden çıkış konusunda ileri sürülen tezlerin hemen hepsinde sosyal devletin kurumsallaşması temel alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu sosyal sorunların onarılmasının hedeflendiği Beveridge Raporu ile işçi sınıfı ve sosyal demokrat partiler uzlaşmış, 1945-1975 yılları arasında, “altın çağ ya da görkemli otuz yıl” yaşanmıştır (Güler, 2020: 20-25). “Altın çağ” olarak tanımlanan dönemde, ülkelerin sosyal harcamaları yaklaşık iki kat artmıştır. Diğer bir deyişle, sosyal harcamalar yoluyla toplumsal hayata etki eden sosyal devlet uygulamaları her alanda kendisini hissettirmiştir (Aydın & Çakmak, 2017: 11). Bu dönem sosyal sorunların yarattığı etkilerin azalması ile de dikkat çekmektedir. Ancak 1973 sonrası birinci ve ikinci petrol krizleriyle birlikte Bretton Woods sisteminin çöküşü sonrası, sosyal devletin temelini oluşturan ekonomik, siyasal ve sosyal temeller hızlı bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Yaşanılan krizlerin sebeplerinden birinin sosyal devlet olarak görülmesi (Gökbunar, Özdemir, & Uğur, 2008: 158), sosyal devletin “kaçınılmaz küresel değişimlere” direnmeye çalıştığı oranda krize girdiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu görüş, sosyal sorunların bir bölümünün sosyal devletin müdahale alanının dışına itilmesine neden olmuştur (Ünlü, 2017: 132-133).

Sosyal sorun, Sanayi Devrimi ile emek ve sermaye sınıflarının ekonomik ilişkilerindeki hak ve çıkar dengesizliklerinde baş gösterirken (Erturun, 2023: 21); sosyal

devlet anlayışının dönüşümüyle sınırları genişlemiş, çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Yaşanan dönüşüm ile sosyal sorun daha geniş bir çerçeve ve perspektife ulaşarak;

- Tüm bağımlı çalışanları ve yardıma muhtaç kesimleri ele alan,
- Sosyal hayatın bütün yönlerinde ortaya çıkan (Bedir, 2018: 6),
- Bütün toplumun güvenliğini, düzenini ve gelişmesini kapsayan (Erturun, 2023: 21),
- Sınıfsal, hayat akışı içerisinde ve kuşaklararası düzlemde meydana gelen,
- Sanayileşme sonrası enformasyon topluma geçişin meydana getirdiği yeni beklentiler ve bu beklentilerin yarattığı toplumsal riskleri içeren (Beken, 2020: 136) bir yapıya dönüşmüştür.

Sosyal devlet anlayışının değişimi ile çeşitlenen sosyal sorunlar, Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı sorunları derinleştirmiştir. Yaşanan dönüşüm, sosyal sorunları, nüfusun kırılgan kesimlerini orantısız şekilde etkileyerek tekrar gün yüzüne çıkarmıştır (Leoni, 2015:26 akt. Beken, 2020: 138).

1.1.3.4. Küreselleşme

Küreselleşme; özellikle 1990'lı yıllardan sonra iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi hayatta meydana gelen değişimi ve gelişmeleri ifade eden, her kesimin yaygın olarak kullandığı, fenomen haline gelmiş bir terim olarak dikkat çekmektedir. Terim olarak küreselleşmenin çok yaygın kullanılması, herkesin kabul ettiği bir tanımının olduğu anlamına gelmemektedir (Alper, 2019: 183). Küreselleşmeye getirilen yorumlar epeyce farklılık taşısa da (Koray, 2005: 14) temel de iki farklı görüşe dayanmaktadır. Birinci görüş, yeni dönemde bir paradigma kaymasının yaşandığını, “sosyal devlet”ten “rekabet devleti”ne doğru dönüşümün başladığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla bu görüşe göre, bundan sonra izlenmesi gereken sosyal politikalar, uluslararası rekabet piyasalarının gereklerine göre şekillenmelidir. İkinci görüş ise iddia edilenlerin aksine, küreselleşmenin bugüne kadar, sosyal devletler üzerinde ciddiye alınabilecek olumsuz bir etkisi olmadığı yönündedir (Özdemir, 2010: 58).

Birinci görüşü temsilen, ILO'ya göre “küreselleşme”, “herkesi etkileyen bir süreçtir” ve “yeni teknolojiler ve her alandaki açıklık politikaları hiçbir dönemde olmadığı kadar karşılıklı olarak bağımlı hale gelen bir dünya yaratmıştır”. İkinci görüşü temsilen

Uluslararası Para Fonu (IMF)'na göre küreselleşme ise teknolojik gelişmenin ve insanoğlunun geliştirdiği yeniliklerin doğal sonucu olarak yaşanan bir süreçtir. Küreselleşme, yalnızca mal ve hizmetlerin değil, insan gücünün (emek) ve bilginin (teknoloji) de ülkeler arası hareketliliği anlamına gelmektedir (Alper, 2019: 185).

Sosyal devlet anlayışının çözülüşü ve 1989 yılında komünist bloğun ortadan kalkmasıyla birlikte iki kutuplu dünyanın sonuna gelinmiş; pazar ekonomisi ve demokrasinin temel alındığı tek kutuplu yeni bir dünya düzenine geçiş süreci yaşanmaya başlanmıştır. Ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal boyutu olan küreselleşme, ülkeleri birbirine bağımlı hale getirmekte ve iletişim-bilgi alanındaki ilerlemeler dünyayı global bir hale dönüştürmektedir. Büyük bir hızla gelişen ve ucuzlayan haberleşme ve ulaşım imkanları, hükümetlerin izledikleri liberal politikalar, sermayenin mobilitesinin artışıyla birlikte çokuluslu şirketlerin büyüyen ve yayılan gücü, küreselleşme sürecine ivme kazandıran faktörlerin başında gelmektedir (Uçkan, 2002: 7).

Küreselleşmenin devletler üzerindeki etkisi standart olmaktan ziyade, bir ülkeden diğer ülkeye, bir sosyal devlet anlayışından diğerine farklılık göstermekte, dolayısıyla standart bir etkiden bahsedilememektedir (Özdemir, 2010: 59). Küreselleşme bir yanıyla, ekonomik büyüme, istihdam artışı, yoksulların kentsel ekonomiye katılımının kolaylaştırılması, bilginin yayılması ve üretiminin geliştirilmesinde katkı sağlarken; gelir eşitsizliği, yüksek işsizlik ve yoksulluk düzeyi ile enformel ekonomide çalışanların sayısını arttırmasıyla çok sayıda ülkeyi olumsuz etkilemektedir (Kapar, 2009: 63). Küreselleşmenin yarattığı, olumsuzlukların, olumluluklara baskın gelmesi ILO'nun da dikkatini bu olumsuzluklara çevirmesine neden olmuştur. Nitekim, soğuk savaşın sona ermesini izleyen yıllarda kabul edilen sözleşme ve tavsiyeler göz önüne alındığında ILO'nun, 1980'li yılların ortalarından sonraki evresi de "küreselleşmeye sosyal yanıt" niteliği taşımaktadır (Gülmez, 2019: 106).

2001 ve 2008 yıllarında yaşanan krizler, küreselleşmenin yalnızca nimetleri değil problemleri de küreselleştirdiğini açık bir biçimde ortaya koymuştur. Küreselleşmenin yarattığı sosyal sorunlar; insanlar, ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizlikleri artırması, yoksulluğun derinleşmesi, sosyal korumanın zayıflaması ve artan güvencesizlik ile istihdam piyasalarında yarattığı belirsizlik ile özetlenmektedir. Bu genel sorunlara çalışma hayatını ve endüstri ilişkilerini ilgilendiren ücretler, çalışma süreleri, sendikalaşma ve toplu pazarlık gibi başlıkları da eklemek mümkündür (Alper, 2019: 190-199).

Küreselleşmeyle birlikte artan serbest piyasa hâkimiyeti, uluslararası rekabet, teknolojik gelişmeler, ucuz işgücü arayışı ve sermaye birikimi vb. gelişmeler sosyal sorunların çeşitliliğini, etkisi altına aldığı insan sayısını ve sorunların derinliğini artırarak pekiştirmiştir (Erturun, 2023: 22). Geçmiş on yılları liberalleştiren küreselleşme, yeni sosyal sorunların doğuşuna da neden olmuştur. “Yeni sosyal sorun” hem ülke içi hemde ülkeler arasında eşitsizliğin ve yoksulluğun artması, sosyal risklere karşı savunmasızlığın derinleşmesi ve bireylerin küreselleşmenin “nimetlerinden” dışlanmasını da beraberinde getirmiştir (Buğra & Keyder, 2013: 102).

Castel (2017: 379) küreselleşmenin ortaya çıkardığı “yeni sosyal sorunu” şu örnek ile karikatürize eder: 1980’li yıllarda herhangi bir aile, hane içi tasarruf ve borçlarla "mülk sahibi" olabilmekteydi. Fakat düşük statülü ve önemsenmeyen bir çalışan olan kadın, hemen hemen aynı dönemde işten atıldı. Vasıfsız ve diplomasız olan koca, bulmakta giderek daha fazla güçlük çektiği ufak tefek işler yapmaya başladı. Borçlar birikti, çünkü araba ve televizyon senetlerini de ödemek gerekiyordu; bir süre sonra gecikmiş telefon ve elektrik faturalarını da ödemek gerekecekti. Mülakat sırasında kadın, verdiği işsizlik maaşı dosyasının kabulünü beklerken, deneme sürecinde olan kocası fazla umut bağlamasa da asgari ücretten işe alınmayı ummaktaydı. Her ikisinin de aileleri, kınayan bir edayla onların dibe vuruşunu seyrediyorlardı. Çünkü büyüme yıllarının mirasçısı olduklarından, bir kişinin gerçekten aradığında iş bulamamasını akılları alamıyordu. Bu utanç verici çocuklar toplumsal yükseliş vaadine ihanet etmişlerdi. Bu durum ancak onların hatası sonucunda olabilirdi. Böylece proletaryanın küçük burjuva yaşam tarzına geçişine dair “başarı hikayesi” bir kabaya döndü. Sanki halkın korunmasızlığı konusunda yaklaşık bir asırlık kazanımlar siliniyor gibiydi. Kabaya dönen başarı hikayesi ile “oyunun kurallarının” 1980’li yılların başından itibaren değişikliğe uğradığı görüldü. Diğer bir deyişle, “oyunun kurallarının” değişmesinin nedeni sosyal sorunlarının yapısının değişmesinden başka bir şey değildi.

Küreselleşmenin yarattığı “yeni sosyal sorun”, tarihin diğer dönemlerinden farklı olarak üç alanda günümüze etki eder hale gelmiştir. Bunlar; “*tamamlanmamışlık, eşitsizliklerin yeniden üretimi ve somut aidiyet bağlantılarının koparılması*”dır.

A. Tamamlanmamışlık: 1950 ve 1960’lı yıllarda, “süresiz” iş sözleşmesi bir norm halini almıştı ve istihdam güvenliğinin kısmi bir garantisi söz konusuydu. Ancak küreselleşme ile “güvenceler” ortadan kalktı ve sözleşmenin “belirsiz” niteliği ortaya çıktı.

Süresizliğin yerini belirsizliğin alması ile ortaya çıkan “tamamlanmamışlık” hali de “özel istihdam biçimlerini” yarattı. Ortaya çıkan özel istihdam biçimleri işletmelerin yapısını da değiştirdi. Değişen işletmeler, korunmasızlığı arttıran bir makine gibi hatta bir “dışlama makinesi” gibi işlemeye başladı. Bu değişim işletmelerin, iş gücünü vasıfsızlaştırmasına ve teknolojik dönüşüme uyum sağlayamayanların “sürekli ayıklandığı” bir işlev kazanmasına neden oldu. Değişen istihdam yapısı taşeronluk, uydu işletmeler ve esneklik eli ile çalışma koşullarını prekaryalaştırdı⁷. “Yeni sosyal sorunun” somutlaştığı bu tablo, geleceğin belirsizliğini taşıyan bir toplumsal yapının ortaya çıkmasını sağladı (Castel, 2017: 366-367).

B. Eşitsizliklerin Yeniden Üretimi: Küreselleşme, eğitim ve çalışma alanı arasındaki eşitsizlikleri yeniden üretmiştir. Küreselleşme sonucunda “kısmi” olarak yükselen eğitim düzeyi, işletmelerin genel yapısındaki değişiklikler nedeniyle uygulama alanı bulamamıştır. Özellikle gençler ve kadınlar, “yeni sosyal sorunun” yarattığı bu başarısızlıkla çok daha şiddetli bir şekilde yüzleşmişlerdir. Öyle ki işe girişte gereken vasıf düzeyinin yükselmesi, işgücünü daha hizmet etmeye başlamadan önce değersizleştirir. Böylece, yıllar önce üretime neredeyse sorunsuz katılabilecek gençler bir stajdan diğerine ya da önemsiz işlerin birinden diğerine dolanmaya mahkûm olmuşlardır⁸ (Castel, 2017: 368-369).

C. Somut Aidiyet Bağlantılarının Koparılması: Yeni sosyal sorunun, en görünür hallerinden biri aidiyet bağlarının koparılması sonucunda toplumsal yaşamın bir “*struggle for life (yaşam mücadelesi)*” tarzına bürünmesidir. Yeni sosyal sorunun yarattığı “*yeni yaşam mücadelesi*” çalışma hayatından kopma ve ailesi yapısındaki değişimler ile kendisini gösterir. Çalışma daima çalışmadan fazlasıdır ve dolayısıyla işsizlikte, toplumun Aşıl

⁷ Feodal çağda serfler, Sanayi Devrimi işçi sınıfı üzerinden gelişen “sosyal sorun”, küreselleşme ile yeni bir yapıya bürünerek “prekaryayı” yaratmıştır. Prekarya, herhangi bir mesleki gelişme hissi olmaksızın performans odaklı hayat tarzıyla bağlantılı halde olmaktır. Standing (2022: 20), sektör ayrımı olmaksızın çok sayıda çalışanın güvencesizleşmeye maruz kaldığını belirtmekte ve bu sınıfa prekarya adını vermektedir. Prekarya, “kendisine dayatılan şartlara mecbur olan, alternatif üretime konusunda yetersiz ve örgütsüz olan ve bu çerçevede seçenekleri ellerinden alınan, bir kariyer planı ya da amacı olmayan, sadece günü kurtarma odaklı bir bakış açısına sahip, köksüz, kendisine, doğasına ve emeğine yabancı, umutsuz bir sınıf” olarak da tanımlamaktadır (Köse & Güllüoğlu, 2022: 152).

⁸ ILO’nun ifade ettiği “insana yakışır iş (uygun iş)” tanımı, yeni sosyal sorunun yarattığı eşitsizliklerin yeniden üretilmesine önemli bir cevaptır. Çünkü küreselleşme ile ekonomik büyümenin ve bağlı olarak ekonomik gelişmenin tek başına sosyal gelişmeye daha az yoksulluğa ve daha iyi işlere yol açmadığı görülmektedir. Küreselleşme yeni işlerin büyük bir kısmını enformel ekonomide yaratmıştır. Çalışanların neredeyse yarısının sosyal güvenlik sisteminin dışına itilmesine sebep olmuştur. Bu nedenle, uygun işlerin yaratılması yalnızca istihdamın sayısal olarak yaratılması anlamına gelmez. Aynı zamanda yaratılan istihdamın kabul edilebilir insani ve sosyal nitelikler taşıması zorunluluğunu da beraberinde getirir. ILO Anayasası’nda da belirtildiği üzere; evrensel ve kalıcı bir barış ancak sosyal adalet temelinde gerçekleştirilebilir. Unutulmamalıdır ki yeni sosyal sorunun eşitsizlikleri yeniden üretmesi, çok sayıda insan için adaletsizliği, sefaletin ve yoksulluğun bulunduğu çalışma koşullarının varlığını arttırarak, evrensel barış ve ahengi tehlikeye düşürecek biçimde hoşnutsuzluğa yol açar (Kapar, 2007: 9-10).

topuğudur. İşsizliğin yarattığı risklerle aile yapısı da kaçınılmaz bir biçimde daha büyük risklere maruz kalmaktadır. Ağır ağır erozyona uğrayan aile yapısı, toplumsal statü kaybı ve ücretlilik koşullarının kötüleşmesi nedeniyle ekonomik eğretilik ile karşı karşıya kalmıştır. İstikrarlı olanı istikrarsızlaştıran “yeni sosyal sorun”, aidiyet bağlarını kopararak “aidiyetsizlik” damgasını taşıyan kitlesel yığınları ortaya çıkmıştır (Castel, 2017: 368-369).

Evsiz barksızlardan serflere, serflerden işçi sınıfına ve en nihayetinde prekaryaya doğru uzanan sosyal sorunun çekirdeğini günümüzde yeniden “ücretliler” oluşturmaktadır. Sosyal devletin dönüşümü ile kaybedilen kazanımlar, eşitsizliklerin yeniden üretilmesine sebep olmuş ve belirsizlik ile prekaryalaşmanın damgasını taşıyan kitlesel yığınlar ortaya çıkmıştır. Çalışma ilişkileri tarihi düşünüldüğünde, sosyal sorunların geçmişten günümüze çeşitlenerek ve derinleşerek tekrar gündeme gelmesi sosyal sorunların hegemonyasının bir yönüyle de kadimleştiğini göstermektedir.

Günümüze kadar süren tarihsel süreçte toplumdaki değişimin yönlendirilmesi sosyal politika ile mümkün olabilmekteydi. Ancak, küreselleşme ile bu süreç farklılaşmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde, “risk”, “belirsizlik”, “güvensizlik”, “eşitsizlik” gibi kavramların, küreselleşmenin yarattığı sosyal sorunları ifade ederken sıklıkla kullanıldığına şahit olunmaktadır. Ortaya çıkan riskler, yapılmaması gerekenleri ifade ederken yapılması gerekenler belirsizleşmektedir. Bu belirsizlik hali ve hesap edilemezlik, ulusal, yerel, sınıfsal, bireysel vb. tüm alanlarda sosyal sorunları derinleştirmektedir. Karmaşık yollarla yayılan sosyal sorunlar, sosyal politika disiplinine ve sosyal politika uzmanlarına ilişkin bağımlılığı da arttırmaktadır (Uluğtekin, 2016: 155-156). Türkiye’de sosyal politika disiplinin ve uzmanlaşmanın akademik karşılığı ÇEEİ bölümlerinde hayat bulmaktadır. Bu nedenle bir sonraki başlıkta seçili ülkelerde ve Türkiye’de ÇEEİ eğitimi incelenmeye çalışılmıştır.

1.2. Seçili Ülkelerde ve Türkiye’de ÇEEİ Eğitimi

ÇEEİ bölümlerinin temel uğraşı alanı, “çalışma” ve “emek”e ilişkin konulardır (Özen, 2015: 68). ÇEEİ, sosyal politika temelinde, sanayi toplum düzeninin ortaya çıkardığı sosyal sorunlara çözüm arayan, sorunların çözümünde sosyal ve ekonomik boyutları ihmal etmeden inceleyen bölümlerdir (Yorgun, 2009: 47). ÇEEİ bölümü, sosyal politika, sosyoloji, psikoloji, çalışma ekonomisi ve iş ve sosyal güvenlik hukuku gibi sosyal bilimlerin birçok dalını içine alan disiplinler arası bir alandır. Çalışma yaşamını sosyal

politika, hukuk, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve yönetim gibi sosyal bilimlerin çeşitli disiplinleri ışığında inceleyen ÇEEİ bu yaklaşımla eğitim ve öğretim sunmaktadır (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 2023).

ÇEEİ bölümlerine ilişkin uluslararası değerlendirmeler, kuşkusuz ki bazı zorluklar içermektedir. Multi-disipliner bir alan olarak öne çıkan ÇEEİ'yi oluşturan disiplinlerin çeşitliliği, bölümün incelenmesini zorlaştırmaktadır (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 2). Bu bağlamda, Dünya genelinde ÇEEİ adını taşıyan bölümlerin fazla olmadığı da görülmektedir. Eğitim, öğretim genellikle iktisat ya da sosyal politika bölümlerinde ve ya fakültelerinde sürdürülmektedir (Karadeniz, 2010: 62).

Dünya çapındaki ÇEEİ eğitimini ayrıntılı bir şekilde incelemek kuşkusuz ki bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu anlamda dünyadaki ÇEEİ eğitimi, seçili ülkelerdeki örnekler üzerinden incelenerek genel hatları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Seçili ülkelerin belirlenmesinde ise “*Esping Andersen’in Refah Rejimi Sınıflandırılmasından*⁹” yararlanılmıştır. Andersen’in 1990 yılındaki sınıflandırmasına karşı Leibfried ve Ferrera’nın geliştirdiği “*Güney Avrupa*” olarak adlandırılan refah rejimi de incelemenin derinleştirilebilmesi için dahil edilmiştir. Andersen’in refah rejimi analizinin referans alınmasının sebebi ise Andersen’in analizinde toplumsal risklerin önemli bir yer tutmasıdır. Toplumsal riskleri; sınıf riskleri, yaşamın akışı içinde ortaya çıkan riskler ve nesiller arası riskler başlıkları altında sınıflandıran Andersen’e göre bu risklerin tamamı ailede içselleştirebilir, piyasaya dağıtılabılır yahut devlet tarafından karşılanabilir (Güler, 2015: 59-60).

Toplumsal riskler ve sosyal sorunlar karşısında refah rejimlerinin uyguladığı politikalar farklılık gösterir. Çünkü; refah rejimi tipleri, sistemik biçimde farklı ekonomik, politik ve sosyal sonuçlar üretmektedir (Dur, 2019: 24). Bu farklılık, ülkelerin akademik yaklaşımlarını ve uzman insan gücü yetiştirme perspektiflerini de doğrudan etkilemektedir. Sosyal sorunlara yaklaşımlarına bağlı olarak farklı refah rejimlerine sahip ülkelerdeki ÇEEİ eğitiminin incelenmesi de bu anlamda önem kazanmaktadır.

⁹ Refah rejimlerinin sınıflandırma uğraşı Andersen’den eskiye dayanmaktadır. Fakat Andersen’in sınıflandırması, bu konuda öncü olarak kabul edilir. Andersen’in sosyal devlet modelleri 1990 ve 1999 yıllarında yayınlanan iki farklı çalışmaya dayanır. Bu sınıflandırmalarda katmanlaşma ve metadışı hale getirme kavramları kullanılmıştır. Andersen’in sınıflandırmada kullandığı göstergeler emeklilik, hastalık ve işsizlik yardımları ile bunların yenilenme oranları ve uygunluk koşullarıdır (Güler, 2020: 50-70). Andersen’in sınıflandırmasının literatürdeki baskın konumunun en önemli nedeni, süreç ve değişimlere Güç Kaynakları Yaklaşımı kullanarak işaret eden en etkili çalışma olmasıdır (Dur, 2019: 20-25).

Bu bölümde Andersen'in refah rejimi sınıflandırması bağlamında internet kaynaklarının kullanılma imkanı da gözetilerek “*Sosyal Demokrat (Evrensel) Modeli*” temsilen İngiltere, “*Liberal Modeli*” temsilen ABD ve “*Muhafazakar (Sosyal Sigorta-Bismark) Modeli*” temsilen Fransa’, “*Güney Avrupa Refah Rejimini*” temsilen ise Yunanistan’daki ÇEEİ eğitimi incelenecektir.

1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde ÇEEİ Eğitimi

ABD¹⁰’de ÇEEİ eğitimi ve araştırmaları tündengelim ve istatistiğe dayanmaktadır. Araştırmacı ve akademisyenlerin çoğu iktisat ve psikoloji kökenlidir. Bu araştırmacı ve akademisyenler genellikle iktisat ve psikolojiden alınan teorilerden türetilen hipotezleri test ederek, endüstri ilişkileri çalışmalarını yürütmektedirler (Öçal, 2017: 68).

Endüstri ilişkilerinin multi-disipliner bir yapıda olması, ABD¹¹’de endüstri ilişkileri eğitiminin yapılanmasına dair farklı yaklaşımlarında ortaya çıkmasına neden olmuştur. Esas itibarıyla endüstri ilişkileri disiplininin yapılanmasında iki model ağırlık kazanmıştır. Bu modeller; Bağımsız Disiplin Modeli ve Bağımlı Disiplin Modeli’dir. Bağımsız Disiplin Modeli; diploma veren, kendi akademisyen kadrosuna sahip, ders içeriklerini alanın multi-disipliner yapısı gereğince oluşturan bir modeli tanımlamaktadır. Bağımlı Disiplin Modeli

¹⁰ ABD, Andersen’in “Liberal Model” sınıflandırmasında yer almaktadır. Liberal model de temel kural, piyasa taleplerine göre hareket etmektir. Gelir düzeyine ait araştırmaların temel alındığı bu model, sosyal desteklerden yararlananları damgalayıcı bir yapıdadır. Liberal devlet anlayışı, vatandaşlarına en düşük düzeyde yarar sağlamaktadır. Kanada, ABD ve Avustralya liberal modelin en başta gelen örnekleri arasındadır. Vatandaşlar, ekonomik gelişimlerini piyasada aramaya şartlanırken, sosyal hakların iyileştirilmesine yönelik genel bir isteksizlik söz konusudur. En son başvurulacak mekanizma devlettir ve devlet en kötü çıktıları vatandaşa sunmaktadır. Piyasanın yanında sivil toplum ve dini organizasyonların etkin olduğu liberal model, literatürde “gece bekçisi” devlet olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şahin, 2019: 2531-2532).

¹¹ ABD’deki ÇEEİ eğitimi değerlendirirken, Amerikan yükseköğretim yapısını genel hatlarıyla ele almak yerinde olacaktır. ABD yükseköğretim yapısı, eğitim yönetimini eyaletlere devretmiştir. Her eyalet, kendi kurallarını belirlediği eğitim sistemine uygun bir yapılanma örgütlemeye hakkına sahiptir. Buna bağlı olarak ABD’de 50’nin üzerinde farklı eğitim sisteminin var olduğunu söylemek mümkündür (Güçlü & Bayrakçı, 2004: 52). ABD’de üniversiteler, Türkiye’de olduğu gibi önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora derecesine yönelik eğitim ve öğretim yapan; genelde birçok fakülte ve kolejden oluşan bir yapıdadır. ABD’de yükseköğretim kurumlarını, idare bakımından özel ve devlet (eyalet) okulları olarak ikiye ayırmak mümkündür. ABD’de yükseköğrenim görülebilecek okul çeşitleri ise devlet üniversiteleri (State Universities), özel kolej ya da üniversiteler (Private Colleges or Universities), iki yıllık kolejlere (Two-Year Colleges), Bölgesel Kolejlere (Community Colleges), Profesyonel Okullar, Teknoloji Enstitüleri (Institutes of Technology), Teknik Enstitüler (Technical Institutes) ve Kilise Bağlantılı Okullar (Church-Related Schools)’dır. Liseyi bitiren bitiren öğrenciler, herhangi bir kolej ya da üniversiteye girmeye hakkını kazanırlar. ABD’de üniversiteye girişte, merkezi bir seçme ve yerleştirme sınavı yoktur. Giriş şartları, okuldan okula ve bölümden bölüme değişmektedir. Üniversitelerin öğrencileri değerlendirebilmelerindeki başlıca kriterler; öğrencilerin ders notları, referans mektupları ve üniversitelerin uyguladığı bilgi ve yetenek test sonuçlarıdır. ABD’de lisans öğrenimi üç veya dört yıl sürmektedir. Öğrenci, akademik öğrenimi boyunca ortalama 120 ders almak zorundadır. Bu kredi değeri yaklaşık 30 farklı derse karşılık gelmektedir (Altun, Timuralp, Yılmaz, & Ulutan, 2011: 37-38).

ise endüstri ilişkileri dışındaki alanlarda diploma veren, endüstri ilişkileri disiplininde çalışan akademisyen kadrosu olmakla birlikte çoğunluğun diğer bilim alanlarında çalışan akademisyenler tarafından oluşturulduğu, ders içeriklerinin yapılanmasında endüstri ilişkilerinin temel belirleyici olmadığı bir modeli ifade etmektedir (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 7-10).

ABD’de bağımsız disiplin modelinin en önemli örneğinin Cornell Üniversitesi’nde yapıldığı görülmektedir (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 8-10). Cornell Üniversitesi’nde kurulan fakültelerin ilki ABD’nin çalışma hayatındaki olumsuzlukları gidererek devlet-işçi-işveren ilişkisinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla kurulmuş olan “*School of Industrial and Labor Relations*” fakültesi olmuştur (Öçal, 2017: 71). “School of Industrial and Labor Relations” fakültesi, Türkiye’deki ÇEEİ bölümünün fakülteleşmiş halidir. School of Industrial and Labor Relations’ın Türkiye’deki ÇEEİ eğitimi açısından da önemi büyüktür. Sosyal siyaset kürsüsü isminin ÇEEİ adını almasında ABD’deki Cornell Üniversitesi School of Industrial and Labor Relations’a doktora eğitimi veya doktora sonrası araştırma için giden akademisyenlerin etkisinin olduğu düşünülmektedir (Uçkan, 2010: 37).

“School of Industrial and Labor Relations” fakültesinde; “*İnsan Kaynakları, Endüstri ve Çalışma İlişkileri, Uluslararası&Karşılaştırmalı Endüstri İlişkileri, Çalışma Ekonomisi, Çalışma İlişkileri, Hukuk ve Tarih, Örgütsel Davranış ve Sosyal İstatistik*” bölümleri bulunmaktadır (Cornell University, 2024)¹².

“School of Industrial and Labor Relations”, “fakülte odağında öğretim üyelerinin; işçileri, işverenleri ve onları doğrudan etkileyen hükümet politikalarını incelerken antropoloji, ekonomi,tarih, hukuk, çalışma ilişkileri, siyaset bilimi ve sosyoloji alanlarından yararlandığı” vurgulanmaktadır. İşe, istihdama ve emeğe odaklandığını ifade eden fakülte, çalışanların yaşamlarını iyileştiren ve işin geleceğini dönüştüren bilgiyi üretmeyi ve yaymayı amaçladığını ifade eder (Cornell University, 2024)¹³. Mezun öğrencilerin akademide, kamu kurumlarında ve sendikalarda görev yapabilme imkanı olduğu belirtilirken, işgücü piyasasında çalışma ekonomisti olarak da çalışabileceği ifade edilmektedir (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 5).

“School of Industrial and Labor Relations” fakültesindeki bölümlerde verilen ve kredisi en yüksek derslerden öne çıkanlar şöyle:

¹² Bkz. <https://www.ilr.cornell.edu/academics/departments>

¹³ Bkz. <https://www.ilr.cornell.edu/academics/departments/global-labor-and-work>

- *İnsan Kaynakları*: İnsan Kaynaklarında Güncel Sorunlar ve Eğilimler, Yönetici Ücretleri ve Kurumsal Yönetim, İnsan Kaynakları Çalışmalarında Özel Çalışma Alanları, İnsan Kaynakları Analitiği, İK Liderliği: Zirveden Örnekler
- *Endüstri ve Çalışma İlişkileri*: Endüstri İlişkilerindeki Farklılıkların Temelleri, İşyerinde Katılım: Teori ve Pratik, Endüstri İlişkileri Aktörleri Arasındaki Diyaloga Liderlik Etmek, Endüstri İlişkilerinde Aktörler Arası İlişkiler, Endüstri İlişkilerinde Güncel Gelişmeler
- *Uluslararası & Karşılaştırmalı Endüstri İlişkileri*: Küresel Ekonomide İş, Emek ve Sermaye, Halkın Gücü: Direniş, Protesto ve Devrim, Sosyal İmkanlardan Özel Kazanca: Finansallaşma Çağında Sağlık Hizmetleri, Emek, Dayanışma ve Sendikalar; Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da İşgücü ve İstihdam
- *Çalışma Ekonomisi*: Kamu Politikası İçin Ekonomi Politığıne Giriş; İktisadi Düşünce ve Kuramların Gelişimi; ABD Yüksek Öğreniminde Eşitsizlik; Ücretlendirme, Teşvik ve Verimlilik, Çalışma Ekonomisi Atölyesi
- *Çalışma İlişkileri, Hukuk ve Tarih*: Yabancılar ve Vatandaşlar: ABD Tarihinde Göç ve Çalışma, Emek Tarihi, Buffalo NY Örneği; İşçi Hareketinin Retoriği, İşyeri Cinsiyet Ayrımcılığı, Sendika Organizasyonu; Çatışma Yönetimi ve Çözüm, Engellilik, İstihdam ve İşgücü Geliştirme Politikası, İş Dünyasında ve Sporda Müzakere Sanatı, İşgücü Politikasına İlişkin Araştırma Yöntemleri, Toplu Pazarlıkta Güncel Sorunlar
- *Sosyal İstatistik*: Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Yöntemler; Olasılık Modelleri ve Sonuç; Çoklu Değişken Analizi; Uygulamalı Zaman Serisi Analizi

ABD'deki ÇEEİ eğitimde bağımlı disiplin modelinin örneği ise Penn State University (Penn State Üniversitesi)'nde incelenebilir. Penn State Üniversitesi'nde verilen eğitimin temel konuları insan kaynakları yönetimi, endüstri ilişkileri, sendikal örgütlenmeler, iş hukuku ve kamu yönetimi olarak belirtilmektedir. Üniversitede çalışma hayatının dinamik yapısı vurgulanarak insan kaynakları ve endüstri ilişkilerinin içeriği olan küreselleşme, sendikaların değişen rolleri, değişen iş gücünün gelişimi, çatışmaların çözülmesinde yeni metotlar gibi konular öne çıkarılmıştır (Okakin, 2010: 51).

Penn State Üniversitesi'nde yer alan “*Çalışma ve İnsan Kaynakları*” lisans programı incelendiğinde personel yönetiminden insan kaynaklarına geçişin ipuçlarını ve sosyal

politika kapsamındaki derslerin, bağımsız bir bölüm/fakülte yokluğunda verildiği görülmektedir (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 6).

Penn State Üniversitesi'nde yer alan “*Çalışma ve İnsan Kaynakları*” lisans programında verilen dersler ise şöyledir:

- İş ve İstihdamı Keşfetmek; *Çalışma ve İstihdam İlişkilerinin Temelleri*; *İnsan Kaynaklarının Esasları*; İstihdam İlişkileri: Hukuk ve Politika; *Çalışma ve Yönetim İlişkileri Hukuku*; Karar Alma Süreçlerinde Finansal ve Yönetim Muhasebesi; *Siyahiyken Yaşamak: Afro-Amerikan Düşüncesi ve Deneyimindeki Temalar*; İşletmelerde Sosyal, Hukuk ve Etik; Kişilerarası İletişim; *Örgütsel İletişim*; *Endüstri İlişkileri*; ABD İşletme Tarihi; Yönetim Araştırmaları; Temel Yönetim Kavramları; *Liderlik ve Motivasyon*; *Liderliğe Giriş*; Liderlik Gelişimi: Yaşam Boyu Öğrenme Perspektifi; *Grup ve Organizasyon Liderliği için İletişim Beceleri*; Irk, Etnisite ve Kültür; Toplu Pazarlık

“*Çalışma ve İnsan Kaynakları*” program çıktıları ise emek çalışmaları ve insan kaynakları alanında uzmanlaşmak; iş, istihdam, istihdam ilişkisi ve insan kaynakları yönetimi konusunda geniş bir arka plana sahip olmak; kariyer gelişiminde rollerin daha iyi anlaşılabilmesi ile psikoloji, liderlik ve işletme alanında uzmanlaşma olarak sıralanmaktadır (Penn State University, 2024)¹⁴.

ABD'deki ÇEEİ eğitiminde bağımsız disiplin modelinin günden güne daha az temsil edildiği ve endüstri ilişkilerine dair ders içeriklerinin yapılandırılmasında zorluklar yaşandığı görülmektedir. Bu zorluk, endüstri ilişkileri disiplinine ait ders içeriklerinin, farklı disiplinler içerisinde yapılandırılmasına sebep olmaktadır. Bu durumun ortaya çıkış sebepleri incelediğinde ise iki önemli sonuç çıkmaktadır (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 10).

Bu sonuçlar;

1. ABD'de 1970'lerin ortalarından itibaren yaşanan ekonomik resesyon ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik politikalar, endüstri ilişkilerini uluslararası rekabete açık hale getirmiştir. Bu rekabeti takip eden deregülasyon¹⁵ uygulamaları,

¹⁴ Bkz. https://www.worldcampus.psu.edu/find-your-degree-program?program_topics=121

¹⁵ Kuralısızlaşma. Özellikle 1980 ve sonrası liberal ekonomik uygulamaların hız kazandığı ve kuralısızlaşmanın (deregülasyonun) arttığı yıllar olarak anılmaktadır. Bu dönemde ekonomide düzenlenme reformları, bütçe

teknolojinin yarattığı çalışma koşulları ve sendika karşıtı işveren yaklaşımları ile endüstri ilişkileri akademik disiplininin dönüşmesine yol açmıştır.

2. Personel yönetiminden, insan kaynaklarına geçiş ile piyasada işletme eğitimi almış mezunlara yönelik talebin artması, ÇEEİ ile ilgili derslerin, bağımsız bir bölüm/fakülte yerine iktisat ya da işletme bölümlerinde/fakültelerinde verilmesine neden olmuştur.

1.2.2. İngiltere’de ÇEEİ Eğitimi

İngiltere¹⁶’de ÇEEİ eğitimi bir yandan iktisadi akımlar ve örgütsel davranışlar tarafından tehdit edilmekte iken diğer yandan post-modernizm disiplini etkisiyle alanını daraltmaktadır. Bu sebepten ötürü de insan kaynakları ve yönetim bilim dallarının alt disiplinlerine kaydırılmıştır. Bu durum alanda faaliyet gösteren akademisyenlerin de alanlarından başka bilim dallarına özellikle insan kaynakları ve örgütsel davranışa yönelmelerine sebep olmaktadır. Fakat tüm bunlara rağmen kurulduğu günden bugüne endüstri ilişkilerinin ilgi alanları ve çözümlemeye çalıştığı sosyal sorunlar önemini korumaya devam etmektedir (Öçal, 2017: 77).

İngiltere¹⁷’de ÇEEİ eğitimi üzerine internet üzerinden yapılan bir araştırmada Lancaster University’de, Brunel University’de ve Keele University’de yükseköğretim yapıldığı saptanmıştır. Ayrıca birçok üniversitede de İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileriyle ilgili konuları bir arada içeren çeşitli eğitim programları bulunmaktadır (Tınar, 2000: 898). Fakat Keele Üniversitesindeki var olan program “verimsiz” olduğu gerekçesi ile

kısıtlamaları ve özelleştirme gibi geniş çaplı bir yeniden yapılandırma politikası uygulanmıştır (Yereli, Kobal, & Köktaş, 2010: 6-7).

¹⁶ İngiltere, bir düzeye kadar Andersen’in “Sosyal Demokrat (Evrensel) Model” sınıflandırmasında yer almaktadır. Bir düzeye kadar yer almasının nedeni ise Andersen’in 1990 yılındaki sınıflandırmasında İngiltere’nin liberal refah rejimi altında, 1999 yılındaki sınıflandırmasında ise bir ölçüye kadar evrensel refah rejimi kapsamında sınıflandırmıştır. Bu modelin sosyal demokrat olarak adlandırılmasında ise sosyal desteklerin arka planında sosyal demokrasi geleneğinin var olmasıdır. Bu rejim, sosyal desteklerin devlet eliyle sağlanmasıyla sosyal politikada temel bir anlayış oluşturmıştır (Gümüş, 2020: 104-108).

¹⁷ Yasal dayanaklarını 1944 tarihli Eğitim Yasası ve 1988 tarihli Eğitim Reformu’ndan alan İngiltere yükseköğretiminin evrensel amaçları “ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte insan gücü yetiştirmek, ekonomik ve toplumsal ilerlemeye katkı sunmak, bilimsel araştırmaları sürdürmek ve ileri taşımak, bilgi üretmek, kültür ve folklorik zenginliği artırmak” biçiminde belirlenmiştir. Yükseköğretim lisans ve lisansüstü olmak üzere iki aşamalıdır. Lisans eğitimi üç yıl, yüksek lisans bir yıl ve doktora üç yıl süren eğitim programları ile yürütülmektedir. İngiltere’de yükseköğretim, Eylül veya Ekim aylarında başlar, Haziran veya Temmuz aylarında sona erer. Bir akademik yılda öğretim, her biri 8-10 hafta devam eden üç dönemde verilmektedir. Öğrenciler bir yandan ana dallarında eğitim alırken bir yandan da bir veya iki yan dalda eğitim alabilirler (Saylık & Saylık, 2015: 661). İngiltere’de yükseköğretim kurumları özerk bir yapıdadır ve her bir bölümünün kendi giriş politikası vardır. Yükseköğretime girişte bazı özel şartlar gerekmektedir. Merkezî bir sınav olmamasına rağmen üniversiteler gerekli görülürse kendileri sınav yapabilmektedirler (Karacaoğlu & Çabuk, 2002: 155-156).

ilerleyen yıllarda kapatılarak 10 endüstri ilişkileri akademisyeninin iş sözleşmeleri fesh edilmiştir (Öçal, 2017: 78).

Lancaster Üniversitesi'nde ÇEEİ eğitimi bağımlı disiplin modeli ile hayat bulmaktadır. Lancaster Üniversitesi'nde bulunan Muhasebe ve Finans, İş Analitiği, Ekonomi, İnsan Kaynakları, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler lisans bölümlerinde¹⁸, Türkiye'deki ÇEEİ eğitimiyle benzer olarak değerlendirebileceğimiz Çalışma Ekonomisi¹⁹, İş Analizi²⁰ ve İnsan Kaynakları²¹ dersleri verilmektedir. İlgili derslerin içerikleri şöyle tanımlanmaktadır:

- *Çalışma Ekonomisi*: İşgücü ve personelin mikroekonomisine odaklanan bu ders; göç ekonomisi, ücret, iş arama ve işgücü piyasasında ayrımcılık konularını kapsamaktadır. Ders kapsamında insan kaynaklarındaki ana sorunlara ve işgücü piyasasındaki teşviklerin tasarımına özel bir vurgu yapılmaktadır.
- *İş Analizi*: Bu ders, iş performansını anlamaya odaklanır. Öğrencilere birçok kuruluştaki aranan becerileri kazandırmak için tasarlanan bu ders, veri toplama, analiz etme ve yorumlamaya yönelik bir dizi niceliksel teknik sunar ve pratik sonuçlar çıkarmak için bu teknikleri yönetim sorunlarına nasıl uygulayacağınıza dair anlayışınızı geliştirir.
- *İnsan Kaynakları Yönetimi*: Bu dersin amacı, İnsan Kaynakları yönetiminin nasıl, neden ve hangi etkiyle üstlenildiği konusunda bilinçli, eleştirel bir anlayış geliştirmektir. Ders kapsamında Esnek Çalışma, İnsan Kaynakları Yönetiminin iş performansına etkisi ve Kariyer ile Refah gibi güncel konular da işlenmektedir.

Brunel University'deki ÇEEİ eğitimi de bağımlı disiplin modeline sahiptir. Brunel University'de "Çalışma Ekonomisi" dersi "Ekonomi" bölümünde, "Çalışma İlişkileri" dersi ise "İnsan Kaynakları Yönetimi" bölümünde verilmektedir.

"Çalışma Ekonomisi"²² dersinin amacı "*Çalışma Ekonomisinin geniş alanını incelemek ve bireylerin, firmaların ve hükümetlerin çağdaş işgücü piyasasında nasıl faaliyet*

¹⁸ Bkz. <https://www.lancaster.ac.uk/study/undergraduate/courses/>

¹⁹ Bkz. <https://www.lancaster.ac.uk/study/undergraduate/courses/business-economics-bsc-hons-4v13/2025/>

²⁰ Bkz. <https://www.lancaster.ac.uk/study/undergraduate/courses/business-management-industry-bsc-hons-n104/2025/>

²¹ Bkz. <https://www.lancaster.ac.uk/study/undergraduate/courses/management-and-human-resources-bsc-hons-n600/2025/#careers>

²² Bkz. <https://www.brunel.ac.uk/study/undergraduate/economics-bsc>

gösterdiğini analiz etmektir” şeklinde açıklanmaktadır. “Çalışma İlişkileri”²³ dersinin içeriğinde ise “Uluslararası gelişmelere atıfta bulunarak ve öncelikli olarak Birleşik Krallık alanına odaklanarak çalışma ilişkileri sistemlerinin kapsamını, sorunlarını ve gelişimi değerlendirilmektedir. Öğrenciler, istihdam ilişkisindeki potansiyel çatışma sorunlarını incelemek, bu çatışmaları çözmek ve çalışma ilişkilerini yönetmek için kullanılan süreçleri keşfedecektir” denilmektedir.

1.2.3. Fransa’da ÇEEİ Eğitimi

Fransa²⁴’da ÇEEİ eğitimi lisansüstü eğitim sürecinde yoğunlaşmıştır. Almond (2004) bu durumun sebebini şöyle açıklamaktadır: “Endüstri ilişkileri alanındaki Fransız araştırmaları zayıf bir temele sahiptir. Bu durum Fransa²⁵’daki uzmanlanmış akademik eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır. 1980’li yıllara kadar endüstri ilişkileri alanına hakim akademisyenlerin sayısı oldukça azdır. “La Revue de l’IRES’in” yakın zamanda yayın hayatına girmesine kadar, endüstri ilişkilerinin konularıyla ilgilenen akademik bir dergi bile yoktur. Sendikalaşmanın, gösterdiği başarısızlık, kurumsal gelişimin yaşanmamasında etkili olmuştur. Fransa’daki akademik disiplinler (özellikle ekonomi, hukuk ve sosyoloji) arasında diyalogun gelişmemesi de diğer bir sebeptir. Bu tabloda endüstri ilişkileri ilişkin derslerin 1950’li yıllara kadar öğretilmemesi şaşırtıcı değildir.”

İşkolu veya ulusal düzeyde pazarlıkta çok işverenli pazarlıkların hâkim olduğu (Mülayim, 2023: 128) Fransa’da, DİSK-AR (2019)’ın araştırmasına göre sendikalaşma yüzde 8, toplu sözleşme toplu iş sözleşme kapsam oranı ise yüzde 98’dir. Bu tablo, Fransa’daki lisansüstü ÇEEİ eğitimine de yansımıştır. Strazburg Üniversitesi²⁶’ndeki “Çalışma Enstitüsü”, Çalışma Bakanlığı’nın desteğiyle sendika yetkililerinin üniversite düzeyinde eğitime erişmesine imkan sağlamayı amaçlamaktadır.

²³ Bkz. <https://www.brunel.ac.uk/study/undergraduate/economics-bsc>

²⁴ Fransa, Andersen’in refah rejimi sınıflandırmasında “Muhafazakar (Sosyal Sigorta-Bismark) Modeli” içinde yer almaktadır. Bu model, refah hizmetlerinde piyasanın yerini devletin aldığı bir yapıdadır. Sosyal haklar sınıf ve statüye bağlanmıştır. Aile yapının son derece önemli olduğu bu modelde aileyi referans alan bir sosyal politika uygulanmaktadır ve sosyal harcamalar oldukça yüksektir. Buna bağlı olarak da vergiler yüksek seviyededir (Özmen, 2017: 373).

²⁵ Fransa’da yükseköğretim kurumları üç gruba ayrılır. Bunlar 2 yıllık, 3 yıllık ve 5 yıllık eğitim veren kurumlardır. 2 yıllık eğitim veren kurumlar Türkiye’deki ön lisans düzeyiyle aynı yapıdadır. Fransa’da ön lisans kapsamında eğitim veren yaklaşık 88 bölüm vardır. Bunlar arasında ziraat, sağlık ve otelcilik gibi alanlar mevcuttur. 3 yıllık eğitim veren kurumlar ise Türkiye’deki lisans programlarına karşılık gelmektedir. Bu programlarda genel ve mesleki anlamda eğitim verilmektedir. 5 yıllık eğitim veren kurumlar ise öğrencilerini uzun eleme süreçlerinden geçirerek alan mühendislik, gazetecilik, çevirmenlik gini bölümlere sahiptir (Orkun, Bayırlı & Bayırlı, 2019: 13-14)

²⁶ Bkz. <https://www.unistra.fr/idt>

Paris Ekonomi Üniversite de yer alan “Çalışma Ekonomisi²⁷” araştırma grubu da doktora öğrencilerine yönelik 12 oturumluk bir kurs sunmaktadır. “İşgücü piyasası, Kamu Politikaları, Kent Ekonomisi ve Ekonometri” alt temalarına ayrılan kurs, doktora eğitim sürecini amaçlamaktadır.

Renn Üniversitesi’nde bulunan “Çalışma ve İnsan Kaynakları²⁸” yüksek lisans programının hedefi “İnsan kaynakları alanında uzmanlık geliştirmek, şirketler ile eğitim kuruluşlarından oluşan ağdaki yetkinlikleri tanımlamak ve endüstri ilişkileri alanında uygulama ve değerlendirmelerde yetkinleşmek” olarak açıklanmaktadır. Program kapsamında beş haftalık eğitim ve yedi haftalık staj bulunmaktadır. Müfredatta ise “Sosyal ve dayanışma temelli ekonomi, bölgesel endüstri ilişkileri ile istatistiksel teknik” gibi dersler bulunmaktadır.

1.2.4. Yunanistan’da ÇEEİ Eğitimi

Yunanistan²⁹’daki ÇEEİ eğitimi hem bağımlı hem de bağımsız disiplin modeliyle hayat bulmaktadır. Yunanistan³⁰’da ÇEEİ eğitimi üzerine internet üzerinden yapılan bir araştırmada Atina Üniversitesi, Panteion Üniversitesi ve Demokritos Üniversitesi’nde yükseköğretim yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bağımlı disiplin modelinin hakim olduğu Atina Üniversitesi’nde “sosyal politika³¹ dersi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünün üçüncü sınıfında zorunlu ders olarak verilmektedir. Dersin amacı “*Modern refah rejimlerinin sosyal eşitlik ve adalet ilkelerini analiz etmek, Avrupa Birliği ülkelerindeki sosyal koruma sistemlerini karşılaştırmalı olarak incelemek ve sosyal araştırmaların metodolojisine vurgu yapmak*” şeklinde açıklanmaktadır.

²⁷ Bkz. <https://labour-public-econ.parisschoolofeconomics.eu/>

²⁸ Bkz. <https://international.univ-rennes2.fr/studying/labour-and-human-resources-economics-masters-degree-territorial-employment-and-human>

²⁹ Yunanistan’ın da yer aldığı “Güney Avrupa Refah Rejimi” ülkeleri kısaca; kurumsallıktan uzak ve vatandaşlarına yeterli refah imkanlarını sağlayamadıkları görülmektedir. Bu ülkelerde geleneksel olarak aile ve Katolik kilisesi sosyal yardımlarda başrole sahiptirler. Güney Avrupa refah rejiminin diğer rejimlerden ayıran en önemli unsurlar ise ulusal sağlık sisteminin kısmen devlet yoluyla gerçekleşmesi ile çok yüksek ve çok düşük emekli maaşına sahip olanların bir arada yaşamalarıdır (Özdemir, 2007: 259).

³⁰ Yunanistan’da yükseköğretim 2001’den itibaren genel akademik eğitimin verildiği Üniversite ve Teknoloji Eğitim Enstitüleri (TEIS) olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Her bir birim kendi içerisinde farklı alanlarda eğitim veren okul türlerini içermektedir. Yunanistan’da çeşitli şehirlerde toplam 20 üniversite vardır. Üniversitelere ve Teknoloji Eğitim Enstitülerine giriş, lise son sınıflarda yapılan ulusal sınavda alınan sonuca (ki bu sınav %30 sözlü, %70 yazılı olarak uygulanmakta) ve lise iki ve üçüncü sınıf başarı durumuna göre düzenlenen bitirme sertifikasındaki (okul seviyesindeki yazılı ve sözlü performans ortalaması) nota göre belirlenmektedir. Bazı özel yetenek gerektiren alanlarda ise adaylar, genel sınava ek olarak özel konularda da değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (Saylık, 2014:3).

³¹ Bkz. https://www.pspa.uoa.gr/proptychiakes_spydes/programma_spydon

Panteion ve Demokritos Üniversitesi'nde ise “Sosyal Politika” bölümleri üzerinden bağımsız disiplin modeliyle ÇEEİ eğitimi verilmektedir. Demokritos Üniversitesi'ndeki “Sosyal Politika³²” bölümünün hedefi “Güçlü bir disiplinlerarası karaktere sahip, öğrencilerin çeşitli sosyal bilimlerden yararlanmalarını sağlayacak bilgi ve deneyim kazandırmak” şeklinde ifade edilmektedir. Bölüm mezunlarının “*bakanlıklarda, sigorta şirketlerinde, sağlık kuruluşlarında, cezaevlerinde, üniversite ve araştırma merkezlerinde, sivil toplum kuruluşlarında ve yerel yönetimlerde*” istihdam edilebileceğini vurgulanmaktadır.

Panteion Üniversitesi'ndeki “Sosyal Politika³³” bölümünün amaç ve misyonu ise “Sosyal teori, ekonomik kalkınma, kentsel mekan ile Yunanistan sosyal tarihi konularında uzmanlaşmış bilgi sağlamak” şeklinde ifade etmektedir. Bölümün inceleme konuları istihdam, sosyal güvenlik, çalışma ilişkileri, gelir dağılımı, sosyal dışlanma, korunmasız gruplar, göç, aile, barınma ve sosyal hareketlerdir. Sosyal politika bölüm mezunları araştırma merkezleri, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, sosyal kalkınma ajansları, insan kaynakları geliştirme departmanlarında istihdam edilebilmektedir. Ayrıca bölüm mezunlarının ortaokul ve liselerde sosyal bilimci, yaşam boyu öğrenme enstitülerinde ise yetişkin öğretmenleri, araştırma merkezlerinde ise sosyal sorun ve sosyal politika araştırmacısı olarak görev alabileceği de belirtilmiştir. Bölümde verilen zorunlu dersler ise şöyledir:

- 1. Sınıf: Hukuk, Toplum ve Sosyal Politika, Sosyal Politika Kavramları ve Amaçları, Sosyal Politika Tarihi, Sosyal Dışlanma ve Sosyal Politika, Ekonomi Politik, İşsizlik ve İstihdam Politikası, Yunan Toplumunun Yapısı, Sosyal Araştırma Yöntemleri
- 2. Sınıf: Sosyal Sigorta, Sosyal ve Ekonomik Coğrafya, Aile ve Aile Politikası, Maliye Politikası, Nicel Araştırma Yöntemleri, Karşılaştırmalı Sosyal Politika, Cinsiyet ve Sosyal Politika, Sosyal Koruma, Göç ve Göç Politikası, Sosyal Politika Ekonomisi, Barınma ve Sosyal Politika, Sağlık Politikaları
- 3. Sınıf: İşgücü Piyasası ve Sosyal Güvenlik, Sosyal Bilimler Öğretimi, Yunanistan ve Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Hukuku, Yunan Anayasa Tarihi, Avrupa

³² Bkz. <https://duth.gr/>

³³Bkz.<https://www.panteion.gr/anakalypste-to-panteio/scholes-kai-tmimata/scholi-politikon-epistimon/tmima-koinonikis-politikis/>

Birliği'nin Organizasyonu, Yunanistan'da Sendikalar ve Toplu Çalışma İlişkileri, Öz Yönetim ve Sosyal Politika, Engellilik ve Sosyal Politika

- 4. Sınıf: Kayıt dışı İstihdam, Sosyal Güvenlik ve Refah Sorunları, Sosyal Koruma Dönüşümleri, Endüstri İlişkilerinde Güncel Gelişmeler, Sosyal İstatistik, Kriz: Teoriler ve Ampirik Analiz, Sosyal Güvenlikte Çağdaş Gelişmeler, Emeklilik Politikaları

1.2.5. Türkiye'de ÇEEİ Eğitimi

Günümüzde sosyal sorunların artmasına ve derinleşmesine bağlı olarak daha geniş ilgi alanlarına sahip sosyal politika çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu görölmektedir (Öcal & Herand, 2020: 150). Türkiye'de sosyal politika çalışmaları ağırlıklı olarak “ÇEEİ” bölümleri çatısı altında vücut bulmuştur (Özgüler, 2020: 9).

Türkiye'de akademide sosyal politika geleneğinin başlangıcı, 1930'lu yıllara kadar uzanır (Makal, 2014: 19). 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kurulan İktisat ve İctimaiyat Enstitüsünde görev alan Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler'in sosyal politikanın Türkiye'de yerleşmesinde önemli katkıları olmuştur. 1950'li yıllardan sonra Prof. Dr. Cahit Talas, bu bilim dalının kurumsallaşması ve gelişmesinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bölümün kendi adıyla üniversitelerde yer alması ise Yüksek Öğrenim Kurulunu (YÖK)'nun kurulmasından sonra 1982 yılında olmuştur (Karşlıoğlu, 2010: 35). ÇEEİ, YÖK'ün oluşturulmasıyla birlikte fakültelerde bölüm olarak öğrenci kabul ederek dört yıllık öğrenimin sonunda lisans diploması vermeye başlamıştır (Tınar, 2010: 48).

İnsanı merkeze alan ve belki de insana en yakın uğraşı alanı olan ÇEEİ, disiplinler arası niteliğinden ötürü son derece geniş bir yelpazede çalışma alanına sahiptir (Uçkan, 2010: 37). Bölümün çokdisiplinli (multi-disipliner) karakteri disiplinler arası çalışma imkânı sağlayan ve akademik yönden derinlik ve fark yaratan bir özellik olarak önemli bir mesleki motivasyon kaynağı durumundadır (Özaydın, 2010: 58). Ancak bölümün multi-disipliner özelliği öğrenciler açısından olumlu ve olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Bölümün sosyal sorunlar ve işgücü piyasalarına ilişkin zengin ders içerikleri, öğrencileri motive etmesi açısından olumlu olarak gösterilirken; kamu ve özel sektörde fazla bilinmemesi ile iş bulma beklentilerini karşılayamaması olumsuzluk olarak görölmektedir (Etçi, 2020: 7).

Eğitim ve araştırma faaliyetlerini sosyal sorunlar, hizmetler, işçi ve işverenler arasındaki çalışma ilişkileri alanlarında yoğunlaştıran ÇEEİ bölümü, bu alanda ilk ve en büyük birim olma özelliğine sahiptir (Kocaeli Üniversitesi, 2023). ÇEEİ bölümü, eşit ağırlık puan türünden tercih edilebilen, dört yıllık lisans programıdır. 2023 ÖSYS rehberine göre 30 üniversitede 38 programa sahip bölüm, çoğunlukla İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde faaliyet göstermektedir. Bu programlar normal öğretim, ikinci öğretim ve açıköğretimde oluşmaktadır. Lisansüstü eğitimde ise tezsiz yüksek lisans, tezli yüksek lisans ve doktora programları mevcuttur.

Bugün birçok üniversitenin ÇEEİ bölümünün olduğu görülmekte ve gerek lisans gerekse de lisansüstü eğitimi ile binlerce öğrencinin eğitim gördüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Murat & Omay, 2010: 40).

Programı üniversitelerin belirlediği tüm gereksinimleri yerine getirerek başarı ile tamamlayan mezunlar ÇEEİ alanında ‘Lisans Diploması’ derecesine sahip olurlar. ÇEEİ bölümünü bitirenler “Çalışma Ekonomisti” unvanı ile işgücü piyasası, sosyal sigorta, iş mevzuatı, toplu sözleşme ve sendikacılık konularında araştırma ve incelemeler yaparak, öneriler geliştirirler (Karşoğlu, 2010: 35).

ÇEEİ bölümü, öğrencilerini esas olarak çalışma ilişkileri ve sosyal politika alanlarına ilişkin bilgiler ile donatarak;

- Sosyal barış ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik politikaları ele alan;
- Kamu yararını gözetken, bireysel özgürlüklere ve toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veren;
- Çalışma yaşamını iktisadi, hukuki, sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla kavrayan;
- Nitel ve nicel analiz yöntemlerini kullanan;
- Eleştirel, yaratıcı ve analitik düşünciyi esas alan;
- Çalışma hayatına ilişkin ulusal ve uluslararası düzlemde ortaya çıkan gelişmeleri takip eden bir eğitim programı yürütmeyi amaçlamaktadır (Ankara Üniversitesi, 2023).

1.2.5.1. Unsurları

ÇEEİ’yi diğer bölümlerden ayıran en önemli özelliği sahip olduğu unsurlardır. Bu unsurlar sosyal politika geleneği, disiplinler arası yaklaşım ve ekonomi-politik temeldir.

A. Sosyal Politika Geleneği: ÇEEİ bölümünün, en önemli ve en çok tartışılan unsurudur. Sanayi toplumu düzeninin ortaya çıkardığı sosyal sorunlara çözüm arama ihtiyacının doğması ile gelişen sosyal politika geleneği, ÇEEİ bölümlerinin ortaya çıkmasına neden olması sebebiyle önemlidir. (Kırel, vd. , 2018: 10). Bölümlerin, sosyal politika geleneğinden uzaklaşmaya başlaması (Karşlıoğlu, 2010: 35), bölüm anlayışında piyasa taleplerinin sosyal politikaya üstün gelmesi, insan kaynaklarına doğru yönelimin artması ve periyodik yayın eksikliği nedeniyle de tartışmalıdır.

Tüm tartışmalı alanlara rağmen, ÇEEİ’nin tarihi neredeyse Cumhuriyet tarihiyle eşit bir akademik sosyal politika geçmişi bulunduğu konusunda genel bir uzlaşma vardır (Güler, 2015: 4). Makal (2008: 12) bu geleneğin varlığını şöyle ifade eder; “Sosyal politika disiplini açısından bakıldığında Türkiye’de bir geleneksizlik sorunu yoktur ve ülkemizde uzun ve onurlu bir sosyal politika geleneği bulunmaktadır”. Makal’ın tarif ettiği sosyal politika geleneğinin kökleri bilimsel anlamda 1924 yılında, akademik anlamda ise 1933 yılında ele alındığı kabul edilir. 1883 yılında kurulmuş bulunan “Ulumu Aliyei Ticariye Mektebi”nin (sonraki adıyla İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi) ders programına ilk kez “İçtimai İktisat” dersi 1924 yılında alınmıştır. Daha sonra Ankara Üniversitesi’nde de “İçtimai İktisat” dersinin ders programına alındığı görülmektedir (Tuna & Yalçıntaş, 1981 akt. Murat & Omay, 2010: 40).

Akademik bir disiplin olarak sosyal politika geleneği ise Batılı anlamda 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformuyla birlikte başlamıştır. 1933 yılında kabul edilen 2252 sayılı kanun sonrası İstanbul Darülfünunu lağvedilerek yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasıyla birlikte, Batıdan birçok bilim adamı Türkiye’ye getirilmiş ve üniversitenin bünyesinde enstitüler, laboratuvarlar, araştırma merkezleri oluşturulmuştur. Kurulan enstitülerden birisi de Hukuk Fakültesi’nin bünyesinde kurulan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsüdür. Sosyal siyaset öğretimi, Batıdan gelen öğretim üyeleriyle birlikte lisansüstü seviyede ilk bu Enstitüde başlamıştır (Tuna & Yalçıntaş, 1981: 1-2).

Bu geleneğin oluşmasında, Nazi Almanya'sından kaçarak Türkiye'ye gelen Gerhard Kessler'in belirleyici bir katkısı vardır. 1930'lu yılların başından itibaren İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde önce sosyoloji daha sonra içtimâî siyaset dersleri vermeye başlayan Kessler, yetiştirdiği öğrenciler, yaptığı akademik araştırma ve yayınlar ile mesleğin gelişmesine ciddi katkılarda bulunmuş; başta asistanı Orhan Tuna olmak üzere, kendisini takip eden bir sosyal politikacılar kuşağının yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Kessler'le başlayan bu sosyal politika ve sosyal politikacılar çizgisinin yanında, ikinci bir çizgi de Ankara'da Mülkiye'de oluşmuştur. Cahit Talas, Türk sosyal politika geleneğinin bu ikinci ana çizgisinin oluşturunusudur (Makal, 2014: 19).

Genel kanıdan farklı yorumlar da mevcuttur. Prof. Engin Yıldırım, sosyal politika bilimsel geleneğinin Türkiye'de tam anlamıyla henüz ortaya çıkmadığı kanısındadır. Yıldırım, bu görüşünü *“eğer bilimsel bir gelenek olsaydı şu anda düzenli kongreleri ve bilimsel dergileri olan bir topluluk olurduk”* şeklinde açıklamaktadır. 1948 yılında ilk defa İçtimai Siyaset Konferansları şeklinde basılmaya başlayan Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi haricinde düzenli olarak yayımlanmış bir sosyal politika dergisinin olmadığı bilinen bir gerçektir. Üstelik bu derginin de belirli zamanlarda ve uzun aralıklarla yayınladığı da herkesin malumudur (Güler, 2015: 4-5). Sosyal Siyaset Konferansları uzun aralıklarla yayın yapmış dahi olsa, Türkiye'deki ilk sosyal politika külliyyatını oluşturmakta ve akademik bilgiyi üretme ile yayma anlamında önemli bir rol ve gelenek üstlenmektedir (Özgüler, 2019: 239). Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi'nin yanında Çalışma ve Toplum, İşgüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Karatahta İş Yazıları Dergisi, ÇEEİ Bölüm Kongreleri, Ulusal Sosyal Politika Kongreleri, Mülkiye Genç Sosyal Politikacılar Dergisi gibi pek çok akademik çalışma sosyal politika külliyyatına önemli katkılar sağlamaktadır.

Sosyal politika geleneğine ilişkin güncel bir tartışma konusu da 'sosyal politika geleneğinden' uzaklaşıp uzaklaşılmadığıdır. Bölüme ilişkin kongre ve sempozyumlardaki bildirileri inceleyen Koray (2013: 32) şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Bildirilerde; a) alanlar ve konuların daha çeşitlendiği açık; b) buna karşın çalışma ilişkileri ve hukuk alanındaki çalışmalar yine ağırlıkta; c) sosyal politikanın ekonomik ve siyasal boyutları ise yine epeyce geride kalmış durumdadır.”

“Sosyal politika geleneğinden uzaklaşma” olarak tarif edilen bu sürecin sebepleri elbette ki bu çalışmanın sınırlarının oldukça ötesindedir. Ancak başlıca nedenleri irdelenecek olursak şu sonuçlara ulaşılabilir;

- İçinde bulunduğumuz dönem liberalizm dışında kalan ideolojik-siyasal yaklaşımları mahkûm eden bir dönemdir. Buna bağlı olarak, siyasal-ekonomiyle ilgili tartışmaların akademik açıdan pek ilgi çekmediğini, belki de “ideolojik” bulunarak uzak kalındığını düşünmek mümkündür (Koray, 2013: 33). Diğer bir ifade ile sosyal politikasızlaştırma çalışmaları, kaçınılmaz olarak toplumsal yaşamın bir parçasını oluşturan akademik alana da yansımıştır (Güler, 2015: 1).
- Sosyal Siyaset’ kürsülerinden ÇEEİ’ye geçişi ‘kısmi bir paradigma’ değişimi olarak nitelendiren Makal (2008:15), kavramsal düzeyde sosyal politikanın sosyal korumayı esas alırken, endüstri ilişkilerine geçiş ile birlikte işçi ve işveren taraflarına yönelik nötr bir pozisyon alınmasının etkili olduğunu ifade eder. Bu pozisyon “şemsiye” bir kavram ve çalışma alanı olan sosyal politikanın kapsayıcılığını yitirmesini sağlamış ve sosyal politikanın alt-alanı olması gereken çalışma ilişkilerinin altında bir konuma yerleştirilmiştir. Alt-alan olan çalışma ilişkileri ise, bölüm yapılanması içinde bir “üst alan” değeri kazanmıştır (Koray, 2013: 34).
- Sosyal politika geleneğinden uzaklaşma konusundaki en önemli tartışma konusu “insan kaynaklarıdır”. İnsan kaynakları kuşkusuz ki ÇEEİ için önemli bir alandır. Mezun istihdamı açısından incelendiği takdirde, insan kaynakları yönetiminin bu bölüm mezunların en çok tercih ettiği çalışma alanı olduğu anlaşılmaktadır (Özen, 2015: 86). Ancak Makal (2008: 18)’in tabiriyle “Demokles’in kılıcı” gibi ÇEEİ’nin üzerinde sallanan “insan kaynakları”, bölümün geniş uğraşı alanlarını kendi egemenliği altına alarak zapt etme ‘tehlikesi’, sosyal politika geleneği açısından dikkate değer bir konudur.
- Sosyal politika alanında bilimsel bilgi üretmek isteyenlerin -piyasanın isteklerine uygun olanlar dışında- hakem değerlendirme sürecinden geçerken, düzenli kongre-konferans gibi bilimsel etkinlikler yaparken ve bilimsel dergiler çıkarırken çeşitli engellerle karşılaşması da kısıtlı alanlarda üretimi neredeyse mecbur bırakmıştır (Akpınar & Karadoğan, 2008).

- Genç akademisyenler ile akademisyen adaylarının sosyal politika açısından ciddi bilgi ve eğitim eksiklikleri olması, bölümün geleceği açısından da önemli soru işaretleri doğurmakla (Makal, 2008:22) birlikte alt yapı yetersizliğine de (Koray, 2013: 33) işaret etmektedir.
- YÖK öncesi dönemde akademik yararları açıkça görülmüş olan ‘doçentlik tezi’ uygulaması, YÖK sonrası dönemde ortadan kaldırılmış durumdadır. Özgün bir araştırma yapmaksızın, sadece makale düzeyinde çalışmalarla doçent olma durumu (Makal, 2008:24) doğrudan olmasa dahi dolaylı açıdan sosyal politika geleneğini etkileyen değişimler arasında değerlendirilmektedir.
- Üniversitelerde akademik yükseltmelerde bilimsel çalışmaların ve liyakatin esas alınmamasından kaynaklanan akademik ölçütler; kişiler ya da gruplar arasındaki bireysel ya da fikrî-siyasî farklılıklara, çıkar hesaplarına, önyargılara deyim yerindeyse kurban edilmesi (Makal, 2008:25) sosyal politika geleneğinde de tahribatlar yaratmıştır.
- 18. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi’nin ÇEEİ Bölümleri Toplantısı Özel Oturumu’nda Prof. Dr. Eyüp Bedir’in dikkat çektiği önemli bir hususta “*Alanın, sosyal hizmetten, teknik üniversitelerden başka alanlardan gelen arkadaşların oralarda doçent olamayıp müracaat ettiği bir alan haline dönmek üzere*” (18. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi, 2017: 362) olmasıdır. Söz konusu “tehlike” sosyal politika geleneği açısından üzerinde durulması gereken önemli bir husustur.

B. Disiplinlerarası Yaklaşım (Çok Disiplinlilik): ÇEEİ bölümü, sosyal politika, sosyoloji, psikoloji, çalışma ekonomisi, iş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku gibi sosyal bilimlerin birçok dalını içine alan disiplinler arası bir alandır (Karşlıoğlu, 2010: 35). Bu alan, sosyolojiden hukuka, ekonomiden siyaset bilimine, tarihten edebiyata kadar sosyal bilimlerin hemen hemen her alanına uzanmakta ve bu alanların tam da kesişme noktasını oluşturmaktadır. ÇEEİ, disiplinler arası niteliğinden ötürü son derece geniş bir yelpazede çalışma alanına sahiptir (Uçkan, 2010: 37).

Bölüm ders programları incelendiğinde İş Hukuku, Sosyal Güvenlik Hukuku, Toplu İş Sözleşmesi Hukuku, Anayasa Hukuku, Çalışma Psikolojisi, Çalışma Sosyolojisi, Endüstri İlişkileri, Çalışma Ekonomisi, Genel Muhasebe, Sosyal Politika, Toplumsal Cinsiyet ve

Emek, Araştırma Yöntemleri, Siyaset Bilimi, İktisada Giriş, İstatistik, Sosyal Psikolojisi vb. dersler, bölümün disiplinler arası çalışma alanına dair örnekler sunar.

Bu geniş yelpazenin en çarpıcı örnekleri ise Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde lisans düzeyinde verilen "Çalışma İlişkileri ve Sanat" (Makal, 2020: 1) dersi ile Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde yüksek lisans düzeyinde verilen "Çalışma Yaşamı ve Sanat"³⁴ dersleridir. Mülkiye Genç Sosyal Politikacılar Kongresi'ne sunulan tebliğler, bölüm öğretim üyelerinin yayımladığı kitap çalışmaları da bölümün disiplinler arası niteliğinden kaynaklı geniş çalışma yelpazesini gözler önüne sermektedir.

Kessler, sosyal politikanın disiplinler arası niteliğini şu şekilde açıklamaktadır (Zaim, 2007:324 akt. Uçkan, 2010: 37):

"(...)İyi bir sosyal siyasetçinin evvela cemiyeti yani toplumu bilmesi gerekir. Yani sosyoloji bilmesi gerekir. Ondan sonra iktisadın nasıl teşekkül ettiğini, hangi doktrinlerle geliştiğini yani iktisadi doktrinleri bilmesi gerekir. Sonra iktisat teorisini bilmesi gerekir. Ondan sonra sosyal siyaset yapabilecektir.(...)"

Bölümün disiplinler arası niteliğinin belirginleşmesi ve analitik hale gelmesinin sebebini ise Makal (2008: 15) şöyle tarif etmektedir:

"Bölümlerimizin kökenini teşkil eden 'sosyal politika' kürsülerinden 'çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri' bölümlerine geçiş ile uğraşı alanımızın daha genişlediğini, bununla bağlantılı olarak çok disiplinli/disiplinler arası niteliğinin daha da belirginleştiğini ve daha analitik hale geldiğini de belirtmek gerekir."

Bölümün disiplinler arası niteliği, çalışma yelpazesini oldukça geniş bir perspektife kavuşturursa da bu durumun lisansüstü çalışmalara yansıdığını ifade etmek oldukça zordur. 1984-2007 yılları arasında yayımlanan lisansüstü tezleri inceleyen Yorgun (2009: 59)'un çalışmaları da mevcut durumu gözler önüne sermektedir. Disiplinler arası bir konumda yer alan ÇEEİ bölümlerinde yapılan tezlerin konuları değerlendirildiğinde tezlerin bu özelliği yeterince yansıtmayacak çeşitlilikte olmadığını, anabilim dalı yapılanmalarında ve yüksek lisans programlarında da aynı bakış açısının egemen olduğu görülmektedir. Anabilim dallarının bölümlerin çoğunun "İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Çalışma Ekonomisi, Yönetim ve

³⁴ "Çalışma İlişkileri ve Sanat" semineri çerçevesinde yapılan araştırmalardan bazı konu başlıkları için bkz. Makal, 2020.

Çalışma Sosyolojisi, Yönetim ve Çalışma Psikolojisinden” oluşması, sosyal politika ile endüstri ilişkileri anabilim dallarının sınırlı temsiliyeti de bu tespiti doğrular niteliktedir.

2008-2019 yılları arasındaki doktora tezlerini inceleyen Bingöl (2020: 1529)’ün çalışması da ÇEEİ bölümünün disiplinler arası yaklaşımını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bingöl (2020)’ün çalışması, Yorgun (2009)’un çalışmasına bir yönüyle paralellik gösterirken, diğer yönüyle yıllar içerisinde gelişen değişimi ortaya koymaktadır. Söz konusu değişim, 2008-20019 yılları arasındaki doktora tezlerinde en fazla sosyal politika ve endüstri ilişkileri konuları üzerinde çalışıldığının tespit edilmesidir. Bu tablo, Yorgun (2009)’un ifade ettiği ‘Sosyal Politika ve Endüstri İlişkileri’ alanının ‘arkada kalan’ bir alan olduğu sonucunun yıllar içerisinde önemli bir değişim gösterdiğinin işaretidir. İki çalışmanın paralellik gösterdiği nokta ise tezlerin ilgili temalarının alt kategorileri incelendiğinde özellikle bazı kategorilere yoğunlaşılmasıdır. Bu kategoriler sosyal politika alanında dezavantajlı kesimler ve kadın, endüstri ilişkileri alanında ise insan kaynakları, sendika ve esnek çalışmadır (Bingöl, 2020: 1520). Çalışmaların belirli kategorilere yoğunlaşması, disiplinler arası niteliğin yarattığı geniş yelpazenin yıllar içerisinde değişim ve gelişim gösterse dahi tam anlamıyla değerlendirilmediğini ifade etmektedir.

2008 yılından itibaren ÇEEİ’nin “arkada kalan” sosyal politika ve endüstri ilişkileri gibi alanlara, günümüzde ilginin artmasının sebepleri ise şöyle özetlenebilir;

- Sosyal politikanın Türkiye’de üniversitelerde ve diğer akademik platformlarda giderek yaygınlaşması ve popüler bir disiplin haline gelmesi (Makal, 2014: 17),
- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde değişik bölümlere mensup öğretim üyelerinin katkılarıyla disiplinler arası bir yapıda oluşturulan sosyal politika yüksek lisans (Makal, 2008: 18) programlarının etkisi,
- Petrol-İş tarafından desteklenen Sosyal Haklar Kongreleri, Birleşik Metal-İş tarafından çıkarılan Çalışma ve Toplum Dergisi, HAK-İŞ tarafından çıkarılan Emek ve Toplum gibi dergiler, sosyal politika ve endüstri ilişkilerine yönelik disiplinler arası çalışmaların artmasına olanak sağlamıştır,
- Sosyal sorunların etkisinin giderek artması ve çeşitlenmesi ile sosyal politikaya olan ihtiyacın giderek önem kazanması akademik çalışmaların bu alana yoğunlaşmasına neden olmuştur.

ÇEEİ'nin disiplinler arası olma özelliği bir yönüyle zenginlik olarak değerlendirilirken, diğer yandan alanın sınırlandırılması açısından zorluklar getirdiği ve akademik bir disiplin olma niteliğini kazanamadığı ifade edilmektedir (Yorgun, 2009: 46). Özellikle ÇEEİ'yi oluşturan bilim alanlarının çeşitliliği konunun değerlendirilmesini ve tartışılmasını önemli ölçüde zorlaştıran bir olgudur (Özkaplan & Selamoğlu, 2005: 4). Söz konusu disiplinler arası yapı, bölüm öğrencilerinin istihdama ilişkin bakış açısını da etkilemektedir. Topgül'ün (2017: 113) çalışmasında disiplinler arası yapının ÇEEİ öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkilediği ve 'istihdam' kavramına olumsuz yaklaşımlarına neden olduğu görülmüştür.

ÇEEİ'nin disiplinler arası yapısını 'Gulbenkain Komisyonu'nun Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Raporu³⁵ ışığında değerlendirmek, çok disipliniğin evrensel niteliğini anlamak adına önemlidir. Sosyal politika konularının çok disiplinli yapısı gereği, konular arasındaki ilişki son derece geçişkendir. Bu nedenle sosyal politika çalışanlar diğer alanlarla yakın bir işbirliği içindedirler. Bu açıdan rapor, disiplin sınırlarını genişletme, entelektüel birikimi artırma, tek bir alan yoğunlaşmama ve akademisyenlerin birden çok alanda faaliyet yürütmesi gibi başlıkların önemini vurgulaması itibarıyla sosyal bilimler içerisinde büyük önem kazanmıştır (Bozgöz, 2022: 92).

C. Ekonomi-Politik Temel: Ekonomi politik; politik kurumların, politik ortamın ve ekonomik sistemin birbirini nasıl etkilediğini açıklamada iktisat, sosyoloji ve siyaset biliminden yararlanan disiplinler arası çalışmalardır (Eren, 2022: 7). Bu bağlamda, sosyal politika, ekonomi politikle özdeşleşen sosyal sistemlerin ortaya çıkardığı toplumsal sonuçları emek ve gelir dağılımı gibi iki temel sorun alanı açısından ele alan bilimsel disiplindir (Akan, 2011: 30).

ÇEEİ bölümlerinin ekonomi-politik unsuru, ekonominin ve siyasetin kesiştiği noktada, piyasaların ve devletlerin, kamusal tercihlerini etkileyen disiplinler arası çalışma alanını ifade ettiği gibi akademik çalışmaların zenginleştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Kaynak, 2023). ÇEEİ bölümlerinin ekonomik-politik temelini esas anlamda "sosyal politika" ile hayat bulduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Çünkü sosyal politika her

³⁵ 1993 yılında, Calouste Gulbenkian Vakfı'nın katkılarıyla Prof. Wallerstein'in başkanlığında toplam on bilim adamından oluşan bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyonun bu toplantılarından çıkan sonuç ise yine 1995 yılında bir rapor şeklinde "Sosyal Bilimleri Açın" adında kitaplaştırılmıştır. Kitapta sosyal bilimlerin tarihsel gelişimine ve tartışmalarına yer verilirken, "Nasıl bir sosyal bilimler inşa etmeliyiz" sorusunun da yanıtı aranmıştır (Uğraş, 2019: 125-130).

şeyden önce ekonomi ve siyasetle yakın ilişkisi olan ve bu çerçevede anlam kazanan bir alandır (Koray, 2007: 20). Elbette ki ÇEEİ bölümlerinin ekonomi-politik temeli Çalışma İlişkileri, Gelir Dağılımı, Endüstri İlişkileri, Ücret Teorisi vb. alanlarda da temsil edilmektedir. Ancak sosyal politika bahse konu alt alanların Koray (2013: 34)’ın deyişiyle “şemsiyesidir”. Ayrıca sosyal politika diğer alanlara kıyasla daha fazla “müdahalecidir”. Örneğin çalışma ekonomisi işsizliğin nedenleri ve oluşumunu incelerken, sosyal politika işsizlik sorununu incelemenin yanında işsizliğin toplum kesimleri üzerindeki etkilerini ve bu etkileri önlemeye yönelik politikaları da ele almaktadır (Bedir, 2018: 21).

Sosyal politika, tarihsel-sosyal gelişmeler ışığında sosyal-siyasal ekonomi veya sosyal-siyasal düzenin bir parçası olarak da anlamlandırılmaktadır. Diğer bir deyişle, sosyal politikayı, sosyal sorunları hem siyasal-sosyal ekonominin sonuçlarıyla ele alan bir fonksiyon hem de bunların üzerinde işlevsel etkileri bulunan bir politika olarak düşünmek gerekir (Koray, 2007: 20-51). Bu anlamda sosyal politikanın ekonomi-politik temeli, ekonomik olan ile politik olan arasında denge arayışı şeklinde ifade edilebilir (Kaya, 2023).

Ekonomi politiğin alt alanlarının, sosyal politikanın alt alanlarında temsil edildiğini ifade edebiliriz. Bu alt alan ilişkisini ÇEEİ bölümünün ders içeriklerinde gözlemlemek mümkündür. Ekonomi politiğin üç alt alanı bir ekonomik sistemde kaynak tahsisinde hükümet ve/veya sınıf ve güç ilişkilerinin rolü (a), uluslararası ekonomi politik, uluslararası ilişkilerin ekonomik etkilerini incelenmesi (b) ve siyasi veya sömürücü sınıf süreçlerinin ekonomik modelleridir (c) (Eren, 2022: 8). Bunların sosyal politikanın alt alanları ise şöyledir; endüstri ilişkileri (a), uluslararası sosyal politika (b) ve gelir dağılımıdır (c). Ekonomi politik ve sosyal politika alt alanların ilişkilendirilmesi, kavramların tanımlarından hareketle değerlendirilebilir.

Endüstri ilişkileri kavramı, çalışanlar ile işverenler arasında, merkezinde ücret temelinde oluşan bir bölüşüm mücadelesinin, çalışma koşullarının ve kurallarının belirlenmesinin yattığı, çatışmacı veya barışçı süreçlerle kontrolü içeren ilişkileri ifade etmektedir (Ekin, 1989:271-272). Bu tanımdan hareketle endüstri ilişkileri, ekonomi politiğin kaynak tahsisinde hükümet ve/veya sınıf ve güç ilişkilerinin rolü alt alanıyla ilişkilendirilmektedir.

Uluslararası sosyal politika, piyasa ekonomisi kurallarının doğurduğu ve küreselleşmenin derinleştirdiği uluslararası barışı tehdit eden eşitsizlik, eğretilik ve

güvencesizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla, sosyal politikanın uluslararası önlemlerini ve bu önlemlerin uygulamaya konulması ile ilgili denetimlerin incelenmesidir (Tekeli, 2019: 4-5). Uluslararası sosyal politika, ekonomi politığın uluslararası ekonomi politik, uluslararası ilişkilerin ekonomik etkilerini incelenmesi ile ilişkilendirilmektedir.

Gelir dağılımı da mal veya hizmet üretimi sonucunda ortaya çıkan gelirin bireyler arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Bireylerin üretimden elde edilen gelirden aldıkları pay, yani gelir dağılımı sonucunda kendilerine düşen gelirin düzeyi ise bu bireylerin söz konusu üretim sürecinde sahip oldukları role, öneme ve ağırlığa göre değişmektedir. Genel olarak gelir dağılımı, bir ekonomide belirli dönem içerisinde elde edile gelirin bireyler veya üretim faktörleri arasındaki dağılımı olarak ifade edilebilir (Aykaç, 2019: 2). Gelir dağılımı, ekonomi politığın siyasi veya sömürücü sınıf süreçlerinin ekonomik modelleri ile ilişki içindedir.

1.2.5.2. Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de, ÇEEİ bölümünün tarihsel gelişimini incelerken, kırılma noktalarını esas almakta fayda vardır. ÇEEİ’nin tarihsel gelişimi, dört kırılma noktası ile değerlendirilebilir. İlk kırılma noktası Nazi Almanyası’ndan kaçan akademisyenlerin öncülüğünde Türkiye’de ilk defa sosyal politika disiplininin İstanbul Üniversitesi’nde kurumsallaştığı (Aysan & Kaya, 2008: 235) 1933-1953 arası dönemdir. Bu dönemde Gerhard Kessler’in belirleyici bir katkısı vardır. Kessler’le başlayan bu sosyal politika ve sosyal politikacılar çizgisinin yanında, ikinci bir çizgi de Ankara’da Mülkiye’de oluşmuştur. Önce kuruluşunun ilk yıllarında Çalışma Bakanlığı’nda çalışan, 1953 yılından itibaren de Mülkiye’de alana ilişkin dersler vermeye başlayan Cahit Talas, Türk sosyal politika geleneğinin bu ikinci ana çizgisinin oluşturucusudur (Makal, 2014: 19).

1953 yılında Talas’ın öncülüğünde başlayan ve 1980 darbesine kadar devam eden 1953-1980 arası dönem ÇEEİ’nin ikinci kırılma noktasıdır. 1980 darbesi akabinde, 1981 yılında çıkartılan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile akademi, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanmıştır. Kanunla Türkiye’deki tüm yükseköğretim kurumları YÖK çatısı altında toplanmış ve kürsüler kaldırılarak bölümler oluşturulmuştur. Bu yapılanma süreci içerisinde “üniversite”, “sosyal”, “politika” sözcüklerinin birlikte kullanılmasının “sakıncalı” olacağı düşünülerek “Sosyal Siyaset Kürsüsü” nün ismi ÇEEİ bölümü olarak değiştirilmiştir (Öçal & Korkmaz, 2018: 1952).

CEEİ bölümünün yaygınlaşarak 20 bölümün üzerine çıktığı 1981-2006 arası dönem üçüncü kırılma noktasıdır. 2007 yılı itibariyle çeyrek yüzyılı tamamlayan CEEİ bölümünün, 25.yılından günümüze kadar devam eden 2007-2024 yılları arasındaki dönemi dördüncü kırılma noktasıdır.

1.2.2.1.1. 1933-1953 arasındaki dönem

CEEİ'nin tarihsel gelişimin başlangıcı olarak kabul edilen 1933-1953 yılları arasındaki dönem, 1933 Üniversite Reformu ile birlikte sosyal politikanın “akademik” alana taşındığı dönemdir (Taşçı, 2010: 192).

Türkiye’de CEEİ bölümlerinin temelini oluşturan sosyal siyaset öğretimi, Batılı anlamda 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformuyla birlikte başlamıştır. Reform, Batıdan birçok bilim insanının Türkiye’ye getirilmesini ve enstitülerin, araştırma merkezlerinin kurulmasını olanaklı hale getirmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde kurulan İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü, CEEİ’nin öncüsü konumundadır. CEEİ’nin çekirdeğinin teşkil edildiği İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü, 1936 yılından itibaren “Sosyal Siyaset Kürsüsü” adını alarak sosyal politika eğitime devam etmiştir (Tuna & Yalçıntaş, 1981: 1-10).

Üniversite reformunun ardından Batıdan, Türkiye’ye gelen bilim insanları Genç Cumhuriyet’in akademik temellerinin kökleşmesi ve yeşermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Atatürk 1931 yılında Cenevreli pedagog Malche’yi³⁶ Türkiye’de yüksek öğretimin reform edilmesi için öneriler geliştirmek ile görevli kılmıştır. Amaçlanan ülkenin ihtiyaç duyduğu inovasyonu sağlamak ve kendi kendine gelişen bir yapı kurmaktadır. Bu hedef kapsamında Türkiye’ye gelen bilim insanları ile sözleşmeler bağlatılmıştır. Akdedilen sözleşmeler ışığında, akademisyenler kendi alanlarında modern eğitim oluşturmak ve genç Türk bilim insanlarını yetiştirmek ile görevli kılınmışlardır. Bu nedenle

³⁶ Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılından itibaren, eğitim sisteminin yenilenmesi ve bu konuda yapılması gereken çalışmalar hakkında rapor hazırlanması için ülkemize birçok yabancı eğitim uzmanı davet edilmişti. 1931 yılındaki Cumhuriyet Halk Fırkası kurultayında ise üniversite reformu konusunda yürütülecek çalışmaların ve hazırlanacak olan detaylı raporun yine Avrupalı bir uzman tarafından gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış ve yapılan bütçe görüşmeleri sırasında hükümet tarafından bu iş için bütçeden ödenek ayrılmıştı. Maarif Vekili müşavirlerinden Akil Muhtar Özden (1878-1949) yaptığı araştırmalar doğrultusunda, İsviçre’den Cenevre Üniversitesi’nin eski rektörü pedagoji profesörü ve siyaset bilimci Albert Malche (1876-1956)’yi yeni kurulacak olan üniversiteye danışmanlık yapmak üzere Maarif Vekaleti’ne önermiş ve bu öneri dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından kabul edilerek, 1931 yılında Malche Türkiye’ye davet edilmiştir (Arslan, 2018: 31-34).

de alanlarında ders kitapları yazmak ve de Türk asistanları araştırma süreçlerine dahil etmeleri de zorunlu tutulmuşlardır (Hanlein, 2008: 209).

Nazi Almanyası'ndan kaçarak Türkiye'ye gelen ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde "İçtimaî Siyaset" dersleri veren Gerhard Kessler, ÇEEİ'nin tarihsel gelişiminin başlangıç noktası kabul edilir (Topgül & Kol, 2022: 67). Kessler, 1934'te Hukuk Fakültesi bünyesinde kurulan İktisadiyat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nün, daha sonra 1936'da İktisat Fakültesi'nin kurulmasıyla bu fakülteye bağlanan İçtimaiyat Enstitüsü'nün uzun yıllar başında bulunmuştur (Aysan & Kaya, 2008: 235).

Zaim (2007: 322-334) bu süreci şöyle anlatır: *"1933 yılında çıkarılan kanunla 1934 yılında İstanbul Üniversitesi kurulduğu zaman henüz sadece Hukuk Fakültesi vardı. İçtimai Bilimler sahasında Hukuk ve Edebiyat Fakültesi, Tıp ve Fen vardı. Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak iktisadi ve içtimai yani sosyolojik sahada, araştırma yapmak üzere bir enstitü kuruldu. Adı da İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'ydü. İşte bizim bölümün hatta Fakülte'nin nüvesi bu Enstitü'dür. Çünkü bu Enstitü, Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak kurulmuştu. Zira İktisat Fakültesi yoktu. 1936 yılında İktisat Fakültesi kurulunca, bu enstitü fakülteye bağlandı. İşte o zaman iktisat kısmı, iktisat kürsüleri olarak ayrıldı. Geriye içtimaiyatı kaldı. İçtimaiyat Enstitüsü bizim bölümün adı oldu. Bunların birisi içtimaiyat yani Sosyoloji, diğeri ise içtimai Siyaset denen Sosyal Siyaset idi. Sosyal Siyaset'in ilk adı İçtimai Siyaset idi."*

Kessler ve sosyal politika üzerine çalışan entelektüeller sadece kitap yayımlayıp araştırma yapmakla kalmayıp sanayileşen toplumun sorunlarıyla da ilgilenmişler. Bu noktada Türkiye'nin tek sosyal politika bölümü, İstanbul İçtimai Siyaset Kürsüsü, aynı zamanda akademide üretilen bilgiyi pratiğe dökkebilmeyi başarmıştır. Üniversitede sosyal politika üzerine üretilen bilginin, işveren ve yeni güçlenen işçi sınıfı arasında bir nevi hakem olması ile aradaki sorunları çözücü rol oynayışı uzun yıllar devam etmiştir (Aysan & Kaya, 2008: 239). Kessler'in Türkiye'de bulunduğu sırada yapmış olduğu hemen hemen, tüm faaliyetlere katılan Orhan Tuna, Kessler'i şöyle anlatır: *"Daima memleketimiz ve vatanımız olarak bahsettiği Türkiye'yi, ondan daha iyi tanıyan bir yabancı, hatta bir Türk var mıdır bilinmez. Gezip görmediği köşe ve bucağı, ilgilenmediği derdi, üzerine eğilmediği meselesi kalmamıştır. Ürgüp ve Senirkent şehirlerinin fahri hemşehriliğine seçilen Kessler, yurdu Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney, bütün uçlarıyla görmüş, gezmiş, Bursa ve İstanbul'u âdeta taş ve topraklarıyla tanımış, "Uludağ'ı Sevenler Cemiyeti'ni tesis etmiş, Hereke'de*

işçi mesken sitesinin kuruluşunda büyük hizmet ve himmetleri sebkemiş, yurttaki belli, bağı bütün fabrika ve maden ocaklarını gezip görmüştür” (Ceylan, 2009: 12).

Prof. Z. Fahri Fındıkoğlu Kessler’in³⁷ Türkiye’de ki mesleki faaliyetlerini kısaca şöyle özetlemektedir: “Kessler, yaratılışı itibariyle dışa dönük karakter bakımından cemiyete ve aksiyona yönelik ideal bir “basireti içtamaie”ci bir sosyal siyasetçi idi. Disiplin olarak yabancı olduğu “sosyoloji³⁸” öğretimini, başlangıçta üç Fakültede – Edebiyat, Hukuk, daha sonra İktisat Fakültelerinde – üzerine aldı yahut kendisine bu üçünde vazife verildi. (...) Kessler de 1937 senesi ikinci sümestre başına kadar bu vazifeyi, bazı zevatın hücum ve tenkitlerin rağmen, muvaffakiyetli sayılabilecek bir şekilde ifa etti. Nihayet yeni İktisat Fakültesinde “Sosyoloji” ile “Sosyal Siyaset” disiplini tedrisatı başlayınca yüzü güldü. Zira Fakültenin “Sosyoloji – Sosyal Siyaset” kürsüsünün eskiden Edebiyat Fakültesinde temas ettiğı “Sosyoloji” kolu kendisine ne kadar yabancı ise kürsünün ikinci bölümü, yani sosyal siyaset de o kadar aşınası idi. Bu aşinalık, yalnız fakültedeki 18 senelik sosyal siyaset öğretiminde işe yaramakla kalmayacak, bilindiğı gibi 1936’daki yeni Türk İş Kanununun neşrinden 1946’daki Yeni Çalışma Bakanlığının, İşçi Sigortalarının, işçi sendikalarının... kuruluşundan sonra üniversite dışına taşacaktır” (Ceylan, 2009: 15)..

Kessler’in Türkiye’de sosyal politikanın gelişmesine katkısı şöyle özetlenebilir;

- 8 Haziran 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, Çalışma Bakanlığı’nın kuruluşu (1945), koalisyon yasaklarının kaldırılması, 21 Ocak 1946 tarih ve 4837 sayılı kanunla İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR)’nun kurulması, İşçi Sigortaları Kurumu’nun kurulması, 1946 yılında Cemiyetler Kanunu’nda yapılan değişikliklerle daha önceden yasaklanmış olan dernek kurma faaliyetlerinin serbestleşmesi ve 1947 tarih ve 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Kanunu’nun kabul edilmesinde etkin rol oynamıştır. Ayrıca Orhan Tuna

³⁷ Makal (2014: 19) Türkiye’de sosyal politika disiplininin gelişimi ile bu gelişimde hayati rol oynamış akademisyenlerin büyük bölümünün yaşamları ve çalışmaları sosyal politika yazınımızda yeterince değerlendirilmediğı tespitini paylaşmaktadır. 2023 yılı itibariyle YÖKTEZ üzerinden elde edilen veriler Makal’ın tespitini doğrulamaktadır. 2023 yılı itibariyle, ‘Gerhard Kessler’ hakkında 2009-Yüksek Lisans, 2015-Doktora, 2019-Yüksek Lisans tezleri olmak üzere toplamda üç lisansüstü çalışma mevcuttur.

³⁸ Kessler’in iktisat ve sosyal siyaset temeli olmasına karşın sosyoloji eğitimiyle görevlendirilmesinin nedeni henüz İstanbul Üniversitesi’nde sosyal siyaset enstitüsünün kurulmamış olmasıdır. Kessler, 1933 – 1934 yılında Hukuk Fakültesi’ne bağı iktisat ve içtimaiyat enstitüsünde içtimaiyat derslerini yürütmüş, daha sonra 1937 yılında İktisat Fakültesi’nin resmen açılmasıyla burada sosyal siyaset dersleri vermeye başlamıştır (Ceylan, 2009: 15).

(1910-1987) ile 1946 yılında ilk sendikaların kuruluşunda görev almıştır (Arslan, 2018: 301).

- Kessler, sosyal politika külliyyatında ilk sayılabilecek kitapları yayımlamıştır. Bu kitaplar, 1934 yılında ‘Sosyoloji’, 1938 yılında ‘İçtimaiyata Başlangıç’, 1940 yılında ‘İktisat Tarihi’ ve ‘Kooperatifçilik’, 1945 yılında ‘İçtimai Siyaset’, 1950 yılında ‘Komün Politikası, Sosyal Sigorta ve Kooperatifçilik’ kitaplarıdır (Ceylan, 2009: 144). Yayınların çeşitliliği, Kessler’in birikiminin yelpazesini de gözler önüne sermektedir.
- Kessler, konut sorunlarına bakışıyla da Türkiye’de önemli bir yere sahiptir. Bu alanda İstanbul Üniversitesi’nde vermiş olduğu dersler dışında özellikle boş vakitlerinde İstanbul’da ve Türkiye genelinde yaptığı gezilerle konut ve çevre konuları alanında faaliyetler yürütmüştür. Zonguldak ve Ereğli bölgesinde yapmış olduğu inceleme gezilerinde buradaki işletme yöneticilerine barınma sorununun halledilmesini tavsiye etmiştir. Kessler, Türkiye’nin henüz sağlıklı bir konut ve çevre politikası oluşturamadığını belirtmiş, tek aile evlerini önermiştir ve gerek duyulursa apartman tipi konutlara geçilmesini tavsiye etmiştir (Ceylan, 2009: 148). Kessler, konut ve çevre politikalarının yanında Türk köylüsünün üretim biçimleri, kadınların çalışma ilişkilerindeki durumları, memur kesimi, işçi sınıfı ve işveren kesimi, grev ve lokavt, sağlık politikaları, çocuk işgücünün korunması, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar hakkında da politika üretmiştir.
- Orhan Tuna’nın ‘Türkiye’yi ondan daha iyi tanıyan yabancı var mıdır?’ sözleri ile tanıttığı Kessler, literatürdeki ifadesi ile ‘aktivist’ yapısı sayesinde üniversite sınırlarını aşarak, Türkiye’nin sosyal sorunlarına bizzat şahit olması ve bunlara özgü politikalar geliştirmesi açısından sosyal politika geleneğimizde ‘mihenk taşıdır’. Bu bağlamda Kessler, hem birikimi hem de örnek yaşantısı ile genç sosyal politikacılara halen örnek teşkil etmektedir.
- Kessler, başta asistanı Orhan Tuna olmak üzere, kendisini takip eden bir sosyal politikacılar kuşağının yetişmesinde önemli rol oynamıştır (Makal, 2014: 19).
- Kessler sosyal güvenlik sisteminin kuruluşunu tavsiye etmiştir. Bağımsız bir kaza sigortasının kuruluşunu ve de kazayı önleyici tedbirlerin uygulamaya alınması tavsiyeleri arasında yer almaktadır. Kessler’in katkı sağladığı diğer bir alan da İktisat Fakültesi Kütüphanesinin kuruluşu olmuştur. Kessler’in boş zamanlarının çoğunu

kütüphanenin kuruluşu için harcadığı ve burada 50.000 kitabı bizzat katalogladığı Orhan Tuna tarafından aktarılmaktadır (Hanlein, 2008: 210-212).

1.2.2.1.2. 1953-1980 arası dönem

Türkiye’de sosyal politika alanında ana damarlardan birisini, 1930’lu yıllarda Gerhard Kessler’in önderliğinde İstanbul Üniversitesi oluştururken diğer ana damarı da 1950’li yıllardan itibaren Cahit Talas’ın önderliğinde Mülkiye oluşturmıştır (Uçkan, 2010: 36). ÇEEİ bölümünün “ikinci kuşak” tarihi Prof. Dr. Cahit Talas tarafından kurulan Sosyal Siyaset Kürsüsü ile başladığı ifade edilebilir.

1960’lı yıllarda Mülkiye kökenli öğretim üyelerinin çalışmaları ile sosyal politika disiplini hızlı bir gelişme göstermiştir. Cahit Talas başta olmak üzere, Adil İzveren, İhsan Erkul, Mesut Gülmez, Rüçhan Işık, Kurthan Fişek, Pars Esin, Alpaslan Işıklı, Sait Dilik gibi akademisyenler yayınları ile hem ulusal sosyal politika literatürüne hem de sosyal politika eğitime övgüye değer büyük katkılar sağlamıştır (Altan, 2006: 16).

Cahit Talas, ÇEEİ bölümlerinin söz konusu gelişimini şu şekilde özetlemektedir (Işıklı ve Gülmez, 1990: 12): “*İçtimai İktisat dersi zaman içinde gelişti, gelişti, gelişti ve biz YÖK’ten sonra Fakülteden ayrılırken, bizim hazırladığımız ve sonra YÖK’e intikal eden ve bütün Siyasal Bilgiler (SBF) örnek kabul edilen; fakat sulandırılan programla bölüm oldu. Bugün de öyle devam ediyor. Yani iki saatlik dersten, önce kürsü, sonra bölüm doğdu*”.

Sosyal devletin Türkiye’de gelişme ve gerileme süreci nazara alındığında, Prof. Dr. Cahit Talas’ın yaşam çizgisi ile bazı paralellikler taşıdığı görülür (Işıklı, 2007: 19). Cahit Talas, 1953’ten 1983’e değin süren akademik yaşamında, çalışma ve yapıtlarıyla sosyal politikanın kurulmasına ve bilim insanlarının yetişmesine öncülük etmiştir. Kalıcı yapıtlarıyla bu bilim dalının gelişmesine büyük katkı sağlayan Talas’ın katkıları 12 Eylül sonrasında YÖK’ün kurulmasıyla sekteye uğramıştır. Üniversite yaşamı dışında da sosyal devlet düşünce ve ilkesinin 1961 Anayasasındaki gerçek anlamıyla yerleştirilmesinde ve çalışma yaşamıyla –özellikle sendikal hak ve özgürlüklerle- ilgili yasal düzenlemelerin 87 ve 98 sayılı sözleşmelere uygun bir içerikle düzenlenmesinde etkin rol sahibidir. Talas, çalışma ilişkilerinin demokratikleşmesinde emeği geçen ve sosyal politika yazınındaki ayrıcalıklı yerini hak ederek alan bir addır (Gülmez, 2007: 26).

Talas ile Türkiye’de sosyal politika geleneğinin Kessler çizgisinde Ankara’da devam ettiğini söylemek mümkündür. Talas, önceleri yetiştiği Fransız ekolünden etkilenerek sosyal politikayı ekonomi biliminin insani yönünü temsil eden bir alt kolu olarak ele alan çalışmalar yapmıştır. Sonraları ise sosyal politikayı, sınıfsal ve insani bir yaklaşımla sosyal demokrasi bağlamında irdelleyerek sürdürdüğünü söylemek mümkündür (Altan & Hekimler, 2020: 128).

Sosyal politika anlayışı açısından, İstanbul ve Ankara’daki “çizgileri” değerlendiren Makal (2014: 18) en genel çizgileriyle bakıldığında, rezervli biçimde de olsa, iki ana eksenenden biri olan Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin sosyal politika alanına yaklaşımının daha sosyal bir içerik taşıdığını ifade etmektedir. Makal’a göre; bu “rezervli değerlendirmenin” sebebi İstanbul Üniversitesi’nin temsil ettiği çizginin sosyal olmaması değil, daha heterojen bir yapı göstermesi ve içinde daha farklı yaklaşımlara sahip akademisyenlerin bulunmasıdır.

1933-1953 ve 1953-1980 dönemleri arasındaki en önemli benzerlik, sosyal politika biliminin siyaset yapımındaki etkisidir. 1933-1953 yılları arasında Kessler’in, işçi sınıfı arasında bir nevi hakem olması ve sorunları çözücü rolü, 53-80 yılları arasında Talas’ta da devam etmiştir. Talas, 1960-1961 yıllarında 27 Mayıs hükümetlerinde Çalışma Bakanlığı yapmıştır. Çalışma Bakanlığı döneminde gerçekleştirilen başarılarından bazıları şöyle sıralanabilir: başta Türk-İş olmak üzere, sendikal örgütlerin uluslararası örgütlere üye olmalarını engelleyen yasaklar kaldırıldı. Kapatılmış olan pek çok sendika ve birliğin açılmasına olanak tanındı. Bugün henüz çekince konulmadan onaylanması sağlanamamış olan Avrupa Sosyal Şartı’nı 1961 yılında Torino’da Avrupa Konseyinin diğer üyelerinin temsilcileri arasında Türkiye adına imzalayan da Cahit Talas olmuştur. Ayrıca gerek 1961 Anayasasının sosyal haklarla ilgili maddelerini gerekse 1963 yılında yürürlüğe giren Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasalarını biçimlendiren birikimin oluşumunda önemli katkıları vardır (Işıklı, 2007: 20).

Işıklı (2007: 20), Cahit Talas’ın ÇEEİ tarihindeki etkisini şöyle ifade eder: *“Dostoyevski, Gogol’un ünlü Palto isimli eserini kastederek “biz hepimiz Gogol’un paltosundan çıktık” dermiş. Bu anlamda, günümüzde sosyal politika alanındaki pek çok bilim adamının ve uygulamacının Cahit Talas’ın “İçtimai İktisat”ından çıktığını söylemek yanlış olmaz.”.*

Türkiye’de sosyal politika disiplininin ortaya çıkışı, gelişimi ve ÇEEİ bölümleri ile ilgili yapılan çalışmalarda Talas ismini görmek mümkünse de bunların doyurucu, kapsamlı ve her şeyden önemlisi Talas’ın hak ettiği düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. 2023 yılı itibariyle Cahit Talas’ı konu alan yalnızca tek bir lisansüstü tezin varlığı söz konusu durumu gözler önüne sermektedir. Fakat bu konuda umutları yeşerten en önemli gelişme, 2012 yılından 2016 yılına kadar Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Politika Merkezi tarafından, 2017 yılından itibaren de Mülkiyeliler Birliği tarafından düzenlenen Prof. Dr. Cahit Talas Sosyal Politika Ödülü kapsamında sosyal politika alanında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerine verilen ödüldür. Böylece hem Talas anılmakta hem de sosyal politika alanında nitelikli çalışmaların ortaya çıkması teşvik edilerek yazına önemli katkılar sağlanmaktadır (Altan & Hekimler, 2020:128-130).

1953 ve 1980 arası dönem, sosyal politika eğitiminin genel anlamda kurumsallaştığı, özellikle Ankara’daki ayağının geliştiği, siyaseten etkin bir rol oynadığı ve bölüm disiplininin içeriğinin zenginleşip büyüdüğü bir dönemdir. Ta ki 12 Eylül rejimi ve YÖK’ün ortaya çıkışına kadar.

1.2.2.1.3. 1981-2006 arası dönem

1980 askeri darbesi sonrası, 1960’lı yıllardaki birçok kazanım askeri yönetim tarafından 1982 Anayasası ile geri alınmıştır (Aysan & Kaya, 2008: 246). 1980 askeri darbesinden sonra yükseköğretim, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu kanunla Türkiye’deki tüm yükseköğretim kurumları YÖK çatısı altında toplanmış; akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş; konservatuarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlanmış ve kürsüler kaldırılarak bölümler oluşturulmuştur (Uçkan, 2010: 36). Sosyal politika (sosyal siyaset) çalışmalarının sürdürüldüğü bölümler de yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde bölümlerin ismi önce “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Ekonomi” olarak, daha sonra YÖK’e yapılan bir teklifle “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” olarak belirlenmiştir (Murat & Omay, 2010: 41).

Sosyal siyaset kürsülerinden, ÇEEİ’ye geçiş konusunda literatürde iki farklı görüş hakimdir (Özgüler, 2020: 14). Birinci görüş, 14.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi’nde Toker Dereli (2012: 1077-1078) tarafından şöyle açıklanmaktadır:

“Nusret’le dedik biz de modernleşelim, çağdaşlaşalım sene 1979 falan olabilir, ismi değiştirelim, içeriğini de değiştirelim. Tartışmalar sonucunda “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” bu isimde karar verdik. Niye Çalışma Ekonomisi? Çünkü Endüstri İlişkileri ve onun yan dalları personel yönetimi falan gibi derslerle İşletme Fakültesi bize el atar. Bizi yok eder. Dolayısıyla bu işin bir iktisat tarafı olduğunu Çalışma Ekonomisi kelimesini koyarak hem yapıya hem de isme göre bu ismi koyduk. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri adı bir bölüm olarak YÖK’ten sonra tam yerleşti. YÖK kabul etti bunu.”

Prof. Dr. Bengü Dereli, kürsü isminin “Sosyal Siyasetten”, “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkilerine” dönüşmesinde Prof. Dr. Nusret Ekin ve Prof. Dr. Toker Dereli’nin girişimlerine atıf yaparak şunları ifade eder:

“Bu değişimin gerekçeleri arasında daha çok Batı ve özellikle Anglo Amerikan üniversitelerde sosyal siyaset kavramı daha çok alanın ‘kamu müdahalesini’ ilgilendirmesi ve giderek önemi artan sendikacılık ve endüstri ilişkileri boyutunu içermemesi” olarak ifade edilmektedir” (Dereli, 2017: 54 akt. Özgüler, 2020: 14).

Zaim (2007:332 akt. Özgüler, 2020: 15), bölüm adı ile ilgili değişiklik sürecinde Toker Dereli ile aynı görüşleri paylaştığını şu ifadeler ile açıklar:

“Ben daha sonra yurt dışına gittim birkaç defa, en son Suudi Arabistan’a gitmiştim. Orada iki sene hocalık yaptım. Döndüm. Döndüğümde baktım YÖK sistemi gelmiş ve bizim bölümün de adını değiştirmişler. Sosyal Güvenlik ve Endüstri ilişkileri Bölümü demişler. Hemen topladım bölümü. Böyle saçma şey olamaz dedim. Sosyal Güvenlik çünkü zaten Hukuk Fakültesi’nde bulunan bir kürsünün de adıydı. Bunu yapan şahıs da benim Mülkiye’den küçüğüm olan bir kardeşimiz. Kendisi Ege Üniversitesi’nde Sosyal Güvenlik hocasıydı. Kendine yontmuş, ona göre bölüme bu ismi takmış. Hemen düzelttirdik. Bunun üzerine “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri Bölümü” adını verdik ve YÖK’e gönderdik. Zaten biz ana bölüm olduğumuz için bizim kabul ettiğimiz sistemi bütün Türkiye otomatikman kabul ederdi. YÖK de bu sistemi şablon halinde tüm üniversitelere tebliğ etti. Ve bugün kurulmuş olan sistem oluştu. Yani ben geldiğim zaman bu bölümün adı öyle acayip bir şekle girmişti, onu düzelttik.”

Birinci görüşü savunanlar, isim değişikliği ile bölüm çalışmalarının iktisat bilimi içindeki yeri ve çalışma yaşamı içerisindeki öneminin vurgulandığı ifade eder. Bu görüşe göre ‘Endüstri İlişkileri’ tanımının kullanılmasıyla Anglo-Sakson sosyal politika (sosyal

siyaset) geleneğine atıf yapıldığı vurgulanmaktadır (Murat & Omay, 2010: 41). İsim değişikliğinin ‘gereklik’ olduğunu savunan bu görüşe göre; sosyal siyasetin yükselen sendika hareketleri, toplu iş sözleşmesi ve grevin karşısında önemini göreceli olarak yitirdiğine inanıp, sosyal siyasetin ders olarak kalıp, bölümün adının sendikacılığı ve toplu pazarlığı içerecek şekilde ÇEEİ olması gerektiği savunulmaktadır (Güven, 2019: 21).

İsim değişikliğine ilişkin ikinci görüş ise 1980 dönemi koşulları ve “sosyal” ile “siyaset” kelimelerinden duyulan rahatsızlığa atıfta bulunur (Özgüler, 2020: 14). Literatürde ‘zorunluluk’ olarak ifade edilen bu görüş, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ruhundan dolayı sosyal ve siyaset kelimelerinin sakıncalı görülmesinden dolayı değiştirildiğini ve bunun doğru olmadığını sosyal siyasetin çalışma ekonomisini de içinde barındıran geniş bir bilim dalı olduğunu savunmaktadır (Güven, 2019: 21). Söz konusu ‘zorunluluk’ Akpınar ve Erdoğan (2008: 6) tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“Sosyal politikadan ÇEEİ’ye dönüşüm disiplinin kendi gelişim seyri içinde değil, YÖK aracılığıyla dışarıdan müdahale ile olmuştur. Yani işçi yanlısı olmaktan vazgeçip işçi ve işveren arasında tarafsız bir konuma geçiş dışsal müdahale ile olmuş ve bir anlamda disiplinin varlığını sürdürmesi bu çizgide kalması koşuluna bağlanmıştır.”

Işıklı (2007: 21-22) ise bölüm ismine dair değişikliği şöyle açıklar:

“12 Eylül rejimi ve YÖK, hocayı (Cahit Talas), bizim kürsüyü Sosyal Politika bölümüne dönüştürerek içeriğini zenginleştirip büyüttüğümüz bir sırada yakaladı. Cahit hocanın öncülüğünde geliştirilen yeni bölüm modeli, sonradan YÖK tarafından Türkiye ölçeğinde yaygınlaştırıldı. Ancak, YÖK’ün o zamanki yönetimi, neo-liberal ideoloji doğrultusundaki sosyal devlet karşıtı bakış açısı dolayısıyla “Sosyal Politika” isminden rahatsız olmuş; bu ismin yerine “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” ismini koymuştu”.

Koray (2007: 34) da 12 Eylül’ün, sosyal politika kürsülerinin yaşamasına izin vermeyeceğini fikrini şöyle ifade etmektedir:

“1980 döneminin, bu dönemin hâkim liberalleşme politikalarının, devletin küçülmesi, sosyal devletten uzaklaşması yani sosyo-ekonomik alanda işlevinin gerilemesi gibi eğilimleri varken, bunlarla ters düşen “sosyal politika” kürsülerini yaşatması beklenemezdi; öyle de oldu. Daha önceden iktisat fakültelerinde “sosyal siyaset kürsüleri”

varken, bunların YÖK sonrası ortadan kalktığını ve daha dar, daha uygulamaya dönük, daha pragmatik bir bölüm olarak ÇEEİ bölümlerinin kurulduğunu biliyoruz”

Orhan Tuna da bölümün isim değişikliğine en şiddetli itiraz edenler arasındadır. Tuna, kürsüden bölüme geçişi asla istememiş ve şiddetle karşı çıkmıştır. İsim değişikliğinden hemen sonra YÖK’e itiraz etmek için dört sayfalık bir şikâyet mektubu yazmıştır. Asistanları Tuna’nın bu itirazının sebebinin hem kendisinin sosyal siyaset kürsüsü isminin koyucusu olmasından kaynaklandığını hem de Kessler’den gelen bir gelenekle sosyal siyaset kelimesinin muhafaza edilmesini istediğini belirtmişlerdir (Güven, 2019: 22). Talas’ında bu değişikliği olumlu bulmadığını ifade eden Işıklı (2007: 22), söz konusu itirazı şöyle açıklar:

“Bu değişikliğe olumlu bulmadığını söyleyen Cahit Talas Hoca, bir canlı tanığın sonradan anlattıklarına göre, Prof. Doğramacı’nın sert tepkisiyle karşılaşmıştır. Oysa sosyal politika ismi kıta Avrupa’sında yaygın bir kullanım alanına sahip olmasının yanı sıra, ülkemizde ilk defa bu disiplinin temellerini atmış bulunan İsviçre kökenli bilim adamı Gerhard Kesler’in kullandığı bir deyim olması dolayısıyla da anlam taşımaktaydı.”

1982 yılında sosyal politika ÇEEİ ismi ile yeniden düzenlenmesi, dönemin gelişmeleri ile paralel bir görünüm arz etmektedir. Daha çok Avrupa çalışma geleneğinin bir yansıması olarak “koruma” temelli ortaya çıkan sosyal politika anlayışı, bu yıllardan itibaren yerini neo-liberal dönüşümün “piyasa-rekabet” temelli çalışma ilişkilerine bırakmıştır. Türkiye’de yaşanan siyasal ve sosyal değişimlere uyumlu bir eğitim politikasının gereği olarak daha çok ABD merkezli endüstri ilişkileri eğitiminin Türk çalışma hayatının sorunlarına çözümler getirmesi amaçlandığı ifade edilmektedir (Özaydın, 2010: 57).

Makal (2008: 15) sosyal siyasetten, ÇEEİ’ye geçişi salt isim değişikliğinin ötesinde ‘kısmi bir paradigma’ değişimi olarak değerlendirir. Bu değerlendirme, kavramsal düzeyde sosyal politika işçilere yönelik bir “sosyal koruma”yı esas alırken; endüstri ilişkilerinin işçi ve işveren taraflarına yönelik olarak daha nötr bir pozisyona sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak endüstri ilişkileri çerçevesi zorunlu bir biçimde sosyal politikayı tümüyle dışlayıcı bir karakter taşımamaktadır ve bu nedenle de geçişi tam bir paradigma değişikliği olarak değerlendirmek doğru olmaz.

1980 askeri darbesi ve akabinde YÖK'ün kurulması, ÇEEİ'nin tarihsel gelişiminde önemli bir kırılma noktasıdır. Çünkü 1980'lerden itibaren dünya siyasetinin yeniden yapılanması ve değişimin sosyal siyaset alanına yansması işçi işveren ilişkilerindeki değişimi de kaçınılmaz bir biçimde beraberinde getirmiştir. Bilindiği gibi yeni üretim tekniklerinin uygulanması ile vasıfsız işgücü hızla itibar kaybetmiş, vasıflı işgücüne olan talep artmış ve 1980-1990'lardan itibaren işgücünde yapısal değişiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Sözü edilen değişimin çalışma yaşamına yansması ile sendikasılaşmanın ortaya çıktığını ve çalışanların haklarının daha ziyade işveren tarafından ve iş hukuku kanalı ile korunabileceği gibi bir anlayışın yerleşmeye başladığı görülmektedir (Okakin, 2010: 50).

YÖK öncesi dönemde birkaç üniversitede sosyal politika alanında uğraşı veren kürsüler var iken, YÖK sonrası dönemdeki bölümleşme ile bu alanda uğraşı veren akademisyenlerin sayısı ile bunların bulunduğu bölüm ve üniversitelerin sayısı sürekli artış göstermiştir (Makal, 2014: 20). Yeni bölümlerin yapılanması, eski kürsülerde var olan sınırlı sayıda öğretim elemanı dışında, yeni ve daha büyük bir insan gücü ihtiyacının doğması ve karşılanması sorununu doğurmuş, bölümlere yeni eleman temini ile onların eğitimi ve yetiştirilmesi sorunları yaşanmıştır. Yeni kurulan bölümlerin üniversite camiasında tanınması, eğitim ve araştırma faaliyetleriyle kendisini kabul ettirmesi de zaman içerisinde tedricen gerçekleşmiştir (Makal, 2008: 13).

Bölümdeki bu gelişim ve sayılardaki artış ile yaşanan zorluklar dışında, farklı tartışmalar da yaşanmıştır. 1980'li yıllarda bölümün isim değişikliği ile başlayan tartışmalar özellikle 1990'ların sonu, 2000'lerin başı ile birlikte farklı bir noktaya evrilmiştir.

1970'li yıllardan itibaren yaşanan uluslararası ekonomik durgunluğa mevcut politikalarla (Keynezyen) çözüm bulunamaması gerek işletme düzeyinde gerekse de makro seviyede yeni önlemleri gerekli kılmıştır. Endüstri ilişkileri sisteminin güvencesi altında işleyen büyük işletmeler, onların dev yönetim birimleri, merkezileştirilmiş görevler ve esnek olmayan örgütlenme yapısı, krizlere cevap vermede işletmeleri etkisiz bırakmıştır. Bununla birlikte sosyal politikaların geniş uygulamaları ile şekillenen sosyal refah devletlerinin müdahale alanları sürekli olarak genişlemiş ve bu devlet anlayışı bazı görüşlerce kamu finansman dengelerini bozarak ekonomik krizin kaynağı olmakla dahi suçlanmıştır. Ekonomik sistemin işleyişi ile çok yakın bir etkileşime sahip çalışma hayatının bu gelişmelerden bağımsız olabilmesi mümkün olmamış, yeni dönemin rekabet anlayışının

talep ettiği nitelikli işgücünü sağlamayı taahhüt eden insan kaynakları yönetimi, dönemin ‘yükselen değeri’ olarak ortaya çıkmıştır (Tınar; Seçer, 2009: 251 akt. Özaydın, 2010: 58).

Neo-liberal ekonomi politikalarının yükselişe geçtiği 1986-2001 yılları, insan kaynakları yönetimi eğitiminin ÇEEİ bölümleri bünyesinde verilmesi, bölümün adının yeniden değıştirilmesi tartışmalarının yaşandığı bir dönemdir. Bu tartışmalar, ÇEEİ adının yerini İnsan Kaynakları Yönetimi’nin alması konusunda yoğunlaşmıştır. Yine bölümün günümüzde önem kazanan “sosyal hizmet”, alanına doğru bir evrilme düşüncesi de yapılan çalışmalarda görölmektedir (Güler, 2015 akt. Öçal & Korkmaz, 2018: 1952).

1.2.2.1.4. 2007-2023 arası dönem

2007-2008 yılı itibariyle çeyrek yüzyıllık kariyerini tamamlayan ve 2023 yılı itibariyle 38 yılı arkada bırakan ÇEEİ bölümlerinin, karşı karşıya kaldığı sorunlarda geçmişe nazaran azalma olsa da bu sorunların tümüyle ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir (Makal, 2008: 13). Buna rağmen, çeyrek yüzyılı geride bırakan ÇEEİ bölümlerinin, bölüm sayılarının artması, ikinci öğretim programlarının yaygınlık kazanması ve özellikle yeni kurulan üniversitelerin büyüme ile daha çok öğrenciyi bünyesinde barındırma stratejisinin 2007-2023 yılları arasında etkili olduğu aşıkardır. Ek olarak, Anadolu Üniversitesi ÇEEİ bölümü Açık Öğretim Programı’nın öğrenci kabulüne başlaması ve yaygınlaşması ile üniversiteye giriş sınavlarında uygulanan ‘baraj’ uygulamasının kaldırılması hem bölüm hem de öğrenci sayısında artışı beraberinde getirmiştir (Öçal & Korkmaz, 2018: 1952). Ancak bölüm sayısı ve kontenjanında meydana gelen artış, eğitim kalitesi ve öğretim üyelerinin ders yükü açısından çeşitli soru işaretlerini de beraberinde getirmiştir. Tüm bunların yanında söz konusu yıllarda, sosyal politikaya yönelik ilginin arttığı da gözlemlenmektedir. 2000’li yıllar ile artan yoksulluk, göç, sosyal dışlanma, aile yapısındaki değışimler, demografik dönüşümler gibi önemli gelişmeler sosyal politika disiplini açısından araştırmacıların daha çok bu konulara ilgi duymasına neden olmuş ve sosyal politika çalışmalarının çeşitlenmesini sağlamıştır (Aysan & Kaya, 2008: 248).

Bugün ÇEEİ bölümü; 30 üniversitede örgün, bir üniversitede açık öğretim programına sahiptir. Örgün eğitimin olduğu 30 üniversitenin, 23’ünde yalnızca normal öğretim programı; yedisinde ise hem normal öğretim hem de ikinci öğretim programı mevcuttur. ÇEEİ bölümleri, 30 üniversitenin üçünde SBF’de, ikisinde İktisat Fakültesi’nde, 25’inde ise İİBF’de bulunmaktadır.

Yıllar içerisinde yaygınlık gösterdiği görülen ÇEEİ bölümünün, bu yaygınlığına karşı bazı üniversitelerde eğitime son verilmiştir. Örneğin; Harran Üniversitesi'nde ÇEEİ bölümünün kapatıldığı, barajın kaldırılmasından önce bölüm kontenjanlarının boş kalması gibi yeni sorunların da gündemde olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bu sorunları bölümün sosyal politika geleneğinden uzaklaşması, insan kaynaklarının etkisi, paradigma değişimi, bölüm tanınırlılığının düşüklüğü, disiplinler arası konumunun netlik sağlayamaması, eğitim kalitesi, staj sorunu, bölümün kapatılma tehdidi ve istihdam sorunu takip etmektedir.

2007 ve 2023 yılları arasındaki dönem, ÇEEİ'nin yaygınlık kazandığı, bölüme ilişkin sorunların azalma eğilimi gösterdiği ancak “yeni sorunların” ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Hem tartışmaların hem de gelişimin beraber yaşandığı bu dönemin öne çıkan gündemleri şöyle özetlenebilir:

- ÇEEİ bölüm mezunlarının iş güvenliği uzmanlık belgesi alabilmeleri için ilgili mevzuatta düzenleme gündemi, yakın dönem tarihsel gelişimde önemli bir yer tutmaktadır (Çınar & Serçemeli, 2018: 172).
- Günümüzde üniversiteler akademik faaliyetlerinin yanı sıra öğrencilerinin istihdamını kolaylaştırıcı bilgileri sağlamakla da yükümlü tutulmuşlardır. Bu noktada ÇEEİ bölümlerinin profesyonelleşmesi tartışmaları ortaya çıkmıştır (Öçal & Korkmaz, 2018: 1973).
- İİBF bölümleri içerisinde yurt dışı öğrenci değişim programlarından en az yararlanan bölümlerden birisinin ÇEEİ bölümünün olması, geçmişten günümüze varlığını koruyan sorunlar arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2010: 55).
- Vakıf Üniversiteleri ise daha cazip iş fırsatları ve burs olanakları sunarak, yetenekli öğrencileri kendisine çekmeyi başarmaktadır. Öğrenciler kamuda kariyer mesleklerde çalışabilmek için girecekleri sınavlarda (Kamu Personeli Seçme Sınavı-KPSS) sınavlarını kazanabilecek ve en çok soru gelen alanları da tercih etme (İktisat, Maliye, İşletme) eğilimi göstermektedir. Maalesef yetersiz tanıtımın da etkisiyle, öğrencileri yönlendiren ve ÇEEİ bölümlerinden haberleri dahi olmayan rehber öğretmenlerin İİBF'ye kaydolmak isteyen öğrencileri İşletme ve İktisat gibi bölümlere yönlendirdiği görülmektedir (Karadeniz, 2010: 61).
- 2021-2023 yılları arasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevini yürüten Vedat Bilgin'in ÇEEİ kökenli olması ve bürokraside ÇEEİ mezunlarının son yıllarda

artış göstermesi bölümün tanınırlılığını arttırsa da tanınırlılık sorununun köklü bir şekilde aşıldığından söz edilememesi, güncel tartışma başlıkları arasındadır.

- ÇEEİ bölümlerinin müfredatına ilişkin tartışmalar da mevcuttur. Müfredata ilişkin tartışmaları temel olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bölümün müfredatına ilişkin karşı karşıya olduğu ilk sorun bölüm derslerinin çağın gelişmeleri açısından güncellenmesi ile ilgilidir. Bir diğer açıdan bölümün temel yapı taşları olarak nitelendirebilecek sosyoloji gibi derslerin bazı bölümlerin müfredatlarında bulunmaması ayrı bir tartışma konusudur (Öçal & Korkmaz, 2018: 1981).

1.2.6. Seçili Ülkelerde ve Türkiye’de ÇEEİ Eğitiminin Karşılaştırılması

Uluslararası ÇEEİ eğitiminin bağımlı ve bağımsız modeller üzerine kurulduğu görülmektedir. Bağımlı ve bağımsız model örnekleri, incelenen ABD, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye’de görülmektedir. Türkiye’de bağımsız model doğrudan ÇEEİ bölümü ile temsil edilirken, bağımlı model İİBF bünyesindeki diğer bölümlerin “sosyal politika, endüstri ilişkileri vb.” derslerinde karşılık bulmaktadır. Fransa’da ise bağımsız modelin lisansüstü alanda yoğunlaştığı görülmektedir.

ABD diğer ülkelerden farklı olarak ÇEEİ Fakültesine sahip olması nedeniyle dikkat çekmektedir. ÇEEİ’nin ABD’deki fakülteleşmiş hali olan “School of Industrial and Labor Relations” fakültesi, 1980 sonrası Türkiye’deki ÇEEİ eğitimi de doğrudan etkilemiştir. Bölümün adının ÇEEİ olmasında “School of Industrial and Labor Relations” eğitim alan Türk akademisyenlerin etkisi olmuştur.

İngiltere, Yunanistan ve Türkiye’de ÇEEİ alanında çalışan çoğu akademisyenin kökeni “sosyal politika ve endüstri ilişkileri” disiplinine dayanırken, ABD’de iktisat ve psikoloji disiplinine dayanan akademisyenler çoğunluktadır. Fransa’da ise ÇEEİ alanında uzmanlaşmanın geç gelişmesi nedeniyle, sınırlı bir akademik kadrolaşmanın olduğu görülmektedir.

İncelenen tüm ülkelerde ÇEEİ içindeki “insan kaynakları” eğiliminin yükselişe geçildiği görülmektedir. Bu durum Türkiye’de tartışılan “insan kaynakları” gündeminin uluslararası bir niteliği sahip olduğu anlamı da taşımaktadır. Türkiye’den farklı olarak diğer ülkelerde insan kaynakları bölümlerinin sayısının, ÇEEİ bölümlerinin sayısından fazla olması da bu tartışmanın önemli bir yansımasıdır.

Bölüm mezunlarının istihdam alanlarının uluslararası alanda ortaklaştığı görülmektedir. Mezunlar incelenen ülkelerin hepsinde “kamu ve özel sektör, akademi, sendika, insan kaynakları” alanlarında iş sahası bulabilmektedir.

Türkiye’de örneklerini gördüğümüz ÇEEİ bölümlerinin kapatılması “sorunu”, İngiltere’de de baş göstermiştir. Türkiye’de Fırat ve Tokat Üniversitesi’nde kapatılmasının bir diğer örneği İngiltere’de Keele Üniversitesi’nde yaşanmıştır. Keele Üniversitesi’ndeki ÇEEİ bölümü “verimsiz” olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. 10 akademisyenin iş sözleşmeleri de fesh edilmiştir.

Türkiye’de ÇEEİ bölümünde “staj” imkanı “seçmeli ders” olarak sayılan ve sendikal alanda sınırlı örnekleri olan bir yapıdadır. Fransa’da ise ÇEEİ eğitiminin merkezinde “staj” eğitimi yer almaktadır. Lisansüstü eğitimde yedi haftalık zorunlu stajın bulunduğu Fransa’da, bu zorunluluğun sebebi sendikalaşma oranlarının düşüklüğü ile açıklanmaktadır.

Türkiye’de örneklerini sınırlı olarak gördüğümüz, “Çalışma İlişkileri/Yaşamı ve Sanat” derslerinin benzerlerine uluslararası alanda rastlanmamaktadır. Bu durum Türkiye’deki ÇEEİ eğitiminin disiplinler arası yelpazesinin ne kadar geniş olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Türkiye’deki ÇEEİ eğitiminin en çok benzediği ülke, Yunanistan’daki ÇEEİ eğitimidir. Bölümlerin ders programları ve modelleri incelendiğinde birbirine yakın örneklerin gözlemlendiği bu iki ülkenin bir diğer benzerliği de aynı refah rejimine sahip olmasıdır. Her iki ülkenin de sahip olduğu “Güney Avrupa Refah Rejiminin”, ülkelerin akademik anlayışlarını da etkilediği görülmektedir.

1.3. ÇEEİ Eğitimi ve Sosyal Sorunların Bağdaştırılması

ÇEEİ eğitimi; tarihsel gelişimi ve değişimi referans alarak kadim ve yeni sosyal sorunları inceler, tartışmalara çözüm sunar. Bu anlamda ÇEEİ ile sosyal sorunların iki boyutta bağdaştığı görülmektedir. Bunlar; sosyal politika eğitimi ve disiplinler arası yaklaşımdır.

Sosyal politika eğitimi ve sosyal sorun arasındaki bağdaşım, ÇEEİ bölümlerinin ders programlarında net bir şekilde görülmektedir. Tablo 1.1’de yer alan seçili üniversiteler incelendiğinde, ÇEEİ bölümlerindeki sosyal politika derslerinin öğrenim kazanımlarında “sosyal sorun” vurgusunun ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 1.1. Sosyal Politika Dersinin Öğrenim Kazanımları

Üniversite	Öğrenim Kazanımları
Bursa Uludağ Üniversitesi	• Sosyal sorunlar ve sosyal politika uygulamaları hakkında bilgi sahibi olur.
Karadeniz Teknik Üniversitesi	• Sosyal sorunlara yönelik politika uygulamalarını bilir. Güncel sosyal sorunların toplum üzerindeki etkilerini analiz eder.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	• Sosyal politika ve sosyal sorunlar arasında ilişki kurar. • Sosyal sorunların çözümünde sosyal politika araçlarını tartışır.

Kaynak: Aydın, 2023: 184'ten yararlanarak yazar tarafından derlenmiştir.

Sosyal düzene ve yaşam kalitesine meydan okuyan sayısız sosyal sorun, o kadar çok ilgi alanını kapsamaktadır ki yalnızca disiplinler arası bir yaklaşım bu sosyal sorunların nedenleri ve sonuçlarına ilişkin kapsamlı bir analiz sunabilir (Parillo, 2008: 12). Sosyal politika eğitiminin yanı sıra sahip olduğu disiplinler arası yapı ile de ön planda olan ÇEEİ bölümleri, sosyal sorunların tartışılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Sosyal sorunların temel olarak dört alanda incelendiği görülmektedir. Bunlar, yoksulluk; çalışma hayatının düzenlenmesi, sosyal güvenlik önlemleri ve sosyal dışlanmadır (Buğra & Keyder, 2013: 9). Bu dört alanın, genel hatlarıyla ÇEEİ'de karşılık bulduğu ana bilim dalları ise çalışma ekonomisi (*yoksulluk*), endüstri ilişkileri (*çalışma hayatının düzenlenmesi*), iş ve sosyal güvenlik hukuku (*sosyal güvenlik önlemleri*) ve sosyal politika (*sosyal dışlanma*)'dır.

A. Çalışma Ekonomisi-Yoksulluk İlişkisi: Çalışma ekonomisi; emek arz ve talebinin karşılaştığı, emeğin fiyatı olan ücretin belirlendiği, emek piyasalarının işleyişi ve bu piyasalarda ortaya çıkan sorunlarla uğraşan bir disiplindir. Çalışma ekonomisi, modern toplumların karşı karşıya oldukları sosyal ve ekonomik sorunların pek çoğunun anlaşılmasına ve bu sorunlara çözümler bulunmasına katkı sağlar (Gündoğan, 2019: 3). Tarihin her döneminde ve her toplumda rastlanabilen ancak bugün bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkan yoksulluk, insan hayatını dolduran belirsizliklerle yakından ilişkilidir. Yoksulları kendi yoksulluklarından sorumlu tutma ve gelir düzeyiyle sınırlı tanımlama eğilimi karşısında çalışma ekonomisi disiplini, yoksulluğun çok boyutlu bir sorun olduğunun anlaşılması ve çözülmesi konusunda belirleyici etkidir. Eğitimsizlik, iş hayatındaki başarıyı belirleyen becerilerden yoksun olma, bir azınlık mensubu olma, bedensel veya zihinsel özürlülük, sorunlu bir aile çevresi gibi durumlardan da kaynaklanan yoksulluk, bu yönüyle de çalışma ekonomisi anabilim dalının derinlemesine ele aldığı

başlıca konular arasındadır (Buğra, 2005: 2-9)

B. Endüstri İlişkileri-Çalışma Hayatının Düzenlenmesi İlişkisi: Endüstri ilişkileri, sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte kitlesel bir nitelik kazanan “işçi sınıfının” işgücü piyasasında karşılaştığı temel sorunlarının incelendiği; işçi, işveren ve devlet arasındaki sendikacılık, toplu pazarlık, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavta dayalı kurumsallaşmış ve düzenlenmiş ilişkilerin dikkate alındığı, bütünleşik, çok yönlü ve dinamik bir süreci ifade etmektedir (Tokol, 2011: 2). Merkezinde emek yoğun çalışanların ve onların sorunlarının temel alındığı endüstri ilişkileri, başta sendikalaşma olmak üzere çalışma hayatının sorunlarına yönelme ve bu sorunların çözümünde aktif rol alma davranışının bir neticesi olarak doğmuştur (Yüksel, 2021: 1005). Endüstri ilişkilerinde geleneksel (klasik) olarak üç taraf (işveren, işçi sendikası ve devlet) arasında ayırım yapılmaktadır (Erdut, 2002: 16-22).

Yirminci yüzyılın sosyal, iktisadi, siyasi ve teknolojik dönüşüm dinamikleri içerisinde yapılanarak gelen klasik endüstri ilişkileri sisteminde bugün önemli bir yeniden yapılandırma dönemi yaşanmaktadır (Yazıcı, 2001: 2). Son otuz yıl süresince endüstri ilişkilerini etkileyen gelişmelerin başında başta ABD ekonomisinde olmak üzere dünya ekonomisinde iki tane çok kapsamlı değişim meydana gelmiştir. Bunlardan birincisi, sendika yoğunluk oranlarının özellikle 1980’lerden sonra sürekli olarak azalmasıdır. Bu durum endüstri ilişkilerinde kuralsızlaştırma uygulamaları ve sonuçları yönetim tarafından alınan kararlara da yansımıştır. Endüstri ilişkilerini etkileyen diğer önemli gelişme ise işsizlik oranlarında ortaya çıkan artıştır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin genelinde artan işsizlik oranları sistemin yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. (Şenkal, 2008: 120-123).

Endüstri ilişkilerindeki yaşanan değişimler, insan hayatının sosyal hayattaki konumunu ve insan yaşamının büyük bir kısmını oluşturan çalışma hayatını da değiştirmektedir (Ören & Yüksel, 2012: 38). Bu değişimin nedeni endüstri ilişkileri aktörlerinin, çalışma hayatına müdahalesidir.

Endüstri ilişkileri aktörlerinden devlet, çalışma hayatını, emredici ve yasaklayıcı, koruyucu ve düzenleyici hükümlerle etkilemektedir. Devlet; mevzuat hükümleriyle (Anayasa’da yer alan müdahale hükümleri, İş Kanunu vb.); kurumlar yoluyla (İş ve İşçi Bulma Kurumu, çalışma hayatının denetimi ve teftişi); kalkınma planında yer alan çalışma ilişkileriyle ilgili hükümlerle çalışma hayatının düzenlenmesinde de etkin bir roldedir

(Büyüksahin, 1997: 120).

Çalışma hayatına müdahale eden diğer aktörler işçi sendikaları ve işveren örgütleridir. İşçi sendikaları çalışma hayatına “ekonomik, fonksiyonları³⁹” ile müdahale ederken (Selamoğlu, 2004: 40), işçi sendikalarının talepleri karşısında kendilerini korumak isteyen işveren örgütleri; toplu pazarlık, mevzuat ve hükümet politikalarının belirlenmesi süreçlerine etki ederek müdahale alanı yaratmayı hedeflemektedir (Yelek, 2020: 11-38).

C. İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku-Sosyal Güvenlik Önlemleri İlişkisi: Piyasanın endüstriyi herhangi bir sınır olmaksızın geliştirme talebi, emek kesiminin maruz kaldığı sosyal sorunların şiddetini arttırmış ve zaman içerisinde güncel sosyal sorunların meydana gelmesine neden olmuştur. İstihdam edilenlerin karşılaştığı orantısız riskleri yok etmek ile ilgili tedbirlerin yetersiz kalması, devleti vatandaşlarını güvence altına alacak bir sistem arayışı içine sokmuştur. Bu arayış içinde ortaya çıkan sosyal güvenlik önlemleri, “Mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik riskten ötürü geliri ve kazancı sürekli ya da geçici olarak kesilmiş kimselerin geçinme ve yaşama ihtiyacını karşılayan bir sistemdir” (Ayhan, 2012: 42-43).

Toplum ve bireyler üzerinde oluşan sosyal sorunların etkilerini gidermek için yapılan tüm çabalar sosyal güvenlik önlemlerinin temelini oluşturmaktadır (Uluçay, 2020: 11). Bu çabaların başında da iş ve sosyal güvenlik hukuku gelmektedir. Sosyal güvenlik önlemleri ile iş ve sosyal güvenlik hukuku anabilim dalı arasındaki ilişkiyi şöyle özetleyebilmek mümkündür;

- Neoliberal politikalar, 1970’lerin sonrasında çalışma yaşamındaki esneklik uygulamalarını güçlendirmiştir (Heper, 2017: 21). İşgücü piyasalarının esnekleşmesi sonucu iş güvencesizliği, artan rekabet ve çalışma yaşamının ritminin günden güne hızlanması, işçilerin yaşamlarının ve sağlıklarının korunması için gerekli önlemlerin alınmasını da zorunlu kılmıştır (Elbir, 2021: 799). Alınan önlemlerin hukuki temellerini iş ve sosyal güvenlik hukuku oluşturmaktadır.
- Başlangıçta sosyal güvenlik hukuku sadece işçilerin belirli risklere karşı korunmasını amaçladığından iş hukuku disiplini içerisinde yer alırken günümüzde

³⁹ “Ekonomik fonksiyon” yaratılan ekonomik değerin toplu pazarlık ile adil ve eşit paylaşılmasını, emek kesiminin çalışma hayatında ve toplumsal düzeyde kimlik sahipliğini, emeğin örgütlenme bilincinin güçlenmesini, sosyal sorunların dizginlenmesini ve sosyal sorunların yarattığı sonuçlar ile mücadele etmek anlamı taşımaktadır (Selamoğlu, 2004: 40).

risklerin sayısındaki artışa ve herkesi kapsama alma anlayışına bağlı olarak iş hukuku disiplininin ayrı bir disiplin olarak kabul edilmektedir (Süzek, 2011: 5). İş ve sosyal güvenlik hukukunun ayrı ayrı disiplinleşmesi, çalışma hayatındaki koşulların emek aleyhine ağırlaşmasının önünde kalkan vazifesi görmektedir.

- Sosyal güvenlik hakkı ve içeriğinin ne olduğu; sosyal güvenliğin karşıladığı riskler, bu risklerden faydalanma şartları; kimlere hangi şartlarla nasıl bir sosyal güvenlik sağlanır sorularının cevabı da iş ve sosyal güvenlik hukukunda bulunur (Arıcı, 2018: 16).
- ILO’nun Uzmanlar Komitesince alınmış olan tavsiye kararına göre, çalışanlarla ilgili tehlikeler; fiziki tehlike sınıfı (hastalık, sakatlık, yaşlılık, analık, kaza ve ölüm), ekonomik tehlike sınıfı (isteği dışında işsizlik), aile ile ilgili (çocuklu ailelerin ekonomi ile ilgili sıkıntılarıdır) tehlike sınıfıdır (Andaç, 2010: 8). Tüm tehlike sınıflarının ortak noktası; sosyal sorunların ortaya çıkışının sebeplerini içermesi ve iş ve sosyal güvenlik hukuku ile sosyal güvenlik önlemleriyle bağdaşmasıdır.

D. Sosyal Politika-Sosyal Dışlanma İlişkisi: Sosyal politika, adından da anlaşılabilceği üzere, sosyal nitelikli politikaları konu alan bir bilim dalıdır. Bu çerçevede, devlet tarafından toplumsal düzlemde alınan kararlar ve bu kararlar doğrultusunda sürdürülen uygulamalar, sosyal politikanın konusunu oluşturmaktadır (Altan, 2009:1). Sosyal politikanın geniş bir çalışma alanının olması ve sosyal politikaya konu olan kavramların hızla değişmesi öğretide sosyal politikanın genel olarak “dar” ve “geniş” anlamda tanımlanmasına yol açmıştır (Tezgel, 2013:2).

Sosyal politikanın dar bir çerçevede tanımlanması, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, Sanayi Devrimi ile işçi sınıfının olumsuz çalışma koşullarını ve iş ilişkilerini düzenlemeye yönelik bir sosyal politika anlayışının ifadesidir (Altan, 2009:4). Dar anlamda sosyal politika, işçi sınıfına ve bu sınıfın çalışma hayatında karşılaştığı temel sorunlara yönelik dar kapsamlı ve sınırlı bir politika olarak ifade edilmektedir (Koray, 2005: 24-25). Dar anlamda sosyal politikanın öne çıkan bir diğer tanımı, “toplumda var olan sosyal sınıfların ilişkileri, hareketleri, savaşımları ve çelişkileri karşısında devleti ve hukuksal düzeni ayakta tutmaya korumaya dönük çalışmaları içeren bir düşünce bütünü” şeklinde ifade edilmektedir (Talas, 1997: 52).

20. yüzyılda yaşanan dünya savaşları ve derin ekonomik bunalımlar toplumsal alanda büyük dönüşümlerin de yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında sosyal sorunları konu alan program ve politikaların yaygınlaşması, sosyal politikanın da temelde sosyo-ekonomik hak ve özgürlüklere dayanan bir politika haline gelmesine neden olmuştur. Hak ve özgürlükleri toplumun geneline yayma hedef ve amacına doğrultusunda kapsamı genişleyen sosyal politika, “sosyal vatandaşlık”, “sosyal eşitlik” ve “sosyal adalet” anlayışıyla bütünleşen bir politika niteliğine bürünmüştür (Koray, 2005: 26-28). Diğer bir deyişle geniş anlamda sosyal politika; “topluma bir bütün olarak bakan, toplum içinde bütün sınıfları ilgilendiren çok çeşitli konuları sınıf farkı gözetmeksizin ele alan bir disiplin” olarak tanımlanmaktadır (Talas, 1997: 53).

Sosyal politika disiplinin ilgilendiği başlıca sorunlardan biri de sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma, bireylerin veya grupların, kişisel nedenlere bağlı olarak sosyal katılım anlamında tamamen veya kısmen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmalarıdır (Sapancalı, 2005: 53). Sosyal dışlanma ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlar gibi birden fazla konu da karşılaşın çok boyutlu bir kavramdır (Tokol, 2019: 40). Sosyal dışlanmanın, sosyal politika gündemine girmesinin üç unsuru bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, sosyal içerme unsurudur. Sosyal içerme, dışlanma riski altında olan kişilerin, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımları ve yaşadıkları toplumda normal olarka kabul edilen hayat ve refah standartına kavuşmaları için gerekli olan fırsat ve kaynakları kazanmalarını sağlayan bir süreçtir (Kalaycıoğlu, vd., 2016: 3). Sosyal güvenlik sisteminin inkar edilmesi mümkün olmayan yapısal sorunları, bir kesimi kapsayan ancak epey önemli bir kesmi de dışlayıcı niteliktedir. Bu sorunların gündeme gelmesi, sosyal politikanın ilk defa “sosyal içerme” bağlamında tartışılmasına neden olmuştur. İkincisi, 2001 krizi ve etkileridir. 2001 krizi sonucunda ortaya çıkan enformel ilişkiler ne aile ve hemşerilik bağlarının ne de devlet-toplum ilişkilerinin, artık zor durumdaki bireylere sosyal güvence sağlamaktan uzak bir yapıya bürünmesine sebep olmuştur. Bu tablo, sosyal dışlanmanın sosyal politika içinde ciddi bir şekilde tartışılmasına ve bir zihniyet değişikliği zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Üçüncü ve son unsur ise krizin su yüzüne çıkararak göz ardı edilemez hale getirdiği sosyal dışlanmanın oldukça büyük ve bir o kadar da görünür bir hal almasıdır. Gittikçe büyüyen ve görünür hale gelen dışlanmanın, devlete siyasi sorumluluk yükleyen bir sorun olarak ele alınması kaçınılmaz hale gelmiştir (Buğra, 2008: 219-221)

Sosyal politika ve sosyal dışlanma ilişkisi her ikisinin de kapsadığı kesimler, nedenler ve sonuçlar bağlamında da ilişkilendirilebilir.

- *Kapsadığı Kesimler:* Çeşitli araştırmalarda dışlanma riski bulunan veya dışlandığı düşünülen kişiler; işsizler, vasıfsız işçiler, yoksullar, toprak sahibi olmayanlar, okuma yazma bilmeyenler, engelliler, suçlular, tek ebeveynli aileler, çocuklar, diplomasız gençler, kadınlar, göçmenler, mülteciler ve azınlıklar şeklinde sıralanmaktadır. Ayrımcılığa uğrayanların, kaynaklara erişimi de toplumdaki diğer gruplara göre daha dezavantajlıdır (Tokol, 2019: 43). Bu bağlamda sosyal politika, sosyal dışlanma açısından dezavantajlı olan grupları derinlemesine ele alarak sorunlarını çözmek, toplumsal yaşama ve işgücü piyasalarına yeniden katılmasını sağlamak ile eşitsizlikleri önlemek gibi hedeflere sahiptir (Yüksel, Adıgüzel, & Yüksel, 2015: 24).
- *Nedenler:* AB Komisyonu, sosyal dışlanmanın nedenlerini dört başlıkta ele almaktadır. Bunlardan birincisi emek piyasalarında meydana gelen değişimlerdir. Emek piyasasındaki değişimler, iş/meslek esnekliği ve güvenliği arasında yer alan balansı esaslı bir biçimde değiştirmekte ve böylece fertler ile grupların konsantrasyonlarını minimize ederek onları marjinal kılmaktadır. İkincisi ise bilgi toplumunun gelişmesidir. Bilgi toplumunun gelişimi, bilgi çağına bilgi ve becerilerinden yoksun kesimlerin dışlanmasına sebep olmuştur. Komisyon sosyal dışlanmanın üçüncü nedeninin sosyo-demografik değişimler olduğunu açıklamaktadır. Bu hususta genel kabul gören değişim örneklerini, nüfusun yaşlanması, doğurganlık oranlarının giderek azalması, ailevi ve toplumsal yapılarda ortaya çıkan değişimler/dönüşümler, göçler, etnik, dinsel ve kültürel farklılıklarda gözlemlenen artış şeklinde sıralamak olasıdır. Dördüncü ve son neden ise özellikle iktisadî ve sosyal temelli gelişme sonucunda ortaya çıkan coğrafi kutuplaşmadır. Eski kentsel (sanayi) yerleri gibi kimi mekânların, toplumsal ve ekonomik gelişimi adına gerekli malî, fizikî ve diğer altyapı sistemleri formlarından yoksun kalması ve neticede sosyal ve iktisadî sürece dâhil edilmeye ket vurulması sorunu, söz konusu sonuncu nedeni betimlemektedir (Özgökçeler, 2006: 70-71).
- *Sonuçlar:* Sosyal politikanın “sosyal adalet” hedefi, yoksul kesimlerin gelirin dağılımından aldıkları payın arttırılarak, insan onuruna yaraşır bir hayatı yakalama amacına hizmet eder. Sosyal dışlanmışlığın azaltılması ve yaşam niteliğinin

yükselmesine olanak sağlayan “sosyal adalet” sonuç itibariyle toplumsal bir karşılık bulmaz ise “sosyal dışlanmanın” toplumu tehdit eden “patlamalarıyla” karşılaşmak olasıdır (Yolculuoğlu, 2012: 155-156).

Sonuç olarak sosyal dışlanma ve sosyal politikanın temelde birbirine bağlı ve karşılıklı etkileşim içinde olan birçok unsura bağlı olduğu görülmektedir. Bunlar arasında küreselleşme, neo-liberal politikalara geçiş, fordist üretim sisteminden esnek üretim sistemine geçiş, gelir dağılımında artan adaletsizlik, işgücü piyasalarındaki köklü değişim gibi nedenler göze çarpmaktadır (Tokol, 2019: 44).

1.4. ÇEEİ Eğitimi ve Sosyal Sorunların Sınıflandırılması

Sosyal sorun türlerini beş ana başlıkta toplayabilmek mümkündür. Bunlar; yeniden güncelleşen; yeniden fark edilen; güncel; yeniden moda olan ve fark edilmeyen sosyal sorunlardır. Yeniden güncelleşen sorun, uzun bir süre ısrarla devam eden, inatçı, gözle görünen ve kronik bir yapıdadır. Yeniden fark edilen sorun, hareketsiz hale getirilmiş olan (çözümlemese de dondurulmuş olan) ancak daha sonra toplumun ilgisini yeniden kazanmış sorunlardır. Güncel sorun ise adı yeni konmuş, toplumun ilgisini çeken genellikle kabul edilmiş sorunları içermektedir. Yeniden moda olan sorun, ülkelere, anayasalara veya değişen koşullara göre yeniden tanımlanmış sorunları ifade etmektedir. Fark edilmeyen sorunlar ise nüfusun büyük bir çoğunluğu tarafından henüz fark edilemeyen sorunlardır (Erbay, 2024: 1-12).

Farklı türlerdeki sosyal sorunlara karşı geliştirilen sosyal politikaların sonuçlarının tahmin edilmesi hayati bir öneme sahiptir. Çünkü tüm sosyal politika uygulamaları fayda ve maliyet içerir. Bu fayda ve maliyetlerin önceden belirlenmesi veya en azından politika belirlemede son aşamaya gelmeden önce tahmin edilmesi gerekir. Böylece maliyetleri ortadan kaldırmak için programlar yeniden gözden geçirilebilir. Tam bu noktada da akademik karşılık devreye girmektedir. Sosyal sorunlar karşısında sosyal politika üç şekilde akademik karşılığa ihtiyaç duyar. Birincisi, toplumu anlamadan, topluma müdahale edecek politika tasarlanamaz. Sosyal bilimler, sosyal politika üretilmesinde toplumun anlamlaştırılmasını sağlar. İkincisi, yenilikçi yaklaşımdır. Akademik, yeni fikirler ortaya çıkarma, beklenmedik bulgular keşfetme ve üretkenlik yeteneği vardır. Diğer bir deyişle, akademik karşılık sosyal politikaların yenilikçi olabilmesi için kaynak oluşturacaktır.

Üçüncü ve son olarak, akademik çalışma, sorunların tespiti ve sosyal politikaların belirlenmesinde metodolojik model olacaktır (Gans, 2014: 15-35).

ÇEEİ bölümü dört temel sosyal sorunu, ana bilim dallarıyla inceleyerek bir metodolojik model ortaya koyar. Ancak, metodolojik modelin hem toplumu daha iyi yansıtması hem de yenilikçi bir kimlik kazanması için derinlemesine inceleme yapması şarttır. ÇEEİ bölümü bu “şartı”, farklı türdeki sosyal sorunları alt başlıklarıyla sınıflandırarak aşar. Bu alt başlıklar, dört temel sosyal sorunun, sosyal soruna dönüşmesine neden olan sebeplerdir. Bu yaklaşım sonucunda ÇEEİ, sosyal sorunları incelemek ve çözüm önerilerini geliştirmek adına ders içeriklerini, dört temel sosyal sorunu ve bu sorunların alt başlıklarını referans alarak düzenlemektedir. Bu düzenleme sosyal politikaya dair bilgi üretimi ve uzman yetiştirilmesinde kritik rol oynamaktadır.

Sınıflandırma yaklaşımını somut bir örnek ile açıklamak gerekirse, sosyal sorunların dört temel alanından biri olan yoksulluk, çalışma ekonomisi ders içeriğinde ayrıntılı bir şekilde incelenirken, bu sorunun sosyal bir soruna dönüşmesine neden olan işsizlik, gelir dağılımı, kayıtdışı istihdam gibi alt başlıklarda aynı ders kapsamında ele alınmaktadır. Bu ilişki Tablo 1. 2’de örneklerle de özetlenmiştir.

Tablo 1.2. Sosyal Politika, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Çalışma Ekonomisi ile Endüstri İlişkileri Derslerinin Alt Başlıkları

Üniversite Adı	Akademik Yıl	Anabilim Dalı/Temel Sosyal Sorun	Ders Adı	Alt Başlıklar
Uludağ Üniversitesi	2023/24	Çalışma Ekonomisi - Yoksulluk	Çalışma Ekonomisi	Ücret, Enflasyon ve İşsizlik; Emek Piyasasında Ücret Farklılıkları (Gelir Dağılımı)
Anadolu Üniversitesi	2023/24	Endüstri İlişkileri – Çalışma Hayatının Düzenlenmesi	Endüstri İlişkileri	Toplu pazarlık; İş uyuşmazlıkları ve barışçı çözüm yolları;
Marmara Üniversitesi	2023/24	İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku – Sosyal Güvenlik Önlemleri	Toplu İş Hukuku	Toplu iş uyuşmazlıkları; Grev; Lokavt
Sakarya Üniversitesi	2023/24	İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku – Sosyal Güvenlik Önlemleri	Bireysel İş Hukuku	Kıdem Tazminatı
Pamukkale Üniversitesi	2023/24	İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku – Sosyal Güvenlik Önlemleri	Sosyal Güvenlik Hukuku	Sosyal Güvenliğin Konusu Olan Tehlikeler
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	2022/23	Sosyal Politika – Sosyal Dışlanma	Sosyal Politika	Sosyal Dışlanma; Ayrımcılık

Kaynak: İnternet kaynaklarından derlenmiştir.

Dört temel sosyal sorunun, sosyal soruna dönüşme sürecinin anlamlandırılmasında önemli bir rol üstlenen “sosyal sorun alt başlıkları”, zaman içerisinde kendisi de bir sosyal soruna dönüşmüştür. Diğer bir deyişle, küreselleşmenin yarattığı “değişim”, dört temel sosyal sorunun ortaya çıkmasına sebep olan nedenlerin, sosyal sorun halini almasına sebep olmuştur.

İnternet kaynakları aracılığıyla Türkiye’deki ÇEEİ bölümlerinin ders içerikleri incelendiğinde dört temel sorunun ortaya çıkmasını sağlayan ve kendisi sosyal soruna dönüşen sosyal sorunlar aşağıdaki gibidir;

- Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı- Yoksulluk: İşsizlik, Asgari Ücret, Kayıtdışı İstihdam, Yoksulluk, Gelir Dağılımı, İstihdam
- Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı – Çalışma Hayatının Düzenlenmesi: Sendikalaşma, Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı
- İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı – Sosyal Güvenlik Önlemleri: Sosyal Güvenlik, İş Sağlığı ve Güvenliği, Kıdem Tazminatı, İş Güvencesi
- Sosyal Politika Anabilim Dalı – Sosyal Sorunlar: Göç, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Çevre (İklim Değişikliği ve Küresel Isınma), Barınma, Gençlik, COVID-19, Doğal Afet, Dezavantajlı Gruplar

2. BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE ÇEEİ EĞİTİMİNİN MEVCUT DURUMU

Türkiye’de 1982 yılı itibariyle varlık kazanan ÇEEİ bölümleri, bu tarihten itibaren lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır. Aradan geçen 40 yılı aşkın sürede, ÇEEİ bölümlerinin yaygınlığı önemli bir noktaya gelmiştir. Bugün ÇEEİ bölümü; 30 üniversitede örgün, 1 üniversitede de açıköğretim programına sahiptir. Örgün eğitimin bulunduğu 30 üniversitenin, 23’ünde yalnızca normal öğretim programı; yedisinde ise hem normal öğretim hem de ikinci öğretim programı mevcuttur. ÇEEİ bölümlerinin bulunduğu üniversiteler ve fakülteler ile program türlerinin dağılımı Tablo 2. 1.’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1. 2023 yılı itibariyle ÇEEİ Bölümü Bulunan Üniversiteler, Fakülteler ve Program Türleri

No	Üniversite Adı	Fakülte	Program Türü
1	Akdeniz Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
2	Anadolu Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim, Açıköğretim
3	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
4	Ankara Üniversitesi	Siyasal Bilgiler Fakültesi	Normal Öğretim
5	Atatürk Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
6	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
7	Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
8	Bursa Uludağ Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
9	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
10	Çankırı Karatekin Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
11	Dokuz Eylül Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
12	Fırat Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
13	İnönü Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
14	İstanbul Üniversitesi	İktisat Fakültesi	Normal Öğretim, Açıköğretim
15	Karadeniz Teknik Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
16	Kırklareli Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim

Tablo 2.1. 2023 yılı itibariyle ÇEEİ Bölümü Bulunan Üniversiteler, Fakülteler ve Program Türleri (Devamı)

No	Üniversite Adı	Fakülte	Program Türü
17	Kocaeli Üniversitesi	Siyasal Bilgiler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
18	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
19	Marmara Üniversitesi	İktisat Fakültesi	Normal Öğretim
20	Mersin Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
21	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
22	Ordu Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
23	Pamukkale Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
24	Sakarya Üniversitesi	Siyasal Bilgiler Fakültesi	Normal Öğretim, İkinci Öğretim
25	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
26	Süleyman Demirel Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
27	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
28	Trakya Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
29	Yalova Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim
30	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Normal Öğretim

Kaynak: YÖKATLAS'tan yararlanarak derlenmiştir

ÇEEİ bölümü bulunan üniversitelerin son beş yıldaki değişimi değerlendirecek olursak, 2020 yılında pek çok üniversitenin ikinci öğretim programı, kapatılırken, 2021 yılında yalnızca Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde ikinci öğretim programı açılmıştır. 2022 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi ÇEEİ bölümü de kapatılmıştır.

Üniversitelerde ikinci öğretim programlarının kapatılması veya açılması ile kararları kontenjan ihtiyacı ve öğrenci tercihlerindeki artış-azalış ile açıklayabilecekken, var olan bölümlerin kapatılması daha ayrıntılı incelenmelidir. YÖK düzeyinde tartışılan ÇEEİ bölümlerine ihtiyaç olmadığı, bu nedenle de bu bölümlerin kapatılmalarının gerekli olduğu yolundaki görüşlerin etkisinin yanında yerel değişkenlerin de etkili olduğu söylenebilir.

14. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi'nde “Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri’nde Eğitimin Mevcut ve Geleceği” başlıklı sunum yapan Makal (2012: 1089) söz konusu yerel değişkenlerin etkisini Tunceli Munzur Üniversitesi’nde kapanan ÇEEİ bölümünü örnek göstererek şöyle açıklamaktadır;

“Tunceli’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü açıldı. Yani Cumhuriyet’in başlangıç yıllarında bile sanayi kuruluşları için yer aranırken bile rasyonel tercihler yapılıyordu. Yani Ankara’da, İstanbul’da, Bursa’da Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü elbette ama Tunceli’de ne işçi-işveren ilişkisi var ne işçi sendikası var ne işveren şeyi var ne öğrencilerin staj yapabileceği yerler var ne de daha önemlisi ne de bu alanda eğitim yapılabilecek toplumsal ve kültürel ortam var. Biliyoruz küçük yerlerde, yerel düzeylerde nasıl değişkenlerin devreye girdiğini.”

2.1. ÇEEİ Bölümlerinin Puan Durumları ve Kontenjanları

ÇEEİ bölümü Eşit Ağırlık puan türünden öğrenci alımı yapmaktadır. ÇEEİ bölümünü tercih edecek adaylar YKS’nin TYT ve AYT oturumuna girmek zorundadır. 2022 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’nun aldığı karar sonucunda, ön lisans ve lisans programlarını tercihte baraj puan uygulaması kaldırılmıştır. Temel Matematik testi veya Türkçe testinden 0,5 veya daha fazla ham puan alan tüm adaylar baraj sınırlaması olmaksızın ÇEEİ bölümünü tercih edebilmiştir.

ÇEEİ bölümleri, belirledikleri kontenjan doğrultusunda adayların yerleştirme puanlarını esas alarak, en yüksekten en düşüğe doğru öğrenci kabul ederler. Adayların yerleştirme puanı ise TYT sınavından elde edilen puanın %40’ı, TYT sınavından elde edilen puanın %60’ının üzerine Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP)’nin eklenmesi elde edilir.

2023 yılı itibarıyla Türkiye’deki ÇEEİ Bölümlerinin puan durumları ve kontenjanları Tablo 2.2’de özetlenmiştir.

Tablo 2.2. 2023 Yılı İtibariyle ÇEEİ Bölümlerinin Puan Durumları ve Kontenjanları

No	Üniversite Adı	Kontenjan	Yerleşen	Taban	Tavan	Ortalama
1	Akdeniz Üniversitesi	70	72	288,22852	321,13244	304,68048
2	Anadolu Üniversitesi	85	88	296,74001	339,01484	317,87743
3	Anadolu Üniversitesi (Açıköğretim)	500	513	232,20109	368,24248	300,22179
4	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	90	91	310,45571	346,71177	328,58374
5	Ankara Üniversitesi	60	60	346,89167	374,49289	360,69228
6	Atatürk Üniversitesi	50	52	225,11693	247,76030	236,43862
7	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	60	62	248,21464	288,95143	268,58304
8	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (İ.Ö)	40	41	240,31062	250,53590	245,42326
9	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	50	52	254,90018	287,32918	271,11468
10	Bursa Uludağ Üniversitesi	100	103	288,53372	318,42144	303,47758
11	Bursa Uludağ Üniversitesi (İ.Ö)	100	103	273,26717	313,56642	293,4168
12	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	80	82	251,24888	293,51583	272,38236
13	Çankırı Karatekin Üniversitesi	35	36	223,37168	306,01746	264,69457
14	Dokuz Eylül Üniversitesi	100	103	298,09332	340,36185	319,22759
15	Dokuz Eylül Üniversitesi (İ.Ö)	90	93	283,18849	324,54155	303,86502
16	Fırat Üniversitesi	40	41	227,27402	278,68108	252,97755
17	İnönü Üniversitesi	30	31	225,66350	381,52132	303,59241
18	İstanbul Üniversitesi	100	103	327,32967	415,57688	371,45328
19	Karadeniz Teknik Üniversitesi	100	103	241,43183	286,11416	263,773
20	Kırklareli Üniversitesi	50	52	234,76096	256,44763	245,6043
21	Kocaeli Üniversitesi	80	82	283,37345	324,60705	303,99025
22	Kocaeli Üniversitesi (İ.Ö)	80	82	265,91444	315,27995	290,5972
23	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	60	62	260,26168	291,02646	275,64407
24	Manisa Celal Bayar Üniversitesi (İ.Ö)	40	41	247,67253	268,15307	257,9128
25	Marmara Üniversitesi	90	92	328,17408	350,24574	339,20991
26	Mersin Üniversitesi	60	62	260,99358	337,35425	299,17392
27	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	70	72	259,94595	343,02418	301,48507
28	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (İ.Ö)	40	41	250,08679	277,06363	263,57521
29	Ordu Üniversitesi	45	47	230,82600	265,52354	248,17477
30	Pamukkale Üniversitesi	80	82	255,26263	314,43398	284,84831
31	Sakarya Üniversitesi	90	93	272,73414	306,50898	289,62156
32	Sakarya Üniversitesi (İ.Ö)	60	61	261,92667	291,61569	276,77118
33	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	40	41	223,52213	262,98713	243,25463
34	Süleyman Demirel Üniversitesi	60	62	247,16130	278,04194	262,60162
35	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	60	62	257,71837	315,26217	286,49027
36	Trakya Üniversitesi	70	72	248,75961	308,22083	278,49022
37	Yalova Üniversitesi	60	62	257,93564	312,10543	285,02054
38	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	50	52	233,83071	275,70793	254,76932

Kaynak: 2023 ÖSYM merkezi yerleştirme verilerinden derlenmiştir.

Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri bölümlerinin taban, tavan ve ortalama puanlarını incelendiğinde;

- Çankırı Karatekin Üniversitesi (223,37), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (223,52), Erzurum Atatürk Üniversitesi (225,11), İnönü Üniversitesi (225,66) ve Fırat

Üniversitesi (227,27) diğer üniversitelere kıyasla en düşük taban puana sahip üniversitelerdir,

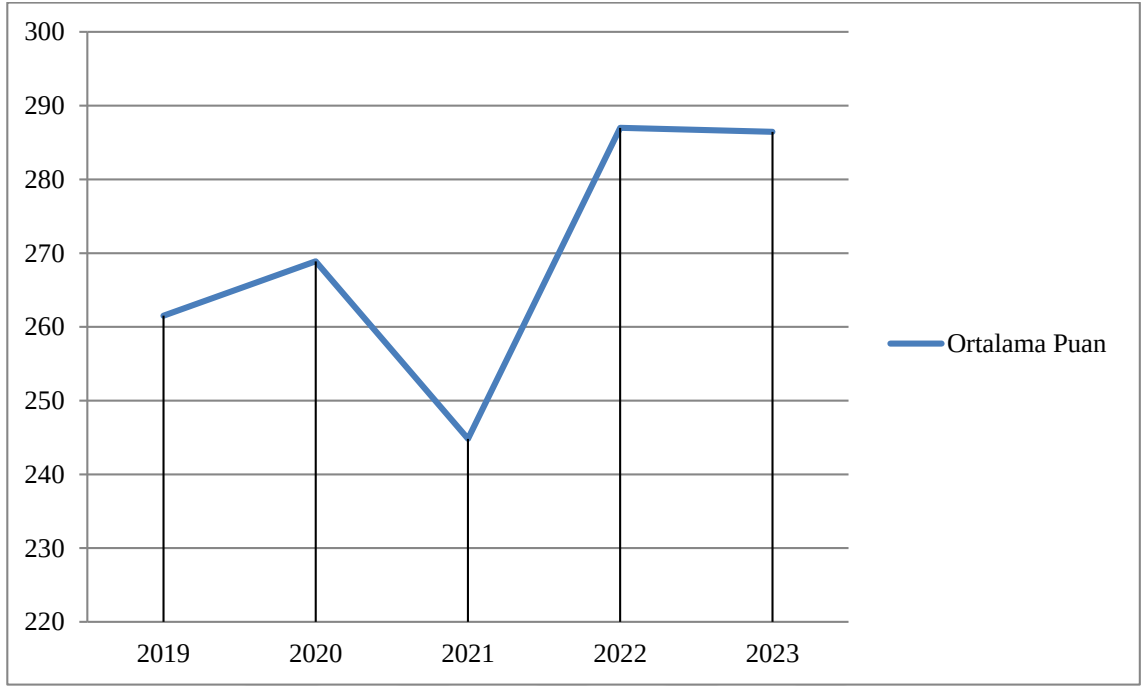
- İstanbul Üniversitesi (415,57), İnönü Üniversitesi (381,52), Ankara Üniversitesi (374,49), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim (368,24) ve Marmara Üniversitesi (350,24) diğer üniversitelere kıyasla en yüksek tavan puana sahip üniversitelerdir,
- İstanbul Üniversitesi (371,45), Ankara Üniversitesi (360,69), Marmara Üniversitesi (339,20), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (328,58) ve Dokuz Eylül Üniversitesi (319,22) diğer üniversitelere kıyasla ortalama puanı en yüksek üniversitelerdir,
- Atatürk Üniversitesi (236,43), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (243,25), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İ.Ö (245,42), Kırklareli Üniversitesi (245,60) ve Ordu Üniversitesi (248,17) diğer üniversitelere kıyasla ortalama puanı en düşük üniversitelerdir.

ÇEEİ bölümlerini değerlendirirken referans alınabilecek en doğru değişken ortalama puan olacaktır. Çünkü içerisinde bulunduğumuz ekonomik şartlar ve barınma krizi, üniversite tercihlerini de doğrudan etkilemektedir. Örneğin İnönü Üniversitesi, en düşük taban puana sahip üniversiteler arasındayken aynı zamanda en yüksek tavan puanlı üniversiteler arasında da yer almaktadır. Bu tablo aday öğrencilerin, puanlarının başka üniversitelere yerleşmelerine yetmesine rağmen tercihlerini, barınma ve ekonomik imkanlarına göre yaptığı şeklinde yorumlanabilir. ÇEEİ bölümlerinin ortalama puanları değerlendirildiğinde örgün eğitim veren tüm ÇEEİ bölümlerinin ortalama puanı 286,045'dir.

ÇEEİ Bölümünün ortalama puanlarının yıllara göre değişimini incelemek, bölümün mevcut durumunu değerlendirmek adına yararlı olacaktır. Ancak Türkiye'de üniversiteye giriş sisteminde çok fazla değişiklik yapılmıştır (Demirbilek & Levent, 2019: 60). 1974 yılından itibaren merkezi olarak uygulanan üniversiteye giriş sınavları arasındaki farklılıklar düşünüldüğünde, ÇEEİ Bölümünün mevcut durumuna ilişkin analizlerde son beş yıl (2019-2023) verilerini incelemek güncel sonuçlar elde etmemize olanak sağlayacaktır.

ÇEEİ'nin son beş yıldaki ortalama puan değişimini, açıköğretim verilerini dışarıda bırakıp inceleyecek olursak, 2019 yılında ortalama puan 261,52; 2020 yılında ortalama puan 268,89; 2021 yılında ortalama puan 244,82; 2022 yılında ortalama puan 286,99; 2023

yılında ortalama puan 286,045 olmuştur. Bu bağlamda ÇEEİ son 5 yıldaki (2019-2023) ortalama puan değişimi Şekil 2.1’de özetlenmiştir.

Kaynak: ÖSYM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.1. 2019-2023 Yılları Arasında ÇEEİ Bölümlerinin Ortalama Puan Değişimi

Ortalama puanın yıllara göre değişimi incelendiğinde 2019-2020 yılları arasında artış, 2022-2023 yılları arasında ise ortalamanın diğer yıllara göre yüksek fakat aynı düzeyde kaldığı görülebilir. En dikkat çeken yıl ise 2021’dir. Çünkü; 2021 yılı son beş yıl içerisinde en düşük ortalama puana sahip yıl olmuştur.

Ortalama puanın 2021 yılında 24,07 puan düşmesinin iki sebebi vardır. Her ne kadar; COVID-19 salgın süreci 2020 yılında yaşanmışsa da 2020 yılında COVID-19 ile uzaktan eğitime geçilen süreçteki YKS konuları merkezi sınava dahil edilmemiştir. 2021 yılında ise uzaktan eğitim sürecindeki konuların sınava dahil edilmesinin bu noktada önemli bir fark yarattığı söylenebilir. Nitekim COVID-19 salgını sürecindeki uzaktan eğitim ile yaşanan “öğrenme kayıpları” ile sürecin sosyal ilişkiler, kişisel hayat, psikolojik ve sağlık durumları açısından öğrencilere olumsuz yansıdığı görülmüştür (Demir, Özdaş, & Çakmak, 2022: 276-278).

İkinci sebep ise 2021 yılında uygulanan YKS sınavının soru güçlük değerinin yüksekliğidir. Henryson Yöntemine göre, soru güçlük indeksi 0’a yaklaştıkça sorunun zor, 1’e yaklaştıkça kolay bir soru olduğu yorumu yapılabilir (Hasançebi, Terzi, & Küçük, 2020:

225). 2021-TYT oturumundaki testlerin ortalama güçlük değerleri 0,13 ile 0,46 arasında değişmektedir. Ortalama güçlük değerleri; Temel Matematik testi için 0,13, Fen Bilimleri testi için 0,16, Sosyal Bilimler testi için 0,42 ve Türkçe Testi için ise 0,46 olarak hesaplanmıştır (ÖSYM, 2021: 18). 2020 yılındaki TYT oturumunda ise testlerin ortalama güçlük değerleri; Temel Matematik testi için 0,17, Fen Bilimleri testi için 0,19, Sosyal Bilimler testi için 0,46, Türkçe Testi için ise 0,46'dır (ÖSYM, 2020: 18).

2021 yılında yaşanan puan düşüş yalnızca ÇEEİ'ye özgü bir durum değildir. İİBF'de yer alan İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Maliye ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinin ortalama puanları da 2021 yılında düşüş yaşamıştır. İşletme bölümü ortalama puanı 42,02; İktisat bölümünün ortalama puanı 28,02; Uluslararası İlişkiler bölümünün ortalama puanı 56,55; Maliye bölümünün ortalama puanı 45,09; Kamu Yönetiminin ortalama puanı 30,78; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünün ortalama puanı 33,62 puan düşmüştür.

İİBF'deki diğer bölümler ile ÇEEİ'nin ortalama puanlarının karşılaştırılması mevcut duruma ilişkin bir diğer önemli göstergedir. İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Maliye, Uluslararası İlişkiler ve ÇEEİ'nin son beş yıldaki ortalama puanlarının karşılaştırılması Tablo 2.3⁴⁰'de gösterilmektedir.

Tablo 2.3. İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Maliye, Uluslararası İlişkiler, ÇEEİ Bölümlerinin Ortalama Puanlarının Son Beş Yıldaki Değişimi

	ÇEEİ	İşletme	İktisat	Uluslararası İlişkiler	Maliye	Kamu Yönetimi	Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi
2023	285,66	303,09	292,95	304,09	291,66	287,46	300,18
2022	286,99	302,36	290,51	305,63	289,27	286,71	298,58
2021	244,82	253,5	250,24	258,09	250,14	244,79	254,16
2020	268,89	295,52	278,36	314,64	296,04	275,57	287,78
2019	261,52	266,83	261,66	277,81	270,1	263,73	281,35
5 Yılın Ortalaması	269,57	284,26	274,74	292,05	279,44	271,65	284,41

Kaynak: ÖSYM verilerinden derlenmiştir.

İİBF'de yer alan bölümlerin son beş yıllık ortalama puanlarını incelendiğinde en düşük ortalama puana sahip bölümün ÇEEİ (269,57) ; en yüksek ortalamaya sahip bölümün

⁴⁰ ÇEEİ ile diğer bölümlerin ortalama puanlarının doğru bir şekilde karşılaştırılması için ÇEEİ dışındaki bölümlerin “Yabancı Dil, Ücretli” vs. programları hesaplamaya dahil edilmemiştir.

ise Uluslararası İlişkiler (292,05) olduğu görülmektedir. İİBF'deki bölümlerin beş yıllık ortalamalarının sıralaması ise şöyledir:

- 1) Uluslararası İlişkiler (292,05)
- 2) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (284,41)
- 3) İşletme (284,26)
- 4) Maliye (279,44)
- 5) İktisat (274,74)
- 6) Kamu Yönetimi (271,65)
- 7) ÇEEİ (269,57)

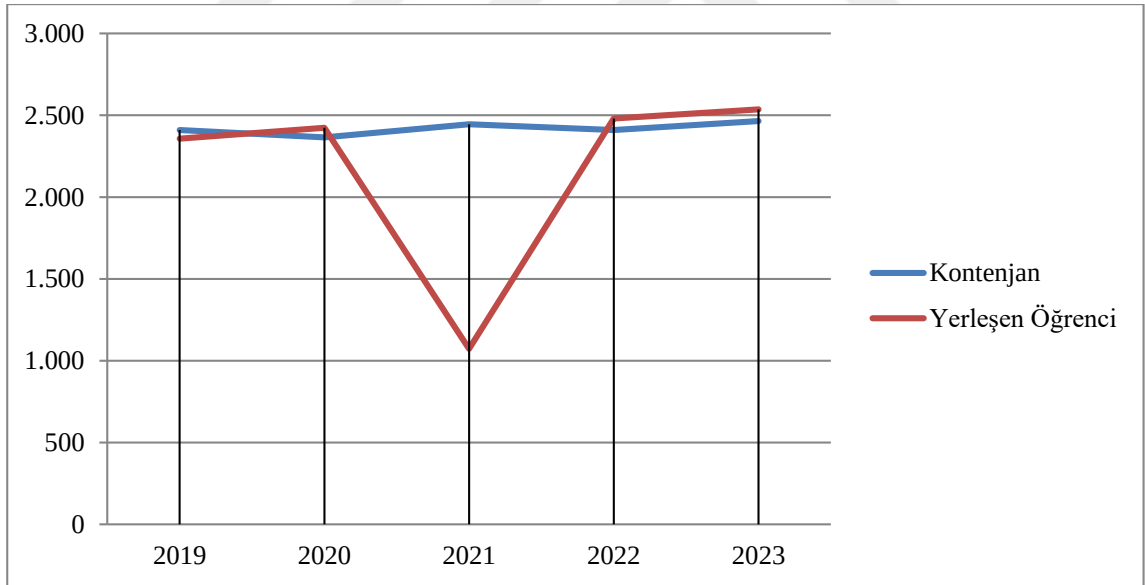
Sıralamadan da anlaşılacağı üzere, ÇEEİ bölümü, diğer bölümlere kıyasla daha düşük puanlı öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Diğer bir deyişle, ÇEEİ bölümlerini giderek daha az başarılı öğrenciler tercih eder hale gelmektedir. Bu tercihin en önemli nedenlerinden birisi, öğrencilerin kamuda kariyer mesleklerde çalışabilmek için girecekleri sınavlarda (KPSS) en çok soru gelen gelen alanları tercih etme yönündeki eğilimdir (Karadeniz, 2010: 61). Ayrıca son yıllarda ortaya çıkan ekonomik gelişmeler, piyasalardaki yeni yönelimler, bölümün dar anlamda sosyal politika çizgisinden sıyrılamaması, akademik anlamda sosyal politika çizgisinden kayma, bölümün profesyonelleşememesi gibi sorunlar bölümün diğer disiplinler nazarında güç kaybetmesin sebep olmaktadır (Öçal & Korkmaz, 2018: 1949).

2023 yılı, ÇEEİ bölümlerinin örgün eğitim kontenjanı 2.465'tir. Açıköğretim kontenjanı 500, okul birincisi kontenjanı 90, depremzede kontenjanı 28, 34 yaş üstü kadın kontenjanı 90'dır. Tüm kontenjanlar dahil edildiğinde ise 2023 yılında ÇEEİ bölümünün genel kontenjan toplamı 3.173'tür. 2023 yılı itibarıyla, ÇEEİ bölümünün örgün eğitim kontenjanlarının tümü dolmuş durumdadır. Anadolu Üniversitesi Açıköğretimi dışarıda bırakarak kontenjan verilerini değerlendirildiğinde;

- En yüksek kontejana sahip üniversiteler; Bursa Uludağ Üniversitesi (100), Bursa Uludağ Üniversitesi İ.Ö. (100), Dokuz Eylül Üniversitesi (100), İstanbul Üniversitesi (100) ve Karadeniz Teknik Üniversitesi (100)'dir.

- En düşük kontenjana sahip üniversiteler ise İnönü Üniversitesi (30), Çankırı Karatekin Üniversitesi (35), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İ.Ö. (41), Fırat Üniversitesi (41), Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.Ö. (41), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İ.Ö. (41) ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (41)'dir.
- Depremzede öğrenciler için yalnızca Fırat İniversitesi (10), İnönü Üniversitesi (8) ve Sivas Üniversitesi (10)'nde kontenjanlar açılmıştır.
- Okul birincileri ve 34 yaş üstü kadın kontenjanı ise tüm üniversitelerde bir ila üç öğrenci arasında değişen kontenjanlar mevcuttur.

ÇEEİ Bölümünün son beş yıldaki (2019-2023) kontenjan ve yerleşen öğrenci sayısı değişimlerini, Açıköğretim verilerini dışarıda bırakarak, inceleyecek olursak; 2023 yılında 2.465 kontenjan, 2.436 yerleşen; 2022 yılında 2.410 kontenjan, 2.480 yerleşen; 2021 yılında 2.445 kontenjan, 1.073 yerleşen; 2020 yılında 2.365 kontenjan, 2.424 yerleşen; 2019 yılında 2.410 kontenjan, 2.357 yerleşen olmuştur. ÇEEİ Bölümünün son beş yıldaki (2019-2023) kontenjan ve yerleşen öğrenci sayısı değişimleri Şekil 2.2'de özetlenmiştir.

Kaynak: ÖSYM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.2. 2019-2023 Yılları Arasında ÇEEİ Bölümlerinin Kontenjan Yerleşen Öğrenci Sayısı Değişimi

2021 yılında yukarıda ifade edilen puan düşüklüğünün yanında kontenjan ve yerleşen öğrenci arasındaki ciddi farkta göze çarpmaktadır. 2021 yılında ÇEEİ bölümünde 1.372 kontenjan boş kalmıştır. Fakat bu boş kontenjan tablosu yalnızca ÇEEİ ile sınırlı değildir. ÖSYM (2021: 1)'nin açıkladığı 2021 yılı verilerine göre; sınava giren 2.426.554

öğrenciden yalnızca 815.375'i herhangi bir bölüme yerleşmiştir. Diğer bir deyişle 1.611.179 aday ya tercih yapmamış ya da tercih ettiği bölümlere yerleşememiştir. Bundan kaynaklı olarak ÖSYM, normal koşullarda uyguladığı ek tercihlerin dışında ikinci bir ek tercih yerleştirme⁴¹ daha uygulama kararı almıştır. 2021 yılı dışındaki son beş yıl verileri incelendiğinde ise ÇEEİ bölümlerinin neredeyse tüm kontenjanlarının dolduğu görülmektedir. ÇEEİ bölümünün karşı karşıya kaldığı sorunlara rağmen kontenjanlarının neredeyse tamamının dolu olması dikkat çekicidir. Türkiye'de İİBF'de yer alan diğer bölümler ile ÇEEİ'nin kontenjan ve yerleşen öğrenci sayılarını karşılaştırmak, ÇEEİ'nin mevcut durumuna ilişkin önemli göstergelerden birisidir.

Tablo 2.4. İİBF'deki Bölümlerin Kontenjan ve Yerleşen Öğrenci Sayılarının Son 5 Yılda Değişimi

		2023	2022	2021	2020	2019	Ortalama
İşletme	Kontenjan	7.270	6.990	7.100	7.321	7.428	7.222
	Yerleşen	7.432	7.158	4.393	7.435	7.075	6.699
İktisat	Kontenjan	6.580	6.483	6.553	6.230	6.823	6.534
	Yerleşen	6.755	6.661	3.178	6.334	6.266	5.839
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Kontenjan	5.795	5.870	5.710	5.801	5.775	5.790
	Yerleşen	5.942	6.015	2.982	5.856	5.679	5.295
Maliye	Kontenjan	5.250	5.290	5.350	5.661	5.470	5.404
	Yerleşen	5.381	5.435	2.719	5.743	5.433	4.942
Uluslararası İlişkiler	Kontenjan	3.545	3.540	3.566	4.795	3.696	3.828
	Yerleşen	3.637	3.635	2.219	4.870	3.615	3.595
ÇEEİ	Kontenjan	2.465	2.410	2.445	2.365	2.410	2.419
	Yerleşen	2.536	2.480	1.073	2.424	2.357	2.174
Kamu Yönetimi	Kontenjan	1.920	1.900	2.050	2.200	2.380	2.090
	Yerleşen	1.969	1.950	808	2.260	2.380	1.873

Kaynak: ÖSYM verilerinden derlenmiştir.

İİBF'de yer alan bölümlerin ortalama kontenjanlarını değerlendirdiğinde en yüksek kontenjana sahip bölümün İşletme (7.222), en düşük kontenjana sahip bölümün Kamu Yönetimi (2.090) olduğu görülmektedir. ÇEEİ, Kamu Yönetiminden sonra en düşük kontenjana sahip ikinci bölümdür. YÖK (2020: 3) yükseköğretim programlarının kontenjanlarının belirlenmesinde istihdam faktörü, programdaki öğretim üyesi/elemanı sayıları, doluluk oranı, bölgesel farklılıklar, kültürel ortamlar ve yurt imkanları ile vakıf üniversiteleri için AR-GE harcamaları gibi parametrelerin dikkate alındığını ifade etmektedir. Bu bağlamda diğer bölümlerin bölüm sayısı, ikinci öğretim programlarının yaygınlığı, akademik kadro yapısı gibi parametreleri göz önünde bulundurulduğunda, ÇEEİ'nin yıllar içerisinde nicelik olarak önemli bir noktaya geldiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

⁴¹ Bkz. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/adaylara-ikinci-ek-yerlestirme-firsati.aspx>

2.2. ÇEEİ Bölümlerinin Anabilim Dalları

ÇEEİ bölümünün disiplinlerarası niteliği anabilim dalları yapısına da yansımıştır. ÇEEİ bölümlerinde “Yöneylem, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Çalışma Ekonomisi, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi, Endüstri İlişkileri, Sosyal Politika, İnsan Kaynakları Yönetimi, Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik, İş Hukuku, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Çalışma Psikolojisi ile Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik” olmak üzere 13 anabilim dalı mevcuttur.

Türkiye’de 30 üniversite bulunan ÇEEİ bölümlerinde;

- Yöneylem anabilim dalı bir,
- İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku anabilim dalı yirmi dört,
- Çalışma Ekonomisi anabilim dalı yirmi sekiz,
- Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi anabilim dalı yirmi dört,
- Yönetim ve Çalışma Psikolojisi anabilim dalı on dokuz,
- Endüstri İlişkileri anabilim dalı dokuz,
- Sosyal Politika anabilim dalı yedi,
- İnsan Kaynakları Yönetimi anabilim dalı altı,
- Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik anabilim dalı beş,
- İş Hukuku anabilim dalı dört,
- Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri anabilim dalı bir,
- Çalışma Psikolojisi anabilim dalı iki,
- Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik anabilim dalı bir üniversitede mevcuttur.

ÇEEİ bölümlerinde en yaygın anabilim dalları, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Çalışma Ekonomisi, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi ile Yönetim ve Çalışma Psikolojisidir. Bunun yanında Yöneylem, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ile Sosyal Politika ve Güvenlik anabilim dalları da yalnızca birer üniversitede bulunmaktadır.

2023 yılı itibarıyla ÇEEİ bölümlerinin güncel anabilim dalları Tablo 2.5’de belirtilmiştir.

Tablo 2.5. ÇEEİ Bölümlerinin Güncel Anabilim Dalları

Üniversite Adı	Yöneylem	İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	Çalışma Ekonomisi	Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi	Yönetim ve Çalışma Psikolojisi	Endüstri İlişkileri	Sosyal Politika	İnsan Kaynakları Yönetimi	Sosyal Siyaset ve Sosyal Güvenlik	İş Hukuku	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Psikolojisi	Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik
Akdeniz Üni.		☒	☒	☒	☒		☒						
Anadolu Üni.		☒	☒	☒	☒	☒	☒						
Ankara Hacı Bayram Veli Üni.		☒	☒	☒								☒	
Ankara Üni.		☒	☒	☒	☒								
Atatürk Üni.		☒	☒	☒	☒								
Aydın Adnan Menderes Üni.		☒	☒	☒	☒								
Bandırma Onyedil Eylül Üni.		☒	☒	☒		☒	☒	☒					
Bursa Uludağ Üni.		☒	☒	☒	☒								
Çanakkale Onsekiz Mart Üni.		☒	☒	☒				☒					☒
Çankırı Karatekin Üni.		☒		☒		☒			☒				
Dokuz Eylül Üni.			☒	☒	☒					☒			
Fırat Üni.		☒		☒	☒						☒		
İnönü Üni.			☒						☒	☒			
İstanbul Üni.			☒			☒		☒	☒	☒			
Karadeniz Teknik Üni.		☒	☒	☒	☒								
Kırklareli Üni.		☒	☒			☒		☒	☒				
Kocaeli Üni.		☒	☒	☒	☒		☒	☒					
Manisa Celal Bayar Üni.		☒	☒	☒	☒								
Marmara Üni.		☒	☒	☒	☒								
Mersin Üni.	☒	☒	☒	☒								☒	
Muğla Sıtkı Koçman Üni.		☒	☒	☒	☒	☒	☒						
Ordu Üni.		☒	☒	☒	☒								
Pamukkale Üni.		☒	☒	☒	☒								
Sakarya Üni.			☒			☒		☒	☒	☒			
Sivas Cumhuriyet Üni.		☒	☒	☒	☒								
Süleyman Demirel Üni.		☒	☒	☒	☒		☒						
Tekirdağ Namık Kemal Üni.		☒	☒			☒	☒						
Trakya Üni.		☒	☒	☒	☒								
Yalova Üni.			☒			☒							
Zonguldak Üni.			☒	☒	☒								

Kaynak: Bölüm internet sitelerinden yararlanarak derlenmiştir.

Sosyal politika biliminin akademik karşılığı ÇEEİ'nin, sosyal politika anabilim dalına sahip üniversite sayısı dikkat çekicidir. Öçal & Korkmaz (2018: 1962-1963)'ın çalışmasında 2017'de sosyal politika anabilim dalı bulunan üniversite sayısı ise beş olarak tespit edilmiştir. Bunlar; Bandırma Onyedi Eylül, Kocaeli, Mersin, Tekirdağ Namık Kemal ve Sakarya Üniversiteleridir. 2023 yılında ise sosyal politika anabilim dalına sahip üniversite sayısı yediye çıkmıştır. Bu üniversiteler; Akdeniz, Anadolu, Bandırma Onyedi Eylül, Kocaeli, Muğla, Süleyman Demirel ve Tekirdağ Namık Kemal Üniversiteleridir. Görüldüğü üzere Akdeniz, Anadolu, Muğla, Süleyman Demirel Üniversitelerinde sosyal politika anabilim dalları açılmış; Mersin ve Sakarya'daki sosyal politika anabilim dalları ise kapatılmıştır. Her ne kadar sosyal politika anabilim dalları sayısı beşten yediye yükselmisse de diğer anabilimllarına kıyasla yalnızca yedi üniversitede var olan sosyal politika anabilim dalı sayısı “gelenekten kopma” eleştirilerine kaynak oluşturmaktadır.

Sosyal politika geleneğinden uzaklaşma konusundaki en önemli tartışma konularından biri de “insan kaynaklarıdır”. 2017 yılında Fırat ve Mersin Üniversitelerinde İnsan Kaynakları ve Endüstri İlişkileri; Bandırma Onyedi Eylül, İstanbul, Kırklareli, Namık Kemal ve Sakarya Üniversitelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi anabilim dalı bulunmaktadır (Öçal & Korkmaz, 2018: 1962-1963). 2023 yılında ise İnsan Kaynakları ve Endüstri İlişkileri anabilim dallarının tamamı kapatılmış ve İnsan Kaynakları Yönetimi anabilim dalı bulunan üniversite sayısı da 2017'den 2023 yılına kadar geçen sürede bir artarak altıya yükselmiştir. 2023 yılı itibarıyla İnsan Kaynakları Yönetimi anabilim dalına sahip üniversiteler Bandırma Onyedi Eylül, Çanakkale Onsekiz Mart, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli ve Sakarya'dır. Görüldüğü üzere Fırat, Mersin, Namık Kemal Üniversitelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi ile İnsan Kaynakları ve Endüstri İlişkileri anabilim dalları kapatılmış; Çanakkale Onsekiz Mart, İstanbul ve Kocaeli Üniversitelerinde ise açılmıştır. İnsan Kaynakları Yönetimi anabilim dalı sayısının neredeyse Sosyal Politika anabilim dalı sayısı ile eşit olmasına rağmen diğer anabilim dallarına göre görece az sayıdaki varlığı Makal (2008:15)'ın ifade ettiği “kısmi paradigma” değişimine örnektir. İnsan Kaynakları Yönetiminin anabilim dalı dışında, üniversitelerde ayrı bir bölüm olarak eğitim vermeye başlaması da diğer anabilim dalı sayılarına göre az sayıdaki yapısını açıklamada önemli bir etken olarak yorumlanabilir.

2.3. ÇEEİ Bölümlerinin Öğretim Üyesi Sayıları ve Dağılımı

ÇEEİ bölümlerinin kurulduğu ilk yıllarda, bu alanda yeterli öğretim elemanının olmaması nedeniyle sorunlar yaşanmıştır (Uçkan, 2010: 37). YÖK öncesi dönemde birkaç üniversitede sosyal politika alanında uğraşı veren kürsüler var iken, YÖK sonrası dönemdeki bölümleşme ile akademisyenlerin ve bölümlerin sayısı sürekli artış göstermiştir (Makal, 2014: 20).

ÇEEİ, İİBF Fakültesindeki diğer bölümlere kıyasla yeni bir bölüm olarak göze çarpmasına rağmen yeterli akademik personele sahip olarak karşımıza çıkmaktadır (Öçal, 2017: 93). 2023 yılı itibariyle güncel öğretim üyesi sayıları ve dağılımları Tablo 2.6'da özetlenmiştir.

Tablo 2.6. ÇEEİ Bölümlerinin Öğretim Üyesi Sayıları ve Dağılımı (2023)

Üniversite Adı	Profesör	Doçent	Dr. Öğretim Üyesi	Araştırma Görevlisi
Akdeniz Üniversitesi	3	2	4	3
Anadolu Üniversitesi	7	2	3	3
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	6	2	6	4
Ankara Üniversitesi	5	3	1	4
Atatürk Üniversitesi	2	3	2	2
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	2	--	2	1
Bandırma Onyedİ Eylöl Üniversitesi	3	3	5	4
Bursa Uludağ Üniversitesi	6	3	3	8
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3	2	4	4
Çankırı Karatekin Üniversitesi	--	1	3	1
Dokuz Eylöl Üniversitesi	11	--	6	8
Fırat Üniversitesi	--	1	3	2
İnönü Üniversitesi	1	1	1	2
İstanbul Üniversitesi	13	2	12	11
Karadeniz Teknik Üniversitesi	3	--	4	2
Kırklareli Üniversitesi	--	4	6	0
Kocaeli Üniversitesi	2	4	5	5
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	--	2	2	5
Marmara Üniversitesi	7	3	6	2
Mersin Üniversitesi	2	--	4	2
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	4	1	5	3
Ordu Üniversitesi	2	3	1	3
Pamukkale Üniversitesi	5	1	4	4
Sakarya Üniversitesi	5	3	5	8
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2	1	3	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	3	1	3	1
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	1	2	1	2
Trakya Üniversitesi	2	--	6	2
Yalova Üniversitesi	4	--	4	4
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	4	4	2
Toplam	105	54	118	103

Kaynak: YÖKATLAS verilerinden derlenmiştir.

30 üniversitede bölümleşmiş ÇEEİ’de toplam 380 öğretim üyesi bulunmaktadır. 380 öğretim üyesinin 105’i profesör, 54’ü doçent, 118’i de doktor öğretim üyesi ve 103’ü de araştırma görevlisidir. Kıyaslama yapacak olursak 2010 yılında 56 olan profesör sayısı, 2016 yılında 72’ye, 2023 yılında da 105’e yükselmiştir. 2010 yılında 37 olan doçent sayısı, 2016 yılında 67’ye yükselmesine rağmen 2023 yılında 54 olmuştur. 2016 yılında 94 olan doktor öğretim üyesi sayısı, 2023 yılında 118 olmuştur. 2010 yılında 70 olan Araştırma Görevlisi sayısı 2016 yılında 183’e yükselmesine rağmen 2023 yılında 103’e düşmüştür (Öçal, 2017: 94).

2010 yılından 2023’e kadar geçen sürede profesör sayısında sürekli bir artış yaşanmıştır. Doçent sayısı ise azalmıştır. Doçent sayısında azalma, profesör sayısındaki artış ile yorumlanabileceği gibi doçentlik kriterlerinde yaşanan değişiklik ve üniversitelerin doçent kadrosu sayısı da önemli etkenler arasındadır.

2016 yılından 2023’e kadarki süreç doktor öğretim üyesi sayısı yalnızca 24 öğretim üyesi artmıştır. Bu “sınırlı” artışın en önemli nedeni yine doçentlikte olduğu gibi doktor öğretim üyesi kadrolarının az sayıda açılmasıdır. 2010 ile 2016 yılları arasında ciddi bir artış gösteren araştırma görevlisi sayısı, 2016-2023 yılları arasında düşüş göstermiştir. Bu durumun en önemli sebebi ise 2015 yılında Öğretim Elemanı Yerleştirme Programı(ÖYP)’nin kaldırılmasıdır.

2.4. ÇEEİ Bölümlerinin Tercih Edilme İstatistikleri

ÇEEİ bölümlerinin mevcut yapısını değerlendirirken “Toplamda Tercih Eden Aday Sayısı, Ortalama Tercih Edilme Sayısı, Yerleşenlerin Ortalama Kaçınıcı Tercihlere Yerleştikleri ve Yerleşenlerin ÇEEİ ve Farklı Program Tercihleri” istatistikleri de önemli bir yer tutmaktadır. Söz konusu istatistikler Tablo 2.7’de özetlenmiştir.

Tablo 2.7. ÇEEİ Bölümlerinin Tercih Edilme İstatistikleri

Üniversite Adı	Toplamda Tercih Eden Aday Sayısı	Ortalama Tercih Edilme Sırası	Yerleşenler Ortalama Kaçınıcı Tercihinde Yerleşti	Yerleşenler Hep ÇEEİ Programlarını mı Tercih Etmişler?	
				Aynı Program	Farklı Program
Akdeniz Üniversitesi	967	8,3	5,3	204	635
Anadolu Üniversitesi	1272	8,2	5,1	213	789
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	935	8,5	7,9	194	962
Ankara Üniversitesi	870	7,3	6,1	74	590
Atatürk Üniversitesi	716	10,0	7,5	89	446
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1104	10,7	8,8	250	630
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi	985	10,4	6,8	240	430
Bursa Uludağ Üniversitesi	1677	7,8	5,0	296	841
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1169	10,5	7,4	341	816
Çankırı Karatekin Üniversitesi	1823	12,5	8,8	136	330
Dokuz Eylül Üniversitesi	1320	8,0	6,2	254	1069
Fırat Üniversitesi	603	9,7	5,2	63	435
İnönü Üniversitesi	488	9,9	6,2	57	268
İstanbul Üniversitesi	1372	8,0	5,5	210	1064
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1081	9,3	5,1	268	870
Kırklareli Üniversitesi	767	11,5	8,7	249	509
Kocaeli Üniversitesi	1080	8,4	4,8	272	636
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1033	9,6	6,7	210	597
Marmara Üniversitesi	1391	8,1	6,4	170	1027
Mersin Üniversitesi	708	8,9	5,1	109	498
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1308	9,4	6,3	316	656
Ordu Üniversitesi	524	10,2	6,5	134	370
Pamukkale Üniversitesi	1238	9,4	4,9	251	618
Sakarya Üniversitesi	1330	8,7	5,2	362	639
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	550	10,0	7,1	65	345
Süleyman Demirel Üniversitesi	984	10,5	6,8	245	523
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	1014	9,8	5,0	171	548
Trakya Üniversitesi	1064	10,2	6,4	270	643
Yalova Üniversitesi	895	10,0	5,6	218	473
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	623	10,7	7,0	209	479

Kaynak: YÖKATLAS verilerinden derlenmiştir.

2023 yılında itibariyle ÇEEİ bölümlerinde yer almak için tercih yapan aday sayısı 30.891'dir. Bu tablo, yaklaşık olarak ÇEEİ kontenjanının 10 katı kadar adayın ÇEEİ'yi tercih ettiğini göstermektedir. ÇEEİ'nin yukarıdaki bölümlerde de ifade edilen “zorluklarına” rağmen ÇEEİ'yi tercih eden aday sayısının yüksekliği bölümün mevcut durumu adına dikkat çekicidir.

Üniversite tercihlerinde, adayların 24 tercih hakkı bulunmaktadır. ÇEEİ bölümlerini tercih eden adayların ortalama tercih etme sırası 9,48'dir. Bu da ÇEEİ'yi tercih eden adayların, bölümü üst sıralarda tercih ettiğini göstermektedir. Tercih sıralamasına bağlı olarak da ÇEEİ'yi tercih edenlerin ortalama yerleşme sıralaması 6,31'dir. ÇEEİ'yi tercih eden 30.891 adayın, 6.140'ı 24 tercih hakkının 24'ünü de ÇEEİ bölümlerini tercih ederek kullanmıştır. 18.736'sı ise ÇEEİ'yi tercih etmenin dışında farklı bölümleri de tercih etmişlerdir. Kalan 6.015 aday ise ÇEEİ dışında ön lisans ve Vakıf Üniversitelerini tercih etmişlerdir.

2.5. ÇEEİ Bölümü Öğrencilerine Dair Göstergeler

Bu bölümde ÇEEİ bölümüne yerleşen öğrencilerin cinsiyet dağılımı, ortalama netleri, üniversiteye geldikleri coğrafi bölgeler, öğrenim durumu, mezun oldukları lise tipi ve liseden mezuniyet yılları değerlendirilecektir.

ÇEEİ örgün eğitimi tercih eden öğrencilerin, cinsiyet dağılımı incelendiğinde; yerleşen öğrencilerin 1.307'si kadın, 829'u da erkektir. ÇEEİ bölümünü tercih eden kadın öğrencilerin sayısı, erkeklere göre 478 fazladır. Bu tablo, kadın adayların, erkeklere göre ÇEEİ'yi daha çok tercih ettiğini göstermektedir. Oransal olarak değerlendirildiğinde, 2023 yılında ÇEEİ bölümüne yerleşen öğrencilerin %60'ı kadın, %40'ı erkektir. Çalışma alanları bakımından genellikle hizmetler sektöründe istihdam olanaklarına sahip olması bölümün tercih edilmesindeki cinsiyet faktörü açısından belirleyici olabilmektedir (Özen, 2015: 85).

ÇEEİ'ye yerleşen öğrenciler, 40 soruluk TYT Türkçe'de ortalama 20,03 net, 20 soruluk TYT Sosyal'de ortalama 8,58 net, 40 soruluk TYT Matematik'te ortalama 4,47 net, 20 soruluk TYT Fen'de ortalama 1,29 nete ulaşmıştır. 40 soruluk AYT Matematik'te ortalama 2,62 net, 24 soruluk AYT Türkçe'de ortalama 8,11 net, 10 soruluk AYT Tarih'te ortalama 2,09 net, 6 soruluk AYT Coğrafya'da ortalama 2,68 net yapmışlardır. ÇEEİ'ye yerleşen öğrencilerin net sayılarını dikkate alındığında TYT'te en başarılı olduğu ders

Türkçe, en başarısız olduğu ders Fen'dir. AYT'de ise en başarısız ders Tarih iken en başarılı ders ise Türkçe'dir.

ÇEEİ bölümüne yerleşen öğrencilerin geldiği coğrafi bölgelerin oransal dağılımı; %48'i Marmara, %16'sı Ege, %11'i İç Anadolu, %9'u Akdeniz, %9'u Karadeniz, %5'i Doğu Anadolu, %2'si Güneydoğu Anadolu Bölgesi şeklindedir. ÇEEİ bölümüne yerleşen öğrenciler en fazla Marmara Bölgesine, en az Güneydoğu Bölgesine mensuptur. Tercih anlamında en fazla Marmara ve Ege Bölgesi; en az ise Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi olması, yaşanan bölgedeki sanayi ağı, sendikal örgütlülük durumu, işçi-işveren ilişkileri, kültürel ortam ve yerel değişkenler ile yorumlanabilmektedir. Diğer bir deyişle Marmara Bölgesinde ikamet eden bir kişinin endüstri ilişkileri, sendika ve çalışma ilişkilerine dair tanık olduğu etmenler Güneydoğu Bölgesinde ikamet eden öğrencilere göre daha fazla olduğu için ÇEEİ'yi tercih etme oranı bu bölgede yüksektir. Bununla birlikte; bölgesel farklılıklar ile bölgelerin nüfusu, üniversiteye erişebilme kolaylığı, ekonomik imkân vb. gibi değişkenlerinde etkili olduğu ifade edilebilir.

ÇEEİ'yi tercih eden öğrencilerin 1.031'i ikamet ettiği aynı şehirde, 1.617'si ise farklı şehirlerde üniversite tercih etmiştir. Aynı şehirde üniversite tercih edenlerin 480'ni erkek, 551'i kadındır. Farklı şehirde üniversite tercih edenlerin 584'ü erkek, 1.033'ü kadındır. Diğer bir deyişle, farklı şehirde üniversite tercih edenlerin oranı % 61, aynı şehirde üniversite tercih edenlerin oranı % 39'dur. Aynı şehirde üniversite tercihi yapan adayların, tercih eğiliminde barınma sorununun etkili olduğu söylenebilir.

ÇEEİ'ye yerleşen öğrencilerin %49'u liseden mezun, daha önce hiç üniversiteye yerleşmemiş öğrencilerden; %35'i liseden yeni mezun, YSK'ye ilk defa giren öğrencilerden; %8'i üniversite öğrencisiyken sınava girip bölüme yerleşen öğrencilerden; %8'i ise bir üniversiteden daha önce mezun olmuş öğrencilerden oluşmaktadır.

ÇEEİ'ye yerleşen öğrencilerin %86'sı genel liseler grubuna⁴², %14'ü ise meslek lisesi grubuna⁴³ grubundan mezun olmuştur. Yerleşen öğrencilerin %42'si 2022'de, %35'i

⁴² Genel Lise Grubu: Lise, Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Özel Lise, Anadolu Lisesi, Yabancı Dille Öğretim Yapan Özel Lise, Fen Lisesi, Özel Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Spor Lisesi, Askeri Lise, Polis Koleji, Akşam Lisesi, Özel Akşam Lisesi, Açıköğretim Lisesi (lise programı), Çok Programlı Lise (lise programı, lise programı-Yabancı Dil Ağırlıklı), Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Özel Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Özel Anadolu Öğretmen Lisesi, Öğretmen Lisesi, Öğretmen Okulu ve Köy Enstitüsünü kapsamaktadır.

⁴³ Meslek Lisesi Grubu; Ticaret Meslek Liseleri, Teknik Liseler, Endüstri Meslek Liseleri, Kız Meslek Liseleri, Sağlık Meslek Liseleri, Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri, Sekreterlik Meslek Liseleri, İmam Hatip

2023'te, %11'i 2019 yılı öncesinde, %10'u 2021 yılında, %2'si ise 2019 yılında mezun olmuştur. ÇEEİ bölümüne yerleşen öğrencilerin çoğunluğunun 2022 yılında mezun olması Tablo 2.4'de ifade edilen “öğrenim durumu” ile paralel sonuçlar barındırmaktadır.

ÇEEİ'ye yerleşen öğrencilerin mezuniyet yıllarını, 2023 ve 2022 yıllarındaki mezun sayısını dışarıda bırakarak değerlendirdiğimizde en yüksek üçüncü oran “2019 öncesi” mezunlarına aittir. 2019 öncesi mezuniyetler ise 2018-1995 yılları arasındaki mezuniyetleri kapsayan geniş bir yelpaze sahiptir. Görüldüğü üzere, ÇEEİ'yi tercih eden öğrencilerin liseden mezuniyet yılları oldukça geniş kümede yer almaktadır.

2.6. ÇEEİ Bölümlerinin İstihdam Göstergeleri

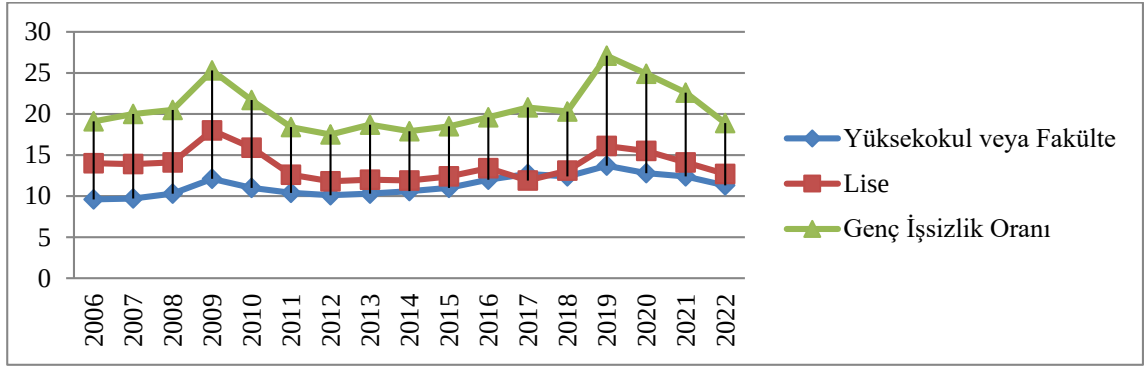
İstihdam göstergeleri, bir ekonomide bireylerin işgücünde olma ya da olmama durumlarını özetlediğinden bu göstergelerin incelenmesi hem ekonominin genel yapısı hem de eğitim-istihdam ilişkisi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. İşgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarının başlıcalarını oluşturduğu bu göstergelerin eğitim kırılımı dikkate alınarak araştırılması mevcut durumun değerlendirilmesi ve gerekli politikaların önerilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Görkey & Kaynak, 2022: 2689).

Literatürde eğitim ve istihdam ilişkisine dair farklı teorik yaklaşımlar bulunsa da günümüzde bireylerin iş sahibi olması özellikle de eğitimini aldığı alanda çalışma imkanına kavuşması büyük bir ayrıcalık anlamına gelmektedir (Demir & Taşkiran, 2018: 43). Söz konusu “ayrıcalık” hali diğer bir deyişle işgücü piyasalarında iş arayanlar ile istihdam fırsatları arasında eşleşmenin sağlanamamasının en önemli nedeni beceri uyumsuzluğudur. Beceri uyumsuzluğu genel itibarıyla firmaların ihtiyaç duyduğu beceriler ile iş arayanların sahip oldukları beceriler arasında eşleşmenin olmamasını ifade eden bir kavramdır (Aktaş, 2017: 618).

Şekil 2.3'de yer alan TÜİK'in İşgücü İstatistiklerine göre “Lise” ile “Yüksekokul/Fakülte” eğitimi arasında işsizlik oranının anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir. Hatta 2017 yılında “Yüksekokul ve Fakülte” mezunlarının işsizlik oranı, “Lise” mezunlarının işsizlik oranından fazladır. Bu tablo Türkiye’de, işgücü piyasasında nitelikli işgücü talebi artarken aynı zamanda işgücü arzı ile işgücü talebi arasında nitelik

Liseleri, Açıköğretim Lisesi (Meslek Lisesi programları), İşitme Engelliler Meslek Lisesi, Çok Programlı Liseler (Meslek Lisesi programları), Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi (METEM) ve diğer meslek liseleri ile Astersubay Hazırlama Okullarını kapsamaktadır.

yönünden bir uyumsuzluk (İzgi, 2012: 302) bulunduğunu diğer bir deyişle “beceri uyumsuzluğu”⁴⁴ gözler önüne sermektedir.

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistiklerinden derlenmiştir.

Şekil 2.3. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranının Yıllar İtibariyle Değişimi

Beceri uyumsuzluğundan kaynaklı beyaz yakalı işsizliği, Türkiye’de bir süredir tartışılan konuların başında gelmektedir. Bora vd. (2011) yaptığı nitel araştırmada birçok meslekten işsiz “Boşuna mı Okuduk” adı altında ironik ama bir o kadar gerçekçi bir sorunu gündeme taşımıştır. Aslında birçok eğitilmiş işsiz kendisine sorduğu bir soru olan “Boşuna mı Okuduk” sorusu, işsizliğin istisnai bir durum olmaktan çıktığını gözler önüne sermektedir (Demir & Taşkiran, 2018: 47). İşsizlik 1970’lerden beri bütün dünyada sürekli artarken, eğitimin-öğrenimin iş bulmada sağladığı avantaj giderek göreceleşmektedir. İşsizliğin istisnai olmaktan çıkması, her insanı “vasıflarını” sürekli artırmaya dönük bir performans ve rekabet basıncı altına sokan saldırgan “iş kültürü” ideolojisi de yeniden üretilmesini sağlamaktadır (Bora, 2011: 7-13).

Beceri uyumsuzluğundan kaynaklı ortaya çıkan eğitilmiş işsizliği, Türkiye’de önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Ancak bu eğitilmişler arasında bazı bölüm ya da fakülte mezunları diğer işsizlerin oranıyla kıyaslandığında çok daha fazla mağdur olmaktadır. Özellikle İİBF mezunlarının yaşadıkları mağduriyet daha da yüksektir (Demir & Taşkiran, 2018: 46-48).

TÜİK’in 2020 yılından itibaren araştırma metodolojisini⁴⁵ değiştirerek yayınladığı Yükseköğretim İstihdam Göstergeleri Tablo 2.11’de özetlenmiştir. İİBF mezunlarının yer

⁴⁴ Genç işsizliğinde “yüksekokul ve fakülte” mezun oranlarının yüksekliğinin nedenleri arasında beceri uyumsuzluğunun yanı sıra ekonominin iş yaratma gücünü gösteren istihdam oranının düşüklüğü ve işgücüne katılın oranının istenilen düzeyde olmaması (Aktaş, 2017: 621) da sayılabilir. Ancak araştırma konumuz gereği söz konusu göstergeler ÇEEİ eğitimi bağlamında “beceri uyumsuzluğu” kapsamında incelenecektir.

⁴⁵ 2020 yılı öncesinde TÜİK, eğitim-öğretim alanlarını sınıflandırırken mezun olunan bölümleri “Öğretmen Eğitimi ve Eğitim Bilimleri, Sanat, Beşeri Bilimler, Sosyal Bilimler ve Davranış Bilimleri, Gazetecilik ve

aldığı “İş, Yönetim ve Hukuk⁴⁶” alanındaki kayıtlı istihdam oranı 2022 yılında %67,3; 2021 yılında %67,4 olmuştur.

2022 yılında kayıtlı istihdam oranlarını incelendiğinde en düşük istihdam oranları; sanat ve beşeri bilimler (%60,5), sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon (%66,6) ve iş, yönetim ve hukuk (%67,3) alanlarındadır.

Tablo 2.8. Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Kayıtlı İstihdam Oranı

Eğitim-Öğretim Alanları	2022 (%)	2021 (%)
Eğitim	78,1	77,8
Sanat ve Beşeri Bilimler	60,5	59,1
Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon	66,6	64,9
İş,yönetim ve hukuk	67,3	67,4
Doğa bilimleri, matematik ve istatistik	71,8	72,3
Bilişim ve iletişim teknolojileri	76,2	76,7
Mühendislik, imalat ve inşaat	78,4	77,8
Tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik	68,6	69,8
Sağlık ve refah	82,8	82,7
Hizmetler	67,8	65,3

Kaynak: Yükseköğretim İstihdam Göstergelerinden derlenmiştir.

2021 yılında İİBF mezunlarının yer aldığı “İş, Yönetim ve Hukuk” alanının istihdamı “Hizmetler” alanının önündedir. Ancak 2022 yılında “Hizmetler” alanının istihdamı “İş, Yönetim ve Hukuk” alanının istihdamının önüne geçmiştir. Bu değişikliğin yaşanmasının en önemli nedeni kuşkusuz ki COVID-19’dur. Bilindiği üzere COVID-19’un ilk negatif etkileri, sosyal iletişimin en önemli unsur olduğu hizmet sektöründe meydana gelmiştir (Marangoz & Akçam, 2023: 25). Bu nedenle de COVID-19’un etkilerinin hissedildiği 2019-2021 yılları arasında “Hizmetler” alanında istihdam oranında düşüş meydana gelmiştir. İİBF mezunlarının işgücü piyasası performansları ise bölüm bazlı değişiklik göstermektedir. İİBF mezunlarının bölüm bazlı kayıtlı istihdam oranı Tablo 2.9’da özetlenmiştir.

Enformasyon, İş ve Yönetim, Hukuk, Yaşam Bilimleri, Fizik Bilimleri, Matematik ve İstatistik, Bilgisayar, Mühendislik ve İşleri, İmalat ve İşleme, Mimarlık ve İnşaat, Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Veterinerlik, Sağlık, Sosyal ve Kişisel Hizmetler, Ulaştırma Hizmetleri ve Çevre Koruma, Güvenlik Hizmetleri” şeklinde ayırmıştır. 2020 yılı sonrasında sınıflandırma metodolojisini değiştiren TÜİK, Tablo 27’de ifade edilen sınıflandırmayı kullanmaya başlamıştır. Bundan kaynaklı olarak lisans mezunlarının kayıtlı istihdam oranlarının değerlendirilmesinde güncel metodolojinin kullanıldığı 2021-2022 yılları referans alınmıştır.

⁴⁶ “İş, Yönetim ve Hukuk” alanında yer alan ayrıntılı alanlar işletme yönetimi (muhasabe ve vergilendirme, finans, bankacılık ve sigortacılık, işletme ve yönetim, pazarlama ve reklam, büro hizmetleri ve sekreterlik, toptan satış ve perakende, çalışma becerileri) ve hukuktur. (Toprak, Kolat, & Şengül, 2013: 122).

Tablo 2.9. İİBF Mezunlarının Bölüm Bazlı Kayıtlı İstihdam Oranı

Bölüm	Kayıtlı İstihdam Oranı (%-2022)
İşletme	71,5
İktisat	69,7
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	62,5
Maliye	68,8
Uluslararası İlişkiler	68,9
ÇEEİ	71,2
Kamu Yönetimi	70,3

Kaynak: Yükseköğretim İstihdam Göstergelerinden derlenmiştir⁴⁷.

2022⁴⁸ yılı itibariyle ÇEEİ'nin, İşletme bölümünün ardından en yüksek ikinci bölüm olması dikkat çekicidir. Özen (2015)'in Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ÇEEİ mezunlarına yönelik yaptığı araştırma sonucunda ÇEEİ mezunlarının “İnsan Kaynakları, Bankacılık, Finans, Sigorta, Pazarlama Satış (Sosyal Güvenlik-Sosyal Hizmetler, Yönetici, Büro İşleri, Muhasebe, Gelir Uzmanlığı, Akademisyen, Çağrı Merkezi, Müşteri İlişkileri, Gümrük Muhafaza, Halkla İlişkiler, Öğretmen, Satın Alma, Turizm, Bilişim Hizmetleri, Polis, Kendi Hesabına), Sendika (Danışmanlık, Yerel Yönetimler, Tekstil) alanlarında istihdam edilebildikleri görülmüştür. ÇEEİ mezunlarının oldukça geniş bir yelpazede çalışma alanına sahip olması, mezunların kayıtlı istihdam oranının diğer bölümlere kıyasla daha yüksek olmasını açıklayabilmektedir.

İş bulma süresi mezuniyetten ilk işe yerleşene kadar geçen sürenin ay bazında hesaplanmasıdır. İİBF bölümlerinin iş bulma süreleri Tablo 2.10'da görülmektedir.

Tablo 2.10. İİBF Mezunlarının İlk İş Bulma Süreleri

Bölüm	Ay
İşletme	18,4
İktisat	19
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	19,6
Maliye	20,9
Uluslararası İlişkiler	17,9
ÇEEİ	17,7
Kamu Yönetimi	22,6

Kaynak: Yükseköğretim İstihdam Göstergelerinden derlenmiştir.

⁴⁷ TÜİK'in değişen metodolojisi nedeniyle 2020 yılı öncesine dair bölüm bazlı istatistiklere ulaşılamamıştır. 2021 yılında ise TÜİK yalnızca kayıtlı istihdam oranı en yüksek ilk 50 bölümün verilerini yayınlamıştır. İlk 50 bölüm içerisinde ÇEEİ'nin yer almaması nedeniyle, 2021 yılına dair inceleme yapılamamıştır.

⁴⁸ TÜİK Yükseköğretim İstihdam Göstergelerine göre 2022 yılında kayıtlı istihdam oranı en yüksek ilk 10 bölüm şöyledir; Özel Eğitim Öğretmenliği (96,0), Tıp (94,3), Elektrik Öğretmenliği (91,3), Elektronik Öğretmenliği (90,6), Otomotiv Öğretmenliği (90,1), Bilgisayar Öğretmenliği (89,9), Bilgisayar Sistemleri Öğretmenliği (89,6), Ebelik (89,6), Hemşirelik (89,1), Metal Öğretmenliği (88,6). Kayıtlı istihdam oranı düşük son 10 bölüm ise Turizm Rehberliği (54,8), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (54,2), Resim (54,1), Seramik ve Cam (53,9), Beslenme ve Diyetetik (53,8), Hukuk (52,4), İslami İlimler (47,0), Heykel (44,2), Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği (38,5), Gemi Makineleri İşletme Mühendisliği (37,3).

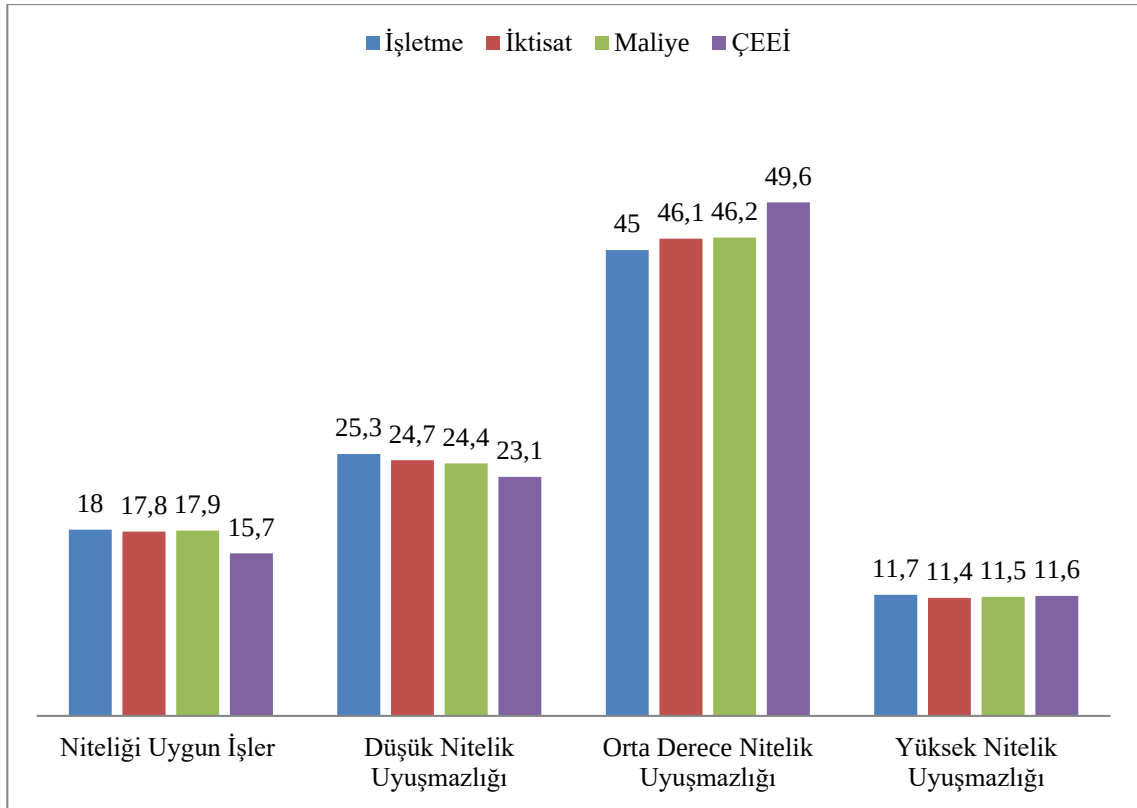
2022 yılı itibariyle İİBF bölümlerinin ilk iş bulma süreleri⁴⁹ bir yılın üzerindedir. Buna rağmen İİBF bölümleri arasında ilk iş bulma süresinin en düşük olduğu bölüm ÇEEİ'dir. ÇEEİ mezunlarının ilk iş bulma süresinin, diğer bölümlere kıyasla daha kısa olmasının en önemli sebebi de ÇEEİ'nin çalışma alanı oldukça geniş bir yelpazeye sahip olmasıdır.

TÜİK'in 2022⁵⁰ yılı verilerine göre İİBF mezunlarının aylık ortalama kazançları incelendiğinde ise işletme, iktisat ve uluslararası ilişkiler bölümleri “orta” kazanç grubunda; siyaset bilimi ve kamu yönetimi, maliye, ÇEEİ ve kamu yönetimi bölümleri ise “düşük” kazanç grubunda yer aldığı görülmektedir.

Şekil 2.4'e göre İİBF bölümlerinde nitelik uyumsuzluğu probleminin çok ciddi boyutlarda olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Zira Üniveri'den diğer bölümlerin nitelik uyumsuzluklarına ait verilere bakıldığında aradaki fark daha net görülebilir. Örneğin; Beslenme ve Diyetetik bölümünde orta derece nitelik uyumsuzluğu %15.2, yüksek nitelik uyumsuzluğu %11.2, Bilgisayar Mühendisliği bölümünde sırasıyla %9.2'ye %5.4, Dış Hekimliği bölümünde %13.0'a %1.3, Tarih bölümünde %29.6'ya %12, Türkçe Öğretmenliğinde %9.9'a %4.6'dır (Coşan, 2022: 221). İİBF bölümleri arasında mezunların “niteliklerine uygun işlerde” çalışma oranının en düşük olduğu bölüm ise ÇEEİ'dir. ÇEEİ mezunlarının nitelik uyumsuzluğu yaşadığı alanlarda istihdam edilmeleri, “Düşük” kazanç grubunda yer alma sebeplerinin başında gelmektedir.

⁴⁹ TÜİK'in 2022 yılı Yükseköğretim İstihdam Göstergelerine göre lisans mezunları arasında ilk iş bulma süresinin en kısa olduğu ilk 10 bölüm; Dil ve Konuşma Terapisi (2,4 ay), Özel Eğitim Öğretmenliği (4,0 ay), Tıp (4,2 ay), Eczacılık (6,0 ay), Ebelik (6,8 ay), İngilizce Öğretmenliği (7,3 ay), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği (8,1 ay), Hemşirelik (8,2 ay), Arapça Öğretmenliği (8,3 ay) ve Kontrol Otomasyon Mühendisliği (8,5 ay)'dir. İlk iş bulma süresi en uzun olduğu son 10 bölüm; Bankacılık (18,2 ay), İşletme (18,4 ay), İstatistik (18,7 ay), İktisat (19,0 ay), Siyaset Bilimi (19,3 ay), Heykel (19,5 ay), Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (19,6 ay), Maliye (20,9 ay), Hukuk (21,2 ay), Kamu Yönetimi (22,6 ay)'dir.

⁵⁰ TÜİK'in 2022 yılı Yükseköğretim İstihdam Göstergelerine göre ortalama kazancı en yüksek ilk 10 bölüm; Pilotaj, Uçak Mühendisliği, Matematik Mühendisliği, Havacılık, Elektrik ve Elektronik, Uçak Bakım ve Onarım, Gemi Makineleri İşletme Mühendisliği, Havacılık ve Uzay Bilimleri, Kontrol ve Otomasyon Mühendisliği, Gemi İnşaatı ve Gemi Makineleri Mühendisliği ve Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği'dir. Bu bölümlerin tamamı “Çok yüksek” kazanç grubunda yer almaktadır. Ortalama kazancı en düşük son 10 bölüm ise Gıda Teknolojisi, Felsefe, İslami İlimler, Türk Dili ve Edebiyatı, Heykel, Oyunculuk, Tiyatro, Müzik, Resim ve Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları'dır. Bu bölümler de ortalama kazancı “Çok düşük” kazanç grubunda yer almaktadır.

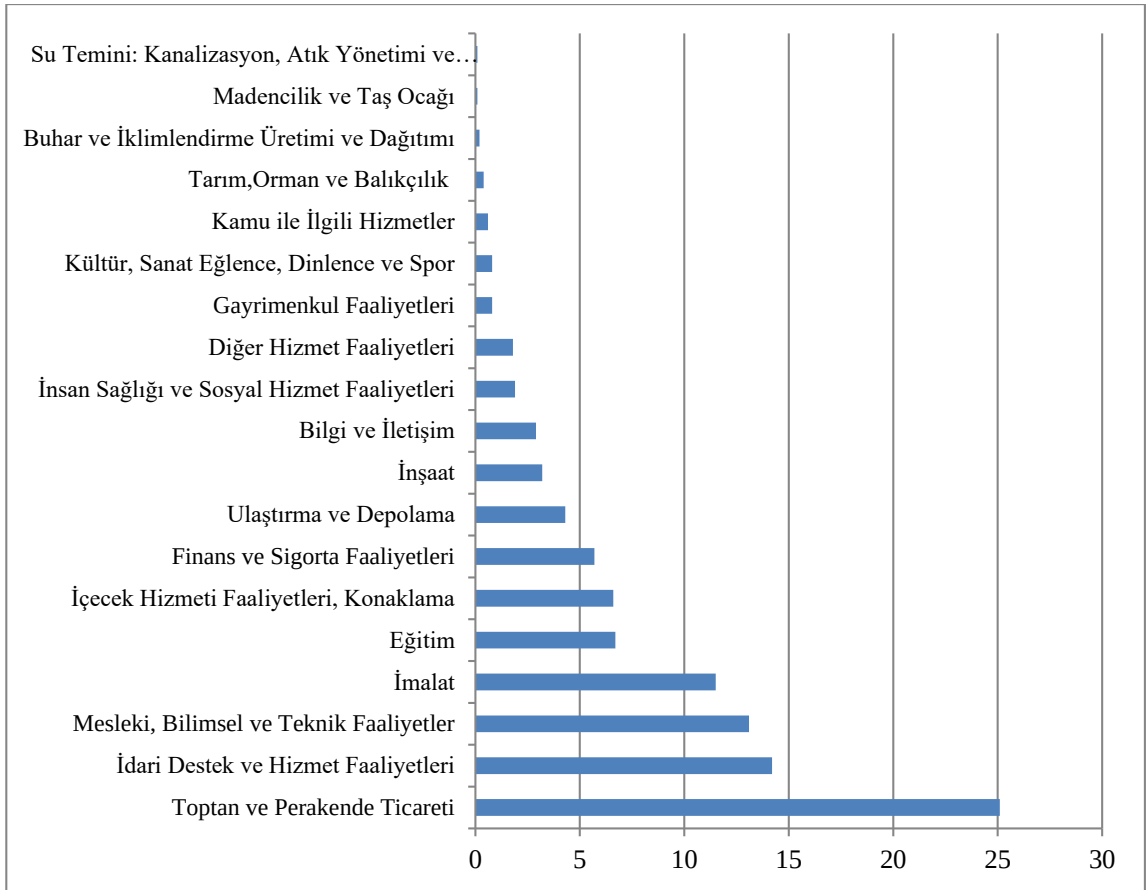
Kaynak: Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Üniveri⁵¹'den derlenmiştir.

Şekil 2.4. İİBF Mezunlarının Niteliklerine Uygun İşlerde Çalışma Yüzdesi

ÇEEİ mezunlarının çalışma alanlarının sektör bazlı dağılımı Şekil 2.5'de belirtilmiştir. ÇEEİ mezunlarının en yoğun istihdam edildiği ilk beş sektör “Toptan ve Perakende Ticareti, İdari Destek ve Hizmet Faaliyetleri, Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler, İmalat ve Eğitim” alanlarıdır.

ÇEEİ bölümünün eğitim kapsamı düşünüldüğünde, mezunlarının çalışma alanı ile ciddi bir uyumsuzluk yaşadığı görülmektedir. Bu uyumsuzluk, mezunların niteliğine uygun işlerde çalışmamasının yanında stres, finansal baskı, mental bozukluklar, benlik duygusu yitimi, sosyal statü kaybı ile “Beyaz Yakalı Marjinalleşmesi”nin yaratması muhtemeldir (Kurt, 2010: 358-361).

⁵¹ Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Üniveri’de Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler ve Kamu Yönetimi bölümleri yer almadığı için değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Üniveri'den derlenmiştir.

Şekil 2.5. ÇEEİ Mezunlarının Çalışma Alanlarının Sektör Bazında Dağılımı

Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Üniveri'nin verileri göre; ÇEEİ mezunlarının yüzde 21,9'u mikro ölçekli firmalarda (1-9 Kişi), yüzde 27,3'ü küçük ölçekli firmalarda (10-49 Kişi), yüzde 21,3'ü orta ölçekli firmalarda (50-249 Kişi), yüzde 29,5'u büyük ölçekli firmalarda (250+ Kişi) çalışmaktadır. ÇEEİ mezunlarının en yoğun istihdam edildiği firma büyüklüğü büyük ölçekli firmalar, en düşük istihdam edildiği firma büyüklüğü ise orta ölçekli firmalardır.

Çalışma ilişkileri sistemi içerisinde devlet üstlenmiş olduğu roller ve görevler nedeni ile önemli bir konumdadır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkiler neticesinde devletin giderek artan önemi bu konumu, çalışma ilişkilerinde yapısal olarak onu en önemli aktör konumuna dönüştürmüştür. Günümüz şartlarında devletin üstlenmiş olduğu roller içerisinde yer alan işveren olma durumu kamu personeli istihdamı için kritik bir önemdedir (Cerev, 2014: 243).

Kamu personelleri, kamusal hizmetlerin etkili bir şekilde yerine getirebilmesi amacıyla kamu kurumlarında çalışan kişilerin tamamından oluşan bir yapıyı ifade

etmektedir. Kamu personel sistemleri büyük bir istihdam ortamı sağlayan, kendisine has özellikleri, ilkeleri ve kuralları olan devasa yapılardır. Bu sistemin en önemli özellikleri özel sektör istihdamına oranla iş ve gelir güvencesi sağlamasıdır. Bu nitelikler kamu personel sistemine dahil olmanın en önemli gerekçesini oluşturmaktadır (Uysal & Atmaca, 2020: 464).

Nitelik uyumsuzluğu ve ücret yetersizliği gibi sorunlarla karşı karşı kalan İİBF mezunlarının en avantajlı çalışma alanı kamudur. Ancak, İİBF bölümlerinin kamuda istihdam edilme oranları arasında farklılıklar görülmektedir. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi verilerine göre ÇEEİ mezunlarının kamuda istihdam edilme oranı Maliye, İktisat ve İşletme bölümlerinden daha düşük bir seviyededir. ÇEEİ'nin kamu istihdam oranının diğer bölümlere kıyasla düşük olmasının en önemli nedeni bölümün tanınması, eğitim ve araştırma faaliyetleriyle kendisini kabul ettirmesinin zaman almasıdır. Bu durum bölüm mezunlarının meslek giriş sınavlarına kabul edilmemesine ve kamu istihdamının kısıtlanmasına dahi neden olmuştur. Zaman içerisinde bu sorun önemli ölçüde aşılmış olsa da halen varlığını sürdürmektedir. Bu durumun günümüzdeki en önemli yansıması ÇEEİ mezunlarının 2012 tarihli 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasına göre iş güvenliği uzmanlığı sınavlarına girememesidir (Özen, 2015: 70).

2.7. Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Alanında Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi

Türkiye’de 1960’ların sonlarına kadar 3-4 yıl süren lisansüstü eğitim yalnızca doktora programı şeklinde, tümüyle usta-çırak ilişkisi esasına dayalı olarak yürütülmüştür. Lisansüstü eğitim 1970’lerde itibaren yüksek lisans ve doktora şeklinde iki aşamaya bölünmüş, her iki aşamanın da uygulamasına ilişkin yöntem ve kurallar oluşturulmuştur. Lisansüstü eğitimin temel amaçları bilim/sanat üretmek ve yaymak, sosyal sorunları doğru algılamak ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmek, üst düzey insan gücünün yetiştirilmesine katkıda bulunmaktır (Benligiray, 2009: 167-170).

ÇEEİ’nin anlamı ve geleceği, yalnız uygulamalar tarafından değil, akademik çalışmalarla da yeniden ve yeniden sürekli olarak oluşturulmaktadır (Koray, 2013: 18). Bu geleceğin yaratılmasındaki en büyük pay üniversitelerdeki lisansüstü eğitim döneminde gerçekleşmektedir. Üniversitelerde söz konusu eğitim sürecinin neticesinde üretilen lisansüstü tez çalışmaları, bilim üretimine en önemli kaynak ve veritabanı oluşturulmaktadır

(Bingöl, 2020: 1503). Çalışmanın bu bölümünde “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” anabilim dalında yazılan ve Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) tez arşivinden elde edilen yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir.

2.7.1. Yüksek Lisans Tezlerinin Değerlendirilmesi

ÇEEİ bölümü bulunan 30 üniversitenin 27’sinde 52 farklı yüksek lisans programı mevcuttur. Yüksek lisans programı bulunmayan üniversiteler Çankırı Karatekin, Manisa Celal Bayar ve Fırat Üniversitesidir. 52 yüksek lisans programının 34’ü tezli, 18’i de tezsiz yüksek lisans programlarıdır. Bu dağılım Tablo 2.11’de özetlenmiştir.

Tablo 2.11. ÇEEİ Yüksek Lisans Programı Bulunan Üniversiteler

Üniversite Adı	Anabilim Dalı	Tezli Yüksek Lisans	Tezsiz Yüksek Lisans
Akdeniz Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Anadolu Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Anadolu Üniversitesi	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları A.B.D.	-	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları (II. Öğretim /Uzaktan Öğretim)
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Ankara Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Atatürk Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi	Çalışma İlişkileri ve İnsan Kaynakları A.B.D.	Çalışma İlişkileri ve İnsan Kaynakları	Çalışma İlişkileri ve İnsan Kaynakları
Bursa Uludağ Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (II. Öğretim)
Çankırı Karatekin Üniversitesi	-	-	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (II. Öğretim)
Dokuz Eylül Üniversitesi	İnsan Kaynakları A.B.D.	İnsan Kaynakları	İnsan Kaynakları
Dokuz Eylül Üniversitesi	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik A.B.D.	-	İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik (II. Öğretim)
Dokuz Eylül Üniversitesi	İstihdam ve Kariyer Danışmanlığı A.B.D.	-	İstihdam ve Kariyer Danışmanlığı (II. Öğretim)
Fırat Üniversitesi	-	-	-
İnönü Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
İstanbul Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
İstanbul Üniversitesi	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları A.B.D.	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları
İstanbul Üniversitesi	Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler A.B.D.	Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler	-
Karadeniz Teknik Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-

Tablo 2.11. ÇEEİ Yüksek Lisans Programı Bulunan Üniversiteler (Devamı)

Üniversite Adı	Anabilim Dalı	Tezli Yüksek Lisans	Tezsiz Yüksek Lisans
Kırklareli Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Kırklareli Üniversitesi	İnsan Kaynakları A.B.D.	-	İnsan Kaynakları (Uzaktan Öğretim)
Kocaeli Üniversitesi	Çalışma Ekonomisi A.B.D.	Çalışma Ekonomisi	-
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	-	-	-
Marmara Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi	Çalışma Ekonomisi
Marmara Üniversitesi	İnsan Kaynakları Yönetimi A.B.D.	-	İnsan Kaynakları Yönetimi
Mersin Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Mersin Üniversitesi	Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet A.B.D.	-	Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet (II. Öğretim)
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Ordu Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Pamukkale Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Sakarya Üniversitesi	Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset	-
Sakarya Üniversitesi	İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri A.B.D.	İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri	-
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (II. Öğretim)
Süleyman Demirel Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (II. Öğretim/Uzaktan Öğretim)
Süleyman Demirel Üniversitesi	İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik A.B.D.	İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik	İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Yönetimi A.B.D.	-	Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Yönetimi
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Çalışma İktisadı A.B.D.	Çalışma İktisadı	-
Trakya Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-
Trakya Üniversitesi	Çalışma İktisadı A.B.D.	Çalışma İktisadı	-
Yalova Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri	-
Yalova Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Sosyal Politika	-
Yalova Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	-	İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	-

Kaynak: Bölüm internet sitelerinden derlenmiştir.

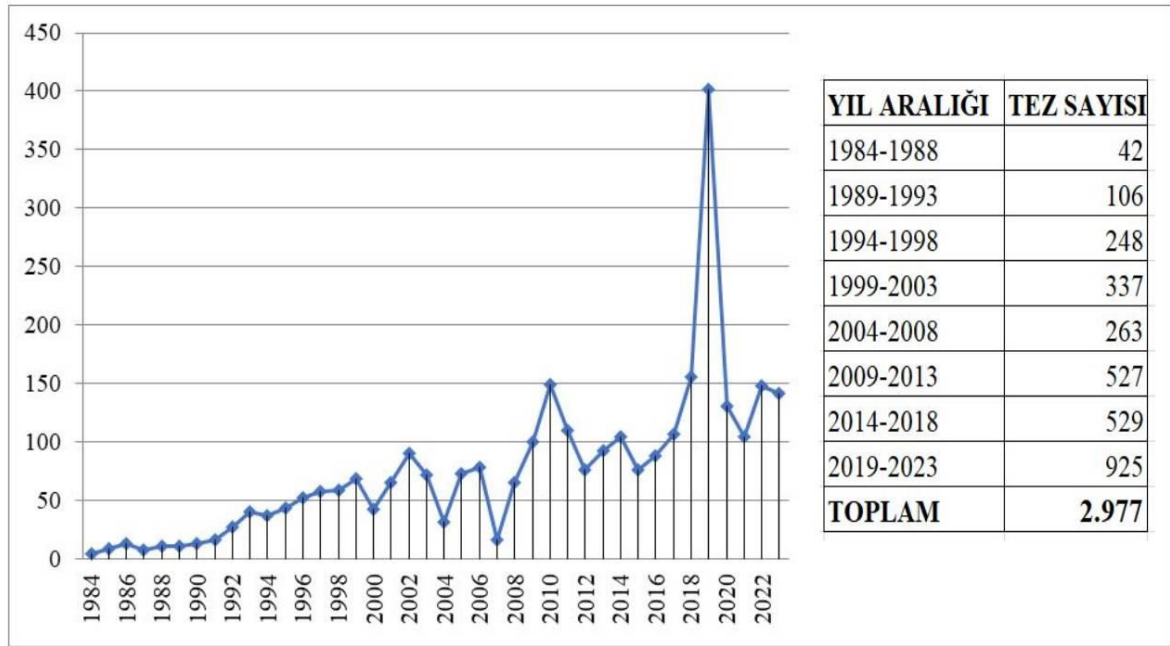
ÇEEİ bölümlerinin çok disiplinli yapısı, bölümlerin yüksek lisans programlarına da yansımıştır. 34 tezli yüksek lisans programının 11’inde birbirinden farklı anabilim dalları mevcuttur. Yüksek lisans programlarının ağırlıklı olarak ÇEEİ anabilim dalıyla temsil edildiği görülmektedir. İnsan Kaynakları temelli⁵² anabilim dalı sayısının, Sosyal Politika temelli⁵³ anabilim sayısından fazla olması dikkat çekicidir. Bu tablo, Makal (2008)’ın deyişle “kısmi paradigma” değişiminin lisansüstü eğitime de yansıdığına bir göstergesidir.

Çok disiplinli yapı tezsiz yüksek lisans programlarında da etkilidir. 18 tezsiz yüksek lisans programının 10’u farklı anabilim dallarında eğitim veren programlardır. 10 farklı program içerisinde ise insan kaynakları temelli programların ağırlığı dikkat çekicidir. Bu durum, bir yandan tezli yüksek lisansta da görülen “kısmi paradigma” değişiminin bir yansımasıyken diğer yandan iş piyasaları ile üniversiteler arasındaki ilişkiyle açıklanabilir.

İşgücü piyasası ile üniversite arasındaki ilişki üniversitelerin akademik yapılanmasından, akademik çalışma alanlarına kadar her alanda ortaya çıkmaktadır. Nitekim iş piyasası, üniversitelerden kendi işine yarayacak mezunlar vermesini istemekte, üniversitelerin yapılarını da bu doğrultuda etkilemeye çalışmaktadır (Yorgun, 2009: 59). Bu etkinin en yoğun hissedildiği alanlardan birisi de tezsiz yüksek lisans programlarıdır. Tezsiz yüksek lisans programları, işsizlik tehdidi ile karşı karşıya olan lisans mezunlarının işgücü piyasasında bir adım öne geçip lisansüstü eğitim derecesini, tezli yüksek lisansa göre daha kolay elde etmesine olanak sağlar. Kıray (2005: 122)’ın tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin, tezsiz yüksek lisans programlarına giriş gerekçelerini incelediği araştırmasında da bu durum gözler önüne serilmiştir. Söz konusu araştırmada öğrenciler tezsiz yüksek lisans programlarına giriş gerekçelerini “Mesleki konumu yükseltmek, bireysel gelişimi sağlamak, sosyal statüyü arttırmak ve daha iyi koşullarda iş bulma olanağını arttırmak” başlıklarıyla ifade etmişlerdir.

⁵² İnsan Kaynakları, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik, İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri anabilim dalları ifade edilmektedir.

⁵³ Sosyal Politika, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler, Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset anabilim dalları ifade edilmektedir.

Kaynak: YÖKTEZ⁵⁴ verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.6. ÇEEİ Bölümüne İlişkin Yazılmış Yüksek Lisans Tez Sayıları

ÇEEİ anabilim dalında yazılmış tez sayılarının yıl bazındaki değişimi Şekil 2.6’da özetlenmiştir. 1984-2023 yılları arasında ÇEEİ konusu temel alınarak yazılmış 2.977 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Yıl aralıklarını referans alarak bir değerlendirildiğinde en düşük tez sayısına sahip yıl aralığı 42 yüksek lisans teziyle 1984-1988 yılları; en yüksek tez sayısı ise 925 yüksek lisans teziyle 2019-2023 yıllarıdır. Diğer yıllara kıyasla 2019-2023 yılları arasındaki tez sayısındaki artışın üç önemli sebebi olduğu düşünülebilir. Birincisi, ÇEEİ’nin kökenini teşkil eden araştırma konularının hem uluslararası hem de ulusal boyutlarda öneminin artmasıdır. İkincisi ise ÇEEİ alanına ilişkin eğitim ve araştırma programlarının bölümlerin dışına yayılmasıdır. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde değişik bölümlere mensup öğretim üyelerinin katkılarıyla disiplinler arası bir yapıda oluşturulan sosyal politika yüksek lisans programı bunların başında gelmektedir (Makal, 2008: 18). Üçüncü sebep ise 2018 ve 2022 yıllarında çıkan “öğrenci affı” ile yüksek lisans programlarından ilişkisi kesilen öğrencilerin yüksek lisans tezlerini tamamlamasıdır.

1984 yılından günümüze dek yüksek lisans tez sayılarında düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın sebepleri; ÇEEİ bölümlerinin yaygınlaşması, lisansüstü düzeyde eğitim veren üniversitelerin sayılarındaki artış, sosyal bilimler enstitülerinin

⁵⁴ Bu çalışmada 1984 yılından itibaren YÖK veri tabanına yüklenen tezler değerlendirilmiş, tez taraması YÖK veri tabanında yer alan "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri" konusunda yapılmıştır.

kontenjanlarının artması, akademik personel sayılarında meydana gelen artış sonucunda tez danışmanlık sayılarının artması olarak değerlendirilebilir (Öçal, 2017: 97).

Literatürde ÇEEİ alanında yazılan yüksek lisans tezleri ile ilgili yapılmış çalışmalar arasında Yorgun (2009)'un çalışması öne çıkmaktadır. 1984-2007 yılları arasındaki yüksek lisans tezlerini inceleyen Yorgun, bu yıllar arasında yazılan tezlerin %19'nun sosyal politika alanında, %18'nin insan kaynakları alanında, %15'nin endüstri ilişkileri alanında, %14'nün iş ve sosyal güvenlik hukuku alanında, %4'nün çalışma psikolojisi alanında yazıldığını tespit etmiştir. Araştırmaya konu olan yüksek lisans tez konuları yıllar itibarıyla daha detaylı incelemeye tabi tutulduğunda 1984-2007 yılları arasında en çok tez yazılan araştırma konusunun %13.5 ile insan kaynakları olduğu tespit edilmiştir. Bu oranı %11 ile iş hukuku, %10 ile çalışma sosyolojisi, %8,6 ile sosyal güvenlik, %6,4 ile iş sağlığı ve güvenliği, %6,3 ile Avrupa Birliği, %5,6 ile istihdam ve işsizlik, %4,6 ile çalışma psikolojisi ve sosyal politika takip etmektedir. Kapsamlı bilgiler sunan çalışmanın sonuçlarına göre; tez konuları değerlendirildiğinde ÇEEİ bölümlerinde bir paradigma değişikliğini gündeme getirecek düzeyde konu kaymasının yaşanmadığı ancak “insan kaynaklarına” doğru bir eğilimin var olduğu söylenebilmektedir (Özgüler, 2020: 17).

2.7.2. Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi

Türkiye’de ÇEEİ eğitimini akademik düzeyde değerlendirmek için bilimsel ve somut verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaç olunan bilimsel ve somut verilerin en önemli kaynağı kuşkusuz ki doktora tezleridir. Literatürde, doktora tezlerinin akademik alanın geleceğine ilişkin yapılacak tespitlere ışık tutması açısından yüksek lisans tezlerinden daha önemli olduğuna dair görüşler mevcuttur. Bu görüşün en önemli dayanağı yüksek lisans tezi yazarların akademik alanın dışında çalışma oranlarının daha yüksek olması ve bu nedenle tezlerin piyasa taleplerine daha duyarlı olduğu iddiasıdır (Yorgun, 2009: 56).

ÇEEİ bölümü bulunan 30 üniversitenin 17’sinde dört farklı doktora programı mevcuttur. Akdeniz Üniversitesi’nde Sosyal Politika ve Çalışmaları İlişkileri anabilim dalında, Kocaeli Üniversitesi’nde Sosyal Politika anabilim dalında, Marmara Üniversitesi’nde Çalışma Ekonomisi anabilim dalında geri kalan 14 üniversitede ise ÇEEİ anabilim dalında doktora eğitimi verilmektedir.

ÇEEİ’nin çok disiplinli yapısı tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarının çokluğuyla bariz bir şekilde görülürken, doktora programlarında bu yapı sınırlı kalmıştır. Bu

sınırlılığın en büyük sebebi doktora programı açma kriterleridir. Yüksek lisans programı için en az ikisi profesör ve/veya doçent unvanına sahip olmak üzere üniversite kadrosunda asgari üç öğretim üyesi bulunma şartı aranırken; doktora programında en az ikisi profesör olmak üzere altı öğretim üyesi, birisinin profesör olması halinde ise en az iki doçent olmak üzere üniversite kadrosunda asgari altı öğretim üyesi ile açılabilir.

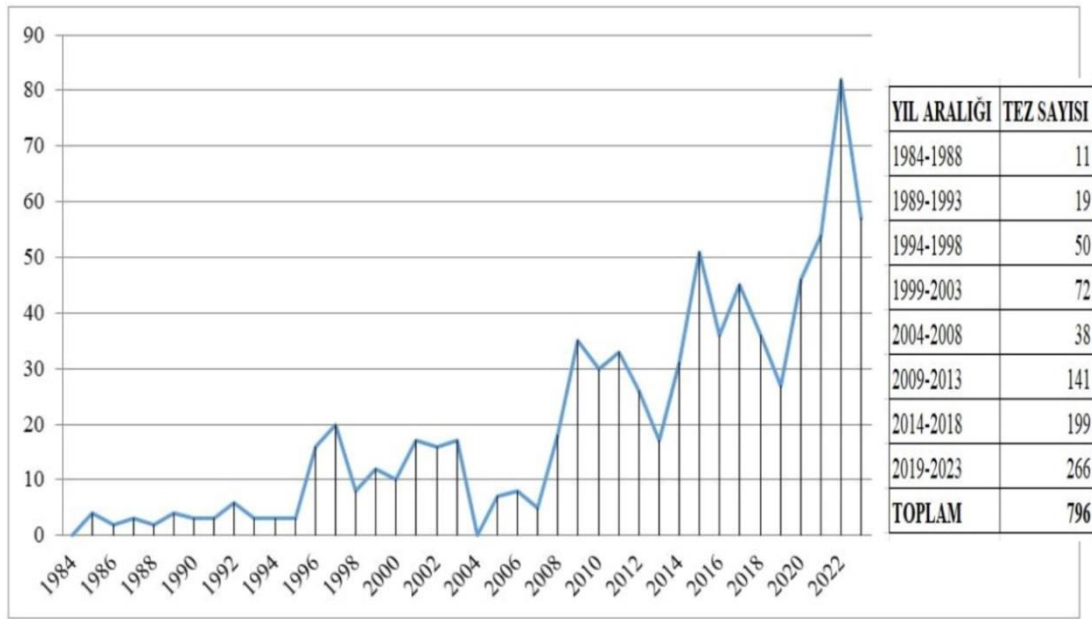
Tablo 2.12. Doktora Programı Bulunan Üniversiteler

Üniversite Adı	Doktora Programı	Ana Bilim Dalı
Akdeniz Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Sosyal Politika ve Çalışma İlişkileri
Anadolu Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Ankara Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Atatürk Üniversitesi	-	-
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	-	-
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bursa Uludağ Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Çankırı Karatekin Üniversitesi	-	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Fırat Üniversitesi	-	-
İnönü Üniversitesi	-	-
İstanbul Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Karadeniz Teknik Üniversitesi	-	-
Kırklareli Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Kocaeli Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Sosyal Politika
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	-	-
Marmara Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi
Mersin Üniversitesi	-	-
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Ordu Üniversitesi	-	-
Pamukkale Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Sakarya Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	-	-
Süleyman Demirel Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	-	-
Trakya Üniversitesi	-	-
Yalova Üniversitesi	ÇEEİ A.B.D.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	-	-

Kaynak: Bölüm internet sitelerinden derlenmiştir.

ÇEEİ anabilim dalında yazılmış tez sayılarının yıl bazındaki değişimi Şekil 2.7’de özetlenmiştir. 1984-2023 yılları arasında ÇEEİ konusu temel alınarak yazılmış 796 doktora tezi bulunmaktadır. Yıl aralıklarını referans olarak değerlendirme yapıldığında en düşük tez

sayısına sahip yıl aralığı 11 doktora teziyle 1984-1988 yılları; en yüksek tez sayısı ise 266 doktora teziyle 2019-2023 yıllarıdır. Bu dağılım, yüksek lisans tez dağılımı ile yıl bazında örtüşmektedir. Diğer bir deyişle, yüksek lisans tez sayısının yüksek olduğu yıl aralıkları doktora tez sayılarının da artmasını sağlayarak doktora sürecini beslemiştir. 2004-2008 yıl aralığı dışında 1984'den 2023'e kadar doktora tez sayılarında düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın nedenleri, yukarıda açıklanan yüksek lisans tez sayılarındaki artış nedenleri ile paralellik göstermektedir.

Kaynak: Yorgun, 2009: 49 & Bingöl, 2020: 1507 ve YÖKTEZ verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.7. ÇEEİ Bölümüne İlişkin Yazılmış Doktora Tez Sayıları

2004-2008 yılları arasında ise doktora tez sayısındaki düşüş dikkat çekicidir. Bu yıl aralığı yüksek lisans tez sayısının da diğer yıllara kıyasla düşüş gösterdiği bir aralıktır. Yüksek lisans tez sayısındaki düşüşün, doktora tezlerini de etkilediği yorumu yapılabileceği gibi farklı nedenlerin de etkili olduğu düşünülebilir.

Letseka & Simeon (2008) yükseköğrenimden ayrılanların ailelerinin ortalama %70'inin düşük ekonomik statüde olduğunu, bu öğrencilerden çoğunun çalıştığını ve bu durumun onları eğitimden uzaklaştırdığını belirtmektedir. Ayrıca Koşar & Ayanoğlu (2023) doktora terk sürecine ilişkin yaptığı bir anlatı araştırmasında, lisansüstü öğrencilerinin yaşadığı ekonomik zorluklara dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda 2000-2001 ve 2008-2009 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin yarattığı ekonomik zorluk ve iş-yaşam dengesinde

bozulmalar sonucunda doktora terkiine neden olduğu yorumu yapılarak, doktora tez sayısındaki düşüşün gerekçelerinden birinin ekonomik krizler olduğu değerlendirilebilir.

1984-2007 yılları arasındaki doktora tezlerini inceleyen Yorgun (2009:56-57), anabilim dallarını esas alarak yaptığı tasnife göre doktora tezlerinin %19.55'nin endüstri ilişkileri, %18.99'nun sosyal politika, %17.87'sinin iş ve sosyal güvenlik hukuku ve %14.52'sinin insan kaynakları alanında yazıldığını tespit etmiştir. 1984-2007 yılları arasındaki yüksek lisans tezleri ile doktora tezlerini de kıyaslayan Yorgun, insan kaynakları alanında yazılan tezlerin yüksek lisansta ikinci sırada doktorada ise dördüncü sırada olduğuna dikkat çekerek doktorada alanında insan kaynaklarının ağırlığının düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte doktora tezleri, daha detaylı incelendiğinde 1984-2007 yılları arasında yapılan tezlerin %14'ünün çalışma sosyolojisi, %11.7'sinin iş hukuku alanında yapıldığı görülmüştür. Bunu %9.5 ile sosyal güvenlik, %8.4 ile sendikalara ilişkin konular izlemektedir. Yüksek lisans tez konuları ile karşılaştırıldığında sonuçların paralel olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yüksek lisans tezlerinde insan kaynakları en yüksek orana sahip iken doktora tezleri arasında çalışma sosyolojisi ön plana çıkmaktadır.

2008-2019 yılları arasındaki doktora tezlerini inceleyen Bingöl (2020), bölüm araştırmacılarının en çok çalıştıkları bilim dallarının %23,6 ile endüstri ilişkileri ve %22,8 ile sosyal politika olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Doktora tezlerinin içeriğinde en fazla araştırılan temalardan olan “Sosyal Politika” ve “İşgücü Piyasaları” temaları arasındaki ilişkilendirmelerin dezavantajlı gruplar özelinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Ancak ilgili temaların alt kategorileri incelendiğinde tezlerin özellikle bazı kategorilere yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Buna göre sosyal politika teması altında yazılan tezlerin yarısından fazlasının dezavantajlı gruplar kategorisinde tamamlandığı ve söz konusu kategori altında % 65 oranının “Kadın” konulu araştırmalar olduğu görülmüştür. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet temelli sosyopolitik çalışmaların ancak son yıllarda gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Endüstri ilişkileri teması altında yer alan tezlerde de İKY, sendika, emek tarihi ve esnek çalışma kategorilerinde yoğunlaşmıştır. Endüstri ilişkileri teması altında yer alan tezlerin % 65'i bu kategoriler altında yer almakla beraber toplu pazarlık ve çalışan verimliliği konuları öne çıkan diğer başlıklardır. 1984-2007 ile 2008-2019 yılları arasındaki doktora tez konularının dağılımı paralellik göstermektedir. Bununla birlikte 2008-2019 yılları arasındaki doktora tezleri, daha detaylı incelendiğinde çalışma ilişkileri ve örgütsel araştırmalar ile işgücü piyasalarına ilişkin tez çalışmaları geçmişten günümüze artarak

devam etmiştir. Sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği konuları durağan bir grafik çizerken, küreselleşme ve refah çalışmalarının yıllar içerisinde azaldığı görülmüştür (Bingöl, 2020: 1513-1520).

3. BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE ÇEEİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SORUNLARA BAKIŞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde ÇEEİ bölümü öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ve bu bakışı etkileyen değişkenlere yönelik yapılan analizin sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırmanın “ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı” açısından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca elde edilen bulguların, ÇEEİ’nin mevcut durumu ve ÇEEİ’nin sosyal politika geleneğinden uzaklaşıp uzaklaşmadığı tartışmalarına da katkı sunması hedeflenmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Küreselleşme sonucu artan çok yönlü sorunlar; buna bağlı olarak sosyal devlet anlayışı ve yapısında ortaya çıkan temel değişiklikler son yıllarda giderek artan sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmamıza neden olmuştur. Sosyal sorunların giderek artan, derinleşen ve çeşitlenen yapısı vücuda giren bir virüs gibi mekanizmayı işlemez hale getirmekte ve nasıl virüsler vücudun bağışıklık sistemini çökertiyorsa, sosyal sorunlar da toplumun savunma mekanizmalarına zarar vermektedir. Diğer bir deyişle toplumsal yapı yeni sosyal sorunlara daha da açık hale gelmektedir. Sosyal sorunları bertaraf etmenin ilk basamağı, onları tanımak ve savunma mekanizmaları geliştirmek için yeni “aşılar” geliştirmektir (Yılmaz & Günay, 2020: 1). Sosyal sorunlar karşısında uygulanacak en önemli “aşı” ise kuşkusuz sosyal politikadır. Çünkü sosyal politika, sosyal sorunların çözümüne yönelik plan, program, hizmet ve uygulamaları biçimlendiren en önemli araçtır (Danış, 2007: 52).

Eşitsizliklerin derinleşmesi, sosyal adaleti sağlayıcı önlemlerin giderek önem kazanması, ekonomik yapılanmada işgücü konumunun değerlendirilmesi, eğitim, istihdam, göç gibi sosyal sorunları temel alan sosyal politika disiplininin gün geçtikçe önem kazanması; sosyal politika çizgisi üzerine kurulup geliştirilmiş diğer disiplinlerle sıkı ilişkileri olan multi-disipliner bir yapıya sahip ÇEEİ bölümünün önemini arttırmıştır.

ÇEEİ bölümlerinin sosyal politika geleneği, multi-disipliner yapısı ve ekonomi-politik temeli sosyal politikanın eğitim üssü olan pozisyonu, ÇEEİ öğrencilerinin de sosyal sorunları analiz edebilmesinde toplum, ekonomi, psikoloji, hukuk alanlarında hakimiyet

kurmasını sağlamıştır. Bu hakimiyet sosyal sorunlara çözüm üretmeyi hedefleyen sosyal politika geleneğinin Türkiye’deki temsilcisi olan ÇEEİ bölümü öğrencilerinin özel önem taşıdığı sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı;

- Türkiye’de ÇEEİ eğitiminin mevcut durumunu ortaya koymak,
- ÇEEİ bölümü öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışını tespit etmek,
- Demografik değişkenler ve bölüme yönelik algının ve sosyal sorunlara bakışı etkileyip etkilemediğini tartışmak,
- ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı üzerinden ÇEEİ’nin sosyal politika geleneğinden uzaklaşıp uzaklaşmadığı sorusunun yanıtını aramaktır.

Sosyal politika kapsayıcılığı açısından ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlarına bakış açısını değerlendirmek, bugüne kadar akademik çalışmalarda ortaya konulmayı keşfetmenin yanında toplumsal bir anlamı da olan bir olgudur. ÇEEİ öğrencilerinin, sosyal politikanın ana konuları olan sosyal sorunlara bakışını ortaya koymak, Türkiye’de toplumsal gelişmenin de nasıl olacağı konusunda yoğunlaşmayı beraberinde getirecektir. Elde edilen veriler, ÇEEİ öğrencilerinin bölümlerine kendi içinden bakılmasını ve ÇEEİ’nin özü olan sosyal politikanın ana konuları arasındaki sosyal sorunlara bakış açısını ortaya koyarak ÇEEİ’nin sosyal politika geleneğinden uzaklaşıp, uzaklaşmadığının yanıtı verilecektir. Elde edilecek veriler ÇEEİ’nin daha aktif bir rol üstlenmesinin anahtarı olacaktır.

3.2. Literatür Özeti

Literatürde ÇEEİ öğrencileriyle ilgili yapılan araştırmaların genel olarak “istihdam, algı, işsizlik, kariyer ve lisanüstü tez” konularına yoğunlaştığı görülmektedir. Literatür taramasında incelenen araştırmalar, bu çalışmanın oluşmasına kaynaklık etmiştir. ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlarına bakışının değerlendirildiği bir çalışmaya literatürde ulaşılamamıştır. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın hem literatürdeki boşluğun doldurulmasına hizmet etmesi hem de ÇEEİ’nin geleceği ve gelişimi için önemli bir kaynak olması beklenmektedir. Literatürde ÇEEİ üzerine yapılan akademik çalışmalar kısaca aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Yücel (2010)’in “*Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Sendikacılığa Etkisi*” başlıklı yüksek lisans tezinde ÇEEİ bölümlerinin tarihi ve sendikacılığın gelişimi incelenmiştir. İnceleme sonucunda Sosyal Siyaset Konferansları,

ÇEEİ öğretim üyelerinin sendikacılıkla ilgili sempozyumları ve ÇEEİ mezunlarının sendikalarda danışman, uzman olarak istihdam edilmesi sonucunda ÇEEİ bölümlerinin sendikalara olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dursun (2014) “*Üniversite Öğrencilerinin Sendikalara Yönelik Tutumları*” adlı çalışmasında cinsiyet, ailenin sendikalara katılımı ve eğitim görülen alan ile sendikal tutumlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın örneklemini, bir üniversitede öğrenim görmekte olan İİBF son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin bölüm, cinsiyet, anne veya babanın sendikaya üyeliği vb. yedi sorudan oluşan kişisel bilgi toplama formu ve sendikalara yönelik genel tutumlarını ölçmek için, McShane (1986) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini, bir üniversitede öğrenim görmekte olan İİBF son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Anket formu 2012-2013 güz eğitim dönemi içerisinde gönüllü katılım esasına göre uygulanmıştır. Analizler sonucunda ÇEEİ bölümü öğrencilerinin sendikalara yönelik olumlu tutumlarının, diğer İİBF bölümlerindeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada da aile üyelerinden en az birinin sendikaya üye olduğu öğrencilerin sendikal tutumları, ailesinde sendika üyesi bulunmayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuş, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre sendikal tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özen (2015) “*Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Mezunlarının İstihdam Süreçleri: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Mezunları*” adlı çalışmasında ÇEEİ mezunlarının çalışma yaşamına geçişte istihdam süreçleri, mevcut istihdam durumları ve kariyer olanakları ile mezunların gözünden lisans eğitimi ve çalışma yaşamı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 199 mezuna ulaşılan araştırmanın sonuçlarına göre; ÇEEİ mezunlarının ağırlıklı çalışma alanının insan kaynakları yönetimi, bankacılık ve finansman alanında yoğunlaştığı görülmüştür. Mezunlar, alt ve orta gelir grubuna mensupturlar. Üniversite eğitiminin çalışma yaşamına katkısı olduğu düşünen mezunların, en çok katkısı olduğunu düşündükleri ders grubu sosyal güvenlik dersleridir.

Cevher (2016)’in “*Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları Bağlamında İŞKUR’un Faaliyetlerinin Tanınabilirliği: Süleyman Demirel Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama*” başlıklı yüksek lisans tezinde Türkiye’de uygulanan istihdam politikaları çerçevesinde İŞKUR faaliyetlerinin üniversite öğrencileri tarafından algılarının ölçülerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Süleyman Demirel Üniversitesi ÇEEİ bölümü öğrencilerine yapılan anket uygulaması sonucunda elde edilen bilgiler analiz edilerek yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin iş arama sürecinde en çok kullanılan kaynak olarak aile ve akraba çevresini gösterdiği görülmüştür. Öğrenciler ikinci olarak arkadaş çevresini iş arama sürecinde kaynak olarak göstermiştir. İŞKUR, üniversite öğrencilerine göre en son sırada değerlendirilen, gazeteden hemen önce gösterilen bir kaynak olarak tespit edilmiştir. Öğrenciler mezun olduktan sonra ise mevcut durumun tersine, iş aramada en çok İŞKUR'dan faydalanmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler arasında kadınların erkeklere göre daha çok İŞKUR'dan yararlanmayı düşündükleri görülmüştür. Dördüncü sınıfların İŞKUR'un faaliyetlerinden yararlanma durumu ve İŞKUR algısı diğer sınıflara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ailesinin gelir seviyesi daha düşük öğrencilerin iş ararken İŞKUR'dan yararlanmaya daha olumlu baktıkları, ailenin yaşadığı bölgenin ve öğrencinin çalışmak istediği bölgenin de İŞKUR'dan yararlanma durumu açısından bir farklılık yarattığı görülmüştür. İŞKUR hizmetlerinin öğrencilere yönelik olmasına ilişkin algılar ile iş ararken İŞKUR'dan yararlanma durumu arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Taşkıran ve Kiraz (2017) *“Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencilerinin Sendika Kavramına İlişkin Metaforik Algıları”* adlı çalışmada sendika kavramının ÇEEİ öğrencilerinin zihninde yarattığı imgelerden (metaforlardan) yola çıkarak, onların görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Ankara, Kocaeli ve Tokat illerindeki üniversitelerde son sınıfta öğrenim gören ÇEEİ öğrencilerinden “sendika” kavramı ile ilgili metaforlar geliştirmeleri istenmiş ve görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Bu görüşlerin anlaşılması için, içerik analizi türlerinden kategorisel analiz kullanılmıştır. Metaforların sınıflandırıldığı alt temalar dikkate alındığında, öğrencilerin ÇEEİ bölümü okuyor olmaları ve mezun olduktan sonra çalışma alanlarından birini sendikalar oluşturuyor olmalarına rağmen, sendikanın toplumsal işlevini daha çok ekonomik ve çıkar sağlama işlevine bağlı olarak açıkladıkları görülmüştür. Buna bağlı olarak araştırma kapsamında, ÇEEİ eğitiminin bu eğitimi alanların zihinlerinde ve algılarında olumlu ancak sınırlı bir etki yaptığı görülmüştür. Kişinin kendi yerel dinamikleri, aile yapısı, geldiği ideolojik yapı ve kültürel sosyal kodların etkisinin aldıkları eğitimden daha etkin ve belirleyici olduğunu söylenebilmektedir.

Öçal (2017)'ın “*Sosyal Siyaset Kürsüsünden Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümüne: Türkiye’deki Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Tarihsel Gelişimi ve Yeniden Yapılandırılması Üzerine Bir İnceleme*” başlıklı yüksek lisans tezinde ÇEEİ bölümlerinin karşı karşıya olduğu sorunların sınıflandırarak bölümlerin geleceğine yönelik bir yol haritası çizilmesi amaçlanmıştır. Bölüm öğretim üyeleri ile gerçekleştirilen mülakatlar, bölümün eksen kayması ile karşı karşıya olduğunu göstermiştir. Yapılan görüşmeler ışığında bu ve diğer sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri üretilmiş ve bölüme yol haritası çizilmeye çalışılmıştır.

Çolakoğlu, Polat ve Aydın (2017)'ın “*İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı Üzerine Bir Araştırma: Biga İİBF Örneği*” adlı çalışmasında öğrencilerin yaşadığı işsizlik kaygısının demografik koşullar, bölüm, staj ve iş deneyimleri, bölümü isteyerek tercih edip etmedikleri, iş bulma ümitleri ve süresi gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında Biga İİBF'nin son sınıf öğrencilerine “Kişisel Bilgi Toplama Formu” yanında İşsizlik Kaygısına Yönelik Psikometrik Sorular”, “Durumluk ve Sürekli Kaygı” ölçekleri uygulanmıştır. İşsizlik kaygısı açısından cinsiyet, yaş, bölüm, ailenin geliri, iş bulma ümidi ve sahip olduğu avantajlar açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İşsizlik kaygısı ile arasında anlamlı farklılık bulunan değişkenler ailenin gelir düzeyi ve öğrencilerin iş bulmayı ümit ettikleri sürelerdir. En çok ÇEEİ öğrencilerinin temsil edildiği araştırmada, öğrencilerinin bölümlerine göre kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Topgül (2017)'ün “*Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Öğrencilerinin Gelecek, İstihdam ve Mesleğe İlişkin Metaforik Algıları*” adlı çalışmasının amacı ÇEEİ öğrencilerinin “gelecek”, “meslek” ve “istihdam” kavramlarına ilişkin algılarını metaforlar aracılığı ile ortaya koymaktır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ÇEEİ bölümü öğrencileri geleceğe tereddütle bakmaktadır, gelecek kavramını sürpriz yumurta, labirent, yol gibi kavramlarla eşleştirmektedir. İstihdam kavramı için üretilen metaforlar yaşamdaki bir eksiğin tamamlanması üzerinde durmaktadır. Yara bandı, tuğla, puzzle, lego gibi metaforlar ile açıklanmıştır. Meslek kavramında ise güveni çağrıştıran anne, baba, sevgili, dağ, ağaç gibi metaforlara yer verilmiştir.

Atay ve Mengü (2017) “*Sosyal Politika Öğrencilerinin Gönüllülük Eğilimleri: Yalova Üniversitesi Örneği*” adlı çalışmalarında sosyal politika alanında çalışacak olan öğrencilerin taşıdıkları gönüllülük eğilimlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç

doğrultusunda da ÇEEİ bölümü ile Sosyal Hizmet bölümü öğrencilerinde var olan gönüllülük eğilimleri incelenmiştir. Sosyal hizmet öğrencilerinin sorumluluk alma ve destek olma yönüyle ÇEEİ öğrencilerine göre gönüllü faaliyetlerde daha etkin rol almalarının yanında etkinliklerini üniversite ile de sınırlı tutmadıkları görülmüştür.

Topgül ve Alan (2017)'ın “*Öğrencilerin İş Güvenliği ve İş Güvenliği Eğitimi Algısının Değerlendirilmesi*” adlı çalışmasında, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği dersi alan ve almayan öğrencilerin algılarındaki farklılığın belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, iş güvenliği ve iş güvenliği eğitimi konusunda öğrencilerin dersi almaları ya da almamaları sahip oldukları algı düzeyini etkilememektedir. Ancak dersi alan öğrencilerin kendi ilgi alanlarında iş güvenliği ile ilgili olarak daha bilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dersi alan ve almayan öğrenciler arasında iş güvenliği ihlallerinde yaptırımların yeterli olmadığı algısında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Kara (2018)'nin “*Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı: Celal Bayar Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Araştırma*” başlıklı yüksek lisans tezinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi ÇEEİ bölümünde öğrenim görmekte olan lisans öğrencilerinin işsizlik kaygılarına yönelik düşünceleri ve işsizlik kaygılarını etkileyen bireysel ve yapısal etmenler incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu işsizlik kaygısı taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki işsizlik oranının artışı ve işgücü piyasalarındaki yapısal dönüşümün işsizlik kaygılarını etkilediği, ancak öğrencilerin kendilerini yetersiz hissetmeleri, sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerinin işsizlik kaygılarını etkileyen etmenler arasında yer almadığı tespit edilmiştir.

Kırel vd. (2018)'nin “*Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencilerinin Kimlik Algıları ve İşgücü Piyasalarındaki Beklentileri*” başlıklı çalışmasında ÇEEİ öğrencilerinin bölüme ilişkin kanaatleri, kimlik algıları, işgücü piyasalarındaki beklentileri ve değerleri arasındaki eşgüdüm ilişkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Nicel yöntemle yürütülen çalışmada öğrenci sayılarına, sınıflara, öğretim türlerine ve cinsiyete duyarlı hazırlanmış yapılandırılmış anket uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin uygulamalı eğitimler ve staj gibi uygulamalarla iş hayatına hazırlanması aşamasında sorunlar olduğu ortaya konulmuştur. ÇEEİ bölümü öğrencileri eğitimleri sırasında öğretim üyeleri ile sağlıklı ilişkiler kurabilen, etkin ve verimli

işlenen, etik değerler konusunda duyarlı bireyler olarak yetiştirilirken uygulama ve işgücü piyasaları ile bütünleşme bakımından yeterince desteklenmemektedirler.

Umutlu ve Bayar (2018)'ın “*Üniversite Öğrencilerinin İş Umutlarının Sınıf Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: SDÜ ÇEEİ Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*” adlı çalışmasında ÇEEİ bölümü birinci ve dördüncü sınıf lisans öğrencilerinin iş umutları karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda birinci sınıf öğrencilerinin iş umutlarının dördüncü sınıf öğrencilerinden yüksek olduğu görülmüştür. Ek olarak birinci sınıf kadın öğrencilerin iş umudunun, erkeklere göre daha yüksek olduğu dördüncü sınıf öğrencilerinin iş umudunun ise cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklı bir yaklaşım göstermediği tespit edilmiştir.

Seçer ve Yazıcı (2018)'nın “*Üniversite Öğrencilerinde İş Umudu ve Tükenmişlik İlişkisi*” başlıklı çalışmasında, iş umudu ve tükenmişlik ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma Dokuz Eylül Üniversitesi ÇEEİ bölümünde üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören ve rastgele örnekleme yöntemiyle ulaşılan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre iş umudu ile tükenmişlik arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede, iş umudu öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini kısmen azaltabilecek bir değişken olarak belirlenmiştir.

Dönmez (2019)'in “*Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizliği: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Mezunları Üzerine Bir Araştırma*” başlıklı yüksek lisans tezinde yükseköğretim mezunu genç işsizlerin iş piyasasında yaşadığı sorunlar incelemiştir. Araştırma kapsamında; Akdeniz Üniversite ÇEEİ bölümünden mezun olmuş öğrencilerle yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Saha araştırması kapsamında görüşülen mezunların kendi içlerinde farklı kategorilere ayrıldıkları görülmüştür. Bazı mezunlar sadece kamu memuru olmak için KPSS' ye hazırlanmış, bazı mezunlar bu sınava hazırlanırken bir taraftan banka sınavlarına ve yüksek lisansa hazırlanmış, diğerleri ise doğrudan özel sektöre yönelmişlerdir. Bireyin tercihi ne olursa olsun yaşadıkları sorunlarda farklılaşmıştır. Yapılan görüşmeler kapsamında mezunların iş piyasasına geçişte çok ciddi problemler yaşadıkları gerek özel sektörde gerekse kamu sektöründe yükseköğretimin değersizleştirildiği görülmüştür. Araştırmadan çıkarılan bir diğer sonuç ise yaşanan işsizlik süresince gençlerin aile ve sosyal çevrelerinde de psikolojik bir baskıya maruz kaldıklarıdır.

Öz ve Balta (2020)'nin “*Türkiye’de Sosyal Dışlanma Algısı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması*” adlı çalışmasında Türkiye’deki sosyal dışlanma algısı ölçülmüştür. Örneklem grubu olarak Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ÇEEİ bölümü öğrencileri seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler Türkiye’de başta seks işçileri olmak üzere farklı cinsel yönelime sahip insanlar ile AIDS hastalarının her zaman, yine başta yoksullar olmak üzere eski hükümlülerin, farklı giyim/kuşama, farklı dini inanca/mezhebe, farklı etnik kökene, farklı siyasi görüşe sahip olan insanların, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılarının, engellilerin, işsizlerin, gecekondu semtlerinde yaşayanların ve eğitim seviyesi düşük insanların çoğu zaman toplumdan dışlandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere göre Türkiye’de kırsal kesimde yaşayanlar, farklı şive ile konuşanlar, kadınlar bazen, bekarlar ve gençler ise nadiren dışlanmaktadır.

Etçi (2020)'nin “*Çağımızın Hastalığı Kaygı ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri: Muğla-Eskişehir Örneği*” başlıklı çalışmasında ÇEEİ öğrencilerinin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyo-demografik özellikleri, iş bulma ümidi, iş önceliği ve iş deneyimi arasındaki ilişkiye yönelik analizler yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, Muğla ve Eskişehir illerinde bu bölümde öğrenim gören öğrenciye anket uygulanmıştır. Uygulanan ankette “Sürekli Kaygı Envanteri” kullanılmıştır. Öğrenim görülen il değişkenine göre bölüm öğrencilerinin kaygı düzeylerinde farklılık olmadığı görülmüştür. Doğum aralığına göre farklılık bulunmazken; bölümdeki kadınların kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu çıkmıştır. Ancak aile ikamet yeri, anne-baba eğitim seviyesi ve çalışma durumlarına göre kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bölümü isteyerek seçme, üniversite eğitimi dışında sahip olunan avantaj, iş deneyimi ve mezuniyet sonrası iş bulma ümidi durumlarında anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür. Son olarak katılımcıların iş bulmada öncelikleri ve iş bulmada üniversite başarısının etkisine ilişkin düşüncelerin durumlarına göre gruplar arasında kaygı düzeyinde farklılıkların olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Topkül ve Kol (2022)'ün “*Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü İçin Karşılaştırılmalı Bir Metafor Analizi Örneği*” adlı çalışma Gaziosmanpaşa Üniversitesi’nde öğrenim gören ÇEEİ ve maliye bölümü üçüncü sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Amaç, iki bölümde öğrenim gören öğrencilerin bölümlerine bakış açılarının metaforlar aracılığı ile belirlenmesidir. Araştırma sonuçlarına göre ÇEEİ öğrencileri bölümlere ilişkin

ürettikleri olumlu metaforların, olumsuz metaforlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Olumlu metaforlar genellikle işçi ve işveren hakları ve işçilerin korunması üzerine yapılan olumlu algılardır. Üretilen olumsuz metaforlar ise aldıkları derslerle ilgili olarak karmaşık ve gereksiz gördükleri dersler üzerinde sahip oldukları algılardır. ÇEEİ bölümü öğrencileri, İİBF içerisinde yer alan her bölümden çeşitli dersler gördükleri ve işe yaramayan bilgiler edindikleri algısına sahiptir. Diğer yandan maliye bölümü öğrencilerinin ürettikleri metaforlar incelendiğinde bölümü değerli ve olumlu metaforlarla ifade ettikleri görülmüştür.

Erdoğan (2022)'ın *“Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Mezunlarının Öz Yeterlilik Algılarının Kariyer Yapma Niyetine Etkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”* başlıklı yüksek lisans tezinde Süleyman Demirel Üniversitesi ÇEEİ bölümünden mezun olan öğrencilerin öz yeterlilik algılarının kariyer yapma niyetine etkisini yapısal eşitlik modeli ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda mezunların öz yeterlilik yetenek ve güvenlerinin kariyer yapma niyetleri üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu değerlendirilmiştir.

Akar (2023)'ın *“Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Lisans ve Lisansüstü Programlarının Değerlendirilmesi: Kalkınma Planları Üzerine Bir İnceleme”* başlıklı yüksek lisans tezinde, ÇEEİ bölümlerinin iki ana eksenini olan İstanbul ve Ankara üniversitelerinde, Türkiye’de 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış olan kalkınma planları çerçevesinde belirlenen yükseköğretim hedeflerinin, bölüm lisans ve lisansüstü ders içerikleri, akademik kadrosu ve tez içeriklerine bir yansımalarının olup olmadığının incelenmiştir. Araştırma sonucunda kalkınma planlarında belirlenen hedeflerin İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde daha çok bölüm disiplin gereği uygulandığı, son yıllarda üniversitelerde uygulanan hedeflerin ise yükseköğretim ve YÖKAK programı kapsamında değerlendirildiği gözlemlenmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Günümüzde bireye ve toplumsal ilişkilere dair gelişmeleri, sayısal veriler aracılığıyla analiz etmek bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu amaçla nicel araştırmalar, sosyal bilimler içerisinde en çok kullanılan araştırma yöntemi haline gelmiştir (Garip, 2023: 1).

Nicel araştırmada, gerçeklik araştırmacıdan bağımsız görülür ve bu gerçeklik nesnel bir şekilde gözlenebilir, ölçülebilir, analiz edilebilir. Nicel araştırmada araştırmacının nedensellik ilişkilerini açıklama, tahminde bulunma ve genelleme yapma gibi amaçları

vardır. Araştırmacı nicel verileri toplar, analizini yapar ve değişkenler arasındaki ilişkileri kanıtlamak için çalışır. Nicel araştırmalarda, araştırma stratejileri postpozitivist dünya görüşünden etkilenmiştir. Postpozitivizm sebeplerin ürün veya sonuçları belirlediğini savunan nedenselci felsefi görüştür. Nicel araştırmalarda nesnel yaklaşımlar ve istatistiksel işlemler kullanılır (Demir, 2021: 554).

Nicel araştırmalara uygun olarak desenlenen araştırmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama yöntem ve araçları anket ve ölçeklerdir. Akademik, ticari ve resmi amaçlarla sıklıkla kullanılan ve giderek yaygınlık kazanan anket yanıtlandırıcının daha önce belirlenmiş bir sıralamada ve yapıda oluşturulan sorulara karşılık vermesiyle veri elde etme yöntemidir (Kuzu, 2013: 96). Bu bağlamda, Türkiye’de ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının inceleneceği çalışmada nicel araştırma tekniklerinden anket kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılacak anket ile ilgili uluslararası ve ulusal literatür taraması yapılmış ve literatürde “sosyal sorunlara bakış” üzerine herhangi bir anket geliştirilmediği görülmüştür. Bu anlamda hem literatüre katkı sağlamak hem de araştırma amacına ulaşmak adına anket geliştirme yoluna gidilmiştir.

Araştırmanın tüm aşamaları ve bölümlerinde etik kuralların uyulmasına özen gösterilmiştir. Araştırmacıya ait olmayan düşünce ve veriler bilimsel etiğe uygun olarak gösterilmiştir. Ek olarak anketin oluşturulması ve saha çalışması yapılması aşamasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı’ndan etik kurul izni alınmıştır (EK-1).

3.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmada ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı inceleneceği için bu bakışın olgunlaştığının varsayıldığı dördüncü sınıf ÇEEİ öğrencileri referans alınmıştır. Bu bağlamda araştırma evrenini Türkiye’de ÇEEİ bölümlerinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. YÖKATLAS üzerinden elde edilen verilere göre 2023 yılı itibarıyla ÇEEİ bölümlerinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrenci sayısı 2.428’dir.

Evrenin çok büyük olması evreni oluşturan birimlere ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Böyle durumlarda evreni iyi temsil edecek bir örneklem belirlemek gerekir. Çeşitli örnekleme yöntemleri mevcuttur. Örnekleme yöntemleri arasında yer alan kümeleme

örneklemeye göre evren, küme adı verilen gruplara ayrılmakta ve her küme bir örneklem birimi olarak tanımlanmaktadır. Orantılı ve orantısız olmak üzere iki çeşit küme örnekleme yöntemi vardır. Orantılı kümeleme de araştırma açısından önemli görülen bir değişkene göre alt kümelerle ayrılıp, bu alt kümelerin evrendeki oranları dikkate alınarak örneklem oluşturulur (Başaran, 2017: 489-450). Bu çalışmada veriler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların daha iyi anlaşılması için orantılı kümelerle göre örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem büyüklüğü belirlenmiştir. Yapılan analizin aşamaları şu şekildedir (Güler, 2023: 2750):

1. *Veri Toplama*: YÖK'ün resmi kaynaklarından, ÇEEİ bölümü bulunan üniversitelerin 2019-2023 yılları arasındaki taban ve tavan puanları elde edilmiştir.

2. *Veri Ön İşleme*: Bu aşamada herhangi bir eksik değer veya anormallik tespit edilmemiştir.

3. *Tanımlayıcı İstatistikler*: Kümeleme analizine geçmeden önce, üniversitelerin tanımlayıcı istatistikleri (ortalama puan) hesaplanmıştır.

4. *Kümeleme Yönteminin Seçimi*: Analiz amacına uygun olarak, veri setindeki benzerliklerin ve farklılıkların daha iyi anlaşılması için orantılı kümeleme analiz yöntemi seçilmiştir. Analizler Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı 26 (SPSS) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

5. *Kümeleme Sonuçları*: Sonuçlar, oluşturan küme yapılarının analiziyle elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, benzer ortalama puana sahip üniversiteler sınıflandırılmıştır. ÇEEİ bölümlerinin ortalama puanlarına göre kümeleme analizi sonuçları Tablo 3.1'de özetlenmiştir.

Tablo 3.1. ÇEEİ Bölümlerinin Ortalama Puanlarına Göre Kümeleme Analizi Sonuçları

1.Küme	235 Puan ve Altı	2. Küme	236-258 Puan Arası	3. Küme	259-281 Puan Arası	4. Küme	282-304 Puan Arası	5. Küme	304 Puan ve Üzeri
<i>ADÜ (İÖ)</i>	230,699	<i>ADÜ</i>	238,178	<i>AKDENİZ</i>	267,479	<i>AHBV</i>	282,263	<i>ANKARA SBF</i>	322,358
<i>ATAÜN</i>	219,267	<i>BANDIRMA</i>	242,590	<i>ANADOLU</i>	275,648	<i>İSTANBUL</i>	301,979	<i>MARMARA</i>	304,821
<i>ÇKARATEKİN</i>	212,703	<i>ÇOMÜ</i>	238,828	<i>DEÜ</i>	278,651				
<i>FÜ</i>	222,732	<i>DEÜ (İÖ)</i>	257,828	<i>KOCAELİ</i>	273,598				
<i>İNÖNÜ</i>	222,278	<i>KTÜ</i>	233,306	<i>SAKARYA</i>	260,776				
<i>K.ELİ</i>	224,176	<i>KOCAELİ (İÖ)</i>	253,951						
<i>ORDU</i>	224,675	<i>MANİSA</i>	249,852						
<i>SİVASCUM</i>	220,787	<i>MANİSA (İÖ)</i>	236,066						
<i>ZBEU</i>	224,814	<i>MERSİN</i>	246,220						
		<i>MUĞLA</i>	249,858						
		<i>MUĞLA (İÖ)</i>	237,890						
		<i>PAMUKKALE</i>	242,284						
		<i>SAKARYA (İÖ)</i>	247,240						
		<i>SDÜ</i>	235,026						
		<i>TNKÜ</i>	242,631						
		<i>TRAKYA</i>	236,960						
		<i>YALOVA</i>	243,089						

Kaynak: SPSS verilerinden derlenmiştir.

Araştırmacının kısıtlılıkları, üniversitelerin ortalama puan ve bölgesel dağılımı göz önünde bulundurulduğunda araştırma yapılacak üniversiteler;

1. *Kümeden*: Bülent Ecevit ve Ordu Üniversitesi,
2. *Kümeden*: Pamukkale ve Adnan Menderes (Birinci Öğretim) Üniversitesi,
3. *Kümeden*: Kocaeli Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi,
4. *Kümeden*: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
5. *Kümeden*: Ankara Üniversitesi olarak seçilmiştir.

Seçili üniversitelerde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrenci sayısı YÖKATLAS üzerinden incelendiğinde Bülent Ecevit Üniversitesinde 41, Ordu Üniversitesinde 41, Pamukkale Üniversitesinde 82, Adnan Menderes Üniversitesinde 41, Kocaeli Üniversitesinde 82, Dokuz Eylül Üniversitesinde 103, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde 93 ve Ankara Üniversitesi'nde 52 öğrencinin öğrenim gördüğü tespit edilmiştir. Araştırmanın %95 güven düzeyine göre örneklem büyüklüğü hesaplandığında, seçili üniversitelerdeki 226 öğrenciye ulaşılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.2. Araştırma Sınırlılıkları

Araştırma sınırlılıklarının tanımlanması gelecekteki benzer çalışmalara yol göstermeye, bilimsel dürüstlüğün gereğini yerine getirmeye, okuyucu ve yazar arasında güven ilişkisi kurmaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca sınırlılıkların yazar tarafından bilinmesi, kabul edilmesi ve tarafsızca tartışılması, bilimin ilerlemesi, bilimsel niteliğe sahip olması, bulguların geçerli, güvenilir, genellenebilir olması için hayati önem taşımaktadır (Özkan & Kaya, 2015: 496). Bu bağlamda araştırma, evreni temsil edebilecek yeterliliği sahip olsa da araştırma kısıtlılıkları üçe ayrılabilir.

Bunlardan ilki araştırma yöntemine ilişkin kısıtlılıklardır. Araştırma yöntemi nicel araştırma olarak belirlenmiştir. Nicel araştırmalar, araştırılan sosyal sorun hakkında bir çerçeve sunmaya imkan tanırken; sunulan çerçevenin içeriğini dolduracak derinlemesine analizlere ancak mülakat veya yüz yüze görüşmeler sayesinde ulaşabilmektedir (Öçal, 2022: 123). Araştırma sonuçlarının derinlemesine analizi için mülakat veya yüz yüze görüşme yöntemlerinin kullanılmaması araştırmanın kısıtlılığını ortaya koymaktadır.

İkinci kısıtlılık araştırmada modern anket türlerinden çevrimiçi anket kullanılmasından kaynaklanmıştır. Birbirinden farklı şehirlerde eğitim veren, yedi üniversitedeki ÇEEİ öğrencilerine ulaşmak açısından çevrimiçi anket bir yönüyle araştırmacıya önemli bir avantaj sağlarken diğer yönden örneklemin temsil gücünü zayıflatma, kapsama ve cevaplamama hatası gibi dezavantajlara sahiptir. Sanal (Dijital) anketler, anketi yanıtlayanların kendi seçtikleri zaman ve ortamda doldurulmakta, bu nedenle de araştırmacıların veri toplama sürecini kontrol etme imkanlarını ortadan kaldırmaktadır (Dursun, Kabadayı, & Yürüyen, 2022: 2-5). Çevrimiçi anket metodu bu yönüyle araştırmanın ikinci kısıtlılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Araştırmanın güvenirliliği için gerekli olan örneklem büyüklüğüne ulaşılsa da anketin sanal ortamda uygulanması sebebiyle katılımın örneklem büyüklüğüyle sınırlı kalması ve öğrencilerin doğum yeri ile ailelerinin ikamet ettikleri il bilgisine verilen yanıtların eksikliği üçüncü kısıtlılığı ortaya koymaktadır.

3.3.3. Araştırma Hipotezleri

Türkiye’de ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının değerlendirileceği bu araştırmada, araştırma modeli Şekil 3.1’de gösterilmiş olup hipotezler modele uygun olarak geliştirilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada test edilecek hipotezler aşağıdaki gibidir;

Demografik özellikler;

H1: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı cinsiyetlerine göre değişmektedir.

H2: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı yaşa göre değişmektedir.

H3: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı barınma durumuna göre değişmektedir.

H4: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı gelir durumuna göre değişmektedir.

H5: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı yaşamını idame ettirme durumuna göre değişmektedir.

Aile gelir ve yaşam koşulları;

H6: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ebeveynlerinin medeni durumuna göre farklılaşmaktadır.

H7: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı kardeş sayısına göre farklılaşmaktadır.

H8: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile ailede engelli birey varlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile ailede sendikaya üyesi olma durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H10: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı anne-baba eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır.

H11: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı anne-baba istihdam durumuna göre farklılaşmaktadır.

H12: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı anne-baba gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır.

Bölüm algısı;

H13: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı öğrenim gördüğü üniversiteye göre değişmektedir.

H14: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile not ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H15: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile ÇEEİ'yi tercih etme nedenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H16: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile lisansüstü eğitime devam etme isteği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H17: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile “ÇEEİ tanınan bir bölümdür” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H18: ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ile “Tekrar seçme şansım olsaydı yeniden ÇEEİ bölümünü tercih ederdim” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

3.3.4. Veri Toplama Araçları

Türkiye’de ÇEEİ bölümü öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı ve bu bakışı etkileyen değişkenlerin tespit edilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Literatür taraması sonucunda sosyal sorunlara bakışı dair herhangi bir ölçek geliştirilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacına yönelik bir ölçek geliştirilmiştir.

Ölçek geliştirme süreci “problemi tanımlama”, “madde (soru) yazma”, “uzman görüşü alma” ve “ön uygulama yapma” olmak üzere dört aşamada ve Şekil 3.2’de açıklanmıştır (Büyüköztürk, 2005: 135).

Kaynak: Büyüköztürk, 2005: 135

Şekil 3.2. Anket Geliştirme Süreci

Geçerli bir ölçek geliştirmek için araştırma probleminin iyi tanımlanması ve araştırmanın amaçlarının olabildiğince kesin, iyi biçimlendirilmiş ve açıkça anlaşılır bir şekilde belirlenmiş olması gerekir. Problem tanımlamada incelenecek temel değişken ve ilgili değişkenler kuramsal çerçeve ilgili araştırmalardan yararlanarak belirlenmeye çalışılır. Problem tanımlama ne kadar sistematik yapılırsa araştırmanın genel amaç ve alt amaçlarının oluşturulması o kadar kolay olur (Büyüköztürk, 2005: 137). Türkiye’de ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının incelendiği araştırmanın amaç ve alt problemleri Tablo 3.2’de özetlenmiştir.

Tablo 3.2. Amaç ve Alt Problemlerin Tanımlanması

Amaç	Alt Problemler
Türkiye’de ÇEEİ bölümü öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı incelemek	Türkiye’de ÇEEİ eğitiminin mevcut durumu nedir?
	Demografik değişkenler, aile gelir ve yaşam koşulları ile bölüme yönelik algı ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışını etkilemekte midir?
	ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı üzerinden ÇEEİ’nin sosyal politika geleneğinden uzaklaşıp uzaklaşmadığı değerlendirilebilir mi?

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ölçek geliştirmenin ikinci aşaması madde yazma ve taslak form oluşturulmasıdır. Araştırmacı veri toplama aracı olarak ölçek kullanmaya karar vermişse, genel ve özel amaçların ortaya koyma aşamasında belirlediği değişkenleri, istenilen sonuçları elde edecek şekilde sorulara (maddelere) dönüştürmesi gerekmektedir (Baştürk & Taştepe, 2013: 253). Bu bağlamda madde yazma ve taslak form oluşturmak için literatür taraması tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin tasarruflu olması, araştırma süresini kısaltması, ölçülecek yapının netleştirilmesi ve veri toplama sürecinde karşılaşılan sorunlar ile yanlılığın azaltılması gibi avantajları vardır (Gökdemir & Yılmaz, 2023: 157). Yapılan literatür taraması ve ÇEEİ bölümü ders içeriklerinin incelenmesi sonucunda ağırlıklı olarak ele alınan sosyal sorunların “*yoksulluk, işsizlik, asgari ücret, kayıtdışı istihdam, yoksulluk, gelir dağılımı, istihdam, sendikalaşma, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı, sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği, kıdem tazminatı, iş güvencesi, göç, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çevre (iklim değişikliği ve küresel ısınma), barınma, gençlik, covid-19, doğal afet, dezavantajlı gruplar*” olduğu tespit edilmiştir. Ölçek geliştirmenin bu aşamasında tespit edilen sosyal sorunlar için 30 madde yazılmış ve taslak form oluşturulmuştur.

Ölçeğin uygulanacağı anket geliştirme tekniğinin kullanılacağına karar vermek ölçülen özelliğe göre değişecektir ve bu süreç madde oluşturma ile eş zamanlı yürülmektedir. Bogardus, Guttman, Thurstone, Likert ve Osgood tipi anket geliştirilebilir (Yalçın, 2019). Likert tipi ölçekleri, diğer ölçeklerden ayıran en önemli özellikler; toplam puanlarının olması, her bir alt boyutun (faktör) toplam puan içerisindeki büyüklüğünün hesaplanabilmesi, standardize ölçümler yapılabilmesi, tekrarlı ölçümlerde kullanılabilmesi, geçerlik ve güvenirlik analizlerin yapılabilmesidir (Gökdemir & Yılmaz, 2023: 148). Bu bağlamda ankette likert tipi ölçek kullanılmasına karar verilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecinin üçüncü aşaması uzman görüşünün alınması ve ön uygulama formunun oluşturulmasıdır. Anketin anlaşılabilirliğini, dilsel, kavramsal ve kültürel

eşdeğerliğini belirlemek için en az üç alan uzmanından, uzman görüşü alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda hazırlanan taslak form için ÇEEİ alanında görev yapan beş öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Araştırmacı tarafından her bir maddenin değerlendirilmesi amacıyla “uygun, düzeltilmeli, uygun değil, açıklama ve öneri” kısımlarının bulunduğu uzman görüş formu hazırlanmıştır (EK-2). Uzmanlar ile yüz yüze görüşülerek ölçek maddelerini değerlendirmeleri talep edilmiştir. Uzmanlardan alınan geri dönüşler sonucunda her bir madde için Lawshe tekniği kullanılan Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO) ve Kapsam Geçerlilik İndeksi (KGİ) hesaplanmıştır. Lawshe’e göre ölçek maddelerinin $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde uzman sayısına karşılık gelen KGO için minimum değerleri Tablo 3. 3’teki gibidir.

Tablo 3.3. $\alpha =0,05$ anlamlılık düzeyinde minimum KGO değerleri

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Maksimum Değer
5	0,99	13	0,54
6	0,99	14	0,51
7	0,99	15	0,49
8	0,78	20	0,42
9	0,75	25	0,37
10	0,62	30	0,33
11	0,59	35	0,31
12	0,56	40+	0,29

Kaynak: Yüksel, 2021: 100.

KGİ ise uzman görüşleri sonrasında KGO değeri düşük olan maddelerin ölçekten çıkarılmasından sonra kalan maddelerin aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. KGİ’nin uzman sayısına karşılık gelen KGO minimum değerinden fazla olması ölçek maddelerinin kapsam geçerliliğinin sağlanmış olduğunu ifade etmektedir. Araştırma kapsamında taslak form maddelerine ilişkin alınan uzman görüşleri sonucunda her bir madde için KGO ve taslak için genel KGİ değeri hesaplanmıştır. Taslak ankette yer alan maddelere ilişkin KGO ve genel KGİ değerleri Tablo 3. 4’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Taslak ankette yer alan maddelere ilişkin KGO ve KGİ verileri

Madde	Uygun	Düzeltilmeli	Uygun Değil	KGO
Madde 1	5	0	0	1
Madde 2	0	3	2	-1
Madde 3	0	1	4	-1
Madde 4	5	0	0	1
Madde 5	5	0	0	1
Madde 6	5	0	0	1
Madde 7	0	0	5	-1
Madde 8	5	0	0	1
Madde 9	0	4	1	-1
Madde 10	5	0	0	1
Madde 11	5	0	0	1
Madde 12	0	0	5	-1
Madde 13	0	0	5	-1
Madde 14	5	0	0	1
Madde 15	0	0	5	-1
Madde 16	5	0	0	1
Madde 17	5	0	0	1
Madde 18	5	0	0	1
Madde 19	0	0	5	-1
Madde 20	5	0	0	1
Madde 21	0	2	3	-1
Madde 22	5	0	0	1
Madde 23	0	1	4	-1
Madde 24	5	0	0	1
Madde 25	5	0	0	1
Madde 26	5	0	0	1
Madde 27	5	0	0	1
Madde 28	5	0	0	1
Madde 29	5	0	0	1
Madde 30	5	0	0	1
Toplam Uzman Sayısı (N): 5 Minimum Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO): 0.99 Kapsam Geçerlilik İndeksi (KGİ): 1				

Kaynak: Uzman görüşlerinden yararlanarak oluşturulmuştur.

Uzman görüşlerinin ardından taslak formda yer alan maddelerden KGO değeri 0,99'dan düşük 10 madde taslaktan çıkarılmıştır. Uzman görüşlerinin ardından elde edilen taslağın KGİ değeri, minimum KGO oranından yüksek olduğu için ölçek kapsam geçerliliğini sağlamıştır. Uzman görüşleri dikkate alınarak çıkarılan maddeler sonrası taslak ölçek EK-3'teki şeklini alarak ön uygulama formu oluşturulmuştur.

Ön uygulama formu Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ÇEEİ bölümü dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. 45 öğrencinin yanıtladığı ön uygulama formunun güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alpha güvenirlik analizi yapılmış ve anketin güvenilirliği $\alpha = 0.718$ olarak bulunmuş ve analiz Tablo 3.5'de belirtilmiştir. Cronbach

Alpha değerinin 0.7 ve üstü bulunması durumunda ölçeğin güvenilirliğinin iyi olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2016: 47). Bu bağlamda ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışını ölçmek için hazırlanan ön uygulama formunun güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.5. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,718	,750	20

Kaynak: SPSS verilerinden yararlanarak yazar tarafından derlenmiştir.

Yapılan güvenilirlik analizinden sonra sosyal sorunlara bakış anketi için faktör analizi yapılabilmesi için öncelikle, örneklemi yeterliliği ve ölçeğin faktör analizine uygunluğunun tespiti için Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett's Küresellik Testleri ile anket soruları kontrol edilmiştir.

Tablo 3.6. Kaiser Meyer Olkin ve Bartlett's Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	,561
Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square	282,702
Df	190
Sig.	,000

Kaynak: SPSS verilerinden yararlanarak yazar tarafından derlenmiştir.

Kaiser-Meyer-Olkin testi için 0.50 değerinin alt sınır olması gerektiğini ve $KMO \leq 0.50$ için veri kümesinin faktörlenemeyeceğini belirtmiştir (Kaya, 2013: 180). Bartlett's Sig. Değerinin ise $p < 0,05$ olması gerekmektedir (Hazar & Hazar, 2019: 318). Tablo 3. 6'da yer alan test sonucunda KMO değerinin 0.50'de büyük (0.561) ve Bartlett's Sig. Değerinin $p = 0,000$ olduğundan faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir.

Yapılan KMO testinden sonra anket maddeleri açıklayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Maddelerin sahip olması gereken faktör yükleri konusunda literatür kapsamında görüş birliği bulunmasa da her bir maddenin en az 0.40 faktör değerine sahip olması gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır (Şimşek & Yay, 2022: 225). Tablo 3.7'de yer alan analiz sonuçları dikkate alındığında ankette yer alan her bir maddenin literatürde ifade edilen 0.40'lık faktör değerinden yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3.7. Türkiye’de ÇEEİ Öğrencilerinin Sosyal Sorunlara Bakış Anketi Faktör Analizi

Anketin Maddeleri ve Belirlenen Alt Boyutları	Faktör Değerleri
Türkiye’de işgücü piyasalarının en büyük sorunu işsizliktir	,748
Asgari ücret tespit komisyonunun yapısında köklü değişiklikler yapılmalıdır	,729
Kayıtdışı istihdam sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişmeyi engellemektedir.	,672
Türkiye’de gelir dağılımı, adaletsizdir.	,617
Uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının etkileri, yeterli seviyededir.	,765
Sendikalar, çalışan haklarını korumada önemli bir aktördür.	,678
Türkiye’de, toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.	,547
Grev hakkı, bireysel kazanımları arttırmaktadır.	,667
Sosyal güvenlik sisteminde, köklü değişiklikler yapılmalıdır.	,710
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.	,722
Kıdem tazminatı, işçilerin işgücü piyasasındaki temel güvencesidir.	,720
Türkiye’deki göç hareketliliği, toplumsal barışı bozmaktadır.	,741
Çalışma yaşamında kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla engellerle karşılaşmaktadır.	,767
İklim değişikliği, işgücü piyasasında köklü değişiklikler yaratmaktadır.	,722
Sosyal yardımlar, sosyal politikanın temel aracı haline gelmiştir.	,634
Günümüzde barınma, en önemli sosyal sorunlardan birisi haline gelmiştir.	,745
Gençler, çalışma hayatına girişte engellerle karşılaşmaktadır.	,664
COVID-19, çalışma hayatındaki eşitsizlikleri derinleştirmiştir.	,744
Deprem yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.	,649
Dezavantajlı gruplar, işgücü piyasasında yeterince temsil edilememektedir	,669

Kaynak: SPSS verilerinden yararlanarak yazar tarafından derlenmiştir.

Anketin ön uygulamasının yapılması ve analizlerin değerlendirilmesinin ardından son adım olan anketin nihai şeklinin verilmesine geçilmiştir. Bu aşamada tekrar uzman görüşleri alınmış ve anketin nihai son şekli oluşturulmuştur. Son şekli verilen anket soruları liste soru tipi ve likert ölçeği soru türlerinden meydana getirilmiştir. Son şekli verilen anket dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin sorular, ikinci bölümünde aile gelir ve yaşam koşullarına ilişkin sorular, üçüncü bölümünde ÇEEİ bölümüne yönelik algı ve son bölümünde ise sosyal sorunlar yer almaktadır. Anketin ilk üç bölümünde yer alan sorular, sosyal sorunlara bakışa etki edebilecek değişkenlerin tespit edilmesine imkân sağlamıştır. Dört bölümden oluşan anket, örneklem grubunda tespit edilen üniversitelerdeki ÇEEİ öğrencilerine ve internet ortamında “Google Formlar” yoluyla uygulanmıştır.

3.3.5. Araştırma Verilerinin Toplanması, İşlenmesi ve Çözümlemesi

Araştırma verileri 17.01.2023- 27.04.2023 tarihleri arasında hazırlanan sosyal sorunlara bakış anket formu ile toplanmıştır. Dört bölümden oluşan ankete örneklem grubundan seçilmiş sekiz üniversiteden, dördüncü sınıf 238 ÇEEİ öğrencisi katılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrenci sayısının, ulaşılması gereken örneklem büyüklüğünü karşıladığı görülmüştür. Araştırma bulgularının analizinde kayıp veriye rastlanmamıştır.

Veri analizleri yapılmadan önce, analizlerde kullanılacak testlerin belirlenmesi için verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek gerekmektedir. Verilerin normallik dağılımlarının değerlendirilmesinde çarpıklık katsayısı (skewness) ve basıklık katsayısı (kurtosis) değerlerinden faydalanılmaktadır. Verilerin normallik dağılımı için Skewness ve Kurtosis değerlerinin; +2 ile -2 arasında olması gerekmektedir (Demir, Saatçioğlu, & İmrol, 2016: 133).

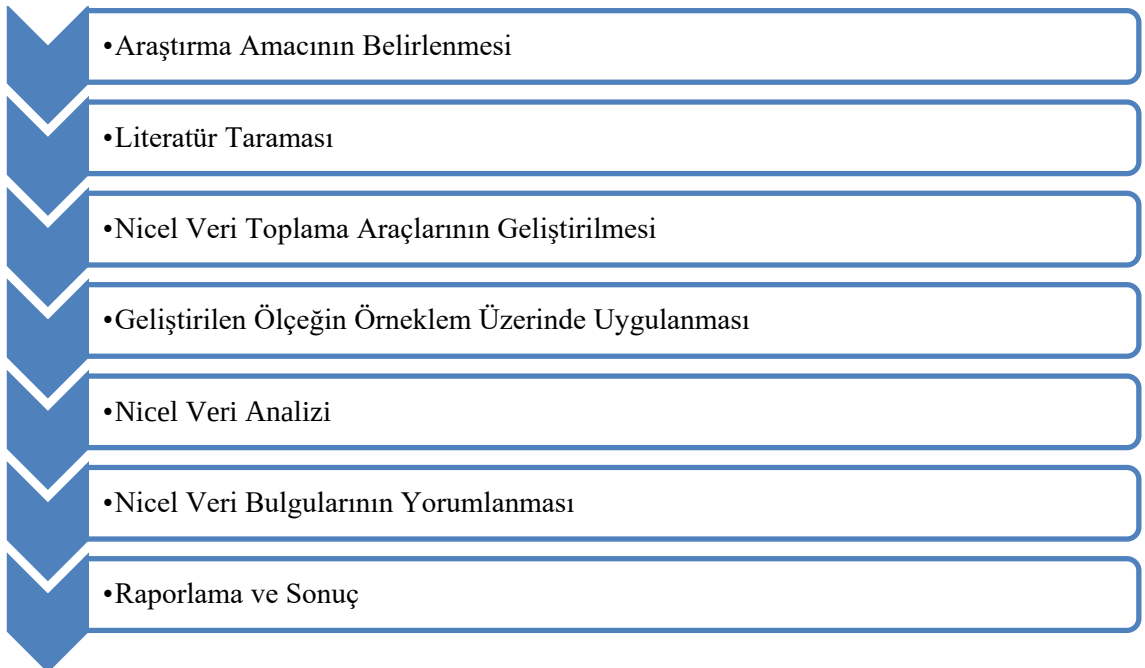
Tablo 3. 8’de yer alan normallik test sonuçlarını incelediğimizde, değerlerin +2 ve -2 aralığında yer aldığı görülmüş ve normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, söz konusu veriler parametrik testlerden t-test, ANOVA ve ilişkili testlere tabi tutulacaktır.

Tablo 3.8. Normallik Test Analiz Sonuçları

	N	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Std.Error	Statistic	Std.Error
Ölçek	238	1,093	,158	1,027	,314

Kaynak: SPSS verilerinden yararlanarak yazar tarafından derlenmiştir.

Anket yöntemi ile toplanan verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Araştırma boyunca izlenen araştırma süreci Şekil 3. 3’de belirtilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3.3. Araştırma Süreci

3.4. Araştırma Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya ait bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulgularında ÇEEİ öğrencilerinin; demografik dağılımı, aile gelir ve yaşam koşulları, bölüm algıları ve sosyal sorunlara bakışlarına dair bulgulara yer verilmiştir. Ek olarak, sosyal sorunlara bakış ile demografik özellikler, aile gelir ve yaşam koşulları ile bölüm algıları arasındaki bağlantının analiz edilmesi sonucu ortaya çıkan bulgular ele alınmıştır.

3.4.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin demografik özelliklerine ilişkin sorular toplam altı adettir. Bu sorular cinsiyet, yaş, yaşam idamesi, barınma durumu, gelir düzeyi gelir yeterliliği ile ilgili değişkenlerden oluşmaktadır. Anketlerden çıkan sonuçlar frekans analizi ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.9. Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaş Aralığı Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	100	42
Kadın	138	58
Toplam	238	100
Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde
19-21	56	23,5
22-24	154	64,7
25+	28	11,8
Toplam	238	100

Tablo 3. 9’da araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve yaş aralığı özellikleri ile ilgili frekans ve yüzdelik dağılımları belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %42’sini erkek, %58’ini kadın öğrenciler oluşturmaktadır. Bu sonuç, ÇEEİ bölümlerinin cinsiyet dağılımıyla paraleldir. 2023 yılı itibariyle ÇEEİ bölümüne yerleşen öğrencilerin dağılımı incelendiğinde, ÇEEİ öğrencilerinin %60’ı kadın, %40’ı erkektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %23,5’i 19-21, %64,7’si 22-24 ve %11,8’i ise 25+ yaş aralığında bulunmaktadır. Ki-Kare analizi sonucunda 19-21 yaş aralığındaki öğrencilerin 16’sı erkek, 40’ı kadın, 22-24 yaş aralığındaki öğrencilerin 72’si erkek, 82’si kadın, 25+ yaş aralığındaki öğrencilerin 12’si erkek, 16’sının ise kadın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.10. Ankete Katılan Öğrencilerin Yaşamını İdame Ettirme ve Barınma Durumu Dağılımı

Yaşamınızı Nasıl İdame Ettiriyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Aile Desteği	73	30,7
Aile Desteği ve KYK Bursu/Kredisi	107	45
Aile Desteği ve Diğer Kurumlardan Alınan Burslar	7	2,9
Diğer Kurumlardan Alınan Burslar	8	3,4
Çalışarak	37	15,5
Diğer	6	2,5
Toplam	238	100
Barınma İhtiyacınızı Nasıl Karşılıyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Aile/Akraba Yanı	68	28,6
Özel Yurt	28	11,8
Devlet Yurdu	50	21
Kiralık Ev	85	35,7
Diğer	7	2,9
Toplam	238	100

Ankete katılan öğrencilerin yaşamını idame ettirme ve barınma durumu Tablo 3.10’da görülmektedir. Ankete katılan öğrencilerin %30,7’si “Yaşamınızı nasıl idame ettiriyorsunuz” sorusuna “aile desteği”, %45’i “aile desteği ve KYK kredisi/bursu”, %2,9’u “aile desteği ve diğer kurumlardan alınan burslar”, %3,4’ü “diğer kurumlardan alınan burslar”, %15,5’i çalışarak, %2,5’i de “diğer” yanıtını vermiştir. Diğer yanıtını veren öğrenciler ise “aile desteği, KYK bursu/kredisi, diğer kurumlardan alınan burslar seçeneklerinden biriyle birlikte çalıştığını belirtmişlerdir.

Ankete katılan öğrencilerin %28,6’sı “aile/akraba yanında”, %11,8’i “özel yurttta”, %21’i “devlet yurdunda”, %35,7’si “kiralık evde” barındıklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar, ÇEEİ bölümü dördüncü sınıf öğrencilerinin lisans eğitim hayatının son yıllarında “kiralık ev” de ikamet etme eğilimini ortaya koymaktadır. “Barınma ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz” sorusuna “diğer” yanıtını veren öğrenciler ise barınma durumlarını “kendi evim” olarak belirtmiştir.

Tablo 3.11. Ankete Katılan Öğrencilerin Gelir Düzeyi ve Gelir Yeterliliği

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
1.250-3.750 TL	77	32,4
3.751-6.250 TL	59	24,8
6.251-8.750 TL	35	14,7
8.751-11.250 TL	28	11,8
11.250 TL ve Üzeri	39	16,4
Toplam	238	100
Sahip Olduğunuz Gelir İhtiyaçlarınızı Karşılamaya Yeterli mi?	Frekans	Yüzde
Evet	44	18,5
Hayır	194	81,5
Toplam	238	100

Ankete katılım gösteren öğrencilerin gelir düzeyi ve gelir yeterliliği Tablo 3.11’de özetlenmiştir. Öğrencilerin %32,4’ü “1.250-3.750 TL”, %24,8’i “3.751-6.250 TL”, %14,7’si “6.251-8.750 TL”, %11,8’i “8.751-11.250 TL”, %16,4’ü ise “11.251 TL ve üzeri” gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler “Sahip olduğunuz gelir düzeyi ihtiyaçlarınızı karşılamaya yeterli mi” sorusuna ise %81,5 ile “hayır, %18,5 ile de “evet” yanıtını vermiştir.

3.4.2. Aile Gelir ve Yaşam Koşullarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin aile gelir ve yaşam koşullarını tanımlayan sorular toplam sekiz adettir. Bu sorular ebeveynlerin medeni durumu, kardeş sayısı, ailedeki engelli birey varlığı, ailenin sendika katılımı ile anne ve babanın eğitim, istihdam, gelir düzeyi değişkenlerinden oluşmaktadır. Anketlerden çıkan sonuçlar frekans analizi ile analiz edilmiş ve ilgili tablolarla özetlenmiştir.

Tablo 3.12. Öğrencilerin Ebeveynlerinin Medeni Durumu

Medeni Hal	Frekans	Yüzde
Evli	191	80
Boşanmış	26	10,9
Anne Hayatını Kaybetmiş	6	2,5
Baba Hayatını Kaybetmiş	15	6,3
Toplam	238	100
Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
0	24	10,1
1	78	32,8
2	63	26,5
3	40	16,8
4 ve Üzeri	33	13,4
Toplam	238	100

Araştırma katılımcılarının ebeveynlerinin medeni durumu ve kardeş sayısı Tablo 3.12’de belirtilmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin ebeveynlerinin %80’i evli, %10,9’u boşanmış, %2,5’unun annesi hayatını kaybetmiş, %6,3’ünün de babası hayatını kaybetmiştir. Öğrencilerin %10,1’inin kardeşi yoktur, %32,8’inin bir kardeşi, %26,5’inin iki, %16,8’inin üç ve %13,4’ünün ise dört ve dörtten fazla kardeş vardır.

Tablo 3.13. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerindeki Engelli Birey Varlığı ve Sendika Katılımı

Ailenizde Engelli Birey Var mı?		
Katılım İfadesi	Frekans	Yüzde
Evet	17	7,1
Hayır	221	92,9
Toplam	238	100
Ailenizde Sendika Üyesi Var mı?		
Katılım İfadesi	Frekans	Yüzde
Evet	54	22,7
Hayır	184	77,3
Toplam	238	100

Tablo 3.13’de araştırmaya katılan öğrencilerin %7,1’i ailesinde engelli birey olduğunu, %92,9’u da engelli birey olmadığını ifade etmiştir. “Ailenizde sendika üyesi var mı” sorusuna öğrencilerin %22,7’si “evet”, %77’si de “hayır” yanıtını vermiştir.

Tablo 3.14. Katılımcıların Anne ve Babalarının Eğitim Durumu

Anne Eğitim Durumu		
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okur Yazar Değil	3	1,4
Okur Yazar	4	1,7
İlköğretim	56	23,5
Ortaöğretim	66	27,7
Lise	67	28,2
Önlisans	12	5,0
Lisans	24	10,1
Lisansüstü	6	2,5
Toplam	238	100
Baba Eğitim Durumu		
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okur Yazar Değil	2	0,8
Okur Yazar	4	1,7
İlköğretim	45	18,9
Ortaöğretim	56	23,5
Lise	78	32,8
Önlisans	14	5,9
Lisans	33	13,9
Lisansüstü	6	2,5
Toplam	238	100

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim durumu Tablo 3.14’de özetlenmiştir. Araştırmaya katılanların annelerinin %1,3’ü okur yazar değil, %1,7’si okur yazar, %23,5’i ilköğretim, %27,7’si ortaöğretim, %28,2’si lise, %5,0’ı önlisans, %10,1’i lisans, %2,5’i lisansüstü mezunudur. Katılımcıların babalarının %0,8’i okur yazar değil, %1,7’si okur yazar, %18,9’u ilköğretim, %23,5’i ortaöğretim, %32,8’i lise, %5,9’u önlisans, %13,9’u lisans, %2,5’i de lisansüstü mezunudur.

Tablo 3.15. Ebeveynlerin İstihdam Durumu ve Gelir Düzeyi

Anne İstihdam Durumu		
İstihdam Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	107	45
İşçi	55	23,1
Kamu Çalışanı	24	10,1
Serbest Meslek	12	5,0
İşveren	7	2,9
Emekli	28	11,8
Diğer	5	2,1
Toplam	238	100
Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
Geliri Yok	101	42,4
17.002 TL'den Az	45	18,9
17.002-21.000 TL	46	19,3
21.001-25.000 TL	16	6,7
25.001-29.000 TL	8	3,4
29.001-33.000 TL	5	2,1
33.001 TL ve Üzeri	17	7,1
Toplam	238	100
Baba İstihdam Durumu		
İstihdam Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	7	2,9
İşçi	66	27,7
Kamu Çalışanı	25	10,5
Serbest Meslek	14	5,9
İşveren	44	18,5
Emekli	72	30,3
Diğer	10	4,2
Toplam	238	100
Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
Geliri Yok	11	4,6
17.002 TL'den Az	63	26,5
17.002-21.000 TL	49	20,6
21.001-25.000 TL	32	13,4
25.001-29.000 TL	26	10,9
29.001-33.000 TL	22	9,2
33.001 TL ve Üzeri	35	14,7
Toplam	238	100

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin ebeveynlerinin istihdam durumu ve gelir düzeyi Tablo 3.15’de gösterilmiştir. Tablo 47’ye göre katılımcıların annelerinin % 45’i çalışmamakta, %23,1’i işçi, %10,1’i kamu çalışanı, %5’i serbest meslek, %2,9’u işveren, %11,8’i emeklidir. “Annenizin istihdam durumu nedir” sorusuna “diğer” yanıtı veren öğrenciler ise annelerinin vefat ettiğini belirtmişlerdir. “Annenizin gelir durumu nedir” sorusunu yanıtlayan öğrencilerin %42,4’ü “geliri yok”, %18,9’u “17.002 TL’den az”, %19,3’ü “17.002-21.000 TL”, %6,7’si “21.001-25.000 TL”, %3,4’ü “25.001-29.000 TL”, %2,1’i 29.001-33.000 TL” ve %7,1’i “33.001 TL ve Üzeri” yanıtını vermiştir.

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin babalarının % 2,9'u çalışmamakta, %27,7'si işçi, %10,5'i kamu çalışanı, %5,9'u serbest meslek, %18,5'i işveren, %30,3'ü de emeklidir. “Babanızın istihdam durumu nedir” sorusuna “diğer” yanıtı veren öğrenciler ise babalarının vefat ettiğini veya emekli olup çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir. “Babanızın gelir durumu nedir” sorusunu yanıtlayan öğrencilerin %4,6'sı “geliri yok”, %26,5'i “17.002 TL'den az”, %20,6'sı “17.002-21.000 TL”, %13,4'ü “21.001-25.000 TL”, %10,9'u “25.001-29.000 TL”, %9,2'si 29.001-33.000 TL” ve %14,7'si “33.001 TL ve Üzeri” yanıtını vermiştir.

3.4.3. ÇEEİ Öğrencilerinin Bölüm Algısına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin bölüme yönelik algılarını tanımlayan sorular toplam altı adettir. Bu sorular hangi üniversitede eğitim görüldüğü, not ortalaması, ÇEEİ'yi tercih etme nedeni, lisansüstü eğitime devam etme isteği ile “ÇEEİ tanınan bir bölümdür ve tekrar seçme şansım olsaydı yeniden ÇEEİ bölümünü tercih ederdim” tutumlarına yönelik değerlendirmeleri kapsamaktadır. Anketlerden çıkan sonuçlar frekans analizi ile analiz edilmiş ve ilgili tablolarla özetlenmiştir.

Tablo 3.16. Ankete Katılan ÇEEİ Öğrencilerinin Üniversite Dağılımı

Üniversite	Frekans	Yüzde
Bülent Ecevit Üniversitesi	29	12,2
Ordu Üniversitesi	34	14,3
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	31	13,0
Pamukkale Üniversitesi	27	11,3
Kocaeli Üniversitesi	26	10,9
Dokuz Eylül Üniversitesi	24	10,1
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	40	16,8
Ankara Üniversitesi	27	11,3
Toplam	238	100

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin %12,2'si Bülent Ecevit Üniversitesi, %14,3'ü Ordu Üniversitesi, %13'ü Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, %11,3'ü Pamukkale Üniversitesi, %10,9'u Kocaeli Üniversitesi, %10,1'i Dokuz Eylül Üniversitesi, %16,8'i Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ve %11,3'ü Ankara Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir.

Tablo 3.17. Ankete Katılan ÇEEİ Öğrencilerinin Not Ortalaması

Not Ortalaması	Frekans	Yüzde
2.00'dan Az	17	7,1
2.00-3.00	161	67,6
3.00'dan Fazla	60	25,2
Toplam	238	100

Ankete katılan öğrencilerin %7,1'inin not ortalama 2.00'dan az, %67,6'sının 2.00-3.00 arasında, %25,2'sinin ise 3.00'ün üzerindedir.

Tablo 3.18. Ankete Katılan Öğrencilerin ÇEEİ'yi Tercih Etme Nedeni

Tercih Nedeni	Frekans	Yüzde
Üniversiteye Giriş Puanının ÇEEİ'ye Yetmesi	37	15,5
Üniversite Tercihi	39	16,4
Şehir Tercihi	30	12,6
Kişisel Tercih	73	30,7
Aile, Arkadaş veya Öğretmen Yönlendirmesi	59	24,8
Toplam	238	100

Ankete katılan öğrencilerin %15,5'i "ÇEEİ'yi tercih etme nedeni" olarak "üniversiteye giriş puanının yetmesi", %16,4'ü "üniversite tercihi", %12,2'si "şehir tercihi", %30,7'si "kişisel tercih", %24,8'i "aile, arkadaş veya öğretmen yönlendirmesi" yanıtını vermiştir. Görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin ÇEEİ'yi tercih etme nedeni ağırlıklı olarak "kişisel tercihlerden" kaynaklanmaktadır. "Kişisel tercihleri" ise "aile, arkadaş veya öğretmen yönlendirmesi" ile "üniversite tercihi" takip etmektedir. ÇEEİ'yi tercih etmeyi en az etkileyen unsur ise "şehir tercihi" olmuştur.

Tablo 3.19. Ankete Katılan Öğrencilerin Lisansüstü Eğitime Devam Etme İsteği ve ÇEEİ'ye Dair Görüşleri

ÇEEİ Bölümünde Lisansüstü Eğitime Devam Etmeyi Düşünüyor musunuz?		
	Frekans	Yüzde
Evet	91	38,2
Hayır	147	61,8
Toplam	238	100
ÇEEİ Tanınan Bir Bölümdür.		
Katılıyorum	61	25,6
Kararsızım	80	33,6
Katılmıyorum	97	40,8
Toplam	238	100
Tekrar Seçme Şansım Olsaydı Yeniden ÇEEİ Bölümünü Tercih Ederdim.		
Katılıyorum	102	42,9
Kararsızım	74	31,1
Katılmıyorum	62	26,1
Toplam	238	100

Ankete katılan ÇEEİ öğrencilerinin %38,2'si bölümde lisansüstü eğitime devam etmek istediğini %61,8'i ise lisansüstü eğitime devam etmeyi düşünmediğini belirtmiştir.

“ÇEEİ tanınan bir bölümdür” ifadesine, anketine katılan öğrencilerin %25,6’sı “katılıyorum”, %33,6’sı “kararsızım”, %40,8’i ise “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. “Tekrar seçme şansım olsaydı, yeniden ÇEEİ bölümünü tercih ederdim” ifadesine ise %42,9’u “katılıyorum”, %31,1’i “kararsızım”, %26,1’i ise “katılmıyorum” geri dönüşünü yapmıştır.

3.4.4. Sosyal Sorunlara Bakışa İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara karşı bakışlarını değerlendirmek üzere tanımlanan maddeler toplam 20 adettir. Bu maddeler “*yoksulluk, işsizlik, asgari ücret, kayıtdışı istihdam, gelir dağılımı, istihdam, sendikalaşma, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı, sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği, kıdem tazminatı, iş güvencesi, göç, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çevre (iklim değişikliği ve küresel ısınma), barınma, gençlik, covid-19, doğal afet, dezavantajlı gruplara*” dair sosyal sorunları kapsamaktadır. Belirtilen sosyal sorunlar ve bu sosyal sorunlara karşı ÇEEİ öğrencilerinin bakışı frekans analizi ile analiz edilmiş ve ilgili tablolarla özetlenmiştir.

Tablo 3.20. Ankete Katılan Öğrencilerin Sosyal Sorunlara Bakışı

Sosyal Sorunlar	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizdir.	202	84,9	24	10,1	12	5,0
Uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının etkileri, yeterli seviyededir.	127	53,4	66	27,7	45	18,9
Sendikalar, çalışan haklarını korumada önemli bir aktördür.	140	58,8	56	23,5	42	17,6
Türkiye’de toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.	45	18,9	81	34	112	47,1
Grev hakkı bireysel kazanımları arttırmaktadır.	163	68,5	46	19,3	29	12,2
Sosyal güvenlik sisteminde köklü değişiklikler yapılmalıdır.	171	71,8	52	21,8	15	6,3
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.	65	27,3	71	29,8	102	42,9
Kıdem tazminatı, işçilerin işgücü piyasasındaki temel güvencesidir.	172	72,3	48	20,2	18	7,6
Türkiye’deki göç hareketliliği toplumsal barışı bozmaktadır.	180	75,6	41	17,2	17	7,1
Çalışma yaşamında kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla engellerle karşılaşmaktadır.	184	77,3	29	12,2	25	10,5
İklim değişikliği, işgücü piyasasında köklü değişiklikler yaratmaktadır.	145	60,9	73	30,7	20	8,4
Sosyal yardımlar, sosyal politikanın temel aracı haline gelmiştir.	160	67,2	55	23,1	23	9,7
Günümüzde barınma en önemli sosyal sorunlardan birisi haline gelmiştir.	210	88,2	19	8,0	9	3,8
Gençler çalışma hayatına girişte engellerle karşılaşmaktadır.	208	87,4	17	7,1	13	5,5
COVID-19 çalışma hayatındaki eşitsizlikleri derinleştirmektedir.	193	81,1	28	11,8	17	7,1
Deprem yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.	216	90,8	11	4,6	11	4,6
Dezavantajlı gruplar, işgücü piyasasında yeterince temsil edilememektedir.	184	77,3	47	19,7	7	2,9

Kaynak: SPSS verilerinden yararlanarak yazar tarafından derlenmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin en yüksek “katılıyorum” yüzdesi %90 ile “Depremin yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.”, %88,2 ile “Günümüzde barınma en önemli sosyal sorunlardan birisi haline gelmiştir.” ve %87,4 ile “Gençler çalışma hayatına girişte engellerle karşılaşmaktadır.” ifadeleri olmuştur. En düşük yüzde ise %18,9 ile “Türkiye’de toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir” maddesidir.

“Kararsızım” ifadesinin en yüksek bulunduğu maddeler, %34 ile “Türkiye’de toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.”, %30,7 ile “İklim değişikliği, işgücü piyasasında köklü değişiklikler yaratmaktadır.” ve %29,8 ile “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.” maddeleridir. En düşük katılım ifadesi ise “Depremin yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.” maddesidir.

“Katılmıyorum” ifadesinin en yüksek bulunduğu maddeler ise %47,1 ile “Türkiye’de toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.”, %42,9 ile “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.” ve %18,9 ile “Uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının etkileri, yeterli seviyededir.” maddeleridir. En düşük “katılmıyorum” ifadesi ise “Dezavantajlı gruplar, işgücü piyasasında yeterince temsil edilememektedir.” maddesidir.

3.4.5. Sosyal Sorunlara Bakışı Etkileyen Değişkenlerin Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde sosyal sorunlara bakışı etkileyen değişkenlere dair bulgulara yer verilmiştir. Değişkenlerin sosyal sorunlara etkisine dair yapılan analizlerde t-testi ve One Way ANOVA kullanılmıştır.

Tablo 3.21. Sosyal Sorunlara Bakışa Ait Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

	N	<u>X</u>	SS	Minimum	Maksimum
Sosyal Sorunlara Bakış	238	1,4231	0,22	1	3

Araştırmada ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışına dair tanımlayıcı istatistikleri değerlendirildiğinde; öğrencilerin sosyal sorunlara bakışına ilişkin ortalama puanı 1,42 olarak bulunmuştur. Ortalama puan, ankete katılan öğrencilerin sosyal sorunlara “katıldığını” ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, araştırma maddelerinde ifade edilen sosyal sorunlara karşı ÇEEİ öğrencileri, sosyal politika yanlı (olumlu) bir bakış açısına sahiptir.

Tablo 3.22. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	t	p
Erkek	100	1,44	1,53	0,127
Kadın	138	1,40	1,50	0,134

Araştırmada ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının ortalama puanı cinsiyete göre bağımsız t testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 3.22 incelendiğinde ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara yönelik bakışı cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Bu bağlamda H_1 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3.23. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Yaş Aralığına Göre Karşılaştırılması

Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	SS	F	p
19-21	56	1,50	0,23	6,295	0,002
22-24	154	1,38	0,20		
25+	28	1,47	0,27		

Araştırmada sosyal sorunlara bakışın ortalama puanı yaş gruplarına göre One Way ANOVA testi ile analiz edildiğinde, sosyal sorunlara bakışın yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene ile test edildiğinde, varyansların homojen dağılmadığı görülmüştür ($p<0,05$). Yaş grupları arası farklılığın hangi yaş grubu arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre; 19-21 yaş grubunun ($X=1,50$), 22-24 yaş grubuna göre ($X=1,38$) ortalama puanının daha yüksek olduğu analiz edilmiştir. Bu bağlamda, 19-21 yaş grubunun, 22-24 yaş grubuna göre sosyal sorunlara daha olumlu baktığı sonucuna ulaşılmıştır. H_2 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.24. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Barınma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Barınma Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Aile/Akraba Yanı	68	1,42	0,24	3,698	0,06
Özel Yurt	28	1,50	0,23		
Devlet Yurdu	50	1,41	0,23		
Kiralık Ev	85	1,38	0,16		
Diğer	7	1,65	0,34		

Araştırmada sosyal sorunlara bakışın ortalama puanı barınma durumlarına göre One Way ANOVA testi ile analiz edildiğinde, sosyal sorunlara bakışın barınma durumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$). H_3 reddedilmiştir.

Tablo 3.25. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	p
1.250-3.750 TL	77	1,34	0,14	7,319	0,000
3.751-6.250 TL	59	1,48	0,26		
6.251-8.750 TL	35	1,50	0,19		
8.751-11.250 TL	28	1,33	0,22		
11251 TL ve Üzeri	39	1,48	0,26		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene ile test edildiğinde, varyansların homojen dağılmadığı görülmüştür ($p<0,05$). Gelir düzeyi farklılığın hangi gelir grupları arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre; 1.250-3.750 TL gelir grubuna sahip öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı, 3.751-6.250 TL ve 6.251-8.750 TL gelire sahip öğrencilerden daha olumludur. H_4 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.26. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Gelir Yeterliliğine Göre Karşılaştırılması

Gelir Yeterliliği	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Evet	44	1,41	0,27	-0,196	0,020
Hayır	194	1,42	0,21		

Araştırmada ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının ortalama puanı gelir yeterliliğine göre bağımsız t testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 3.26 incelendiğinde ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara yönelik bakışı gelir yeterliliğine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür ($p<0,05$). Tamhane testi sonuçlarına göre; gelirin yeterli olmadığını düşünenlerin sosyal sorunlara bakışı ($X=1,42$), gelirin yeterli olduğunu düşünenlere ($X=1,41$) göre daha olumludur.

Tablo 3.27. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Yaşam İdamesi Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yaşam İdamesi	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Aile Desteği	73	1,40	0,22	2,231	0,052
Aile Desteği ve KYK Bursu/Kredisi	107	1,40	0,21		
Aile Desteği ve Diğer Kurumlardan Alınan Burslar	7	1,52	0,12		
Diğer Kurumlardan Alınan Burslar	8	1,64	0,28		
Çalışarak	37	1,45	0,26		
Diğer	6	1,42	0,08		

Araştırmada sosyal sorunlara bakışın ortalama puanı yaşam idamesi durumlarına göre One Way ANOVA testi ile analiz edildiğinde, sosyal sorunlara bakışın yaşam idamesi durumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$). H_5 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3.28. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerinin Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ebeveynlerin Medeni Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Evli	191	1,39	0,20	9,244	0,000
Boşanmış	26	1,55	0,29		
Anne Hayatını Kaybetmiş	6	1,75	0,27		
Baba Hayatını Kaybetmiş	15	1,41	0,18		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, ebeveynlerinin medeni durumuna göre farklılaşmaktadır ($p < 0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağılmadığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi medeni durumlar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre, annesi hayatını kaybetmiş ($X=1,75$) ve ebeveynleri boşanmış ($X=1,55$) öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı ebeveynleri evli ($X=1,39$) ve babası hayatını kaybetmiş ($X=1,41$) öğrencilere göre daha olumludur. Annesi hayatını kaybetmiş ($X=1,75$) öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı ise ebeveynleri boşanmış ($X=1,55$) öğrencilere daha olumludur. Bu bağlamda H_6 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.29. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması

Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	F	p
0	24	1,51	0,28	1,360	0,249
1	78	1,39	0,21		
2	63	1,42	0,23		
3	40	1,42	0,21		
4 ve Üzeri	32	1,41	0,22		

Araştırmada sosyal sorunlara bakışın ortalama puanı kardeş sayısına göre One Way ANOVA testi ile analiz edildiğinde, sosyal sorunlara bakışın kardeş sayısına göre farklılık göstermediği görülmüştür ($p > 0,05$). H_7 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3.30. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ailedeki Engelli Birey Durumuna Göre Karşılaştırılması

Engelli Birey Varlığı	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Evet	17	1,62	0,16	3,825	0,321
Hayır	221	1,40	0,22		

Araştırmada ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının ortalama puanı ailedeki engelli birey varlığına göre bağımsız t testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 3.30 incelendiğinde ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara yönelik bakışı ailedeki engelli birey anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p < 0,05$). H_8 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3.31. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ailedeki Sendika Katılım Durumuna Göre Karşılaştırılması

Sendikal Katılım	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Evet	54	1,41	0,21	-0,373	0,545
Hayır	184	1,42	0,23		

Araştırmada ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışının ortalama puanı ailedeki sendikal katılım durumuna göre bağımsız t testi ile değerlendirilmiştir. Tablo 3.31 incelendiğinde ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara yönelik bakışı ailedeki sendikal katılım durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p < 0,05$). H_0 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3.32. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Okur Yazar Değil	3	1,50	0,39	2,114	0,043
Okur Yazar	4	1,47	0,18		
İlköğretim	56	1,37	0,18		
Ortaöğretim	66	1,37	0,23		
Lise	67	1,46	0,28		
Önlisans	12	1,40	0,32		
Lisans	24	1,53	0,27		
Lisansüstü	6	1,41	0,16		
Baba Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Okur Yazar Değil	2	1,62	0,45	3,498	0,001
Okur Yazar	4	1,41	0,11		
İlköğretim	45	1,34	0,15		
Ortaöğretim	56	1,38	0,19		
Lise	78	1,41	0,22		
Önlisans	14	1,59	0,32		
Lisans	33	1,51	0,23		
Lisansüstü	6	1,43	0,36		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, annelerinin eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır ($p < 0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağılmadığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre, annesi lisans mezunu öğrencilerin ($X=1,53$) sosyal sorunlara bakışı, annesi ilköğretim ($X=1,37$) ve ortaöğretim ($x=1,37$) mezunu öğrencilere göre daha olumludur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, babalarının eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır ($p < 0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen

dağılmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi eğitim düzeyi arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre babası lisans mezunu öğrencilerin ($X=1,51$) sosyal sorunlara bakışı, babası ilköğretim mezunu öğrencilere ($X=1,34$) daha olumludur. Bu bağlamda H_{10} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.33. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerin İstihdam Durumuna Göre Karşılaştırılması

Anne İstihdam Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Çalışmıyor	107	1,39	0,20	3,080	0,006
İşçi	55	1,42	0,21		
Kamu Çalışanı	24	1,50	0,28		
Serbest Meslek	12	1,37	0,29		
İşveren	7	1,51	0,19		
Emekli	28	1,39	0,17		
Diğer	5	1,42	0,26		
Baba İstihdam Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Çalışmıyor	7	1,32	0,13	1,587	0,152
İşçi	66	1,42	0,23		
Kamu Çalışanı	25	1,50	0,21		
Serbest Meslek	44	1,46	0,29		
İşveren	14	1,39	0,29		
Emekli	72	1,38	0,16		
Diğer	10	1,36	0,15		

Araştırmada sosyal sorunlara bakışın ortalama puanı One Way ANOVA testi ile analiz edildiğinde, sosyal sorunlara bakışın öğrencilerin annesinin istihdam durumuna göre farklılık gösterdiği ($p<0,05$), babalarının istihdam durumuna göre farklılık göstermediği ($p>0,05$). görülmüştür.

Annelerin istihdam durumlarının grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağılmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi istihdam türleri arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre annesi işveren ($X=1,51$) ve kamu çalışanı ($X=1,50$) olan öğrencilerin, sosyal sorunlara bakışı annesi çalışmayan ($X=1,39$) ve emekli ($X=1,39$) öğrencilere daha olumludur. H_{11} hipotezi kısmen reddedilmiştir.

Tablo 3.34. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Ebeveynlerin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Anne Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Geliri Yok	101	1,41	0,22	0,794	0,576
17.002 TL'den Az	45	1,39	0,17		
17.002-21.000 TL	46	1,44	0,23		
21.001-25.000 TL	16	1,48	0,22		
25.001-29.000 TL	8	1,53	0,34		
29.001-33.000 TL	5	1,48	0,15		
33.001 TL ve Üzeri	17	1,40	0,26		
Baba Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Geliri Yok	11	1,36	0,16	2,603	0,018
17.002 TL'den Az	63	1,37	0,16		
17.002-21.000 TL	49	1,42	0,27		
21.001-25.000 TL	32	1,41	0,18		
25.001-29.000 TL	26	1,37	0,18		
29.001-33.000 TL	22	1,47	0,22		
33.001 TL ve Üzeri	35	1,54	0,29		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, annelerinin gelir düzeyine göre farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Ancak, babalarının gelir düzeyine farklılaşmaktadır ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağılmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi gelir düzeyi arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre, babası 33.001 TL ve üzeri gelire sahip öğrencilerin ($X=1,54$) sosyal sorunlara bakışı, babası 17.002 TL'den az gelire sahip öğrencilerin sosyal sorunlara bakışından ($X= 1,42$) daha olumludur. Bu bağlamda H_{12} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.35. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Karşılaştırılması

Üniversite	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Bülent Ecevit	29	1,31	0,11	6,136	0,000
Ordu	34	1,34	0,18		
Adnan Menderes	31	1,32	0,19		
Pamukkale	27	1,50	0,22		
Kocaeli	26	1,48	0,26		
Dokuz Eylül	24	1,60	0,23		
Hacı Bayram Veli	40	1,41	0,22		
Ankara	27	1,45	0,21		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, öğrenim gördükleri üniversitelere göre farklılaşmaktadır ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağılmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi üniversiteler arasında

olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi sonuçlarına göre; Bülent Ecevit Üniversitesi öğrencilerinin ($X=1,31$) sosyal sorunlara bakış ortalamaları, Pamukkale ($X=1,50$) ve Dokuz Eylül Üniversitesi ($X=1,60$) öğrencilerinin ortalamalarına göre daha düşüktür. Ordu Üniversitesi öğrencilerinin ($X=1,34$) sosyal sorunlara bakış ortalaması ise Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencilerinin ($X=1,60$) ortalamalarına göre daha düşüktür. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinin ($X=1,32$) sosyal sorunlara bakış ortalaması ise Pamukkale ($X=1,50$) ve Dokuz Eylül Üniversitesi ($X=1,60$) öğrencilerinin ortalamalarına göre daha düşüktür. Bu bağlamda H_{13} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.36. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Not Ortalamasına Göre Karşılaştırılması

Not	N	$\bar{X}$	SS	F	p
2.00'den Az	17	1,50	0,30	1,694	0,186
2.00-3.00	161	1,42	0,22		
3.00'dan Fazla	60	1,39	0,20		

Araştırmada sosyal sorunlara bakışın ortalama puanı One Way ANOVA testi ile analiz edildiğinde, sosyal sorunlara bakışın öğrencilerin not ortalamasına göre farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$). H_{14} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3.37. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının ÇEEİ'yi Tercih Etme Nedenine Göre Karşılaştırılması

Tercih Nedeni	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Üniversiteye Giriş Puanının ÇEEİ'ye Yetmesi	37	1,45	0,21	3,533	0,008
Üniversite Tercihi	39	1,51	0,26		
Şehir Tercihi	29	1,47	0,26		
Kişisel Tercih	73	1,37	0,21		
Aile, Arkadaş veya Öğretmen Yönlendirmesi	59	1,38	0,17		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre, ÇEEİ'yi tercih etme nedenine göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağıldığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi tercih nedenleri arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre, ÇEEİ'yi üniversite tercihi nedeniyle seçen öğrencilerin ($X=1,51$) sosyal sorunlara bakışı, ÇEEİ'yi kişisel tercihler ($X=1,37$) ve aile, arkadaş veya öğretmen yönlendirmesi ($X=1,38$) nedeniyle seçen öğrencilere göre daha olumludur. H_{15} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.38. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının Lisansüstü Eğitime Devam Etme İsteğine Göre Karşılaştırılması

Lisansüstü Eğitime Devam Etme İsteği	N	X	SS	t	p
Evet	91	1,38	0,18	-2,222	0,027
Hayır	147	1,44	0,24		

Araştırmada öğrencilerin sosyal sorunlara bakış ortalama puanı lisansüstü eğitime devam etme isteğine göre bağımsız örneklem t testi ile değerlendirildiğinde, lisansüstü eğitime devam etme isteği ile sosyal sorunlara bakış arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Lisansüstü eğitime devam etmek istemeyen öğrencilerin ($X=1,44$) sosyal sorunlara bakışı, devam etmek isteyen öğrencilerin ($X=1,38$) bakışına göre daha olumludur. H_{16} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.39. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının “ÇEEİ Tanınan Bir bölümdür” Tutumuna Göre Karşılaştırılması

Tutum	N	X	SS	F	p
Katılıyorum	61	1,36	0,22	3,055	0,049
Kararsızım	60	1,42	0,23		
Katılmıyorum	97	1,45	0,22		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre “ÇEEİ tanınan bir bölümdür” tutumuna göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağıldığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre, “katılıyorum” yanıtını veren öğrencilerin ($X=1,36$) sosyal sorunlara bakış ortalaması, “katılmıyorum” yanıtını veren öğrencilere ($X= 1,45$) göre daha düşüktür. H_{17} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.40. Sosyal Sorunlara Bakış Ölçek Puanının “Tekrar Seçme Şansım Olsaydı Yeniden ÇEEİ Bölümünü Tercih Ederdim” Tutumuna Göre Karşılaştırılması

Tutum	N	X	SS	F	p
Katılıyorum	102	1,37	0,19	8,182	0,000
Kararsızım	74	1,40	0,19		
Katılmıyorum	62	1,51	0,27		

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı One Way ANOVA test sonuçlarına göre “Tekrar Seçme Şansım Olsaydı Yeniden ÇEEİ Bölümünü Tercih Ederdim” tutumuna göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Grup varyanslarının homojenliği Levene testi ile test edilmiş ve varyansların homojen dağılmadığı tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası farklılığın hangi tutumlar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Tamhane testi

sonuçlarına göre; “katılmıyorum” tutumuna sahip ğrencilerin ($X=1,51$) sosyal sorunlara bakışı, “katılıyorum” ($X=1,37$) ve “kararsızım” ($X=1,40$) tutumuna sahip öğrencilere daha olumludur. “Katılmıyorum” tutumuna sahip ğrencilerin ($X=1,51$) sosyal sorunlara bakışı, “kararsızım” tutumuna sahip ($X=1,40$) ğrencilere göre daha olumludur. H_{18} hipotezi kabul edilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumlar oluşmaya başladıkları andan itibaren, sorunlar her daim var olmuşlardır. Ancak, sorunun toplumsal ahengi bozan bir hal alarak sosyal soruna dönüşmesi Feodalizmin çöküşü ve Sanayi Devrimi ile olmuştur. Sosyal devlet anlayışında yaşanan dönüşümler ile hayatın çoğu alanında belirginleşen sosyal sorunlar, küreselleşme sonucunda şiddetini arttırmış, derinleşmiş ve çeşitlenmiştir.

Sosyal sorunların etkisinin git gide artması, sosyal sorunlara çözüm bulma arayışını da beraberinde getirmiş ve sosyal politika bilimi doğmuştur. Sosyal politika, sosyal sorunların yarattığı etkiler karşısında adeta bir toplumsal “aşı” görevi görmüştür. Sosyal sorunlar karşısında sosyal politikanın artan önemi, Türkiye’de sosyal politikanın akademik karşılığı olan ÇEEİ’nin de gündemini belirlemiştir. ÇEEİ bölümleri, sosyal sorunların yarattığı tahribatı engellemek adına bilgi üretimi ve uzman işgücü yetiştirme amacıyla akademik bir üsse dönüşmüştür. Sosyal sorunlar üzerinde hakimiyet sahibi ÇEEİ’nin, sosyal sorunları nasıl değerlendirdiği sorusu da önem kazanmıştır.

Sosyal politika eğitimi ve disiplinler arası yaklaşım ile bağdaşan sosyal sorun ve ÇEEİ bölümü, günümüzdeki sosyal politika yaklaşımının ne olduğu ve gelecekte nasıl olması gerektiği konusunda anahtar bir roledir. Literatürde bu anahtar ilişkiyi ortaya koyan bir çalışma olmadığı görüldüğünden, yapılan çalışmanın literatürdeki boşluğu doldurması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında; ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışını değerlendirmek, sosyal sorunlara bakışa dair değişkenleri tanımlamak ve buradan hareketle ÇEEİ’nin sosyal politikadan uzaklaşıp uzaklaşmadığı tartışmasına farklı bir bakış açısı getirmek amaçlanmıştır. Geliştirilen “sosyal sorunlara bakış” anketi üzerinden yapılan araştırma neticesinde sekiz üniversiteden 238 ÇEEİ son sınıf öğrencisine ulaşılmıştır.

Araştırma yanıtları analiz edildiğinde, ÇEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlar karşısında sosyal politika yanlı yanıtlar verdiği görülmüştür. Bu durum, ÇEEİ eğitim sürecinde öğrencilerin aldığı dersler aracılığıyla sosyal politika yanlı bir görüş oluşturduğu şeklinde bir yorumu mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, alan içinde tartışılan “sosyal politika geleneğinden” uzaklaşma konusunda sosyal sorunlara bakış bağlamında bir uzaklaşma olmadığı görülmektedir. Elbette ki bu tartışma lisansüstü tezler, yayınlar vb. pek çok konu başlığının incelenerek yanıt aranması gereken bir konudur. Ancak, literatürde daha önce tartışılmayan bir başlık olarak sosyal sorunlara bakışın ortaya konulması hem sosyal

politikadan uzaklaşmaya dair farklı bir bakış açısı getirmesi hem de tartışmalarda ölçüt alınabilecek parametrelerin yelpazesinin oldukça geniş olduğunun bir işaretidir.

Ankete katılan öğrencilerin en yüksek “katılıyorum” yanıtını verdiği, diğer bir deyişle en yakıcı sosyal sorun konusunda uzlaşıya sahip olduğu sosyal sorunlar “deprem, barınma ve gençlerin çalışma hayatına girişte karşılaştığı zorluklar” olmuştur. En düşük katılım gösterilen sosyal sorun ise toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranıdır. Görüldüğü üzere öğrencilerin en çok reaksiyon gösterdiği sosyal sorunlar, hayatlarında en çok maruz kaldığı sosyal sorunlardır. Bununla birlikte güncel gelişmeler ışığında depremin yarattığı etki de araştırmaya katılan öğrencilerin yanıtlarına yansımıştır. Sosyal sorunlar karşısında kararsızlık gösterilen konu başlıkları ise “toplu iş sözleşmesi, iklim değişikliği ve iş sağlığı ve güvenliğidir. Kararsızlık gösterilen maddeler dikkat çekicidir. ÇEEİ müfredatında sıklıkla ele alınan bu başlıklar karşısında öğrencilerin gösterdiği kararsızlık hali, bu derslerin daha ayrıntılı ele alınması için bir işaret olarak yorumlanabilir.

Ankete katılan öğrencilerin, ÇEEİ’yi tercih etme nedenleri ise sırasıyla “kişisel tercih, aile, arkadaş ve öğretmen yönlendirmesi, üniversite tercihi, üniversiteye giriş puanının ÇEEİ’ye yetmesi ve şehir tercihi” şeklindedir. Ankete katılan öğrencilerin % 61,8’i lisansüstü eğitime devam etmek istemediğini belirtirken, “Tekrar ÇEEİ’yi tercih ederdim” ifadesine yalnızca %42,9’u “katılıyorum” yanıtını vermiştir. ÇEEİ’nin tanınan bir bölüm olduğunu düşünenlerin oranı ise yalnızca %25,6’dır.

Öğrencilerin lisansüstü eğitime devam etmeme isteği bölüm dışı etkenlerden kaynaklandığı düşünülebilir. Örneğin; ekonomik sebepler, barınma sorunu vb. etmenlerin bu tercihte etkili birer unsur olduğu değerlendirilebilir. Ancak kuruluşundan günümüze ÇEEİ’nin tanınırlığı konusunda önemli bir mesafe alınsa da öğrencilerin “gözünde” bu tanınırlığın yeterli bir düzeyde olmadığı görülmektedir. Öte yandan, ÇEEİ’yi yeniden tercih etmeyeceğini ifade eden öğrencilerin bu tercihte, eğitim gördükleri ortalama dört yıllık lisans eğitimi sürecinde değişen işgücü piyasası ile ekonomik yapının bu tutumun oluşmasında etkili olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak, bu tutumun oluşmasındaki bölüm içi etkenler de göz ardı edilmemelidir. Bu tutumun oluşmasına sebep olabilecek öğretim üyesi, bölüm ders içerikleri, anabilim dalı yapılanması gibi özelliklerin de değerlendirilmesi gelecek açısın da önemli bir adım olacaktır.

CEEİ öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışına etki eden değişkenleri analiz edildiğinde, cinsiyete, yaşam idamesi durumuna, barınma durumu, kardeş sayısına, baba istihdam durumuna, ailedeki engelli birey varlığına, ailedeki sendikal katılıma ve not ortalamalarına göre sosyal sorunlara bakışın değişmediği görülmüştür. Diğer yandan sosyal sorunlara bakışın yaş grupları, ebeveyn medeni hali, ebeveynlerin eğitim durumu, gelir yeterliliği, gelir durumu, anne istihdam durumu, ebeveynlerin gelir durumu, eğitim gördükleri üniversite ve bölüme yönelik algılarına bağlı anlamlı değişiklik göstermektedir.

Bu araştırma sonucunda sosyal sorunlara bakışa etki eden değişkenlerin etki düzeyi şöyle özetlenebilir;

- Daha genç yaştaki CEEİ öğrencilerinin, sosyal sorunlara bakışı daha sosyal politika yanlıdır.
- Düşük gelir grubuna mensup CEEİ öğrencilerinin, sosyal sorunlar karşısındaki sosyal politika yanlılığı daha yüksektir.
- Gelirinin yeterli olmadığını düşünen öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı, gelirinin yeterli olduğunu düşünenlere göre daha olumludur.
- Annesi işveren ve kamu çalışanı olan öğrencilerin, sosyal sorunlara bakışı annesi çalışmayan ve emekli öğrencilere daha olumludur.
- Annesi hayatını kaybetmiş ve ebeveynleri boşanmış öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı ebeveynleri evli ve babası hayatını kaybetmiş öğrencilere göre daha sosyal politika yanlıdır. Annesi hayatını kaybetmiş öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı ise ebeveynleri boşanmış öğrencilere daha olumludur.
- Annesi lisans mezunu öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı, ilköğretim ve ortaöğretim mezunu öğrencilere göre daha olumludur. Babası lisans mezunu öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı, babası ilköğretim mezunu öğrencilere göre daha olumludur. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe sosyal sorunlara karşı sosyal politika yanlı bakışın da yükseldiği görülmektedir.
- Öğrencilerin annelerinin sahip olduğu gelir düzeyi sosyal sorunlara bakışa etki etmezken, babalarının sahip olduğu gelir düzeyi yükseldikçe sosyal sorunlar karşısındaki duyarlılık da artmaktadır.

- Sosyal sorunlara sosyal politika yanlı bakış ortalamaları en yüksek olan Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencileri, en düşük ise Bülent Ecevit Üniversitesi öğrencileridir.
- ÇEEİ’yi tercih etme nedeni “Üniversite Tercihi” olan öğrenciler ve lisansüstü eğitime devam etmek istemeyen öğrenciler sosyal sorunlara daha duyarlıdır.
- ÇEEİ’yi yeniden tercih etmeyeceğini ifade eden öğrenciler ile ÇEEİ’nin tanınmayan bir bölüm olduğunu düşünen öğrencilerin sosyal sorunlara bakışı daha sosyal politika yanlıdır.

Bu araştırma sonucunda çalışmanın bilimsel olarak farklı sonuçlara sahip olduğu görülmektedir. Çalışmadan elde edilen analizler sonucunda, örneklem grubu olarak belirlenen ÇEEİ’nin mevcut durumu, öğrencilerinin sosyal sorunlara bakışı, sosyal sorunlara bakışa etki eden değişkenlerin tanımlanması ile bölümün sosyal politikadan uzaklaşıp uzaklaşmadığı tartışmasına farklı bir bakış açısı getirmek adına literatürde tespit edilen boşluğun doldurulması amaçlanan bu çalışma sonucunda aşağıdaki öneriler sunulabilir;

1. ÇEEİ bölümünün ortalama puanı ve kontenjanının İİBF’de yer alan diğer bölümlere göre düşük olmasına rağmen bölümü tercih eden öğrenci sayısının, bölüm kontenjanının yaklaşık 10 katından fazla olması önemli bir göstergedir. Bu anlamda, daha başarılı öğrencilerin ÇEEİ’yi seçmesine yönelik tanıtım faaliyetlerinin yayınlştırılması önemli bir adım olacaktır.

2. ÇEEİ bölümünün tanınırlığının düşük olduğunu, tekrardan ÇEEİ’yi tercih etmeyeceğini ve ÇEEİ’de lisansüstü eğitime devam etmeyeceğini belirten öğrenci oranı bölümün kendini değerlendirmesi açısından önemli bir uyarıdır. Elbette ki bu tablo işgücü piyasasının genel durumundan bağımsız düşünülmesi de bölümün içsel anlamda geliştireceği faaliyetler bu bakış açısının değiştirilmesi için önemli bir hamle olacaktır. Bu bağlamda, staj imkanlarının çoğaltılması ve kamu atamalarında ÇEEİ’nin diğer bölümlere kıyasla yaşadığı dezavantajlılığın giderilmesi adına kamuoyu oluşturulması gerektiği değerlendirilmesine ulaşılabilir.

3. Bölüm içerisinde yürütülen “sosyal politikadan” uzaklaşma tartışmasının elde edilen bulgular ışığında hem öğrenciye yönelik analizlerinin artması hem de farklı konu başlıklarıyla ele alınması, doğru sonuca ulaşmakta belirleyici bir önem arz etmektedir.

4. Öğrencilerin verdiği yanıtlardan hareketle “Toplu sözleşme, iklim değişikliği ile İş Sağlığı ve Güvenliği” kapsamında ilgili müfredatın ayrıntılandırılması ile pratik örnekler üzerinden yapılacak değerlendirmelerin öğrencilerle buluşturulması gibi adımların, bu konudaki “kararsızlık” eğiliminin ortadan kalkmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Akan, T. (2011). Sosyoloji, Politika ve Ekonomi [SPE]' Bölümüne Doğru: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Yeniden Yapılanmasına İlişkin Bir Model Önerisi. *"İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 30-48.
- Akar, S. (2023). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Lisans ve Lisansüstü Programlarının Değerlendirilmesi: Kalkınma Planları Üzerine Bir İnceleme. Antalya, Türkiye.
- Akbaş, D. (2009). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Akdeniz Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. (2024, 29 Ocak). *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü*. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Web Sitesi: <https://ceko.akdeniz.edu.tr/tr/hakkimizda-5019> adresinden alınmıştır
- Akpınar, T., & Karadoğan, E. (2008). Sosyal Politika Disiplinine İlişkin Güncel Tartışmalar ve Çalışma Ortamı'nın 100. Sayısının Anlamı. *Çalışma Ortamı*, 6-7.
- Aktaş, M. T. (2017). Küresel Ekonomik Kriz Sonrasında İşgücü Piyasasının Beceri Uyuşmazlığı Açısından Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 617-644.
- Almond, P. (2004). Industrial Relations as a Discipline and Field in France and the UK. *Relations Industrielles / Industrial Relations*, 284-291.
- Alper, Y. (2019). Küreselleşme ve Sosyal Politika. A. İ. Oral, & Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika II* (s. 182-211). Eskişehir: T.C. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altan, Ö. Z. (2006). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altan, Ö. Z. (2009). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altan, Ö. Z. (2011). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Altan, Ö. Z., & Hekimler, B. U. (2003). Prof.Dr. Cahit Talas Anısına: Son Söyleşi ve Konferansı . *KARATAHTA / İş Yazıları Dergisi*, 127-138.
- Altun, Ö., Timuralp, Ç., Yılmaz, S., & Ulutan, M. (2011). Amerika Birleşik Devletleri'nde Makina Mühendisliği Eğitimi. *Mühendis ve Makina*, 36-42.
- Andaç, F. (2010). *İşsizlik Sigortası*. Ankara: TÜHİS Yayını.
- Ankara Üniversitesi. (2023, Kasım 16). *Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri*. Ankara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Web Sitesi: <https://www.ankara.edu.tr/programlar/2/456/4301->

- Bedir, E. (2018). Sosyal Politika Bilim Dalına İlişkin Genel Bilgiler. A. İ. Oral, & Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika I* (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Beken, H. G. (2020). Yeni Toplumsal Riskler Üzerinden Refah Devleti Analizi Denemesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 132-150.
- Benligiray, S. (2009). Türkiye’de İnsan Kaynakları Yönetimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezler ve Bu Tezlerde İncelenen Temaların Analizi: 1983-2008 Dönemi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 167-197.
- Bingöl, U. (2020). Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Güncel Lisansüstü Programlarına Yönelik Nitel Bir İnceleme: 2008-2019 Yılları Arasındaki Doktora Tezlerinin Analizi. *Çalışma ve Toplum*, 1501-1526.
- Bora, T. (2011). Beyaz Yakalı İşsizliğinin "Durumu" - Sunuş. İ. Üstün, T. Bora, A. Bora, & N. Erdoğan içinde, *Boşuna Mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği* (s. 7-13). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozgöz, G. (2022). Sosyal Politikaları Açın: Sosyal Bilimleri Açın Raporu Işığında Bir Değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 89-94.
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar. *Sivil Toplumun Geliştirilmesi İçin Örgütlenme Özgürlüğünün Güçlendirilmesi Projesi* (s. 1-15). İstanbul: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2013). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket Geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 133-151.
- Büyükaşahin, S. (1997). *Türkiye’de Devletin Bireysel Çalışma İlişkilerine Müdahalesi*. İstanbul Üniversitesi Web Sitesi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/31572.pdf> adresinden alınmıştır
- Castel, R. (2017). *Ücretli Çalışmanın Tarihçesi: Sosyal Sorunun Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cerev, G. (2014). Çalışma İlişkilerinde Devletin Rolü: İşveren Devlet ve Türkiye’de Kamu İstihdamın Genel Görünümü. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 243-260.
- Cevher, G. (2016, Nisan 25). Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları Bağlamında İŞKUR’un Faaliyetlerinin Tanınabilirliği: Süleyman Demirel Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. Isparta, Türkiye.
- Ceylan, Ö. (2009). Türkiye’de Sosyal Siyasetin Oluşmasında Gerhard Kessler (Yüksek Lisans Tezi). Bursa, Türkiye.

- Cornell University. (2024, Şubat 12). *Cornell University*. Cornell University Web Sitesi: https://www.google.com/search?q=cornell+university&oq=cor&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqDggAEEUYJxg7GIAEGIoFMg4IABBFgCcYOxiABBiKBTIGCAEQRRg5MhMIAhAuGIMBGMcBGLEDGNEDGIAEMgYIAxBFGDwyBggEEEEUYPDIGCAUQRRg8MgYIBhBFGDwyBggHEEUYPNIBBzk2MGowajeoAgCwAgA&sourceid=chrome&ie=UT adresinden alınmıştır
- Coşan, B. (2022). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin Geleceği: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Üzerinden Politika Önerileri. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Dergisi*, 217-231.
- Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi. (2017). *Sosyal Politikada Dönüşümler*. Antalya: Türkiye İşçi Konfederasyonu Yayını.
- Çınar, O., & Serçemeli, C. (2018). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölüm Mezunlarının İş Güvenliği Uzmanlık Belgesi Alabilmeleri Açısından Sahip Oldukları Nitelikler ve Gerekli Yasal Düzenlemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *IV. International Caucasus-Central Asia Foreign Trade and Logistics Congress* (s. 166-173). Didim/Aydın: UKODLK 2018.
- Çoban, M. (2023). *Sosyal/Toplumsal Sorunlar*. Mayıs 28, 2023 tarihinde Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_toplumsal_sorunlar adresinden alındı
- Çolak, A. (2009). Sosyal Politikanın Uluslararası Taraflarından Uluslararası Çalışma Örgütü ve Küreselleşme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 73-84.
- Çolakoğlu, T., Polat, E. K., & Aydın, G. G. (2017). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı Üzerine Bir Araştırma: Biga İİBF Örneği. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 29-39.
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde Sosyal Politikanın Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), 51-64.
- Demir, E. (2023). *Toplumsal Sorunlarda Aktörlerin Rolü ve Sosyal Politikalar*. 15 Ekim, 2023 tarihinde Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Açık Ders Malzemeleri Ders Notu: <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=110093> adresinden alındı
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö., & İmrol, F. (2016). Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Eğitim Araştırmalarının Normallik Varsayımları Açısından İncelenmesi. *Current Research in Education*, 130-148.
- Demir, F., Özdaş, F., & Çakmak, M. (2022). COVID-19 Salgın Sürecinin Eğitime Yansımaları: Fırsatlar ve Zorluklar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 275-300.
- Demir, T. T. (2021). Türkçe eğitimi alanında nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan doktora tezlerindeki. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 543-560.

- Dereli, T. (2012). Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Eğitimi. 14. *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi* (s. 1076-1079). İstanbul: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu.
- DİSK-AR. (2019). *Sendikalaşma Araştırması*. İstanbul: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Dönmez, B. (2019, Temmuz 1). Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizliği: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Mezunları Üzerine Bir Araştırma. Antalya, Türkiye.
- Dur, V. (2019). *Refah Devleti Tipolojileri Çerçevesinde Türkiye'de Kadın ve Aileye Dönük Sosyal Politikalar ve Etkileri*. YÖKTEZ Web Sitesi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alınmıştır
- Dursun, İ., Kabadayı, E. T., & Yürüyen, H. (2022). Bilimsel Araştırmalarda İnternet Temelli Anketlerin Kullanımı: Akademisyenlerin Görüş, Tercih ve Kaygıları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-23.
- Dursun, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Sendikalara Yönelik Tutumları. *Sociological Studies*, 33-46.
- Ekin, N. (1989). *Endüstri İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını.
- Elbir, N. (2021). İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda İşe Bağlı Stres Kavramı. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 799-824.
- Erbay, E. (2024, Ocak 26). Sosyal Sorunlar. *Ders Notu*. Ankara, Türkiye : Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü.
- Erdoğan, A. (2022, Aralık 23). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Mezunlarının Öz Yeterlilik Algılarının Kariyer Yapma Niyetine Etkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. Isparta.
- Erdut, T. (2002). *İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkilerinde Değişim*. İzmir: TÜHİS Yayınları.
- Eren, E. (2022). Politik İktisat - Ekonomi Politik: Tarihsel ve Kavramsal Gelişim. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 7-16.
- Erturun, İ. (2023). *Uluslararası Göçün Ortaya Çıkardığı Sosyal Sorunların Sosyal Politika Bağlamında Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Etçi, H. (2020). Çağımızın Hastalığı Kaygı ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri: Muğla-Eskişehir Örneği. *"İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 1-26.
- Faulkner, N. (2014). *Marksist Dünya Tarihi Neandertallerden Neoliberallere*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Fülberth, G. (2014). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Yordam Kitap.

- Gans, H. J. (2014). Sosyal Politika İçin Sosyal Bilimler. P. A. Kaya içinde, *Uluslararası Sosyal Politika* (s. 15-35). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Garip, S. (2023). Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırma Geleneği Üzerine Kuramsal Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi*, 1-19.
- Gökbunar, R., Özdemir, H., & Uğur, A. (2008). Küreselleşme Kıskaçında Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 158-173.
- Gökdemir, F., & Yılmaz, T. (2023). Likert Tipi Ölçekleri Kullanma, Modifiye Etme, Uyarlama ve Geliştirme Süreçleri. *Journal of Nursology*, 148-160.
- Görkey, S., & Kaynak, E. Ç. (2022). Türkiye’de Genç Yetişkin Kadınların İşgücü Durumuna Yönelik Bir İnceleme. *Çalışma ve Toplum*, 2687-2734.
- Güçlü, N., & Bayrakçı, M. (2004). Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51-64.
- Güler, M. A. (2015). Güney Avrupa Rejiminde Sosyal Dışlanma. *İş ve Hayat Dergisi*, 57-96.
- Güler, M. A. (2015). *Türkiye’de Sosyal Politika Alanında Yaşanan Güncel Tartışmalar Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*. DocPlayer Web Sitesi: <https://docplayer.biz.tr/51424141-Turkiye-de-sosyal-politika-alaninda-yasanan-guncel-tartismalar-uzerine-kisa-bir-degerlendirme.html> adresinden alınmıştır
- Güler, M. A. (2020, Şubat 7). *Birikim ve Düzenleme Ekseninde Sosyal Devletin Dönüşümü*. YÖKTEZ Web Sitesi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır
- Güler, M. A. (2022). Gözlem Raporları Bağlamında Uluslararası Çalışma Örgütü’nün COVID-19 Pandemisi ile Mücadele Yaklaşımı. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 24-33.
- Güler, M. A. (2023). İnsani Gelişme Endeksi ve Sosyal Devlet: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir Sınıflandırma. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 2743-2760.
- Güler, M. A. (2023). İnsani Gelişme Endeksi ve Sosyal Devlet: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir Sınıflandırma. *Üçüncü Sektör Ekonomi Dergisi*, 2743-2760.
- Gülmez, M. (2007). Sosyal Politika Biliminin Öncüsü Prof.Dr. Cahit Talas. *Çalışma ve Toplum*, 23-26.
- Gülmez, M. (2017). Sosyal Politika ve Uluslararası Sosyal Politika Kavramları: Tanım Sorunu, Tanımın Öncülleri ve Tarihsel Boyut. P. A. Kaya, & C. Güler içinde, *Uluslararası Sosyal Politika* (s. 11-41). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Gülmez, M. (2019). Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Kurallar Düzeni, İçerik,Uygulama ve Denetim. A. Makal, & S. Tekeli içinde, *Uluslararası Sosyal Politika* (s. 98-137). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

- Gümüş, İ. (2020). Esping Andersen ve Refah Rejimi Tartışmaları: Teorik Bir Değerlendirme. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 101-117.
- Gündoğan, N. (2019). Çalışma Ekonomisinin Temel Kavramları. N. Gündoğan, & M. K. Biçerli içinde, *Çalışma Ekonomisi* (s. 2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Güven, H. (2019, Aralık 20). Türkiye'de Sosyal Siyasetin Öncülerinden Prof.Dr. Orhan Tuna . Bursa, Bursa, Türkiye.
- Güzel, B. (2014). Sanayi Devriminin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Sorunların Edebiyattaki İzdüşümü: Emile Zola'nın Germinal Örneği. 158-165.
- Hanlein, A. (2008). Gerhard Kessler'in Hayatı ve Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimine Katkıları. *Journal of Social Policy Conferences*, 203-213.
- Hasançebi, B., Terzi, Y., & Küçük, Z. (2020). Madde Güçlük İndeksi ve Madde Ayırt Edicilik İndeksine Dayalı Çeldirici Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 224-240 .
- Hazar, E., & Hazar, Z. (2019). Üniversite Öğrencileri İçin Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği (Uyarlama Çalışması). *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 309-322.
- Heper, H. (2017). İşçinin Korunması ve Psikososyal Riskler. *Çalışma Ortamı*, 21-24.
- ILO, I. L. (2024). *World Employment and Social Outlook*. Cenevre: International Labour Office.
- İşıklı, A. (2007). Sosyal Devlet ve Prof. Dr. Cahit Talas. *Çalışma ve Toplum*, 19-22.
- İşıklı, A., & Gülmez, M. (1990). *Cahit Talas'a Armağan*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- İpek, E. (2022). Sosyal Politikanın Dünyada ve Türkiye'de Tarihsel Gelişimi. A. Develi, & E. İpek içinde, *Sosyal Politikayı Keşfetmek Temel Çalışma Konuları* (s. 1-36). Ankara: Nobel Yayınevi.
- İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. (2023, Kasım 14). *İstanbul Üniversitesi* . İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Web Sitesi: <https://ceko-iktisat.istanbul.edu.tr/tr/content/bolumumuz/bolum-hakkinda> adresinden alınmıştır
- İzgi, B. B. (2012). Genç İşsizliği ve Eğitim ile Olan İlişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 296-310.
- Kalaycıoğlu, S., Gonzales, E., Akyıldırım, O., Beşpınar, U., Aybars, İ., Özberk, E., et al. (2016). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Sosyal İçerme Alanındaki Kurumsal Kapasitesinin Arttırılması Projesi*. Ankara: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Otoritesi.
- Kapar, R. (2007). Uygun İş Açığı: İnsana Yaraşmayan İşler. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 2-10.

- Kapar, R. (2009). Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Uluslararası Çalışma Örgütü Bildirgesi. *Çalışma ve Toplum*, 61-77.
- Kara, Y. L. (2018, Temmuz). Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı: Celal Bayar Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. Ankara, Türkiye.
- Karacaoğlu, Ö. C., & Çabuk, B. (2002). İngiltere ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Karadeniz, O. (2010). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Öğretimini Yeniden Düşünmek. *Türkiye İşçi Konfederasyonları Dergisi*, 59-65.
- Karşlıoğlu, G. (2010). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri. *Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayın Organı*, 34-35.
- Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 175-193.
- Kaya, P. A. (2023, Kasım 25). *Tübitak*. Ansiklopedi Tübitak Web Sitesi: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_siyaset#:~:text=Sosyal%20siyas et%20ekonomik%20olan%20ile,ayn%C4%B1%20zamanda%20rasyonel%20menfaatler%20politikas%C4%B1d%C4%B1r adresinden alınmıştır
- Kaynak, B. (2023, Kasım 25). *Tübitak*. Tübitak Ansiklopedi Web Sitesi: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ekonomi_politik adresinden alınmıştır
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 47-48.
- Kıray, G. (2005). Tezsiz Yüksek Lisans Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 119-127.
- Kirel, Ç., Özkan, Y., Özgüler, V. C., Özdemir, Ç., Kocabaş, F., & Erdoğan, E. (2018). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencilerinin Kimlik Algıları ve İşgücü Piyasalarındaki Beklentileri. *"İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7-29.
- Kocaeli Üniversitesi . (2023, Kasım 16). *Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri*. Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Web Sitesi: <https://ceei.kocaeli.edu.tr/sayfalar/hakkimizda--3de> adresinden alınmıştır
- Koç, Y. (2015). *Sosyal Demokrasinin Öyküsü: Marksizm'den Kapitalizmin Payandalığına*. Bursa: Kuzgun Kitap.
- Koçak, O. (2020). *Sosyal Sorunlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Kongar, E. (1978). *İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler (Sosyal Çalışmaya Giriş)*. İstanbul: Şafak Matbaası.
- Koray, M. (2005). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Koray, M. (2007). Sosyal Politika: Nereye Doğru. B. C. Ataman içinde, *Cahit Talas Anısına, Güncel Sosyal Politika Tartışmaları* (s. 445-478). Ankara: AÜ SBF Yayınları.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 19-56.
- Koray, M. (2013). Akademik Alanda Sosyal Politika Nereye? *Çalışma ve Toplum*, 15-40.
- Koşar, D., & Ayanoglu, Ç. (2023). Doktora Terkine İlişkin Bir Anlatı Araştırması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 208-234.
- Köse, H., & Güllüpinar, F. (2022). Bilgisayar, Telefon ve Kulaklık Üçgeninde Çağrı Merkezinde Duygusal Emek Süreçleri: Bir Saha Çalışmasının Sonuçlarıyla Yüzleşmek. *Çalışma ve Toplum*, 143-166.
- Kuzu, A. (2013). Veri Toplama Yöntem ve Araçları. A. A. Kurt içinde, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 93-115). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Makal, A. (2008). Çeyrek Yüzyılın İçinden Kendimize Bakmak: Kuruluşlarının 25. Yılında Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 11-25.
- Makal, A. (2012). Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri’nde Eğitimin Mevcut ve Geleceği. 14. *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi* (s. 1080-1089). İstanbul: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Makal, A. (2014). Türkiye’de Akademide Sosyal Politika Geleneğinin Doğuşu ve Gelişimi Üzerine Tarihsel Bir Yeniden Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 17-30.
- Makal, A. (2020). Emek - Sanat İlişkileri ve Türkiye’de Sosyal Politika Eğitiminde Sanatın Yerine İlişkin Özgün Bir Deneyim. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 1-26.
- Marangoz, M., & Akçam, G. (2023). Covid-19 Pandemisinin Sektörlere Etkisi: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 20-46.
- Marx, K. (2011). *Felsefenin Sefaleti*. Ankara: Sol Yayınları.
- Murat, S., & Omay, U. (2010). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Geleceği. *Türkiye İşçi Konfederasyonu Yayın Organı*, 40-44.
- Mülayim, B. O. (2023). Avrupa ve Ülkemizde Toplu İş Sözleşme Kapsamı Oranı ve Bu Oranı Etkileyen Faktörler. *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 110-153.
- Nazlı, O. (2020). Jack London’ın Eserlerinde Sınıf Çatışması. *Çalışma ve Toplum*, 2463-2486.
- Okakın, N. (2010). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinde Eğitim Nasıl Olmalıdır? *Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Dergisi*, 50-52.
- Omay, U. (2011). Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 137-166.

- Orhan, K. (2010). "Modern Zamanlar" Filmi ve Dönemsel Bir Çalışma İlişkileri Yorumlaması. *Çalışma ve Toplum*, 133-152.
- Orkun, M. A., Bayırlı, A., & Bayırlı, S. (2019). Fransa Eğitim Sisteminin İncelenmesi. *Journal of New Approaches in Education*, 1-20.
- Öcal, A. T., & Herand, D. (2020). Sosyal Politika Üzerine Yazılmış Makalelerin Metin Madenciliğiyle Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 149-160.
- Öçal, M. (2017). Sosyal Siyaset Kürsüsünden Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümüne: Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Tarihsel Gelişimi ve Yeniden Yapılandırılması Sorunu Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisan Tezi*. Isparta, Türkiye: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öçal, M. (2022, Şubat 16). Üniversite Öğrencilerine Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Öğrencilerin Yaşam Koşullarına Etkisi. Denizli, Türkiye.
- Öçal, M., & Korkmaz, A. (2018). Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Mevcut Durumu ve Bölümlerin Karşı Karşıya Olduğu Sorunlara Bir Bakış. *Çalışma ve Toplum*, 1949-1986.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). (2021). *2021 YKS Yerleştirme Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler*. Ankara: ÖSYM Değerlendirme Raporları Serisi.
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM). (2020). *2020 YKS Değerlendirme Raporu*. Ankara: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM) Değerlendirme Raporları Serisi.
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM). (2021). *2021 YKS Değerlendirme Raporu*. Ankara: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM) Değerlendirme Raporları Serisi.
- Ören, K., & Yüksel, H. (2012). Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 35-59.
- Öz, C. S., & Balta, S. (2020). Türkiye'de Sosyal Dışlanma Algısı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması. A. Altınsoy içinde, *Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar I-IV* (s. 79-95). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Özatalay, C. (2014). Türkiye'de ücretliler toplumunun başkalaşimleri. *Toplum ve Bilim*, 131-151.
- Özaydın, M. M. (2010). Sosyal Politika Geçmişinden İnsan Kaynakları Yönetimi Geleceğine: Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Eğitimi. *Türkiye İşçi Konfederasyonları Yayın Organı*, 56-59.
- Özaydın, M. M. (2018). Sosyal Politikanın Dünyadaki Tarihsel Gelişimi. A. İ. Oral, & Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika* (s. 28-56). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Özdemir, S. (2010). Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri. *Journal of Social Policy Conferences*, 55-86.
- Özen, S. (2015). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Mezunlarının İstihdam Süreçleri: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Mezunları. *KARATAHTA İş Yazıları Dergisi (Sayı 3)*, 67-88.
- Özgüler, V. C. (2019). Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO). *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 235-285.
- Özgüler, V. C. (2020). Türkiye’de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Lisansüstü Tezlerinin “Sosyal Politika” Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1-45.
- Özkan, Ö., & Kaya, Ş. Ş. (2015). Bilimsel makalede “sınırlılıklar” neden ve nasıl. *TAF Prev Med Bull*, 496-506.
- Özkaplan, N., & Selamoğlu, A. (2005). Amerika Birleşik Devletleri'nde Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Eğitimi Üzerine. “İş,Güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* , 2-11.
- Özmen, Z. (2017). Refah Devleti Kavramı ve Refah Devleti Modellerinin Avrupa'da Bazı Ülkelerin Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yönünden İncelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies*, 370-387.
- Parillo, V. N. (2008). *Encyclopedia of Social Problems* . United States of America: SAGE Publications, Inc.
- Penn State University. (2024, Şubat 15). *Penn State University* . Penn State University Web Sitesi: <https://www.worldcampus.psu.edu/degrees-and-certificates/penn-state-online-labor-and-human-resources-minor#costs> adresinden alınmıştır
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 51-108.
- Saylık, A. (2014). Yunanistan Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme: Amaç, Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye Eğitim Sistemiyle Karşılaştırılması. 9. *Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi* (s. 1-5). Edirne: 9. Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi Yayını.
- Saylık, A., & Saylık, G. (2015). İngiltere Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme: Amaç, Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye Eğitim Sistemiyle Karşılaştırılması. *Route Educational and Social Science Journal* , 652-671.
- Seçer, B. (2009). Kadınların Sendikalara Yönelik Tutumları ile Cinsiyet Ayrımcılığı Algılarının Sendika Üyesi Olma İsteğine Etkisi. *Çalışma ve Toplum*, 27-60.
- Selamoğlu, A. (2004). Örgütlenme Sorunu ve Sendikal Yapıda Değişim Arayışı. *Çalışma ve Toplum*, 39-54.

- Standing, G. (2022). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Süzek, S. (2011). *İş Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Şenkal, A. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şimşek, H. Z., & Yay, S. (2022). Açımlayıcı Faktör Analizi ve E-Ticaret Vergilendirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar Üzerinde Etkili Olan Boyutların Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 216-236.
- Şişman, Y. (2018). Sanayi Devrimi ve Sosyal Sorunlar. Y. Şişman içinde, *Sosyal Sorunlar* (s. 9-30). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Talas, C. (1990). *Toplumsal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Taşçı, F. (2010). Türkiye'de Sosyal Politika Disiplininin Gelişimi: Süreklilik ve Değişim . A. Başgıner, & M. Şentürk içinde, *Süreklilik ve Değişim Arasında Düşünce ve Hayat* (s. 191-212). İstanbul: Yedirenk Kitapları.
- Taşkıran, G., & Kiraz, Z. (2017). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencilerinin Sendika Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 61-77.
- Tekeli, S. (2019). Uluslararası Sosyal Politika ve Uluslararası Çalışma Normlarına İlişkin Genel Bilgi ve Tanımlar. A. Makal, & S. Tekeli içinde, *Uluslararası Sosyal Politika* (s. 2-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Tezgel, O. (2013). Sosyal Politika. A. Makal içinde, *Sendikacılık Akademisi Ders Notları 2* (s. 1-32). Ankara : Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Tınar, M. Y. (2000). Sosyal Siyaset'ten Endüstri İlişkileri'ne/Endüstri İlişkileri'nden İnsan Kaynaklarına. T. Dereli içinde, *Prof.Dr. Nusret Ekin'e Armağan* (s. 893-904). Ankara: TÜHİS Yayınları.
- Tokol, A. (2011). *Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler*. Bursa: Dora Yayınları.
- Tokol, A. (2019). Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma. A. İ. Oral, & Y. Şişman içinde, *Sosyal Politika II* (s. 30-53). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Topgöl, S. (2017). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Öğrencilerinin Gelecek, İstihdam ve Mesleğe İlişkin Metaforik Algıları. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 100-117.
- Topgöl, S., & Alan, Ç. (2017). Öğrencilerin İş Güvenliği ve İş Güvenliği Eğitimi Algısının Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 587-598.
- Topgöl, S., & Kol, E. (2022). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü İçin Karşılaştırılmalı Bir Metafor Analizi Örneği. *Sosyal, Beşerive İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar*, 63-78.

- Tuna, O., & Yalçıntaş, N. (1981). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Uçkan, B. (2002). Küreselleşme ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO). *Çimento İşveren Dergisi*, 5-17.
- Uçkan, B. (2010). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri: Gelenekten Geleceğe Doğru. *Türkiye İşçi Konfederasyonları Yayın Organı*, 36-39.
- Uğraş, Ö. S. (2019). Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 125-130.
- Uluçay, L. K. (2020, Şubat). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Aktüeryal Denge Analizi*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Web Sitesi: https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/373939/yokAcikBilim_10239653.pdf?sequence=-1&isAllowed=y adresinden alınmıştır
- Uluğtekin, N. M. (2016). Risk Toplumunun Küresel Sosyal Politika Bağlamında Değerlendirilmesi, Doktora Tezi. İzmir.
- Uluslararası Çalışma Örgütü. (2016, Mayıs 19). *ILO: 2030 Gündemindeki yoksullukla ilgili hedef insana yakışır işler olmadan risk altında*. Uluslararası Çalışma Örgütü Web Sitesi: https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_482911/lang--tr/index.htm adresinden alınmıştır
- Uluslararası Çalışma Örgütü. (2018). *Türkiye'de Sosyal Diyalog Mekanizmalarının Değerlendirilmesi ve Analizi*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Yayınları.
- Uluslararası Çalışma Örgütü. (2023, Aralık 15). *ILO Küresel Yabancı Göçmen İşçi Tahminleri*. Uluslararası Çalışma Örgütü Web Sitesi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_811865.pdf adresinden alınmıştır
- Umutlu, S., & Bayar, H. T. (2018). Üniversite Öğrencilerinin İş Umutlarının Sınıf Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması: SDÜ ÇEEİ Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 416-434.
- Uysal, Y., & Atmaca, Y. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Kamu Personeli ve Kamu Personel Sistemi Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir Analiz: Gediz Meslek Yüksekokulu Örneği. *Journal of Awareness*, 463-484.
- Ünlü, E. Ö. (2017). Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikada Dönüşüm ve Temel Gelir. *Mülkiye Dergisi*, 123-165.
- Yalçın, S. (2019, Eylül 17). *Ölçek Geliştirme ve Uyarlama Süreci Bilgi Notu*. Mayıs 2, 2024 tarihinde Ankara Üniversitesi: <https://egitim.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/347/2021/06/Olcek-Gelistirme-ve-Uyarlama.Bilgi-notu.-Doc.-Dr.-Seher-Yalcin.pdf> adresinden alındı
- Yazıcı, E. (2001). Endüstri İlişkileri Sisteminde Değişimi Üreten Temel Dinamikler. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1-12.

- Yelek, M. S. (2020). *Endüstri İlişkilerinde işveren Sendikalarının Yeri: MESS Örneği*. İstanbul Üniversitesi Web Sitesi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET002064.pdf> adresinden alınmıştır
- Yereli, A. B., Kobal, İ., & Köktaş, A. M. (2010). Türkiye'de Sağlık Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Gereği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 5-20.
- Yıldırım, B., & Şahin, F. (2019). Esping-Andersen'in Refah Devleti Sınıflandırması ve Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları Temelinde Türkiye'nin Konumu. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2527-2554.
- Yıldız, G. B. (2018). İş Hukukunun Etkinliği ve Amacı Üzerine Yeniden Düşünmek. *Çalışma ve Toplum*, 733-748.
- Yılmaz, M., & Günay, E. (2020). Sosyal Problemler ve Sosyal Politikalar. M. Yılmaz, & E. Günay içinde, *Farklı Boyutlarıyla Sosyal Problemler* (s. 3-11). Ankara: İksad Yayınevi.
- Yılmaz, T. (2010). Dünyü Tartışmak, Bugünü Yaşamak, Geleceği Kurgulamak. *Türkiye İşçi Konfederasyonları Dergisi*, 53-55.
- Yolculuoğlu, İ. G. (2012). Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 145-158.
- Yorgun, S. (2009). Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri'nde Tez Konuları ve Paradigma Değişimleri. *Çalışma ve Toplum* , 45-60.
- Yorgun, S. (2017). Sosyal Politikanın Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi. P. A. Kaya, & C. Güler içinde, *Uluslararası Sosyal Politika* (s. 109-132). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Yücel, N. (2010, Haziran). Türkiye'de Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinin Sendikacılığa Etkisi. Sivas, Türkiye.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2020, Temmuz 21). *2020 Yükseköğretim Kontenjanlarına İlişkin Açıklama*. Mart 12, 2024 tarihinde YÖK Web Sitesi: <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinAciklamasi/2020/2020-yuksekogretim-kontenjanlari-belirlendi.pdf> adresinden alındı
- Yüksel, H. (2021). Endüstri İlişkiler Disiplininde Sinemanın Yeri ve Önemi (1965-1980). *Çalışma ve Toplum*, 1005-1048.
- Yüksel, M., Adıgüzel, O., & Yüksel, H. (2015). Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Politika Temelinde Dezavantajlı Bir Grup Olarak Çocuk İşçiler Realitesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23-34.
- Zaim, S. (2007). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünün Tarihçesi ve Gelişimi. *Journal of Social Policy Conferences*, 321-336.

Ek 2. Uzman Görüş Formu

Madde	Uygun	Düzeltilmeli	Uygun Değil	Öneri
1. Türkiye işgücü piyasasının en büyük sorunun, işsizlik olduğunu düşünüyorum.				
2. Asgari ücretin, ortalama ücret haline geldiğini düşünüyorum.				
3. Sendikaların, işgücü piyasasındaki sorunlara karşı gösterdiği çabanın yeterli olduğunu düşünüyorum.				
4. Asgari ücret tespit komisyonunun yapısında köklü değişiklikler yapılmalıdır.				
5. Kayıtdışı istihdam sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişmeyi engellemektedir.				
6. Türkiye’de gelir dağılımı, adaletsizdir.				
7. 6356 sy. Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun sosyal politika hedeflerini gerçekleştirme imkanın düşük olduğunu düşünüyorum.				
8. Uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının etkileri, yeterli seviyededir.				
9. 6356 sy. Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun toplu pazarlık imkanlarını gerçekleştirme imkanını daralttığını düşünüyorum.				
10. Sendikalar, çalışan haklarını korumada önemli bir aktördür.				
11. Türkiye’de, toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.				
12. 5510 sy. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun kapsamının genişletilmesi gerektiğini düşünüyorum.				
13. Sosyal sigorta programlarında emeklilik yaşının düşürülmesi gerektiğini düşünüyorum.				
14. Grev hakkı, bireysel kazanımları artırmaktadır.				
15. Sosyal güvenlik sisteminin, işgücü piyasasının yapısal sorunlarını çözmede yetersiz olduğunu düşünüyorum.				
16. Sosyal güvenlik sisteminde, köklü değişiklikler yapılmalıdır.				
17. Depremin yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.				
18. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.				
19. Sosyal güvenlik sisteminin, çalışma hayatındaki sorunlara uygun çözümler üretmediğini düşünüyorum.				
20. Kıdem tazminatı, işçilerin işgücü piyasasındaki temel güvencesidir.				
21. İşgücü piyasalarında, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin yeterince uygulanmadığını düşünüyorum.				
22. Türkiye’deki göç hareketliliği, toplumsal barışı bozmaktadır..				
23. İşgücü piyasalarında, yasal mevzuatta belirtilen haftalık 45 saatlik çalışma süresine uyulmadığını düşünüyorum.				
24. Çalışma yaşamında kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla engellerle karşılaşmaktadır.				
25. Dezavantajlı gruplar, işgücü piyasasında yeterince temsil edilememektedir.				
26. İklim değişikliği, işgücü piyasasında köklü değişiklikler yaratmaktadır.				
27. Sosyal yardımlar, sosyal politikanın temel aracı haline gelmiştir.				
28. Günümüzde barınma, en önemli sosyal sorunlardan birisi haline gelmiştir.				
29. Gençler, çalışma hayatına girişte engellerle karşılaşmaktadır.				
30. COVID-19, çalışma hayatındaki eşitsizlikleri derinleştirmiştir.				

Ek 3. Taslak Ölçek Formu

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
Türkiye işgücü piyasasının en büyük sorunun, işsizlik olduğunu düşünüyorum.			
Asgari ücret tespit komisyonunun yapısında köklü değişiklikler yapılmalıdır.			
Kayıtdışı istihdam sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişmeyi engellemektedir.			
Türkiye’de gelir dağılımı, adaletsizdir.			
Uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının etkileri, yeterli seviyededir.			
Sendikalar, çalışan haklarını korumada önemli bir aktördür.			
Türkiye’de, toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.			
Grev hakkı, bireysel kazanımları arttırmaktadır.			
Sosyal güvenlik sisteminde, köklü değişiklikler yapılmalıdır.			
Depremin yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.			
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.			
Kıdem tazminatı, işçilerin işgücü piyasasındaki temel güvencesidir.			
Türkiye’deki göç hareketliliği, toplumsal barışı bozmaktadır..			
Çalışma yaşamında kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla engellerle karşılaşmaktadır.			
Dezavantajlı gruplar, işgücü piyasasında yeterince temsil edilememektedir.			
İklim değişikliği, işgücü piyasasında köklü değişiklikler yaratmaktadır.			
Sosyal yardımlar, sosyal politikanın temel aracı haline gelmiştir.			
Günümüzde barınma, en önemli sosyal sorunlardan birisi haline gelmiştir.			
Gençler, çalışma hayatına girişte engellerle karşılaşmaktadır.			
COVID-19, çalışma hayatındaki eşitsizlikleri derinleştirmiştir.			

B. AİLE GELİR VE YAŞAM KOŞULLARI

1	Ebeveynlerinizin Medeni Durumunu Belirtiniz.	Evli ☐ Boşanmış ☐ Anne Hayatını Kaybetmiş ☐ Baba Hayatını Kaybetmiş ☐
2	Kardeş Sayısı	0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ve Üzeri ☐
3	Ailenizde Engelli Birey Bulunur Mu?	Evet ☐ Hayır ☐
4	Ailenizde Sendika Üyesi Var Mı?	Evet ☐ Hayır ☐
5	Annenizin Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil ☐ Okur-Yazar ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐
6	Babanızın Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil ☐ Okur-Yazar ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐
7	Anneniz Çalışıyor Mu?	Evet ☐ Hayır ☐
8	Bir Önceki Soruya Yanıtınız 'Evet' ise Annenizin İstihdam Durumunu Belirtiniz.	İşçi ☐ Kamu Çalışanı ☐ Diğer(Belirtiniz)..... İşveren ☐ Serbest Meslek ☐
9	Babanız Çalışıyor Mu?	Evet ☐ Hayır ☐
10	Bir Önceki Soruya Yanıtınız 'Evet' ise Babanızın İstihdam Durumunu Belirtiniz.	İşçi ☐ Kamu Çalışanı ☐ Diğer(Belirtiniz)..... İşveren ☐ Serbest Meslek ☐
11	Annenizin Gelir Düzeyi	11.402 TL'den az ☐ 11.402-15.000 TL ☐ 15.001-18.600 ☐ 18.601-22.200 TL ☐ 22.201-25.800 TL ☐ 25.800 TL'den Fazla ☐
12	Babanızın Gelir Düzeyi	11.402 TL'den az ☐ 11.402-15.000 TL ☐ 15.001-18.600 ☐ 18.601-22.200 TL ☐ 22.201-25.800 TL ☐ 25.800 TL'den Fazla ☐

C. BÖLÜM ALGISI

1	Not Ortalamanızı Belirtiniz.	2.00'den Az ☐ 2.00-3.00 ☐ 3.01-4.00 ☐
2	ÇEEİ Bölümünüzü Tercih Etme Nedeninizi Belirtiniz.	Üniversiteye Giriş Puanının Yetmesi ☐ Üniversite veya Şehri Tercihi ☐ Kişisel Tercih ☐ Aile, Arkadaş, Öğretmen Yönlendirmesi ☐ Diğer(Belirtiniz).....
3	ÇEEİ mezuniyetinin ardından iş bulacağınızı düşündüğünüz çalışma alanını işaretleyiniz.	İnsan Kaynakları ☐ Bankacılı, Finans ve Sigorta ☐ Pazarlama-Satış ☐ Büro İşleri ☐ Muhasebe ☐ Çağrı Hizmetleri ☐ Kamu ☐ Sendika ☐ Akademi ☐ Diğer(Belirtiniz).....
4	ÇEEİ alanında lisansüstü (yüksek lisans, doktora) eğitime devam etmeyi düşünüyor musunuz?	Evet ☐ Hayır ☐
5	ÇEEİ tanınan bir bölümdür. (İfadelere katılma durumunuzu belirtiniz)	Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐
6	Tekrar seçme şansım olsaydı yeniden ÇEEİ'yi seçerdim. (İfadelere katılma durumunuzu belirtiniz)	Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐

D. SOSYAL SORUNLARA BAKIŞ

No	Sosyal Sorunlar	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
1	Türkiye’de işgücü piyasalarının en büyük sorunu işsizliktir.	☐	☐	☐
2	Asgari ücret tespit komisyonun yapısında köklü değişiklikler yapılmalıdır.	☐	☐	☐
3	Kayıtdışı istihdam sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişmeyi engellemektedir.	☐	☐	☐
4	Türkiye’de gelir dağılımı, adaletsizdir.	☐	☐	☐
5	Uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının etkileri, yeterli seviyededir.	☐	☐	☐
6	Sendikalar, çalışan haklarını korumada önemli bir aktördür.	☐	☐	☐
7	Türkiye’de, toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yeterli düzeydedir.	☐	☐	☐
8	Grev hakkı, bireysel kazanımları arttırmaktadır.	☐	☐	☐
9	Sosyal güvenlik sisteminde, köklü değişiklikler yapılmalıdır.	☐	☐	☐
10	İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, sosyal koruma açısından yeterli düzeydedir.	☐	☐	☐
11	Kıdem tazminatı, işçilerin işgücü piyasasındaki temel güvencesidir.	☐	☐	☐
12	Türkiye’deki göç hareketliliği, toplumsal barışı bozmaktadır.	☐	☐	☐
13	Çalışma yaşamında kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla engellerle karşılaşmaktadır.	☐	☐	☐
14	İklim değişikliği, işgücü piyasasında köklü değişiklikler yaratmaktadır.	☐	☐	☐
15	Sosyal yardımlar, sosyal politikanın temel aracı haline gelmiştir.	☐	☐	☐
16	Günümüzde barınma, en önemli sosyal sorunlardan birisi haline gelmiştir.	☐	☐	☐
17	Gençler, çalışma hayatına girişte engellerle karşılaşmaktadır.	☐	☐	☐
18	COVID-19, çalışma hayatındaki eşitsizlikleri derinleştirmiştir.	☐	☐	☐
19	Deprem yaralarını sarmak için sosyal politikaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.	☐	☐	☐
20	Dezavantajlı gruplar, işgücü piyasasında yeterince temsil edilememektedir.	☐	☐	☐